आचार्यश्रीजीवदेवसूरिरचितः

समुद्रसूरिरचितया पञ्जिकया सहितः

जिन-स्नात्र-विधिः ।

तथा

वादिवेताल-श्रीशान्तिसूरि-विरचितः

श्रीलाचार्य(वरयादित्य)रचितया पञ्जिकयोपेतः

अर्हदभिषेकविधिः ।

卐

गूर्जरानुवाद-प्रस्तावना-विषयप्रदर्शन-परिशिष्टादिभिः

परिपुष्ट सम्पादकः-

भगवान्श्रेष्ठितनुजः पण्डितोपाह्वो लालचन्द्रः ।

प्रयोजकः-

श्रेष्ठी श्री अमृतलाल कालिदास दोशी, बी. ए.

प्रकाशकम्—

जैनसाहित्य-विकास-मण्डलम्

वीलेपारले, मुंबई-५६ (A. S.)

प्रकाशक:
सुबोधचन्द्र नानालाल शाह
मन्त्री, श्रीजैन साहित्य विकास मण्डल
११२, स्वामि विवेकानंदमार्ग,
वीलेपारले (पश्चिम) मुंबई-५६ (A. S.)

प्रथमं संस्करणम्--५०० प्रतयः
मूल्यम् रू. २-००
विक्रमसंवत् २०२१
खिस्ताब्द १९६५

मुद्रकः
शाह गिरधरलाल फूलचन्द
साधना मुद्रणालय
दाणापीठ, भावनगर (सौराष्ट्र)

પ્રકાશકીય નિવેદન

શ્રી જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળના સત્તરમા ગ્રન્થ જિનાભિષેક–'શ્રીજિનસ્નાત્રવિધિ તથા અર્હદભિષેકવિધિ'નું પ્રકાશન કરતાં અમોને અત્યન્ત આનન્દ થાય છે.

'શ્રીજિનસ્નાત્રવિધિ તથા શ્રીઅર્હદભિષેકવિધિ' જેવા ઉભય ગ્રન્થોનો સમાવેશ કરતી આ પુસ્તિકા નાની હોવા છતાંય પરમતારક શ્રીજિનેશ્વર ભગવંતના સ્નાત્ર-પ્રસંગનું આલંકારિક વર્ણન સાથે પ્રાચીન વિધિ પર સુંદર પ્રકાશ પાડે છે અને અનેક શંકાઓનાં સચોટ સમાધાનો આપે છે.

મૂળ 'શ્રીજિનસ્નાત્ર-વિધિ' એ ૪૮ ગાથા-પ્રમાણનો ગ્રન્થ પ્રાકૃતભાષામાં છે અને 'શ્રીઅર્હદભિષેકવિધિ' એ ૯૮ ગાથા-પ્રમાણનો ગ્રન્થ સંસ્કૃતભાષામાં છે. અને તે બન્ને ગ્રન્થો પ્રાચીન સંસ્કૃત પંજિકાઓ સાથે તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે પ્રકટ થાય છે. ઉભય ગ્રન્થોનું નિર્માણ થયે એક હજાર વર્ષથીય વધુ વર્ષો વીતી ગયાં છે.

—ઉપર્યુક્ત ગ્રન્થોનો ગ્રન્થાર્થ અને પંજિકાર્થ સાથેનો તલસ્પર્શી પરિચય, આ ગ્રન્થના સંપાદક, અનુવાદ

પ્રાચ્યવિદ્યા-મન્દિર, વડોદરાના નિવૃત્ત 'જૈનપણ્ડિત' શ્રીયુત લાલચન્દ્ર ભગવાન્ ગાંધીએ વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના દ્વારા આપ્યો છે. ગ્રન્થનું વાચન શરૂ કરતાં પહેલાં તે વાંચી જવાની ખાસ વિનંતિ કરીએ છીએ.

—આ પુસ્તિકાની વસ્તુ એટલી ઉત્તમ કોટિની છે કે જે કોઈ ભવ્યાત્મા તેમાં દર્શાવેલ ઉપાસનાનું રહસ્ય પોતાના જીવનમાં ઉતારશે, તો તે દીર્ઘ સંસારને અવશ્ય ટૂંકો કરશે.

તા. ૭-૧-૧૯૬૫
વીલેપારલે
મુંબઇ-૫૬

લિ. સેવક,
સુબોધચન્દ્ર નાનાલાલ શાહ
મંત્રી, જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડલ

श्रीजिनाभिषेक-प्रतिकृतिः ।

"अभिषेकपयोधारा, धारेव ध्यानमण्डलाग्रस्य ।
भवभवनभित्तिभागान्, भूयोऽपि भिनत्तु भागवती ॥"

—वादिवेताल श्रीशान्तिसूरि.

[—જુઓ અર્હદભિષેકવિધિ પૃ. ૭૪]

ધ્યાનરૂપી ખડ્ગની ધાર જેવી, ભગવંતના અભિષેક-જલની ધારા, સંસારરૂપી ભવનની(ફરી ફરી જન્મ-જરા-મરણ-ધારણની) ભીંતોને(કર્મોને) ભેદનારી બનો.

પ્રસ્તાવના

આજથી ૧૧ વર્ષો પહેલાં–વિ. સં. ૨૦૦૯માં આ સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત પ્રતિક્રમણ સૂત્ર–પ્રબોધટીકાના ત્રીજા ભાગમાં નિવેદન [પૃ. ૧૧]માં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે 'જિનાભિષેક' નામનું એક બીજું પુસ્તક તૈયાર થઈ રહ્યું છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તક દસકા પછી હાલમાં પ્રકાશિત થઈ જિજ્ઞાસુઓના કર–કમલમાં સાદર થાય છે–એથી પણ વાચકોને પ્રસન્નતા થશે. 'શ્રેયાંસિ બહુવિઘ્નાનિ' એ અનુભવી વચનની આમાં પ્રતીતિ થાય છે. કાલ–પરિપાક થતાં વર્ષોનો સંકલ્પ સિદ્ધ થાય છે–એથી આનંદ થાય–એ સ્વાભાવિક છે.

તાડપત્રીય પ્રતિ–પરિચય

આ ગ્રંથમાં એક જ વિષયની છતાં જુદી જુદી શૈલીથી રચાયેલી, હજાર વર્ષથી અધિક પ્રાચીન પ્રાકૃત, સંસ્કૃત બે કૃતિઓને સંયુક્ત કરી મૂકવામાં આવી છે, તે સાતસો વર્ષ જેટલી જૂની જણાતી જીર્ણ–શીર્ણ થતાં સદ્ભાગ્યે સુરક્ષિત રહેલી આધારભૂત મુખ્યતયા એક જ તાડપત્રીય પ્રતિ પરથી ઘણા પરિશ્રમથી, સાવધાનતાથી ઉધ્ધૃત થઈ પ્રથમવાર પ્રકાશમાં આવે છે–એ પ્રતિનો પરિચય આ પ્રમાણે છેઃ—

છાણી(વડોદરા)ના જૈન જ્ઞાનમંદિરમાં, સદ્ગત પ્રવર્તકજી શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્ર-સંગ્રહમાં (નં. ૧૧૨૨માં) રહેલી લીલા મખમલ–મઢેલા તેના માપના સુંદર ડાબડામાં સુરક્ષિત આ તાડપત્રીય પ્રતિ, ૧૩"x૧॥॥" ઈંચ જેટલાં લંબાઈ–પહોળાઈવાળાં ૮૭ પત્રોમાં મનોહર સ્થૂલ અક્ષરોથી લખાયેલી છે.

તેના પ્રત્યેક પત્રમાં બન્ને બાજૂની મળી ૬ થી ૮ પંક્તિયોમાં પડીમાત્રા'અગ્રમાત્રા)વાળી દેવનાગરી લિપિમાં લેખન છે. કેટલાંક પત્રોની

પહોળાઈ સહજ ઓછી હોવાથી ૬ પંક્તિયોમાં અને બીજામાં ૮ પંક્તિયોનો સમાવેશ છે. કેટલાંક પત્રોમાં ૭મી; ૮મી પંક્તિ સ્થલ-સંકોચને લીધે અર્ધી અર્ધી ઉપર-નીચે સમાવેલી છે.

તેમાં પ્રત્યેક પંક્તિમાં પ્રાયઃ ૫૨ થી ૫૪ અક્ષરો સમાવ્યા છે. ચારે બાજૂ થોડી થોડી જગ્યા ખાલી રાખેલી છે. પત્રોમાં વચ્ચે દોરો પરોવી શકાય માટે એકેક છિદ્ર કરેલ છે, પરન્તુ હાલમાં તે દોરાથી પરોવેલ નથી, તેમ જ તાડપત્રીય પોથીયોમાં આગળ-પાછળ બન્ને બાજૂ હોય છે, તેવી લાકડાની પટ્ટીઓ સાથે નથી, પરન્તુ સાદા કાગળથી વેષ્ટિત છે. કેટલાંક પત્રોમાં છિદ્રની આસપાસ કમલ(પત્ર ૧૬), સ્વસ્તિક (પત્ર ૧૭) વગેરે મંગલ કલાકૃતિ પણ આલેખેલી છે. આ પ્રતિને નં. ૧૧૨૧ની તેવા માપની બીજી પોથી સાથે રાખેલી છે.

આ પ્રતિનાં પ્રારંભનાં થોડાં પાનાં કિનારથી ખંડિત થઈ ગયાં હોવાથી કેટલોક અક્ષરોવાળો ભાગ પણ ગયેલ છે. પ્રથમનાં ૩ પત્રોની કિનાર ૧। ઈંચ જેટલી ખંડિત છે, પહેલા પાનાના બે કકડાને પારદર્શક કાગળથી જોડવામાં આવેલ છે અને જીર્ણ શીર્ણ કિનારોના અક્ષરોને જોડેલી કાગળ-કાપલી ઉપર ઉતારેલ છે.

પ્રાચીન જ્ઞાન-ધનના મહાન્ સંરક્ષક, સંગ્રાહક સદ્‌ગત પ્રવર્તકજી શ્રીકાંતિવિજયજી મહારાજના સાહિત્ય-સંશોધક વિદ્વાન્ શિષ્યરત્ન સ્વ. ચતુરવિજયજી મહારાજની જન્મભૂમિ છાણી હોય, તેમના સ્તુત્ય પ્રયત્નથી આ પ્રતિ આવી રીતે ત્યાં સુરક્ષિત છે. તેમના શિષ્યરત્ન વિદ્વદ્વર્ય પુણ્યવિજયજી મહારાજ પણ ગુરુવર્યોના સાહિત્ય-સંશોધન-સંરક્ષણના પુણ્યકાર્યમાં સહકાર આપતા આવ્યા છે. વડોદરા, છાણી, લિંબડી, જામનગર, પાટણ, ખંભાત, જેસલમેર, અમદાવાદ આદિસ્થળોના પ્રાચીન જ્ઞાન(ગ્રંથ)-ભંડારોની રક્ષા-સુવ્યવસ્થા સાથે શતાધિક પ્રાચીન ગ્રંથ-રત્નોનું સંપાદન-પ્રકાશનનું પ્રશંસનીય કાર્ય એ ત્રિપુટી ગુરુ-શિષ્ય-પ્રશિષ્યના આજીવન પ્રયત્નને આભારી છે-એમ પ્રાસંગિક કહી શકાય.

—પ્રસ્તુત તાડપત્રીય પ્રતિ આ ગ્રંથ-પ્રકાશન-સદુપયોગ માટે ધીરવા માટે ઉપર્યુક્ત આગમપ્રભાકર મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજીનો, તથા છાણી-જૈન જ્ઞાનમંદિરના વ્યવસ્થાપક, શાંતિસ્નાત્ર, પ્રતિષ્ઠા-વિધિ આદિ ક્રિયાના વિધિજ્ઞ શાહ સોમચંદભાઈ હરગોવિંદદાસનો આ સંસ્થા આભાર માને છે.

—આ પ્રતિના અંતમાં લેખન-સંવત્, લખાવનાર કે લખનાર સંબંધમાં કોઈ પ્રશસ્તિ, પુષ્પિકા કે માહિતી જોવામાં આવતી નથી, તેમ છતાં તેવી બીજી પ્રતિયો સાથે સરખાવતાં આ પ્રતિ અનુમાનથી સાતસો વર્ષો જેટલી પ્રાચીન જણાય છે. વિક્રમની ચૌદમી સદીમાં થયેલા પ્રભાવક શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ દેવાધિદેવ-પૂજનવિધિમાં આ પ્રતિનો ઉપયોગ કર્યો હશે તેવી કલ્પના થાય છે; કારણ કે તેમાં સૂચવેલ પદ્યો આ ગ્રંથમાંનાં છે, તે અહિં પરિશિષ્ટ [૫] જોવાથી જણાશે. વિશેષમાં, આ પ્રતિમાં પત્રની બીજી બાજુ ડાબી તરફ જે અંક-સંખ્યા સાંકેતિક વિલક્ષણ લિપિમાં દર્શાવી છે, તે પણ તેની તેવી પ્રાચીનતા સૂચવે છે. તેમાં ૪ અંક માટે ર્ક, ૫ માટે તૃં, ૬ માટે ર્ફુ, ૭ માટે ગ્રાં, ૮ માટે ર્હ્રાં, ૯ માટે ર્હૃં, ૧૦ માટે લૃં, ૧૧ માટે ॰લૃં, ૧૪ માટે લૃં ર્ક, ૧૫ માટે લૃં તૃં, ૧૬ માટે લૃં ર્ફુ, ૧૭ માટે લૃં ગ્રાં, ૧૮ માટે લૃં ર્હ્રાં, ૧૯ માટે લૃં ॰ર્હૃં, ૨૦ માટે (થ) ૦, ૨૧ માટે થ ૧ તથા ૮૭ માટે ૦૭ ગ્રાં ચિહ્ન દર્શાવેલ છે. યથાયોગ્ય દર્શાવવા માટે તેવા ટાઇપો મળવા મુશ્કેલ છે, તેમ છતાં સામાન્ય ખ્યાલ માટે આવાં ચિહ્નો દર્શાવ્યાં છે.

લેખકની શૈલી સામાન્ય રીતે સંસ્કૃતશબ્દોમાં પંચમ અક્ષર-અનુનાસિકને બદલે અનુસ્વાર દર્શાવવાની છે, તેમ જ અંતના મ્ ને બદલે અનુસ્વાર લખવાની છે.

તાડપત્રીય પ્રતિમાં તાલવ્ય श જોઇએ ત્યાં દન્ત્ય स લખેલો જોવાય છે. જેમકેઃ—

शाश्वत	જોઇએ	ત્યાં	सास्वत	शरद्	જોઇએ	ત્યાં	सरद्
शिला	,,	,,	सिला	शोमन	,,	,,	सोमन
शील	,,	,,	सील	श्मश्रु	,,	,,	स्मश्रु
शार्दूल	,,	,,	सार्दूल	उच्छलंती	,,	,,	उत्सलंती
शंसितः	,,	,,	संशितः	निःश्वास	,,	,,	निःस्वास
शुद्ध	,,	,,	सुद्ध	पंचाशत्	,,	,,	पंचासत्
				(सने બદલે श) —			
				छंदसा	,,	,,	छंदशा

એવી રીતે व જોઇએ, ત્યાં ब અથવા प વંચાય છે. उपद् ને બદલે उवद् જોવાય છે. उववेस्खा ને બદલે उवपेक्खा જોવાય છે. त्रि ને બદલે तृ લખાયેલ છે. त्रिभुवन ને બદલે तृभु० લખેલ છે. आरत्रिक ને બદલે आरतृक લખેલ છે.

ઓ પછીના अ ને લુપ્ત (ऽ) ન દર્શાવતાં अ લખેલ છે-रागो अरतं લખેલ છે.

રેફ પછીના ણ, મ, મ, વ વગેરે વર્ણોને कर्ण्ण, गुरोर्गुरु, धर्म्म, पर्व्व, सर्व्व એવી રીતે દ્વિર્ભાવ કરીને લખેલ છે.

તાડપત્ર ૩૦ (૧) પંક્તિમાં જિન-સ્નાત્રવિધિ ગ્રંથ પૂરો થયા પછી, તે જ પંક્તિમાં 'ॐ नमः सर्वज्ञाय' મંગલાચરણથી બીજો ગ્રંથ અર્હદભિષેક-વિધિનો પ્રારંભ કરેલ છે.

આ તાડપત્રીય પ્રતિના પત્ર [૧], [૨૧], [૩૦] અને પત્ર ૮૭નો ફોટો નાના કદમાં લેવરાવી, બ્લૉક કરાવી ફોટો આ સાથે જોડવામાં આવેલ છે, તે પરથી મૂળ પ્રતિનો ખ્યાલ આવશે.

ग्रं. नं. १४[१]

ग्रं. नं. २६[२]

ग्रं. नं. ३०[३] अर्द्ध०

अर्द्ध० नं. ८७[२]

બીજી નકલ

આ તાડપત્રીય પ્રતિની સં. ૧૯૬૪માં કાગળ ઉપર લખાવેલી-અંને ગ્રંથની જૂદી કરાવેલી નકલ વડોદરામાં શ્રી આત્મારામજી જૈન જ્ઞાન-મંદિરમાં-પ્રવર્તકજી શ્રીકાંતિવિજયજી મ૦ના શાસ્ત્ર-સંગ્રહમાં છે. ત્યાં [૧] નં. ૧૮૨૭ સ્નાત્રવિધિ (પ્રા.) ધૂમાવલિકા વૃત્તિ-સહિત પત્ર ૮ મૂ૦ જીનદેવસૂરિ, વૃ૦ સમુદ્રસૂરિ. શ્લો૦ ૨૫૦ જણાવેલ છે. અને [૨] નં. ૧૮૨૮ પર્વપંચાશિકા પંજિકાસહિત પત્ર ૧૪ (સં.) મૂ૦ શાંતિસૂરિ, પંજિકા-શીલાચાર્ય, શ્લોક-સંખ્યા ૬૦૦ નોંધ સાથે ત્યાંના સૂચિપત્રમાં જણાવેલ છે. એ બંને પ્રતિયોનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે શ્રીઆત્મારામજી જૈન જ્ઞાનમંદિર, વડોદરાના વ્યવસ્થાપકોના અમે આભારી છીએ.

પહેલાં પ્રેસકોપી આ નકલ(કાગળ-પ્રતિ)ના આધારે કરી હતી, પરન્તુ પાછળથી મૂળ તાડપત્રીય પ્રતિ મળી જતાં મુખ્યતયા તેના આધારે ફરી પ્રેસકોપી કરી આ બન્ને ગ્રંથોનું સાવધાનતાથી સંશોધન-સંપાદન કરવામાં આવ્યું છે.

જૈન શ્વે. કો. મુંબઈ તરફથી સન્ ૧૯૦૪-૫માં પં. હી. હં. દ્વારા જેસલમેર-ભંડારની પોથીઓનું જે લિસ્ટ કરાવ્યું હતું, તેમાં નં. ૭૨૨ થી ૭૬૨માં જણાવેલા ૪૩ ગ્રંથોનું સૂચન સદ્ગત ચી. ડા. દલાલે સન્ ૧૯૧૬માં બડા ભંડાર પોથી નં. ૧૫૦માં પટ્ટાવલી વગેરે શબ્દથી કર્યું હતું, વિશેષ માહિતી આપી ન હતી. સન્ ૧૯૨૩માં જેસલમેર-ભાંડાગારીય ગ્રંથ-સૂચિપત્ર (ગા. ઓ. સિ. નં. ૨૧)નું સંપાદન કરતાં અપ્રસિદ્ધગ્રન્થ-ગ્રંથકૃત્પરિચય (પૃ. ૬૫)માં એ ગ્રંથોનો નામાદિ-નિર્દેશ મેં પં. હી. હં.ના ઉપર્યુક્ત લિસ્ટમાંથી દર્શાવ્યો હતો. ત્યાં લે. સં. ૧૧૧૫ (?) શંકિત છે, તેમાં એવી રીતે નોંધ છે કે—

ધૂમાવલિકા	જયભૂષણસૂરિ	પત્ર	૮,	શ્લો.	૨૦૦
સ્નાત્ર-પંચાશિકા		"	"	"	"
આર્હદભિષેકવિધિ	વાદિવેતાલ શાન્તિસૂરિ	"	૫	"	૧૦૦
જિનસ્નાત્રવિધિ	"	"	૩	"	૬૦

જૈન શ્વે૦ કૉ. દ્વારા સન્ ૧૯૦૯ માં પ્રકાશિત જૈન ગ્રંથાવલી (પૃ. ૧૪૯)માં ધૂમાવલિકા જયભૂષણ-કૃત, તથા તેની વૃત્તિને સમુદ્ર-સૂરિની જણાવી છે, તથા ત્યાં (પૃ. ૧૫૩ માં) અર્હદ્દભિષેકવિધિ ગ્રંથનું નામ સૂચવેલ છે.

બૃહટ્ટિપ્પનિકા—પ્રાચીન જૈનગ્રંથસૂચી, જે સન્ ૧૯૨૫ માં પૂનાથી સાક્ષરવર્ય શ્રીજિનવિજયજી દ્વારા જૈનસાહિત્ય-સંશોધક ત્રૈમાસિકમાં (વર્ષ ૧, અં. ૨ માં) પ્રકાશિત થયેલ છે, ત્યાં નં. ૬૩૭ થી ૬૩૯ માં વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિની પર્વપંચાશિકાની વૃત્તિ શીલાચાર્યની, તથા ટીકા (૧) ધૂમાવલિકા અને ટી. (૨) કુસુમાંજલિ સમુદ્રસૂરિની એવા નામ સાથે ઉલ્લેખ છે.

પ્રો. હરિ દામોદર વેલણકર-સંપાદિત, પૂના ભાં. ઓ. રિ. ઈ. દ્વારા સન્ ૧૯૪૪ માં પ્રકાશિત જિનરત્નકોશમાં ધૂમાવલિકા પર્વપંચા-શિકા, પર્વપંજિકા એવા નામથી આ બન્ને ગ્રંથોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

ડૉ ભાંડારકરના સન્ ૧૮૮૭-૯૧ ના હ. લિ. પુ. ના રિપોર્ટ ૬ માં, નં. ૧૦૦૩ માં જેને જિનાભિષેકવિધિ નામે જણાવેલ છે, તથા પ્રો પિટર્સનના સન્ ૧૮૯૨-૯૫ ના હ. લિ. પુ. ના રિપોર્ટ (૫)માં નં. ૯૨૫માં અર્હદ્દેવ-મહાભિષેક-વિધિ જણાવેલ છે, તે અહીં પ્રકાશિત થતો [૨] ગ્રંથ જણાય છે. પ્રયત્ન કરવા છતાં પૂના-ભાં. ઓ. રિ. ઇ. ની પ્રતિ મળી શકી નથી.

[૧]
આચાર્ય શ્રીજીવદેવની જિન-સ્નાત્ર-વિધિ

અહીં પ્રકાશિત થતા પ્રથમ ગ્રંથ જિનસ્નાત્ર-વિધિ (મૂળ)ના કર્તાનું નામ કવિએ સ્વયં દર્શાવ્યું નથી, પરન્તુ પંજિકાકારના કથન પ્રમાણે આચાર્ય 'જીવદેવ' વાસ્તવિક સમજાય છે. પં. હી. અને એને અનુસરી બીજે જણાવેલ 'જયભૂષણ' નામ યોગ્ય જણાતું નથી. આ ગ્રંથની

પંજિકા-વ્યાખ્યાના પ્રારંભમાં અને પ્રાંતમાં એની સ્પષ્ટતા કરેલી હોવાથી વાચકો એ વાંચી-વિચારી શકશે.

આ આચાર્ય જીવદેવ કોણ? એ ક્યારે થયા? તેનો પરિચય ક્યાંય મળે છે કે કેમ? આ ગ્રંથની રચના ક્યારે થઈ? તે સંબંધમાં અન્વેષણ કરતાં જણાય છે કે-માળવાના વિદ્યાપ્રેમી પ્રસિદ્ધ મહારાજા મુંજ અને ભોજના સમકાલીન, તેમની કવિ-સભાના ભૂષણરૂપ માનનીય મહાકવિ ધનપાલે સુપ્રસિદ્ધ મહાકવિ બાણ ભટ્ટની સં. ગદ્યબદ્ધ કાદંબરી કથા સાથે સ્પર્ધા કરતી જે તિલકમંજરી કથાની રચના કરેલી છે, જે નિ. સા. પ્રેસ, મુંબઈની કાવ્યમાલા નં. ૮૫માં સન્ ૧૯૦૩માં પ્રકાશિત છે. તેના પ્રારંભમાં પૂર્વકવિઓની રચનાઓનું સંસ્મરણ કરતાં ૨૪મું પદ્ય આ પ્રમાણે ઉચ્ચારેલું જોવાય છે:—

" प्राकृतेषु प्रबन्धेषु, रस-निष्यन्दिभिः पदैः ।
राजन्ते जीवदेवस्य, वाचः पल्लविता इव ॥ "

" ભાવાર્થ:-પ્રાકૃત પ્રબંધોમાં રસ ઝરતાં પદો વડે, જીવદેવની વાચાઓ (વાણી) પલ્લવિત થઈ હોય, તેવી શોભે છે.

એવી રીતે વિ. સંવત્ ૧૧૯૯માં કુમારપાલ મહારાજાના રાજ્ય-પ્રારંભમાં માંડલમાં પ્રાકૃતભાષામાં દસહજાર શ્લોક-પ્રમાણ રચેલા વિસ્તૃત સુપાર્શ્વનાથ-ચરિત્ર(સુપાસનાહ-ચરિય)માં લક્ષ્મણગણિએ પણ પૂર્વકવિઓનું સંસ્મરણ કરતાં પ્રાકૃત પ્રબંધ-કવિ શ્રીજીવદેવની વાણીની પ્રશંસા કરતાં જણાવ્યું છે કે—

" मंदार-मंजरिं पिव, सुरा वि सवणावयं सयं णिंति ।
पागय-पबंध-कइणो, वाणिं सिरिजीवदेवस्स ॥ "

—સુપાસનાહ-ચરિય ભા. ૧, ગા. ૧૧

[પં. હરગોવિંદદાસ-સંપાદિત જૈન વિવિધ સાહિત્ય-શાસ્ત્રમાલામાં સં. ૧૯૭૪માં પ્ર.]

ભાવાર્થઃ—પ્રાકૃત પ્રબંધોના કવિ શ્રીજીવદેવની વાણીને દેવો પણ મંદાર(કલ્પવૃક્ષ)ની મંજરી જેવી જાણીને સ્વયં શ્રવણ-પદ પર લઈ જાય છે-શ્રવણ પર ચડાવે છે-સાંભળે છે.

વિક્રમની ૧૧મી સદીના પ્રૌઢ મહાકવિ ધનપાલ દ્વારા અને બારમી સદીના મહાકવિ લક્ષ્મણ ગણિ દ્વારા પ્રશંસિત-તે પૂર્વે થયેલા આચાર્ય શ્રીજીવદેવના પ્રાકૃત પ્રબંધો વર્તમાનકાળમાં ઉપલબ્ધ થતા નથી, તેમ છતાં પ્રાપ્ત થયેલ ૫૪ ગાથા-પ્રમાણ આ લઘુકૃતિ-જિન-સ્નાત્ર-વિધિ પણ તેમની શ્રેષ્ઠ કવિત્વ-શક્તિને-ઉચ્ચ પ્રતિભાને સૂચિત કરે છે.

કવિએ ભગવાન્ મહાવીર જિનના સ્નાત્ર-પ્રસંગનું વર્ણન પ્રાકૃત ભાષામાં વિવિધ પદ્યોમાં વિવિધ શબ્દાલંકારો અને અર્થાલંકારોથી સરસ શૈલીથી કર્યું છે. એ વાંચતાં-વિચારતાં મર્મજ્ઞ સુજ્ઞોને તેમની પ્રતિભા માટે અને દેવભક્તિ માટે બહુમાન ઉત્પન્ન થાય તેવું છે. આ પ્રાકૃત લઘુકાવ્યના સંસ્કૃત વ્યાખ્યાકાર-પંજિકાકાર આચાર્ય શ્રી સમુદ્રસૂરિના પ્રારંભ-પ્રાંતના સૂચનથી આપણે કવિનું નામ 'આચાર્ય શ્રીજીવદેવ' એવું જાણીએ છીએ.

વ્યાખ્યાકાર સમુદ્રસૂરિએ પોતાને ચંદ્રકુલમાં થઈ ગયેલા શીગ્ગટાચાર્યના સૂનુ(શિષ્ય) તરીકે જણાવેલ છે. પ્રાકૃતભાષામાં [1]ભુવનસુંદરી-કથાના રચનાર વિજયસિંહસૂરિના ગુરુનું નામ સમુદ્રસૂરિ હતું, પરંતુ તેઓ નાઇલ્લ(નાગિલ) કુલના હોવાથી ચંદ્રકુલીન આ પંજિકાકાર સમુદ્રસૂરિ તેમનાથી ભિન્ન વ્યક્તિ જણાય છે.

પંજિકા-રચના-સંવત્

આ જિન-સ્નાત્ર-વિધિના વિષમ પદોના અર્થને દર્શાવતી આ પંજિકા-વ્યાખ્યાની રચના પંજિકાકારે ૭ વર્ષો અધિક પસાર થતાં-

---

[1] " इह आसि जय-पसिद्धो, निम्मल नाइल्लकुल-समुब्भूओ ।
तव-सील-संजम-रओ, समुद्दसूरि त्ति आयरिओ ॥ "

ફાલ્ગુન શુ. ૮ના દિવસે ધવલપુરીમાં કરી જણાતી છે. એ ૭ વર્ષો અનુમાનથી એક હજાર વર્ષ ઉપરનાં સમજાય છે. પંજિકાના અંતમાં તેનું શ્લોક-પ્રમાણ શબ્દો દ્વારા અને અંક દ્વારા ૨૫૦ જણાવ્યું છે.

તેના અંતમાં 'ધૂમાવલિકા-વૃત્તિઃ સમાપ્તા' લખેલું હોવાથી આ ગ્રંથની પ્રસિદ્ધિ તેવા નામે થઇ જણાય છે.

આ પંજિકામાં પદ-વ્યુત્પત્તિ માટે જણાવેલાં સૂત્રો પ્રાચીન વ્યાકરણ પાણિનીયનાં જણાય છે, તેમ જ ગાથા ૩૨ ની વ્યાખ્યામાં 'પાણિનીય પ્રાકૃત-લક્ષણ' એવા નામનો નિર્દેશ કર્યો છે, જે હાલ જોવામાં આવતું નથી. સુપ્રસિદ્ધ જૈનાગમ-વ્યાખ્યાકાર મલયગિરિ જેવાએ પણ તેનો નામ-નિર્દેશ કર્યો છે.

આ પંજિકામાં ગાથા ૨૯ ની વ્યાખ્યા કરતાં પ્રાચીન છન્દઃશાસ્ત્ર-કાર જયદેવના નામ-નિર્દેશ સાથે તેનું અવતરણ પણ કર્યું છે. જયદેવ-છંદઃશાસ્ત્ર (તાડપત્રીય પ્રતિ લે. સં. ૧૧૯૦)નો પરિચય અમે જેસલમેર-ભાંડાગારીય-ગ્રન્થ-સૂચી (ગા. ઓ. સિ. નં. ૨૧ માં, પ્ર. સન્ ૧૯૨૩)માં કરાવ્યો હતો, તે પ્રો. હરિ દામોદર વેલણકરના પ્રયત્નથી 'જયદામન્'માં પાછળથી પ્રકાશિત થઇ ગયેલ છે.

પંજિકાકાર સમુદ્રસૂરિના ગુરુનું નામ ગચ્છાદિ વગેરે ખાસ જાણીતું નથી, તે પ્રાચીન સમયનું જણાય છે.—એ વગેરે વિચારતાં પંજિકાકાર વિક્રમની ૧૧મી સદીના પ્રારંભમાં વિદ્યમાન હોવા જોઇએ. એથી આ પંજિકાને આજથી એક હજાર વર્ષો પહેલાંની પ્રાચીન માનવી જોઇએ અને મૂળ કૃતિને એથી પણ પ્રાચીન સમજવી જોઇએ.

सिय-हत्थ-दिक्खिएणं, सीसेणं अणुक्कमगुणाणम ।
सिरिविजयसीह-नामेण, सूरिणा विरइया एमा ॥ "

—ખંભાત-શ્રીશાન્તિનાથ-ભંડારની તાડપત્રીય પોથી નં. ૬૦
[પિટર્સન રિપોર્ટ ૧, પૃ. ૩૮માં આ પ્રાકૃતકથાને માગધી(!) જણાવી છે.]

પંજિકા-રચના-સ્થળ-ધવલપુરી

પંજિકાની રચના પંજિકાકારે ધવલપુરીમાં જણાવી છે, તે સં. માં ધવલક્કક અને વર્તમાનમાં ધોળકા નામથી જાણીતું ગુજરાતનું નગર જણાય છે. પ્રાચીન સમયમાં આસપાસનાં સો ગામોમાં તેની મુખ્યતા હતી. જૈનસમાજના ઇતિહાસમાં એ સ્થાન પ્રાચીન સમયથી સદીઓ સુધી મહત્ત્વનું રહ્યું છે.

સુપ્રસિદ્ધ નવાંગી-વૃત્તિકાર અભયદેવસૂરિએ વિરહાંક હરિભદ્રસૂરિના પંચાશકગ્રંથની વૃત્તિ વિ. સં. ૧૧૨૪ માં આ જ નગરમાં રચી જણાવી છે, તેમણે રચેલી આગમોની વૃત્તિની અનેક પ્રતિયો આ જ સ્થળમાં લખાઈ હતી.

સુપ્રસિદ્ધ ખરતરગચ્છીય જૈનાચાર્ય જિનદત્તસૂરિનો જન્મ વિ. સં. ૧૧૩૨ માં આ જ ધવલક્કક નગરમાં થયો હતો.

વિ. સં ૧૧૯૦ માં આમ્રદેવસૂરિએ આખ્યાનમણિકોશની વિસ્તૃત વૃત્તિ આ જ ધવલક્કપુરમાં રચી હતી.

વિ. સં ૧૧૯૧ માં સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજ્ય-સમયમાં મણિની દેવસિરિ-યોગ્ય પુષ્પવતી-કથા વગેરેની પોથી આ જ ધવલક્કકમાં તાડ-પત્રો પર લખાઈ હતી-જેની ફોટોકોપી સાથેનો ઉલ્લેખ અમે પત્તનસ્થ-પ્રાચ્ય જૈનભાંડાગારીય-ગ્રન્થસૂચી ભા. ૧ (ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૧૮૩)માં દર્શાવેલ છે.

તથા વિ. સં. ૧૧૯૩ માં મલધારી શ્રીચંદ્રસૂરિએ રચેલ પ્રા મુનિસુવ્રતચરિત્રની રચના માટે પ્રેરણા મુનિસુવ્રતસ્વામીના રમણીય મંદિરવાળા આ જ ધવલક નગરના પોરવાડ શ્રાવક ધવલની હતી. એ વિસ્તૃત પ્રશસ્તિ ઉપર્યુક્ત સૂચી(પૃ. ૩૧૪ થી ૩૨૩)માં અમે દર્શાવી છે.

સર્વાણંદસૂરિએ શ્રીપાર્શ્વનાથ-ચરિત્ર મહાકાવ્ય આ જ ધવલક્કક નગરમાં વિ. સં. ૧૨૯૧ માં રચ્યું હતું. વિશેષ માટે જુઓ-પાટણ જૈનભંડાર-ગ્રંથસૂચી (ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૭૨-૭૩)

વિક્રમની તેરમી સદીના અંતમાં-સંવત્ ૧૨૯૯ માં નાગેન્દ્રગચ્છીય ઉદયપ્રભસૂરિએ ધર્મદાસગણિની પ્રા. ઉપદેશમાલાની બાર હજાર શ્લોક-પ્રમાણ કર્ણિકાવૃત્તિને આ જ ધવલકપુરમાં નૃપવીર(વીરધવલ)ના વીર મંત્રીશ્વર(વસ્તુપાલ તેજપાલ)ની પુણ્ય વસતિવાળી વસનિમાં વસતાં રચી હતી. એની પ્રશસ્તિ પણ અમે ઉપર્યુક્ત પા. જૈ. ભં.ની ગ્રન્થ-સૂચી(પૃ. ૨૩૫ થી ૨૩૮)માં દર્શાવેલ છે.

મહારાણા વીરધવલની રાજધાની તરીકે અને રાજનીતિદક્ષ કર્તવ્ય-પરાયણ મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલ-તેજપાલની કર્તવ્યભૂમિ તરીકે આ નગરની મહત્તા અને યશઃ-પ્રતિષ્ઠામાં વૃદ્ધિ થઈ હતી. એ સમયમાં કેટલાય જૈનાચાર્યોએ, કવિઓએ અને વિદ્વાનોએ આ નગરમાં ગ્રન્થરચના, લેખન, પઠન-પાઠન આદિ અનેક પ્રકારે સાહિત્યોપાસના કર્યાના ઉલ્લેખો મળે છે

દંડનાયક વિજયી વીર મંત્રીશ્વર તેજપાલે ગોધરાના મદોન્મત્ત રાજા ઘૂઘુલને યુદ્ધમાં હરાવી, જીવતો પકડી, બાંધી, પાંજરામાં પૂરી, આ જ નગરમાં (ધોળકામાં) લાવી મહારાણા વીરધવલને સમર્પણ કરી ગૂજરાતના ગૌરવની રક્ષા કરી હતી.[૧]

વિક્રમની ચૌદમી સદીના પ્રારંભમાં આ જ નગરમાં મહારાજા વીસલદેવની રાજસભામાં કવિઓની ગોષ્ઠી થતી હતી. કાવ્યોની સમસ્યા-પૂર્તિ વગેરે કવિ-વિનોદો ચાલુ હતા, તેમાં વાયટગચ્છીય જૈનાચાર્ય

૧ વિશેષ વૃત્તાન્ત માટે વાંચો-અમારો ઐ. નિબન્ધ-ગૂજરાતના વીર મંત્રી 'તેજપાલનો વિજય'

कवि અમરચંદ્રસૂરિએ પણ અનેક સમસ્યા-પૂર્તિ કરી પોતાની વિશિષ્ટ પ્રતિભાવાળી શીઘ્રકવિત્વ-શક્તિનો સરસ પરિચય કરાવ્યો હતો.

વિ સં. ૧૩૦૬ માં દેવેન્દ્રસૂરિ અને વિજયચંદ્રસૂરિની દેશનાથી પ્રેરાઈ વાગ્દેવતા-ભાંડાગાર માટે આગમાદિ પુસ્તકો લખાવનારાઓમાં આ ધવલક્કક નગરના શ્રાવકોનાં પણ નામો મળે છે. (વિશેષ માટે જુઓ પાટણ-જૈન ભં. ગ્રંથસૂચી ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૫૨)

ચંદ્રકુલ-ચંદ્ર શ્રીશાંતિસૂરિએ રચેલી ધર્મરત્ન-લઘુવૃત્તિવાળી પ્રકરણ-પુસ્તિકા સં. ૧૩૦૯ માં આ જ ધવલક્કકમાં શ્રે. સહજલે લખાવી હતી. તે ઉલ્લેખ અમે જેસલમેર-ભાં. ગ્રન્થસૂચી(પૃ. ૫૨ માં, ગા. ઓ. સિ નં. ૨૧)માં દર્શાવેલ છે.

વિ. સં. ૧૩૪૯ માં જયરાશિનો તત્ત્વોપપ્લવ આ જ ધવલક્કકમાં લખાયો હતો (વિશેષ માટે જુઓ પાટણ-જૈન ભં. ગ્રન્થસૂચી ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૧૬૫)

અલાઉદીનના આક્રમણથી ગૂજરાતનાં મુખ્ય નગરો પર અસર થઇ હતી, તેમાં આ ધોળકાનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેનું સૂચન કવિ પદ્મનાભે વિ. સં. ૧૫૧૨ માં રચેલા કાન્હડદે-પ્રબંધમાં કર્યું છે. ('તેજપાલનો વિજય'ના પ્રાસ્તાવિક પૃ. ૩૬-૩૭ માં મેં એ કડી ૬૬-૬૮ દર્શાવી છે.)

આચાર્ય જીવદેવ ક્યા ?

ગૂજરાતનું પ્રાચીન ઐતિહાસિક મહાસ્થાન વાયટ વાયુદેવતાના સ્થાન તરીકે પ્રસિદ્ધ છે-જે, ડીસા(બનાસકાંઠા) પાસે આવેલ છે, એ નગરમાં વસતા બ્રાહ્મણો અને વણિકોની જ્ઞાતિ એ નગરના નામે વાયટ-વાયડીય (વાયડા) નામથી જાણીતી છે, એ જ રીતે ત્યાંથી પ્રકટ થયેલા જૈન-મુનિઓનો ગણ-ગચ્છ 'વાયડીય' નામથી પ્રસિદ્ધ છે. એ ગચ્છમાં પરકાય-પ્રવેશ આદિ વિદ્યામાં કુશલ મહાન્ પ્રભાવક ચમત્કારી એક

જૈનાચાર્ય જીવદેવસૂરિ વિક્રમાદિત્ય-સમકાલીન થઇ ગયા જણાય છે, જેમણે વાયડ સ્થાનમાં ભગવાન મહાવીરજિનના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી, એમના પ્રભાવે બ્રાહ્મણો અને જૈનો વચ્ચે ઐક્ય સ્થપાયું હતું. તેઓએ કુત્સિત બ્રાહ્મણો અને દુષ્ટ યોગીના ઉપદ્રવથી સમાજની રક્ષા કરી હતી. અમરચંદ્ર કવિનાં કાવ્યોની પ્રશસ્તિથી, તથા અન્ય ઉલ્લેખોથી એ જણાય છે. તેમનું ચરિત્ર વિ. સં. ૧૩૩૪માં પ્રભાચંદ્રસૂરિએ પ્રભાવક-ચરિત્રમાં ૭ મા પ્રબંધ તરીકે દર્શાવ્યું છે. વિશેષ જિજ્ઞાસુએ વિશેષ વૃત્તાન્ત તે પરથી જાણવો જોઇએ.

વાયટ-ગચ્છે ૧ જિનદત્તસૂરિ, ૨ રાશિલ(લ્લ)સૂરિ અને ૩ જીવદેવસૂરિ-એ ૩ નામોને અમર કર્યાં જણાય છે. એ ગચ્છમાં પટ્ટધર આચાર્યોનાં એવાં ૩ નામો અનુક્રમે રાખવાની પ્રથા-પરંપરા પ્રચલિત જણાય છે. પૂર્વે થઇ ગયેલા વિરહાંક હરિભદ્રસૂરિ વિદ્યાધરકુલ-તિલક આચાર્ય જિનદત્તના શિષ્ય હતા. ખરતરગચ્છમાં બીજા જિનદત્તસૂરિ 'બડા દાદા' નામથી સુપ્રસિદ્ધ છે. સમાન નામો હોવાથી કેટલીક વાર ભ્રાંતિથી એક-બીજાની કૃતિ એક-બીજા પર ચડી ગયેલી જણાય છે એથી ઇતિહાસ-સંશોધકોએ સાવધાન રહેવું જોઇએ.

વિક્રમની તેરમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં થયેલા પૂર્વોક્ત વાયટીયગચ્છના જિનદત્તસૂરિ, મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલના તીર્થ-યાત્રા-સંઘમાં પધાર્યા હતા, તેઓએ જાવાલિપુર(જાલોર)ના ચૌહાણ મહારાજા ઉદયસિંહના પ્રીતિ-પાત્ર કોશાગાર-રક્ષક મહામાત્ય દેવપાલના પ્રતિપન્ન પુત્ર ધનપાલ (વાયડાન્વયી)ના સંતોષ માટે જીવનોપયોગી વિવિધ જ્ઞાન આપતા 'વિવેકવિલાસ' જેવા શ્રેષ્ઠ ગ્રંથની રચના કરી હતી.

એ જિનદત્તસૂરિના શિષ્ય સિદ્ધસારસ્વત શીઘ્રકવિ મહાકવિ અમરચંદ્ર-સૂરિએ વાયડાન્વયી કોશાગારિક મંત્રી પદ્મના આનંદ માટે રચેલ જિનેન્દ્ર-ચરિત પદ્માનન્દ-મહાકાવ્ય નામથી પ્રસિદ્ધ છે (ગા. ઓ. સિ. નં. ૫૮).

તેની પ્રાંત પ્રશસ્તિ (શ્લો. ૩૫)માં પોતાના પૂર્વજોનાં એ ૩ નામોનો ઉલ્લેખ કરતાં તેમના અન્વયમાં તેવા પ્રભાવક તે ૩ નામના ઘણા સૂરિઓ થયાનું તેઓએ જણાવ્યું છે કે—

" अमीभिस्त्रिभिरेव श्रीजिनदत्तादिनामभिः ।
सूरयो भूयसोऽभूवन्, तत्प्रभावास्तदन्वये ॥ "

તેઓએ રચેલા ૪૪ સર્ગોવાળા વીરાંક બાલભારત મહાકાવ્યની અંતિમ પ્રશસ્તિમાં પણ તે જ શ્લોક ૩૭મો છે.

ગૂર્જરેશ્વર વીસલદેવની રાજસભાને શોભાવનાર, સમસ્યાપૂર્તિ, શીઘ્રકવિત્વશક્તિથી મહારાજાનાં અને કવિઓનાં ચિત્તને રંજિત કરનાર એ અમરચંદ્રકવિએ કાવ્ય-કલ્પલતા (કવિશિક્ષા-વૃત્તિ), છન્દોરત્નાવલી, અલંકારપ્રબોધ, *સ્યાદિશબ્દસમુચ્ચય વગેરે બીજી પણ અનેક રચનાઓ કરી હતી. તથા પોતાના કલાગુરુ કવિરાજ અરિસિંહે રચેલા મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલના 'સુકૃતસંકીર્તન' નામના કાવ્યના પ્રત્યેક સર્ગના અંતમાં ચાર ચાર શ્લોકો આ અમરચંદ્ર કવિએ રચ્યા હતા.

પ્રસ્તુત આલંકારિક પ્રા. જિનસ્નાત્રવિધિના કર્તા જીવદેવસૂરિ પણ એ વાયડીયગચ્છ પરંપરાના ઉપર્યુક્ત આચાર્યોના પૂર્વજ પ્રભાવક આચાર્ય જણાય છે. એ ક્યારે થઈ ગયા ? એ નિશ્ચય કરવાનું સાધન નથી, તેમ છતાં તેમની કૃતિ પર પંજિકા-વ્યાખ્યાની રચના વિ. સં. ૧૦૦૬ માં થયેલી હોવાથી તેઓ તે પહેલાં-એક બે સદી પહેલાં-થયા હશે-એવું અનુમાન કરી શકાય. એથી આ પ્રાકૃત રચનાને એક હજાર વર્ષો પહેલાંની કહી શકાય.

આ ગ્રન્થની સંકલનાનો ખ્યાલ વિષય-પ્રદર્શન વાંચવાથી આવશે.

---

* વિ. સંવત્ ૧૯૭૧ માં વારાણસીમાં આ ગ્રંથનું સંપાદન-પ્રકાશન કરતાં તેની પ્રસ્તાવનામાં મેં આ કવિનો પ્રબંધ મલધારી રાજશેખરસૂરિએ વિ. સં. ૧૪૦૫ માં રચેલા સં. ચતુર્વિંશતિ-પ્રબન્ધ(પ્રબન્ધકોશ)માંથી હતો.

[૨] વાદિવેતાલની અર્હદભિષેકવિધિ

સંસ્કૃતભાષામાં પાંચ પર્વોમાં વિવિધ[૧૦+૧૬+૩૦+૧૮+૨૪=]૯૮ પદ્યોમાં રચાયેલી આ અર્હદભિષેક-વિધિના કર્તાએ કૃતિના અંતમાં પોતાનું નામ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવ્યું નથી કે પ્રશસ્તિ-પરિચય આપ્યો નથી. પંજિકાકારે પ્રારંભના પદ્યમાં 'कृताभिषेका जयन्ति जिनाः ।' મંગલદ્વારા 'જિનાભિષેક' નામ-સૂચિત કર્યું છે, બીજા પદ્યમાં આ અભિષેક-વિધિને વાદિવેતાલે પર્વો દ્વારા રચેલ છે-તેમ જણાવ્યું છે. તથા ૧ પર્વની પંજિકાના અંતમાં 'ઇતિ વાદિવેતાલ' એવો ઉલ્લેખ છે અને બીજા-ત્રીજા પર્વની પંજિકા પછી 'ઇતિ વાદિવેતાલ-પર્વપંજિ' એવો ઉલ્લેખ છે. ચોથા પર્વની પંજિકાના અંતમાં 'શ્રીવાદિવેતાલ પર્વપંજિ તત્ત્વાદિત્યકૃતપંજિકાયાં' એવો ઉલ્લેખ છે અને પાંચમા પર્વની પંજિકાના અંતમાં શ્રીશાન્તિ(? વાદિ)વેતાલીય-પર્વપંજિકા સમાપ્તા' પછી 'કૃતિરિયં શ્રીશીલાચાર્યસ્ય' એવો ઉલ્લેખ મળે છે. લેખકે ત્યાં વાદિને બદલે ભૂલથી શાંતિ લખેલ હશે તેવું અનુમાન થાય છે, વાસ્તવિક રીતે ત્યાં 'વાદિવેતાલ' ઉલ્લેખ હોવો જોઇએ.

ચોથા પર્વની પંજિકાના અંતમાં પંજિકાકારનું નામ તત્ત્વાદિત્ય સૂચવેલ છે અને પાંચમા પર્વની પંજિકાના પ્રાંતમાં આ કૃતિ(પંજિકા)ને **શીલાચાર્યની** જણાવી છે-એ વિચારણીય છે. અહિં જણાવેલ **શીલાચાર્ય** એ જ તત્ત્વાદિત્ય હોવા જોઇએ, **શીલાચાર્યનું** અપરનામ તત્ત્વાદિત્ય જણાય છે. આચારાંગસૂત્રના ટીકાકાર શીલાંક-શીલાચાર્યનું બીજું નામ તત્ત્વાદિત્ય વાંચવામાં આવે છે, એ **શીલાચાર્ય** વિક્રમની દસમી સદીમાં વિદ્યમાન જણાય છે. આચારાંગસૂત્રની વૃત્તિમાં જે ઉલ્લેખ મળે છે, તે જોતાં શકસંવત ૭૮૪=વિક્રમસંવત ૯૧૯માં એ રચના થયેલી માનવી જોઇએ, તેમ જ તે જ શીલાચાર્યની બીજી રચના પ્રાકૃતભાષામય ચઉપ્પન્ન-મહાપુરિસ-ચરિય (ચતુષ્પંચાશ-મહાપુરુષ-ચરિત) પ્રસિદ્ધ છે, તેનો રચના-સંવત ૯૨૫ બૃહટ્ટિપ્પનિકાકારે જણાવેલ છે. એ શીલાચાર્યનું બીજું નામ 'વિમલમતિ' એ જ ચરિત્રના

અન્તર્ગત વિબુધાનન્દ નાટકમાં સૂચવ્યું છે. એ શીલાચાર્યે નિર્વૃતિ-ગચ્છના માનદેવસૂરિના શિષ્ય તરીકે પોતાનો પરિચય ઉપર્યુક્ત પ્રા. ચરિત્રના અંતમાં આપ્યો છે.

પ્રસ્તુત અર્હદભિષેક-વિધિનું બીજું નામ જિનાભિષેક પણ જણાય છે. કવિએ ત્રીજા પર્વના ૨૨મા પદ્યમાં, તથા પાંચમા પર્વના ૧૫મા પદ્યમાં 'અર્હદભિષેક' નામનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, તેમજ બીજા પર્વના ૧૧મા પદ્યમાં, તથા પાંચમા પર્વના ૨૩મા પદ્યમાં 'જિનાભિષેક' નામનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે-" પ્રશસ્ય, આયુષ્ય અને યશ માટે હિતકારી, જયોના સ્થાનરૂપ, સંપદાને પ્રાપ્ત કરાવનાર, સદા સૌખ્ય-પરંપરાના હેતુરૂપ આવા જિનાભિષેકને અપુણ્ય-પુણ્યહીન મનુષ્ય કરતો નથી." [જુઓ પૃ. ૧૨૧].

વિચારવાનું એ છે કે-આ અર્હદભિષેકવિધિના કર્તા ' વાદિવેતાલ ' કોણ? ક્યા? તેમનો સમય ક્યો? વિ. સંવત્ ૧૩૩૪માં પ્રભાચંદ્રસૂરિએ રચેલા પ્રભાવકચરિત્રમાં ' વાદિ-વેતાલ ' બિરુદવાલા શાંતિસૂરિનો પ્રબન્ધ વિસ્તારથી દર્શાવ્યો છે, તેમને મહારાજા ભોજના સમકાલીન, તથા મહાકવિ ધનપાલની તિલકમંજરી-કથાના સંશોધક તરીકે સૂચવી તેમનો સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૦૯૬માં જણાવેલ છે. વાદિવેતાલ એ જ. શાંતિસૂરિ વિક્રમની ૧૧મી સદીના હોય તો તેમની કૃતિ ઉપર એ પહેલાં દસમી સદીમાં થયેલા શીલાચાર્ય પંજિકા કેવી રીતે રચી શકે? વિક્રમની ૧૬મી સદીના પ્રારંભમાં વિદ્યમાન રત્નશેખરસૂરિએ વિ. સં. ૧૫૦૬માં રચેલી સ્વોપજ્ઞ શ્રાદ્ધવિધિ-વૃત્તિ-(વિધિકૌમુદી)માં આ અર્હદભિષેકવિધિનાં કેટલાંક પદ્યો દર્શાવતાં ' यदाहुर्वादिवेताल-श्रीशान्तिसूरयः '-એવો ઉલ્લેખ દર્શાવ્યો છે. એ રીતે ' વાદિવેતાલ ' બિરુદવાળા ' શાંતિસૂરિ ' નામથી પ્રસિદ્ધ જણાય છે-એ સર્વ વિચારતાં, તેમની કૃતિની પંજિકા રચનાર શીલાચાર્ય કોઈ બીજા હોવા જોઈએ-અથવા આ અર્હદભિષેક-વિધિ રચનાર વાદિ-વેતાલ કોઈ બીજા હોવા જોઈએ. એવી વિચારણા થાય છે.

શ્રાદ્ધવિધિની ૬૭૬૧ શ્લોક-પ્રમાણ કૃતિનો રચના-સમય રત્નશેખર-સૂરિએ ત્યાં વિ. સં. ૧૫૦૬ જણાવેલ છે—

"एषां श्रीसुगुरूणां प्रसादतः षट्-ख-तिथि-मिते १५०६ वर्षे ।
श्राद्धविधिसूत्र-वृत्तिं, व्यधित श्रीरत्नशेखरः सूरिः ॥"

—દે. લા. જૈન પુ. ફંડના ગ્રં. ૧૦૬ તરીકે વિ. સં. ૨૦૧૬માં પ્રકાશિત એ શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણના દ્વિતીય સંસ્કરણના પૃ. ૧૩૦માં વાદિવેતાલ વિશેષણ(બિરુદ) સાથે શ્રીશાન્તિસૂરિનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે–
"यदाहुर्वादिवेताल-श्रीशान्तिसूरयः—

"आत्माभ्र-परिममाप्ते[र]शून्यमुष्णीपदेशमीशस्य ।
सान्तर्घानाब्धारापातं पुष्पोत्तमैः कुर्यात् ॥"

—આ ગાથા, અહિં પ્રકાશિત અર્હદભિષેક-વિધિ પૃ. ૬૮માં પર્વ ૩ માંની ગાથા ૪ તરીકે સહજ પાઠાન્તર સાથે જોઈ શકાય છે.

—એ જ પ્રમાણે શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણના પૃ. ૧૨૯માં નામ-નિર્દેશ વિના ઉદ્ધૃત કરેલું પદ્ય—

"मुक्तालंकार-विकार-सार-सौम्यत्व-कान्ति-कमनीयम् ।
सहजनिजरूप-निर्जितजगत्त्रयं पातु जिनबिम्बम् ॥"

અહિં પ્રકાશિત અર્હદભિષેક-વિધિ પૃ. ૬૬માં, પર્વ ૩જાનું પ્રથમ પદ્ય જોઈ શકાય છે.

તથા શ્રાદ્ધવિધિ પૃ. ૧૩૦માં નામ-નિર્દેશ વિના પ્રકાશિત ગાથા–

"अभिषेकतोयधारा, धारेव ध्यान-मण्डलाग्रस्य ।
भव-भवन-भित्तिभागान्, भूयोऽपि भिनत्तु भागवती ॥"

અહિં પ્રકાશિત અર્હદભિષેકવિધિ પૃ. ૭૪માં, પર્વ ૩જાની ગા. ૧૨મી 'अभिषेकपयोधारा' તરીકે જોઈ શકાય છે.

—આ સાથે સૂચિત કરવું જોઈએ કે–અહિં પ્રકાશિત પ્રાકૃત જીવદેવસૂરિની જિનસ્નાત્રવિધિ પૃ. ૯ની, ૮મી ગાથા ઉપર્યુક્ત શ્રાદ્ધવિધિ પ્ર.ના પૃ. ૧૨૯માં સહજ પાઠાન્તર સાથે ઉદ્ધૃત કરેલ જોવાય છે—

" अवणिअ कुसुमाहरणं, पयइ–पइट्ठिअ–मणोहर–च्छायं ।
जिणरूवं मज्जणपीठ–संठिअं वो सिवं दिसउ ॥ "

–તથા અહિં પ્રકાશિત જિનસ્નાત્રવિધિ પૃ. ૩૫માંની ૪૫મી ગાથાને શ્રાદ્ધવિધિ પૃ. ૧૩૧માં ઉદ્ધૃત કરેલી જોઈ શકાય છે—

" वयह पडि[भ]ग्ग–पसरं, पयाहिणं मुणिवइं करेऊणं ।
पडइ सलोणत्ते(त्त)ण–लज्जिअं व लोणं हुअवहंमि ॥ "

—તેમ જ અહિં પ્રકાશિત પ્રા. જિનસ્નાત્રવિધિ પૃ. ૩૭ની ૪૯મી ગાથા શ્રાદ્ધવિધિ પૃ. ૧૩૨માં ઉદ્ધૃત કરેલી જણાય છે—

" कोसंबि–संठिअस्स व, पयाहिणं कुणइ मउलिअ–पईव(या)वो ।
जिण ! सोम–दंसणे(णो) दिणयरु व्व तुह मंगलपईवो ॥ "

શ્રાદ્ધવિધિ પૃ. ૧૩૨માં–' अत्र "मुक्तालंकार–" इत्यादिगाथाः श्रीहरिभद्रसूरिकृताः संभाव्यन्ते ' એવા ઉલ્લેખદ્વારા હરિભદ્રસૂરિ–કૃત તરીકે સંભાવિત કરેલી ગાથાઓમાંથી ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે ' मुक्तालंकार–' ગાથા વાદિવેતાલના અર્હદભિષેકવિધિની જણાય છે.

વાદિ–વેતાલ શ્રીશાન્તિસૂરિનો પરિચય :

વિ. સં. ૧૩૩૪માં પ્રભાચન્દ્રસૂરિએ રચેલ સંસ્કૃત પ્રભાવક–ચરિતમાં ૧૩૨ પદ્યો દ્વારા ૧૬મો પ્રબન્ધ 'વાદિવેતાલ' શાન્તિસૂરિ સંબન્ધમાં જણાવેલ છે. તેના પ્રારમ્ભનું પદ્ય આ પ્રમાણે છે—

" पातु वो वादि–वेतालः, कालो दुर्मन्त्रवादिनाम् ।
शान्तिसूरिः प्रभुः श्रीमान्, प्रसिद्धः सर्वसिद्धिदः ॥ "

—તેમાં ગૂર્જરેશના અણહિલપુર(પાટણ) નગરના ભીમ રાજાના વર્ણન પછી ચંદ્રગચ્છમાં-મુક્તાફલ-સમાન થારાપદ્રગચ્છનું વર્ણન કરી, તેમાં થયેલ વિજયસિંહસૂરિને ત્યાં સંપક(સંપત્કર)-ચૈત્ય પામેના ઉપાશ્રયમાં ભવ્યોને ઉપદેશ આપતા જણાવ્યા છે.

પછી પરિચય આપ્યો છે કે-પત્તન(પાટણ)ની પશ્ચિમમાં રહેલ ઉન્નતાયુ(ઉનાઉ) ગામમાં રહેલા શ્રીમાલવંશના ધનદેવશ્રેષ્ઠીને અર્હદ્દેવ-ગુરુના ભક્ત જણાવ્યા છે, તેની પત્ની ધનશ્રીના પુત્ર ભીમને બહુ બુદ્ધિશાલી જણાવેલ છે. ગુરુએ તેને સર્વ લક્ષણ-સંપૂર્ણ જાણી, વિહાર કરતાં ત્યાં જઈ, ત્યાં રહેલા ચૈત્યમાં શ્રીઋષભદેવને પ્રણામ કરી ધનદેવ શેઠ પાસે ભીમ પુત્રની યાચના કરી હતી. પોતાને ધન્ય માનતા શેઠે પણ આ લોક અને પરલોકના સુખ માટે પોતાનો એ પુત્ર સમર્પણ કર્યો હતો. ભીમનું દીક્ષા-નામ 'શાન્તિ' રાખવામાં આવ્યું હતું. એ શિષ્યને સકલ કલા-કુશલ અને સમસ્ત શાસ્ત્ર-પારગામી થયેલ જોતાં ગુરુજી તેમને પોતાના પટ્ટ પર સ્થાપી, પોતાના ગચ્છનો ભાર તેમના ઉપર સ્થાપી સ્વર્ગસ્થ થયા હતા. અણહિલપુરમાં ભીમ ભૂપાલની સભામાં શાન્તિસૂરિ 'કવીન્દ્ર' અને 'વાદિ-ચક્રવર્તી' તરીકે પ્રખ્યાત થયા હતા–

"अणहिल्लपुरे श्रीमद्–भीमभूपाल–संसदि ।
शान्तिसूरिः कवीन्द्रोऽभूद्, वादि-चक्रीति विश्रुतः ॥"

એ જ સમયમાં માળવાના પ્રખ્યાત સિદ્ધસારસ્વત કવિ ધનપાલ મહેન્દ્રસૂરિની વાણીથી પ્રતિબોધ પામી જૈનધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાળુ થયેલ હતા, તેમણે તિલકમંજરી કથાની રચના કરી, ગુરુજીને પૂછતાં, તેના સંશોધક તરીકે આ શાન્તિસૂરિનું નામ સૂચવ્યું હતું, એથી ધનપાલ કવિ પાટણ આવ્યા હતા. શ્રીશાન્તિસૂરિની વિદ્વત્તા-પ્રભાવકતાથી પ્રસન્ન થઈ તેમને માળવા પધારવા વિજ્ઞપ્તિ કરી હતી. શ્રીસંઘની અનુમતિથી પરિવાર સાથે માળવામાં વિહાર કરતાં ભારતીએ તેમના પર પ્રસન્ન થઈ 'વાદિ-વિજય' જેવું વર-દાન આપ્યું હતું. ધારાનગરીમાં મહારાજા-

ભોજે તેમને ઘણું માન આપ્યું હતું. ત્યાંની રાજ-સભામાં શ્રીશાન્તિસૂરિજીએ ભિન્ન ભિન્ન મત ધરાવતા ૮૪ વાદીઓને જિત્યા હતા. ધનપાલે તેમનો પરિચય કરાવ્યો હતો કે—

"शान्तिनामा प्रसिद्धोऽस्ति, वेतालो वादिनां पुनः ।
ततो वादं निषेत्स्यामो, मन्मान्यातः प्रहीयते ॥"

મહારાજા ભોજની સભાને જિતી કોઇ વાદી અખંડિત જઇ શકતો નહિ, તેમ છતાં કવિ ધનપાલની કથા શુદ્ધ કરવા માટે શાંતિસૂરિને માળવામાં રહ્યા હતા. મહારાજાએ આપેલા તુષ્ટિ-દાનથી ત્યાં રહીને તેમણે તે દેશમાં અનેક ચૈત્યો કરાવ્યાં હતાં અને થારાપદ્ર(થરાદ)માં મોકલાવેલા દ્રવ્યથી આદિપ્રભુના ચૈત્યમાં મૂલનાયકની ડાબી બાજૂએ દેવકુલિકા અને મહાન્ રથ કરાવ્યો હતો. કવિ ધનપાલની કથાને તેઓએ સારી રીતે શુદ્ધ કરી હતી, તે સમયે મહારાજા ભોજે સૂરિજીને 'વાદિ-વેતાલ' બિરુદ આપ્યું હતું—

"कथा च धनपालस्य, तैरशोध्यत निस्तुषम् ।
'वादि-वेताल' बिरुदं, सूरीणां प्रददे नृपः ॥ ५९ ॥"

ત્યાર પછી કવીશ્વર-સન્માનિત સૂરિજી ગૂજરાતમાં પત્તન(પાટણ) પધાર્યા હતા.

આ શાન્તિસૂરિજીએ ત્યાં જિનદેવ શેઠના સર્પ-દષ્ટ પુત્ર પદ્મને સજીવન કર્યો હતો. શાન્તિસૂરિજી ચૈત્યમાં રહીને ૩૨ શિષ્યોને પ્રમાણ-શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરાવતા હતા. મુનિચન્દ્રસૂરિ ચૈત્ય-પરિપાટી કરવાની ઇચ્છાથી નડ્ડૂલ(નાડોલ)પુરથી અણહિલ્લપુર(પાટણ) આવ્યા હતા, તેઓએ ત્યાં સંપકના જિનાલયમાં શ્રીઋષભદેવને તથા આ શ્રેષ્ઠ સૂરિને પ્રણામ કર્યા હતા. મુનિચન્દ્રસૂરિની સ્મરણ શક્તિ-અવધારણ શક્તિથી પ્રસન્ન થઇને શાન્તિસૂરિએ તેમને નિવાસ માટે ટંકશાલાના પાછળના ગમાં સારું સ્થાન શ્રાવક પાસેથી અપાવ્યું હતું અને ૭ દર્શનોનાં

પ્રમાણશાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરાવ્યું હતું. ત્યાર પછી નગરમાં સુવિહિત સાધુઓના ઉપાશ્રયો થયા હતા. આ શાંતિસૂરિએ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ટીકા વાદીરૂપી નાગેન્દ્રોને વશ કરવામાં નાગદમની જેવી રચી હતી, જેમાં સ્થાપન કરેલ 'સ્ત્રી-નિર્વાણ' અધિકારના બલથી મુનિચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય દેવસૂરિજીએ સિદ્ધરાજની રાજ-સભામાં વાદમાં દિગંબરો પર વિજય મેળવ્યો હતો.

માળવામાં કવિ ધનપાલે ધર્મ નામના વાદી પર વિજય મેળવતાં, શાન્તિસૂરિની પ્રશંસા કરતાં તે વાદી પત્તન(પાટણ) ગયો હતો અને ત્યાં થારાપદ્ર મહાચૈત્યની સમીપમાં રહેલા શાન્તિસૂરિજીની વિદ્વત્તાથી પ્રસન્ન થયો હતો, તેમ જ સૂરિજીએ દ્રવિડદેશીય વાદીને, તેની સામે ભીંત પરના ઘોડાને બોલતો કરી ચમત્કારી રીતે પરાસ્ત કર્યો હતો. થારાપદ્રપુર (થરાદ)માં નાગિનીદેવીને પ્રભાવિત કરી હતી. સૂરિજીએ પોતાનો અન્તકાલ સમીપ જાણી ૩૨ શિષ્યોમાંથી (૧) વીરસૂરિ, (૨) શાલિભદ્રસૂરિ અને (૩) સર્વદેવસૂરિ એ ત્રણ શિષ્યોને સૂરિપદે સ્થાપ્યા હતા. વીરસૂરિની શિષ્યસન્તતિ ન હતી, રાજપુરિ ગામમાં તેમનું શાશ્વત શરીર (સ્મારક નેમિજિન છે બીજી બે શાખાઓમાં સંવેગ્નદારક વિદ્વાન્ સૂરિઓ ચૌદમી સદીમાં-પ્રભાચન્દ્રસૂરિના સમયમાં જણાય છે. શ્રીશાંતિસૂરિજી યશ શ્રાવકના પુત્ર સોઢ સાથે અંતમાં ઉજ્જયન્ત અચલ(ગિરનાર) પધાર્યા હતા. ત્યાં અનશન કરી નેમિજિનનું ધ્યાન ધરતાં, ૨૫ દિવસે, વિક્રમ સંવત્ ૧૦૯૬ના શુચિ(આષાઢ) માસની શુક્લ નવમી ને મંગળવારે કૃત્તિકામાં સમાધિ-પૂર્વક સ્વર્ગવાસી થયા હતા—

"श्रीविक्रमवत्सरतो वर्षसहस्रे गते सषण्णवतौ (१०९६)
शुचि-सितिनवमी-कुज-कृत्तिकासु शान्तिप्रभोरभूदस्तम ॥१३१॥"

—જુઓ સિંઘી જૈન ગ્રંથમાળાના ગ્રં. ૧૩ તરીકે
ભારતીય વિદ્યાભવન, મુંબઈથી પ્રસિદ્ધ.

ઉપર્યુક્ત ચરિત્રના અંતિમ ૧૩૧ પદ્યમાં પણ શ્રીશાન્તિસૂરિનું 'વાદિ-વેતાલ' નામ જણાવ્યું છે—

" इत्थं श्रीशान्तिसूरेर्वरचरितमिदं 'वादि-वेताल' नाम्नः,
पूर्वश्रीसिद्धसेन-प्रभृति-सुचरित-व्रात-जातानुकारम् ।"

—એ જ પ્રભાવક ચરિતના ૧૭મા મહેન્દ્રસૂરિના વિસ્તૃત ચરિત-પ્રબન્ધમાં પણ મહાકવિ ધનપાલની તિલકમંજરી કથાના સંશોધક તરીકે 'વાદિ-વેતાલ' બિરુદ સાથે પ્રસ્તુત શાન્ત્યાચાર્યનું સંસ્મરણ કર્યું છે-

" अथासौ गूर्जराधीश-कोविदेश-शिरोमणिः(णिम्) ।
'वादि-वेताल'-विशदं, श्रीशान्त्याचार्यमाह्वयत् ॥ २०१ ॥

अशोधयदिमां चासावुत्सूत्रादिप्ररूपणात् ।
शब्द-साहित्यदोषात्तु, सिद्धसारस्वतेषु किम् ? ॥ २०२ ॥"

—વિશેષ માટે જુઓ પ્રભાવકચરિત (સિંઘી જૈન ગ્રન્થમાલા-ગ્રં. ૧૩ શ્રીજિનવિજય-સંપાદિત, સં. ૧૯૯૭માં ભારતીય વિદ્યાભવન મુંબઈથી પ્રકાશિત)

હાલમાં જાણવામાં આવ્યું છે કે—પં. શ્રીકલ્યાણવિજયજી ગણિ-રચિત કલ્યાણ-કલિકા (પ્રતાકાર દ્વિતીય ભાગ) શ્રી કે. વિ. શાસ્ત્રસંગ્રહ-સમિતિ જાલોર-મારવાડ(રાજસ્થાન) તરફથી સં. ૨૦૧૨માં પ્રકાશિત ગ્રન્થમાં, આ અર્હદભિષેકવિધિ મૂળ પ્રકાશિત છે, તે તપાસતાં ત્યાં પત્ર ૧૭૫માં ૧૩ 'શ્રીશાન્તિવાદિવેતાલીય અર્હદભિષેકવિધિ' મથાળા પછી, ૧૭૭મો શ્લોક જણાવ્યો છે કે—

" अभिषेकविधिः पूर्वे, कथितः शान्तिसूरिभिः ।
तमाश्रित्याभिषेकाणां, विधयो जज्ञिरेऽखिलाः ॥"

—ત્યાં પત્ર ૧૭૮ થી ૧૯૦ સુધીમાં 'अर्हदभिषेक' મથાળા નીચે વચ્ચે વચ્ચે થોડી વિધિ સાથે 'અર્હદભિષેકવિધિ'નો મૂળ પાઠ પ્રકાશિત

કર્યો છે, પરંતુ અહિં પ્રકાશિત સંસ્કૃત પંજિકા કે ગૂર્જરાનુવાદ ત્યાં નથી, તેની પ્રસ્તાવનામાં તેના કર્તા સંબંધમાં જણાવેલ તેમનું મન્તવ્ય આગળ દર્શાવીશું. તેનો મૂળ પાઠ ત્યાં કઈ પ્રાચીન પ્રતિ-પુસ્તિકાના આધારે પ્રકાશિત કર્યો છે, તે સૂચવ્યું નથી, પરંતુ અમ્હારા જાણવા પ્રમાણે 'જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળ'–આ સંસ્થાએ પ્રકાશિત કરવા માટે ૧૧ વર્ષો પહેલાં કરાવેલી આ ગ્રન્થની પ્રેસકોપીની નકલ તેમને વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી દ્વારા મળી જણાય છે. તેનો તેમણે આ રીતે ઉપયોગ કર્યો જણાય છે. તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ તપાસતાં, પંજિકા સાથે વિચારતાં ત્યાં છપાયેલા મૂળ પાઠમાં કેટલીક અશુદ્ધિઓ જણાય છે. સુજ્ઞ વાચકોને સમજવા માટે તેના અશુદ્ધ પાઠો, અહિં પ્રકાશિત ગ્રન્થના શુદ્ધ પાઠો સાથે આગળ અનુક્રમે દર્શાવવામાં આવે છે -

कल्याणकलिका (खण्ड २)		અહિં પ્રકાશિત	
अर्हदभिषेक		अर्हदभिषेकविधि	
પત્રમાં	અશુદ્ધ પાઠ	પૃષ્ઠમાં	શુદ્ધ પાઠ
१७८(२)	*–फलमङ्गलं लक्ष्य–	४२	–फलं मङ्गलं लक्ष्म
,,	स्वप्नमुत्रापघाति	,,	स्वप्नमुत्पातघाति
१७९(१)	प्रत्याह्नैः	५१	प्रत्याहृतैः
१७९(२)	–तोत्कृष्टि	५३	–तोत्कुष्टि–
,,	स्वरूपं	,,	सुरूपं
,,	ऽत्यङ्ग–	५४	–त्यङ्ग–
,,	सर्वानावाहयेत्	५५	सर्वानत्राह्वयेत्
१८०(१)	स्मांन्	५६	स्मर
,,	सकला	,,	सफला
,,	*संस्थाता	५९	संस्थातो
,,	–रसना–	,,	–रशना–

कल्याणकलिका (खण्ड २)मां पत्रमां	અશુદ્ધ પાઠ	અહિં પ્રકાશિત પૃષ્ઠમાં	શુદ્ધ પાઠ
१८०(२)	समातु	६२	समस्त
,,	–विवलित–	,,	विचलित–
,,	भवने	६३	भुवने
१८१(१)	–कल्पतुल्याः	,,	–कल्पतल्पाः
,,	–द्रोणीप्रसूतिः	६६	–द्रोणी प्रसूतिः
,,	–सत्कल–	,,	–सत्फल–
,,	–लतानिर्वाण–	,,	–लता निर्वाण–
,,	महिमास्वामिन्प्र–	,,	महिमा स्वामिन् ! प्र–
,,	*सुखास्तकलिका–	,,	सुखास्तकलिला
,,	ध्यामापि	,,	श्यामाऽपि
,,(२)	–मधिरुह्य*विभाति	६७	–मभिरुह्य विभान्ति
१८२(२)	पतन्तु	७६	पुनन्तु
१८३(२)	हेमाद्रि	,,	हिमाद्रि–
,,	विलासिर्नी, जन–	७७	विलासिनीजन–
,,	सिन्धु धुनी	,,	सिन्धुधुनी
,,	ण्युपनयंत्व–	,,	–ण्युपनयत्व–
,,	*नासिश्नन्त्यो	७८	–नासिश्नन्त्यौ
,,	*–वनान्तो	७९	–वनान्ते
१८४(१)	–वताव–	८२	–वतोऽव–
,,	प्रत्यादृते	,,	प्रत्यादृते

* આવી નિશાનીવાળા પાઠો કલ્યાણકલિકાના શુદ્ધિપત્રકમાં પાછળથી સુધાર્યા છે.

कल्याणकलिका (खण्ड २)		અહિં પ્રકાશિત	
પત્રમાં	અશુદ્ધ પાઠ	પૃષ્ઠમાં	શુદ્ધ પાઠ
१८४(२)	-वारिहारि	८३	-वारि हारि
,,	-सम्भ्रमासम्भ्रम-	८४	-सम्भ्रमा सम्भ्रम-
,,	तेगिच्छि निवास-	,,	तिगिछि-निवास-
,,	पुण्डरीकेण	८६	पौण्डरीकेण
१८५(१)	शस्यानाम	८७	-सस्यानाम
,,	तत्सलिलैः	८८	सत्सलिलैः
,,(२)	तस्यन्	९०	तस्य
,,	-सोपयोगे	,,	सोपयोगो
१८६(१)	-मर्चन्वि	९३	मर्चयन्ति
,,	-मयपट्टो-	९४	-मदपट्टो
,,	निर्गन्थ-	९६	निग्रन्थ-
,,(२)	-स्तीर्थंकरत्वनाम-	१०२	-स्तीर्थंकरनाम-
,,	-द्रव्यारम्भ-	१०४	-द् वस्यारम्भ-
,,	क्षतकलिबलि-	१०५	क्षतकलि बलि-
१८७(१)	-गीत-	१०७	-गीति-
,,	-वल्गन्नन्दी	,,	वल्गन-नान्दी
,,	आरात्रिकावन-	,,	आरात्रिकावता-
,,	*हतानापम्	१०८	हतात् तापम्
,,	जिन-तिशय-	,,	जिन-तिशयि-
,,	-ज्ञातक-	१०९	-यातक-
,,(२)	गोष्टीकपुरमुख्याणां	१११	गोष्ठी-पुर-मुख्यानां
,,	आयातकि-	११२	आयात कि-
,,	-निशाद-	,,	-निषाद-

કल्याणकलिका (खण्ड २)		અર્હં પ્રકાશિત	
પત્રમાં	અશુદ્ધ પાઠ	પૃષ્ઠમાં	શુદ્ધ પાઠ
१८८(१)	-वन्दितांघ्रि-	११३	-वन्दितांह्रि-
,,	कृत्वाऽशेपान्	११४	कृत्वा शेपान्
,,(२)	-परिवारां	११५	-परिवारां
,,	कृतपूजाघन्ती-	,,	कृतपूजा बली-
,,	घलामहा:	,,	-घला महा:
,,	यथा स्ववारेपु	११६	यथास्वं वारेपु
,,	-कल्याणजुषो	११७	-कल्याणयुजो
१९०(१)	स्नपनविधि विधिमर्हतोऽर्हत:	१२२	स्नपनविधिमर्हतो- ऽर्हतो विधिम् ।

અર્હદ્દભિષેકવિધિ સંબંધમાં
પં. કલ્યાણવિજયજી મ.નું મન્તવ્ય

કલ્યાણકલિકા(ખંડ ૨) પૃ. ૧૭૫માં માં૦ ટીંમાં જણાવેલ છે કે –

' अर्हदभिषेक सर्व प्रथम वादिवेताल शान्तिसूरीजीए कहेल, तेना आधारे ते पछीना आचार्योए भिन्न भिन्न नामथी घणी अभिषेक विधिओ बनावेली. '

પં. કલ્યાણવિજયજી મહારાજે कल्याणकलिका खं० २ માં તા. ૭–૩–૫૬ની પ્રસ્તાવનાના પત્ર ૩૪–૩૫માં જણાવ્યું છે કે—

" अर्हदभिषेकविधि वादिवेताल शान्तिसूरिजीनी संस्कृत कृति छे, आ अभिषेकविधि अप्रसिद्ध छे छतां महत्त्वपूर्ण छे, आ अभिषेकविधिनां ९९ संस्कृत पद्यो छे जे घणां ज विद्वत्तापूर्ण छे.

अमे आ विधिने भाषान्तरित करीने ज नहिं पण भणावी शकाय ए रीते प्रक्रियाबद्ध विधिनी साथे आपी छे.

आ अभिषेकविधिनो रचनाकाल कई शताब्दी छे ए निश्चित-पणे कहेवुं मुश्केल छे छतां एटलुं तो निर्विवादपणे कही शकाय के आ कृति नवमा सैका पहेलांनी छे, केम के शीलाचार्या-परनामधारी तत्त्वादित्यनी एना उपर संस्कृत पंजिका मळे छे."

પંજિકાના પ્રારંભના બે પદ્યો દર્શાવ્યા પછી, ત્યાં તેના અંતનો ઉલ્લેખ સૂચિત કર્યો છે—

"इति श्रीशान्तिवादिवेतालीये भगवदर्ह[द]भिषेकविधौ तत्त्वा-दित्यकृतायां पञ्जिकायां पंचमं पर्व ॥ ९९ ॥"

—[અહિં પૃ. ૧૨૨માં દર્શાવેલ તાડપત્રીય પ્રતિનો જુદો ઉલ્લેખ છે.]

એ પ્રસ્તાવનામાં આગળ જણાવ્યું છે કે—

"पंजिकाकारनी लेखन शैलि ज कही आपे छे के एओ ८–९मा(आठमा नवमा) सैका पछीना नथी, पञ्जिकाना समाप्ति-लेख उपरथी जणाय छे के अर्हदभिषेकविधिना रचयिता श्रीशान्ति-सूरि 'वादिवेताल'ना नामथी अधिक प्रसिद्ध हता, प्रत्येक पर्वनी समाप्ति "इति शान्तिवादिवेतालीये" [તાડપત્રીય પ્રતિમાં આવો પાઠ નથી] आ शब्दोनी साथे करवानो ए ज मतलब छे."

વિશેષમાં ત્યાં તેમની માન્યતા જણાવી છે કે—

"विक्रमना छठ्ठाथी पंदरमा सैका सुधीनां हजार वर्षमां दशेक शान्तिसूरिनां नामो उपलब्ध थयां छे तेमां अमारी मान्यतानुसार आ वादिवेताल शान्तिसूरि सर्व प्रथम होइ शके, माथुरी तथा वालभी वाचनाओना समन्वय निमित्ते वलभीमां मळेली बन्ने

वाचनानुयायी श्रमणसंघोनी सभामां एक गंधर्व वादिवेताल शान्तिसूरि उपस्थित हता जेमणे वालभ्य संघना प्रमुख कालकाचार्यनी संघकार्यमां सहायता करी हती अने बन्ने वाचनानुगत आगमोनो समन्वय कराव्यो हतो, अमारी मान्यता प्रमाणे ते गंधर्व वादिवेताल अने अभिषेकविधिकार वादिवेताल शान्तिसूरि अभिन्न होवा जोइये, केटलाक विद्वानो उत्तराध्ययननी पाइयटीकाकार शान्तिसूरिने 'वादिवेताल' माने छे जे बराबर नथी पाइयटीकाकार शान्तिसूरि थारापद्रगच्छीय हता अने ते अग्यारमा सैकाना विद्वान् हता अने वादिवेताल शान्तिसूरिथी अर्वाचीन हता. "

" जिनस्नात्रविधि अने अर्हदभिषेकविधिनी समकालीनता—

श्री जैन साहित्य विकास मंडल तरफथी जेना प्रकाशननी जाहेरात थइ हती ते 'जिनस्नात्रविधि'नी वादिवेतालीय अभिषेकविधिनी साथे तुलना करी जोतां जणायुं के उक्त बंने विधिओ एक बीजीनी असरथी मुक्त छे, वादिवेताले ' स्नात्रविधि ' के स्नात्रविधिकार आचार्य श्रीजीवदेवे ' अभिषेकविधि ' जोइ होत तो तेनी थोडी पण असर एक बीजानी कृतिमां आव्या विना रहेत नहिं. आथी जणाय छे के उक्त बन्ने कृतिओ लगभग समकालीन होवी जोइये.

अभिषेकविधिना मूलनी कोपी तथा अभिषेकविधिनी पंजिकानुं पुस्तक विद्वान् मुनिवर्य श्रीपुण्यविजयजीना सौजन्यथी मलतां अमे कलिकामां ए विधि आपवा समर्थ थया छीये ए वातनो अमारे स्वीकार करवो जोइ॰

તત્ત્વાદિત્ય શીલાચાર્ય કયા ?

આચારાંગસૂત્રની ૧૨૦૦૦ શ્લોક-પ્રમાણ ટીકાની ખંભાતની સં. ૧૩૨૭માં લખાયેલી તાડપત્રીય પ્રતિનો અંતિમ ઉલ્લેખ પિટર્સન રિપોર્ટ ૩, પૃ. ૮૯-૯૦માં પ્રકાશિત છે કે—

"शकनृपकालातीतसंवत्सरेषु सप्तसु चतुरशीत्यधिकेषु वैशाखपंचम्यां आचारटीका दृब्धेति ।

शीलाचार्येण कृता गंभूतायां स्थितेन टीकैषा ।
सम्यगुपयुज्य शोध्या मात्सर्यविनाकृतैरार्यैः ॥ "

આગમોદય સમિતિ તરફથી સં. ૧૯૭૩માં પ્રકાશિત એ આચારાંગ-ટીકામાં ઉલ્લેખ છે કે—

" ब्रह्मचर्याख्यश्रुतस्कन्धस्य निर्वृतिकुलीनश्रीशीलाचार्येण तत्त्वादित्यापरनाम्ना वाहरिसाधुसहायेन कृता टीका परिसमाप्तेति । ग्रं. ९७६ "

સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની ટીકાના અંતમાં પણ શીલાચાર્યના નામ સાથે સહાયક વાહરિગણિના નામનો નિર્દેશ છે—

" समाप्ता चेयं सूत्रकृतांगसूत्रस्य टीका । कृता चेयं शीलाचार्येण वाहरिगणि-सहायेन ॥ " —પિ. રિ. ૩, પૃ. ૭૦

૧૨૬૦૦ શ્લોક-પ્રમાણ પ્રાકૃત चउप्पन्न-महापुरिसचरिय(चतुष्पंचाशन्-महापुरुषचरित)ની તાડપત્રીય પ્રતિ મહારાજા કુમારપાલના રાજ્યકાલમાં-સં. ૧૨૨૭માં લખાયેલી જેસલમેરના બડાભંડારમાં વિદ્યમાન છે, તેનો ઉલ્લેખ અમે જેસલમેર ભં. ગ્રન્થસૂચિપત્ર(પૃ. ૩૯. ગા.ઓ.સિ. નં. ૨૧ સન્ ૧૯૨૩)માં દર્શાવેલ છે, તથા ત્યાં અપ્રસિદ્ધગ્રન્થ-ગ્રન્થકૃત્પરિચય પૃ. ૪૩-૪૪માં પરિચય કરાવતાં બૃહટ્ટિપ્પનિકાનો ઉલ્લેખ દર્શાવ્યો છે કે-

" महापुरुषचरित्रं प्रा० मु० शलाकापुरुषवृत्तवाच्यं ९२५ वर्षे शीलाचार्यैः कृतम् । "

—તથા ત્યાં, તે ગ્રન્થની સ્વ. હુંસવિજયજી મહારાજે કરાવેલી નકલનાં અંતિમ પદ્યો દર્શાવ્યાં છે કે—

" चउप्पण्णमहापुरिसाण एत्थ चरियं समप्पए एयं ।
सुयदेवयाए पय-कमल-कंति-सोहाणुहावेण ॥
आसि जसुज्ज[ल]जोण्हा-धवलिय-नेव्वुयकुलंबराभोओ ।
तुहिणकिरणो व्व सूरी इहइं सिरि माणदेवो त्ति ॥
सीसेणं तस्स रइयं, सीलायरिएण पायडफुडत्थं ।
सयलजणबोहणत्थं, पाययभासाए सुपसिद्धं ॥ "

—એથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે-યશરૂપ ઉજ્જ્વલ જ્યોત્સ્નાથી નિર્વૃતિ-કુલરૂપી આકાશ-વિસ્તારને ઉજ્જ્વલ કરનાર ચન્દ્ર-સમાન થયેલા માનદેવસૂરિના શિષ્ય શીલાચાર્યે સકળ જનોને બોધ પમાડવા માટે પ્રાકૃતભાષા દ્વારા એ ૫૪ મહાપુરુષોનું પ્રકટ સ્ફુટ અર્થવાળું ચરિત રચ્યું હતું, બૃ૦ માં જણાવ્યા પ્રમાણે એ રચના સં. ૯૨૫માં માન્ય રાખી શકાય, એ જ નિર્વૃતિકુલીન શીલાચાર્યે ગંભૂતા(ગાંભૂ)માં રહીને શક સં. ૭૮૪=વિક્રમ સંવત્ ૯૧૯માં આચારાંગસૂત્રની ટીકા રચી હતી અને એ જ સમયમાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની ટીકા પણ રચી જણાય છે. એ બંને ટીકામાં વાહરિ સાધુ(ગણિ)નો ઉલ્લેખ મળે છે

અર્હદભિષેકવિધિના કર્તાએ પોતાની આ કૃતિમાં પ્રશસ્તિરૂપે કે બીજી રીતે ઉલ્લેખ કરીને ક્યાંય પોતાનો સ્પષ્ટ પરિચય આપ્યો નથી–એટલું જ નહિ, પોતાના નામનો પણ પ્રકટ નિર્દેશ કર્યો નથી; તાડપત્રીય પ્રતિમાં પાંચે પર્વની પંજિકાના અંતમાં ફક્ત 'વાદિવેતાલ–પર્વણિ' જેવો ઉલ્લેખ મળે છે, પંજિકાકારે પંજિકાના પ્રારંભમાં મૂળકારને 'વાદિવેતાલ' એવા નામથી જ સૂચિત કર્યા છે, તે સાથે 'શાન્તિસૂરિ'

નામનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો નથી. પ્રભાવકચરિત્રમાં દર્શાવેલ 'વાદિવેતાલ' બિરુદવાળા શાન્તિસૂરિનો પ્રબન્ધ, ઉપર સંક્ષેપમાં દર્શાવ્યો છે.

પં. કલ્યાણવિજયજીના મન્તવ્ય પ્રમાણે આ અર્હદભિષેકવિધિના કર્તા આ 'વાદિવેતાલ' શાન્તિસૂરિ નહિ, પરંતુ બીજા પ્રાચીન 'ગંધર્વ' વાદિવેતાલ'ની કલ્પના છે. અહિં ક્યાંય 'ગન્ધર્વ' પદ સાથે તેનો નિર્દેશ નથી.

અહિં પ્રાચીન તાડપત્રીય પ્રતિમાં ચોથા પર્વની પંજિકાના અંતમાં 'इति वादिवेताल-पर्वणि शान्तिसूरि-कृत-पंजिकायां' એવો ઉલ્લેખ જોવાય છે અને છેલ્લે પાંચમા પર્વની પંજિકાની સમાપ્તિમાં 'श्रीशान्ति(? वादि)-वेतालीय-पर्व-पंजिका समाप्ता इति' પછી છેલ્લી પંક્તિમાં 'कृतिरियं श्रीशीलाचार्यस्य' એવો ઉલ્લેખ છે [જુઓ પૃ. ૧૦૩ અને ૧૨૨].

—આવી રીતે આ ગ્રન્થમાં પંજિકાકારનાં બે સ્થળે બે નામો મળે છે, તે બંને તત્ત્વાદિત્ય અને શીલાચાર્ય એક જ વ્યક્તિનાં નામો માનીએ, તો પણ તત્ત્વાદિત્ય અપરનામવાળા નિર્વૃતિકુલીન પ્રાચીન શીલાચાર્ય, જેમણે આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની બાર બાર હજાર શ્લોક-પ્રમાણ વ્યાખ્યાઓ રચી હતી અને જેમણે બાર હજાર શ્લોક-પ્રમાણ પ્રાકૃત 'ચઉપ્પન્ન-મહાપુરિસ-ચરિય' (चतुष्पञ्चाशन्महापुरुषचरित)ની રચના કરી હતી, જેઓ વિક્રમની દશમી સદીમાં વિદ્યમાન જણાય છે, તેમનાથી આ ગ્રન્થના પંજિકાકાર અર્વાચીન જુદા હશે–પંજિકા જેવી સંક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા–રચના તેમની નહિ હોય–તેવું અનુમાન થાય છે.

બીજી રીતે પણ વિચારણા કરવી યોગ્ય છે. પ્રતિક્રમણસૂત્રોમાં સંસ્કૃત 'બૃહચ્છાન્તિ' પાઠ પ્રસિદ્ધ છે, તેના કર્તા અને અહિં પ્રકાશિત 'અર્હદભિષેકવિધિ'ના કર્તા એક હોય, તેમ માનવાને કારણો છે. બૃહચ્છાન્તિમાં જે પાઠ મળે છે–'अहमिदं कृतानुकारमिति कृत्वा महाजनो येन गतः स पन्थाः' આને મળતો પાઠ અહિં પૃ. ૫૧માં–અર્હદભિષેક-વિધિના પ્રથમ પર્વમાં ૮મા પદ્યમાં જોઈ શકાય છે—

" ततः प्रभृत्येव कृतानुकारं,
प्रत्याहृतैः पुण्यफल-प्रयुक्तैः ।
श्रितो मनुष्यैरपि बुद्धिमद्भिः,
महाजनो येन गतः स पन्थाः ॥

તથા બૃહચ્છાન્તિના પાઠમાં બજતી-ઉચ્ચરાતી ગાથા પ્રસિદ્ધ છે કે–

" श्रीसङ्घ-जगज्जनपद-राजाधिप-राज-सन्निवेशानाम् ।
गोष्ठिक-पुर-मुख्यानां व्याहरणैर्व्याहरेच्छान्तिम् ॥ "

—આ જ ગાથા, અહિં પ્રકાશિત અર્હદભિષેકવિધિમાં (પૃ. ૧૧૧માં-) પાંચમા પર્વની ૧૦મી ગાથા તરીકે સહજ પાઠાન્તર સાથે જોઈ શકાય છે–

" श्रीसंघ-जगज्जनपद-राज्याधिराज्य-सन्निवेशानाम् ।
गोष्ठी-पुर-मुख्यानां व्याहरणैर्व्याहरेच्छान्तिम् ॥ "

તથા બૃહચ્છાન્તિના અન્તિમ પદ્યમાં જેમ 'जिनाभिषेक' પદનો નિર્દેશ છે–

"नृत्यन्ति नृ(नि)त्यं मणि-पुष्पवर्षं,
सृजन्ति गायन्ति च मङ्गलानि ।
स्तोत्राणि गोत्राणि पठन्ति मन्त्रान्,
कल्याणभाजो हि जिनाभिषेके ॥ "

—તેમ અહિં (પૃ. ૧૨૧માં) અર્હદભિષેકવિધિના પાંચમા પર્વના અંતમાં-૨૩મા પદ્યમાં 'जिनाभिषेक' પદ જોઈ શકાય છે—

" प्रशस्तमायुष्यमथो यशस्यं,
जयास्पदं सम्पदमावहन्तम् ।

हेतुं सदा सौख्य-परंपराणां
करोत्यपुण्यो न जिनाभिषेकम् ॥"

—જૈનસાહિત્ય વિકાસમંડળ–આ સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત પ્રતિક્રમણસૂત્ર-પ્રબોધ ટીકાના ત્રીજા ભાગમાં બૃહચ્છાન્તિના વિવેચન-પ્રસંગે આ અર્હદભિષેકવિધિનાં અનેક પદ્યો દર્શાવ્યાં છે.

—એ રીતે વિચાર કરતાં બૃહચ્છાન્તિ આ અર્હદભિષેક(જિનાભિષેક) વિધિના કર્તાની કૃતિ જણાય છે. કેટલીક પ્રતિમાં બૃહચ્છાન્તિને સ્પષ્ટ રીતે વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિની કૃતિ તરીકે, અર્હદભિષેકના સાતમા પર્વ તરીકે જણાવેલ છે.

શ્રીશાન્ત્યાચાર્ય-વિરચિત પ્રા. चेइयवंदणमहाभास(चैत्यवन्दनमहाभाष्य), જે જૈન-આત્માનન્દ સભા ભાવનગરથી સં. ૧૯૭૭માં પ્રકાશિત છે, તે શાન્તિસૂરિ અને આ વાદિવેતાલ શાન્તિસૂરિ એક છે કે કેમ ? એ પણ વિચારવા યોગ્ય છે. અહિં પ્રકાશિત સં. અર્હદભિષેકવિધિ [પૃ. ૧૦૧]માં ૧૬મી ગાથા છે કે—

" चैत्यालयेन केचित्, केचिद् बिम्बादपास्तरागादेः ।
केचित् पूजातिशयाद्, बुध्यन्ते केचिदुपदेशात् ॥"

આ જ ભાવને અનુસરતી પ્રા. ગાથા ઉપર્યુક્ત પ્રા. ચેઇયવંદણ મહાભાસમાં(પૃ. ૨૬માં) 'भणियं च-' જણાવી દર્શાવી છે કે—

" चेईहरेण केई, पसंतरूवेण केई बिंबेण ।
पूआइसया अन्ने, बुज्झंति तहोवएसेण ॥"

અર્હદભિષેક-વિધિ-સાર

અર્હદભિષેકવિધિ કે જેનું બીજું નામ જિનાભિષેકવિધિ પણ છે, તેના પ્રથમ પર્વમાં—અર્હત્(જિન)-સ્નાત્રને મંગલ-લક્ષ્મીકારક જણાવ્યું છે. અર્હત્-સ્નાત્રમાં ઉપયોગમાં આવતાં દ્રવ્યોને સાર્થક જણાવ્યાં

છે અર્હદભિષેકનું ફળ સુખ, સંપત્તિ અને શિવ મોક્ષ) જણાવ્યું છે. જિનેશ્વરના જન્મ-પ્રસંગે મેરુપર્વત ઉપર દેવો દ્વારા કરાતા તેમના અભિષેકનું સ્મરણ કરવામાં આવ્યું છે, તે સમયે ભક્ત દેવોના ઉત્સાહનું વર્ણન કર્યું છે, રક્ષા માટે અને વિરોધને રોકવા માટે એ અભિષેક કરવામાં આવે છે. આદિદેવના જન્મ-સમયે કનકાદ્રિ(મેરુપર્વત)ના શિખર ઉપર અને તેમના રાજ્યાભિષેક-પ્રસંગે ભૂ-મંડલ ઉપર સુરેન્દ્રોએ અને અસુરેન્દ્રોએ કરેલા અભિષેકનું સંસ્મરણ કરી બુદ્ધિમાન મનુષ્યો વડે તેનું અનુકરણ કરવામાં આવે છે. 'મહાજન જે માર્ગે ગયા, તે જ માર્ગ' તેમ સૂચન કર્યું છે.

બીજા પર્વમાં—સારી વેદીમાં જિન-બિમ્બને સ્થાપન કરવાની સૂચના છે. જિન-સ્નાત્રમાં અધિકારી તે શ્રાવક ગણાય છે, જેણે સ્નાન કરી, અનુલેપન કરી, શ્વેત(ઉજ્જ્વલ) વસ્ત્ર ધારણ કરેલ હોય. તે સુગંધિ ધૂપ આપી, ઘંટા-નાદથી ઘોષણા કરે, તે પછી જિન-સ્નાત્રમાં સાંનિધ્ય કરવા સુરો, અસુરો વગેરેને આહ્વાન કરે. (૧) શક્ર, (૨) અગ્નિ, (૩) યમ, (૪) નિર્ઋતિ, (૫) વરુણ, (૬) વાયુ, (૭) કુબેર, (૮) ઈશાન, (૯) નાગો અને (૧૦) બ્રહ્મા—એ દશ દિક્પાલોને આહ્વાન કરવાનાં પછી જણાવ્યાં છે એવી રીતે દિક્પાલોના કીર્તન દ્વારા રક્ષા કરાતાં નિર્વિપક્ષ થઈ નિર્વિઘ્ને જિનાભિષેક-મંગલ કરે.

ત્રીજા પર્વમાં—અલંકારોથી રહિત સહજ સ્વરૂપે સુન્દર જિન-બિમ્બ કેવું શોભે છે ? તેનું વર્ણન કર્યા પછી ધૂપ-ધૂમાવલીનું વર્ણન છે. અભિષેક કરતાં જિનેશ્વર(બિંબ)ના ઉષ્ણીષ દેશ(મસ્તકના ઉચ્ચ મધ્ય-ભાગ) ઉપર પુષ્પ ચડાવવાનું સૂચન છે સુમનસોનું અને ભગવંતને કરેલ અભિષેકના જલની શોભાનું વર્ણન છે. વિવિધ સ્નાત્રોની વચ્ચે સુગંધી ધૂપનો ઉલ્લેખ છે. અભિષેક સંબંધી (૧) ઘી, (૨) દૂધ, (૩) દહિં અને (૪) પયોધારા-જલ-ધારાનું વર્ણન છે.

પછી મનોહર ચીનાઈ વસ્ત્રના છેડાઓથી ઘસીને ઉન્માર્જિત કરવામાં આવેલા જિન-બિંબનું વર્ણન છે. ક્ષીર-સાગરનાં જળનું સ્મરણ કર્યા

પછી ૧૪ મુખ્ય નદીઓને આહ્વાન કરવામાં આવે છે. (૧) ગંગા નદી, (૨) સિન્ધુ નદી, (૩-૪) રોહિતા અને રોહિતાંશા, (૫-૬) હરિત અને હરિકાન્તા, (૭-૮) શીતા અને શીતોદકા, (૯-૧૦) નરકાન્તા અને નારીકાન્તા, (૧૧-૧૨) રૂપ્યકૂલા અને સુવર્ણકૂલા, તથા (૧૩-૧૪) રક્તા અને રક્તોદા એ ૧૪ નદીઓનું પરિચય-પૂર્વક સંસ્મરણ છે.

ત્યાર પછી પદ્મ વગેરે મહાદ્રહોમાં નિવાસ કરનારી ૬ દેવીઓને પદ્મો સાથે જિનાભિષેક માટે જળ લાવવા માટે આમંત્રણ છે. (૧) પદ્મદ્રહમાં નિવાસ કરતી પદ્માદેવી(શ્રીદેવી), (૨) મહાપદ્મ-દ્રહમાં વાસ કરતી હ્રીદેવી, (૩) તિગિંછિ-દ્રહમાં વસનારી ધૃતિદેવી, (૪) કેસરિ દ્રહ-આલયવાળી કીર્તિદેવી, (૫) પૌંડરીક દ્રહમાં વસનારી પૌંડરીકિણી (બુદ્ધિદેવી) અને (૬) મહાપૌંડરીક દ્રહમાં વાસ કરનારી લક્ષ્મીદેવી-એ ૬ દેવીઓને આહ્વાન-આમંત્રણ કરેલ છે.

ત્યાર પછી જિનાભિષેક(તીર્થ-જલ) માટે પ્રભાસ, વરદામ, માગધ વગેરે તીર્થોના અધિપતિઓને આહ્વાન કર્યું છે.

પ્રશસ્ત નદીઓ, સમુદ્રો અને તીર્થોનાં જળની ઘોષણા દ્વારા પૂર્વના અભિષેકને સ્મરણ કરતાં જિન-સ્નાત્ર-વિધિ કરવા માટે ઉપદેશ કર્યો છે.

ચોથા પર્વમાં—જિનને કરાતાં સર્વૌષધિ-સ્નાનનું વર્ણન છે. કુંકુમ-ચંદનાદિ સૌગંધિક સ્નાત્ર-પ્રસંગે મજ્જન-જલનો ઉલ્લેખ છે. કુંકુમથી મનોહર, ચન્દનથી ચર્ચિત શોભતા જિન-પ્રતિમાનું, કસ્તૂરિકા-મદપટ્ટથી દીપતા જિનના મુખારવિન્દનું, તથા જિનના લલાટ પર ચન્દન, સિદ્ધાર્થક અને ગોરોચનાથી કરાતા તિલકનું વર્ણન છે અલંકારમાં આદરવાળા ભવ્યો ભવ-દુઃખ-સાગર તરે છે—તેમ ચર્ચાથી મહત્ત્વનું વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે કે—

—સંગનો ત્યાગ કરનાર, પવિત્ર ગાત્રવાળા, એવા વીતરાગને સ્નાન-કથા પણ વિરુદ્ધ જણાય, તેમને અભિષેક, ગન્ધ, ધૂપ, માલ્ય(પુષ્પ) વગેરે

તથા ભવન પણ ઉચિત ન ગણાય; તેમ જ્યાં જિનની પૂર્વ અવસ્થાને લક્ષ્યમાં લઇને તથા આગમ સાથે અવિસંવાદી એવા ગુરુના ઉપદેશનો આશ્રય લઇને, કરેલાના અનુકરણ તરીકે, શ્રદ્ધાના અતિશયરૂપ તથા નિરપાય(નિર્વિઘ્નતા) મહાફળને પ્રાપ્ત કરાવનાર તથા અભ્યુદય કરનાર એવો અભિષેક વગેરે જો કરવામાં આવે છે, તો વિભૂષા કરવામાં(આભૂષણો ચડાવવામાં) પ્રદ્વેષ શા માટે? [દિગંબરો વગેરે જેઓ વિભૂષાનો વિરોધ કરે છે, તેમને ઉદ્દેશી વાદિ-વેતાલનો એ પ્રશ્ન છે.]

—જિન-ભવન, જિન-બિંબ જિન-પૂજા, જિન-યાત્રા, જિન-સ્નાત્ર વગેરે સંબંધમાં વિભ્રમ કરાવતાં, મિથ્યા પ્રરૂપણા કરનાર મનુષ્ય અપવર્ગ(મોક્ષ)-માર્ગનો ભંગ કરનાર થાય છે.

—અભિષેક વગેરેના મહોત્સવને પ્રાપ્ત કરીને મનુષ્યો પરમદેવ અર્હંતના ગુણ-વિશેષને જાણનારા થાય છે.

—કેટલાક મનુષ્યો(જીવો) ચૈત્યાલય(અર્હદાયતન)નાં દર્શનવડે, કેટલાક વીતરાગ-બિંબનાં દર્શનવડે, કેટલાક પૂજાતિશયને જોવાથી, તથા કેટલાક મનુષ્યો આચાર્યો વગેરેએ કરેલા ઉપદેશથી બોધ પામે છે.

—જિન-ભવન, જિન-બિંબ અને જિન-પૂજાતિશય સંબંધમાં યથાર્થ ઉપદેશ આપવામાં યત્ન કરનાર, તીર્થંકર-નામગોત્ર ઉપાર્જન કરે છે. જગદ્‌ગુરુ અર્હંતને ધન, રત્ન, સુવર્ણ, માળા, વસ્ત્ર, વિલેપન વગેરે અલંકારો દ્વારા આદર ઉત્પન્ન કરનાર મનુષ્ય જન્મની પરંપરા પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે.

પાંચમા પર્વમાં—સર્વ ધાન્યો, સર્વ પુષ્પો, પાકો, શાકો, ફળો, દધિ-પિંડો વગેરે દ્વારા બલિનું વિધાન છે. ત્રિભુવનના અધિપતિ આગળ બલિના ૩ પુંજ કરવા ઉચિત છે ત્રિભુવનના અદ્વિતીય દીપ એવા જિનને મંગલ-પ્રદીપ દ્વારા નિર્વર્ધનક(સન્માન-મહત્ત્વ) કરવું ઉચિત

છે. જિનની આરતી ઉતારવી શ્રેય માટે થાય છે, અર્હંતની જલ-ધારા તાપને હરનારી થાય છે, લૂણ ઉતારવું શ્રેય માટે છે. દિક્પાલોને બલિ આપતાં, ચૈત્ય-સદ્મ(જિન-મન્દિર)ને પ્રદક્ષિણા કરતાં શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરવી જોઇએ. 'શ્રીસંઘ, જગત્, જનપદ, રાજાધિરાજ્ય, સંનિવેશ, ગોષ્ઠી અને પુર-મુખ્યો 'નાં ઉચ્ચારણો દ્વારા શાંતિનું વ્યાહરણ(ઉચ્ચારણ) કરવું જોઇએ.

ચૈત્ય વગેરેને વન્દન કરવા માટે આહ્વાન કરવું જોઇએ. અભિષેક કરાયેલા અર્હંત્ ભગવંતના બિંબને વૃત્તો(શ્લોકો-પદ્યો)વડે વૃદ્ધિ પામતી સારી સ્તુતિઓ દ્વારા વંદન કરીને, દેવ-ગૃહમાં પ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમાઓને વન્દન કરવું જોઇએ.

ચેલોત્ક્ષેપ(વસ્ત્રો ઉછેળવાં-ધ્વજા-પતાકા ફરકાવવી), તથા પુષ્પો અને ધૂપ વગેરે દ્વારા દિક્પતિ(દિક્પાલો)નું સન્માન કરીને અને બીજા દિવ્યાવતારો(દેવો)ને પણ પોતાના અધિવાસે મોકલવા જોઇએ. તેમને કહેવું જોઇએ કે-' અર્હંદભિષેકમાં દર્શાવેલ સાંનિધ્યવડે પાપ-રહિત અને આકુલતાથી રહિત થયેલા હે દિવ્યો ! (દેવો !) તમે પોતાના યથાયોગ્ય સ્થાન પર જાઓ(પધારો).'

ગ્રહ-પીડાની ઉપશાંતિ કરવી હોય, તો નવ ગ્રહોના પરિચર (પરિવાર)વાળા પ્રભામંડલથી મંડિત પ્રતિમાને સ્નાત્ર કરાવવું જોઇએ.

પૂજાયેલા બલવંત ગ્રહો અત્યન્ત અધિક બલવંત બને છે, દુર્બલ ગ્રહો સૌમ્ય બને છે તથા મધ્યસ્થ ગ્રહો બલશાલી થાય છે. પોતપોતાના વારોમાં ગ્રહોને અભિષેક કરવો જોઇએ. અનંત કલ્યાણોથી યુક્ત એવા અર્હંતની સ્નાત્ર-વિધિ પછી અનુક્રમે ગ્રહોને અભિષેક કરવો જોઇએ.

જે જે ગ્રહોના જેવા જેવા વર્ણ, બલિ, માલા વગેરે છે, તેને તે તે વર્ણ વિલેપનો દ્વારા અને કહેલાં દક્ષિણા-દાનો વડે ગ્રહોને અનુગ્રહ-વાળા કરીને યતિઓ(મુનિરાજો)ને પૂજે.

કે બીજી રીતે આમાં કોઈ સ્ખલના થઈ ગઈ હોય, કે રહી ગઈ હોય તો તેની ક્ષમા યાચું છું.

આ ગ્રન્થના ઉત્સાહી પ્રયોજક યોગનિષ્ઠ શ્રીમાન્ શેઠશ્રી અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશી બી.એ., તથા પ્રકાશક સંસ્થાના મંત્રીની વારંવાર પ્રેરણા છતાં આ પ્રકાશનમાં થયેલો વિલંબ સહેતુક હતો—એમ આ ગ્રન્થ વાંચતાં-વિચારતાં સમજાશે.

આશા છે કે વિશિષ્ટ પ્રયત્નથી સંશોધન-સંપાદન દ્વારા પ્રકાશમાં આવતો અભ્યુદય-કારક મહત્ત્વનો આ ગ્રન્થ શ્રીજૈન-સંઘ-સમાજમાં સર્વત્ર સન્માનનીય થઇ આદર-પૂર્વક વંચાશે-વિચારાશે અને સદુપયોગમાં લેવાશે, તો અમારો પ્રયત્ન સફળ થયો લેખાશે. આ ગ્રન્થના પઠન-પાઠન દ્વારા સર્વ કોઈ જિનાભિષેક-પૂજા-ભક્તિમાં વિશેષ આદરવાળા થઇ સુખી થાઓ—એ જ શુભેચ્છા.

અંતમાં, જિનાભિષેક તરફ પ્રેરતો, વિભૂષણ-વિભૂષિત જિનરાજની બંને બાજૂ મંગલ કલશો લઈ ભક્તિથી ઊભા રહેલા બે ભક્તો-ઇંદ્રોવાળો ફોટો સંસ્થા તરફથી અહિં જોડવામાં આવેલ છે, તે પણ સજ્જનોને ઉચિત પ્રેરણા આપનાર થાઓ.

સંવત્ ૨૦૨૦ આશ્વિન વદિ ૬
[ચિ અ. સૌ. બહેન કૌમુદીના
અકાળ અવસાનની
૭મી સંવત્સરી તિથિ]
વડી વાડી, રાવપુરા, વડોદરા.

લાલચંદ ભગવાન ગાંધી
[નિવૃત્ત 'જૈનપંડિત'-
વડોદરા-રાજ્ય]

પ્રસ્તાવનાનું પરિશિષ્ટ

ાવના પૃ. ૨૨ના અનુસન્ધાનમાં, શાંતિસૂરિના પરિચય
—

૯ પ્રકાશિત અર્હદભિષેકવિધિ[પર્વ ૩ના પદ્ય ૭ તરીકે]
પ્રકાશિત—

कुङ्कुम–मदागुरु–सारं, सार–सुगन्धि–निशाकर–तारम् ।
मलन्मलयोत्थविकारं, लोकगुरोर्दह धूपमुदारम् ॥ "

આ પદ્યને સુપ્રસિદ્ધ કલિકાલ-સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે પરમાર્હત
ારપાલ ભૂપાલની પ્રાર્થનાથી રચેલા યોગશાસ્ત્રના પ્રકાશ ૩,
૧૨૪ના વિવરણમાં ઉદ્ધૃત કરેલ જોવાય છે.[જુઓ શ્રીજૈનધર્મ-
રક સભા, ભાવનગરથી પ્રકાશિત આવૃત્તિ, પત્ર ૨૧૧]

[૨] તથા પ્રસ્તાવના પૃ. ૨૬માં, પ્રભાવકચરિત્રના તિલકમંજરી-
ા ઉલ્લેખ પછી વાંચો—અહિં લક્ષ્યમાં રાખવું જોઈએ કે–તિલક-
ારી પર ટિપ્પન રચનાર શાંતિસૂરિ તો પૂર્ણતલ્લગચ્છના
ત નસૂરિના શિષ્ય હતા, જેમણે [ન્યાયાવતાર]વાર્તિક-વૃત્તિ તથા
ૈમેય પાચ કાવ્યોની વૃત્તિયો પણ રચી હતી–એ સંબંધમાં વિશેષ
ાસુએ ગા. ઓ. સિ. નં. ૨૧ જેસલમેર ભાં૰ ગ્રન્થસૂચી(પૃ. ૪૩),
ાસિદ્ધગ્રન્થ-ગ્રન્થકૃત્પરિચય(પૃ. ૫૯), તથા ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬ પત્તનસ્થ-
ાજૈનભાંડાગારીય-ગ્રન્થસૂચી(પૃ. ૮૭) વગેરે જોવું.

—લા. ભ.

—•◆•—

—પંજિકામાં (૧) આદિત્ય, (૨) સોમ, (૩) મંગળ, (૪) બુધ, (૫) ગુરુ, (૬) શુક્ર, (૭) શનૈશ્ચર, (૮) રાહુ અને (૯) કેતુ એ નવ ગ્રહોના વર્ણ વગેરે દર્શાવ્યા છે.

શાંતિને ઇચ્છતા મનુષ્યે એવી રીતે **ગ્રહોપશાંતિ** કરવી જોઇએ. ત્યાર પછી આદરવાળા થઈ સંઘ અથવા ગચ્છની પૂજા, કરે અથવા સંભવ પ્રમાણે યતિઓ(મુનિઓ)નું પૂજન કરે.

અંતમાં જણાવ્યું છે કે–પ્રશંસા કરવા યોગ્ય, આયુષ્ય અને યશ માટે હિતકારક, જયોના સ્થાનરૂપ, સંપત્તિ–સમૃદ્ધિને કરનાર અને (ચક્રવર્તી, ઇન્દ્રો અને મોક્ષ સંબંધી) સદા સુખ–પરંપરાઓના હેતુ(નિમિત્ત)રૂપ એવા **જિનાભિષેક**ને અપુણ્ય(પુણ્યહીન) જન કરતો નથી. વિપત્તિયોના પરાક્રમને વિનષ્ટ કરનાર, સ્નપન(સ્નાત્ર)–વિધિ(પૂજા)ને યોગ્ય એવા અર્હંતની સ્નપન(સ્નાત્ર)–વિધિનું જે મનુષ્યો પ્રતિસમય અનુસ્મરણ કરે છે(ચિંતન કરે છે), તે **ભાગ્યશાલીઓ સકળ સુખો પામે છે.**

—આ ગ્રથમાં સૂચવેલ નદીઓ, હ્રદો, દેવ–દેવીઓ વગેરે સંબંધમાં વિશેષ જિજ્ઞાસુઓએ જૈનાગમ જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ(પ્રા. જંબુદ્દીવ-પન્નત્તિ) ઉપાંગ સૂત્ર. તથા તેની વ્યાખ્યા–વૃત્તિ જોવી–વાંચવી–વિચારવી જોઇએ. તેનું વિસ્તારથી વર્ણન ત્યાં ચોથા વક્ષસ્કારમાં છે. તથા જંબૂદ્વીપસમાસ, બૃહત્ ક્ષેત્રસમાસ, તત્ત્વાર્થસૂત્ર–વૃત્તિ, લોકપ્રકાશ(ક્ષેત્રલોક) વગેરે પણ જોવા જોઇએ.

—**જિનજન્માભિષેક** સંબંધમાં વિશેષ જિજ્ઞાસુઓએ ઉપર્યુક્ત *જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિનો તે જ નામનો પાંચમો વક્ષસ્કાર વાંચવો વિચારવો જોઇએ.

* ઉ. શાંતિચંદ્ર ગણિએ સંવત ૧૬૫૧માં રચેલી વિસ્તૃત પ્રમેયરત્નમંજૂષા વૃત્તિ સાથે દે. લા. જૈન પુ. ફંડના અં. ૫૨,૫૪ તરીકે ૧૯૭૬માં પ્રકાશિત

ઉપસંહાર—પદ્ય-પ્રમાણથી લઘુ છતાં મહત્ત્વના આ બંને ગ્રંથોને વિશેષ ઉપયોગી કરવા મેં યથાશક્ય પ્રયત્ન કર્યો છે બંને મૂળ ગ્રંથકારો, બંને પંજિકાકારો અને ગ્રંથ-વિષય-સંબંધમાં ગવેષણા કરતાં અનેક ગ્રંથોનાં અવલોકનથી જે જાણી શકાયું, તે અહિં વિસ્તૃત પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે. તાડપત્રીય પ્રાચીન પ્રતિના પરિચય સાથે તેની પ્રતિકૃતિ (ફોટો) દર્શાવેલ છે. બીજા ગ્રંથની પંજિકામાં પદ્યોનાં વૃત્ત નામો દર્શાવ્યાં ન હતાં, તે પણ પ્રયત્ન કરી તે તે સ્થળે દર્શાવ્યાં છે, તેમાં અથવા ગૂજરાતી અનુવાદમાં કોઈ સ્થળે સ્ખલના થઈ ગઈ હોય, તો તે સુજ્ઞ વાચકો સુધારી લેશે અને અમને સૂચવવા કૃપા કરશે–એવી આશા છે.

—આ બંને ગ્રંથોમાંનાં પ્રાકૃત-સંસ્કૃત પદ્યોની વર્ણાનુક્રમથી કરેલી સૂચી અહિં પરિશિષ્ટ [૧]માં આપી છે, તથા ઇતિહાસોપયોગી વિશેષ-નામોની સૂચી પરિશિષ્ટ [૨]માં આપી છે, તથા આ ગ્રન્થમાં સૂચવેલ વૃત્તો-(છંદો)નાં નામોની સૂચી પરિશિષ્ટ [૩]માં આપી છે. તેમ જ પંજિકામાં સૂચવેલ વ્યાકરણસૂત્ર વગેરેની સૂચી પરિશિષ્ટ [૪]માં દર્શાવી છે. તથા આ બંને ગ્રન્થોનાં પ્રાકૃત-સંસ્કૃત પદ્યોનો નિર્દેશ વિક્રમની ૧૪મી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં વિદ્યમાન પ્રભાવક જિનપ્રભસૂરિના દેવાધિદેવ પૂજાવિધિમાં જોવામાં આવતાં ત્યાંથી ઉદ્ધૃત કરી અહિં પરિશિષ્ટ [૫]માં દર્શાવેલ છે, તે જિજ્ઞાસુ સંશોધક-વિચારકોને ઉપયોગી થશે–એવી આશા છે. અંતમાં શુદ્ધિપત્રક આપ્યું છે, તે પ્રમાણે સુધારવા વિજ્ઞપ્તિ છે વિશેષમાં પૃ. ૮૮, પં. ૧૭માં ર્તીર્થેન્द्रिकानि છે, ત્યાં ર્તીર્થેन्द्रिकादि-, પૃ ૬૪, પં. ૧૧ ગન્ધ છે, ત્યાં ગન્ધા-, પૃ. ૬૫, પં. ૧૦માં विभ्रमो છપાયું છે ત્યાં विभ्रमे, પૃ ૬૮, પં ૩માં मवनंत्य-છે, ત્યાં मवतरत्य' તથા પૃ ૬૮, પં. ૧૬માં निशिष्ट-છે, ત્યાં विशिष्ट-યસુ સુધારવું.

આ ગ્રંથને, છ્ર્યું-શીર્ણ થની ૭ સૈકા જેટલી પ્રાચીન તાડપત્રીય પોથી પરથી ઘણા પરિશ્રમથી, શક્ય સાવધાનતાથી તૈયાર કરી સંશોધન-સંપાદન કરતાં, પ્રમાદથી, મતિ-મંદતાથી, દૃષ્ટિ-દોષથી, મુદ્રણાલય-દોષથી

કે બીજી રીતે આમાં કોઈ સ્ખલના થઈ ગઈ હોય, કે રહી ગઈ હોય તો તેની ક્ષમા યાચું છું.

આ ગ્રન્થના ઉત્સાહી પ્રયોજક યોગનિષ્ઠ શ્રીમાન્ શેઠશ્રી અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશી બી.એ., તથા પ્રકાશક સંસ્થાના મંત્રીની વારંવાર પ્રેરણા છતાં આ પ્રકાશનમાં થયેલો વિલંબ સહેતુક હતો—એમ આ ગ્રન્થ વાંચનાં—વિચારતાં સમજાશે.

આશા છે કે વિશિષ્ટ પ્રયત્નથી સંશોધન-સંપાદન દ્વારા પ્રકાશમાં આવતો અભ્યુદય-કારક મહત્ત્વનો આ ગ્રન્થ શ્રીજૈન-સંઘ-સમાજમાં સર્વત્ર સન્માનનીય થઈ આદર-પૂર્વક વંચાશે-વિચારાશે અને સદુપયોગમાં લેવાશે, તો અમારો પ્રયત્ન સફળ થયો લેખાશે. આ ગ્રન્થના પઠન-પાઠન દ્વારા સર્વ કોઈ જિનાભિષેક-પૂજા-ભક્તિમાં વિશેષ આદરવાળા થઈ સુખી થાઓ—એ જ શુભેચ્છા.

અંતમાં, જિનાભિષેક તરફ પ્રેરતો, વિભૂષણ-વિભૂષિત જિનરાજની બંને બાજૂ મંગલ કલશો લઈ ભક્તિથી ઊભા રહેલા બે ભક્તો-ઇન્દ્રોવાળો ફોટો સંસ્થા તરફથી અહિં જોડવામાં આવેલ છે, તે ભવ્ય સજ્જનોને ઉચિત પ્રેરણા આપનાર થાઓ.

સંવત્ ૨૦૨૦ આશ્વિન વદિ ૬
[ચિ. અ. સૌ. બહેન કૌમુદીના
અકાળ અવસાનની
૭મી સંવત્સરી તિથિ]
વડી વાડી, રાવપુરા, વડોદરા.

લાલચંદ ભગવાન ગાં
[નિવૃત્ત 'જૈનપંડિત
વડોદરા-રાજ્ય

પ્રસ્તાવનાનું પરિશિષ્ટ

[૧] પ્રસ્તાવના પૃ. ૨૨ના અનુસન્ધાનમાં, શાંતિસૂરિના પરિચય પહેલાં વાંચો—

—અહિં પ્રકાશિત અર્હદભિષેકવિધિ[પર્વ ૩ગતના પદ્ય ૭ તરીકે] પૃ. ૭૧માં પ્રકાશિત—

" मीन-कुरङ्ग-मदागुरु-सारं, सार-सुगन्धि-निशाकर-तारम् ।
तारमिकन्मलयोत्थविकारं, लोकगुरोर्दह धूपमुदारम् ॥ "

—આ પદ્યને સુપ્રસિદ્ધ કલિકાલ-સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે પરમાર્હત કુમારપાલ ભૂપાલની પ્રાર્થનાથી રચેલા યોગશાસ્ત્રના પ્રકાશ ૩, શ્લો. ૧૨૪ના વિવરણમાં ઉદ્ધૃત કરેલ જોવાય છે.[જુઓ શ્રીજૈનધર્મ-પ્રસારક સભા, ભાવનગરથી પ્રકાશિત આવૃત્તિ, પત્ર ૨૧૧]

[૨] તથા પ્રસ્તાવના પૃ. ૨૬માં, પ્રભાવકચરિત્રના તિલકમંજરી-ના ઉલ્લેખ પછી વાંચો—અહિં લક્ષ્યમાં રાખવું જોઇએ કે–તિલક-મંજરી પર ટિપ્પન રચનાર શાંતિસૂરિ તો પૂર્ણતલ્લગચ્છના છે, તે વર્ધમાનસૂરિના શિષ્ય હતા, જેમણે [ન્યાયાવતાર]વાર્તિક–વૃત્તિ તથા અંતિમ પાંચ કાવ્યોની વૃત્તિયો પણ રચી હતી–એ સંબંધમાં વિશેષ જિજ્ઞાસુએ ગા. ઓ. સિ. નં. ૨૧ જેસલમેર ભાં૰ ગ્રન્થસૂચી(પૃ. ૪૩), અપ્રસિદ્ધગ્રન્થ-ગ્રન્થકૃત્પરિચય(પૃ. ૫૯), તથા ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬ પત્તનસ્થ-પ્રાચ્યજૈનભાંડાગારીય-ગ્રન્થસૂચી(પૃ. ૮૭) વગેરે જોવું.

—લા. ભ.

विषय-प्रदर्शनम् ।

[२] अर्हदभिषेकविधौ

चतुर्थं पर्व पृ. ८९–१०३

पञ्चमं पर्व पृ. १०४-१२१

आचार्यश्रीजीवदेवसूरिविरचितः
समुद्रसूरिविरचितपञ्जिका-व्याख्यया सहितः ।

जिन-स्नात्र-विधिः ।

(पञ्जिका-व्याख्या)

अशेषाघौघ-हन्तारं, प्रणम्यादौ जिनेश्वरम् ।
श्रुतदेवीं च वरदां, पद्म-पुस्तक-भूषिताम् ॥ १ ॥
आचार्यजीवदेवस्य, स्नात्र [स्य विधि-विस्तरः ।]
व्याख्यायते समुद्रेण, गोग्गटाचार्य-सूनुना ॥ २ ॥

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

सिद्धेहिं सिद्ध-जय-मंगल-मंगलेहिं,
कल्लाण-संपय-परंपर-गार[एहिं ।
मोहंधयार-नि]यरेक्क-दिवायरेहिं,
संपत्त-सासय-सुहेहिं जियं जिणेहिं ॥ १

अस्य वसन्ततिलकस्य वृत्तस्य व्याख्या 'संहिताऽऽदि [क्रमेण ...ादि सर्वम] नादृत्य विषमपदार्थमात्रं प्रतन्यते, यतः पञ्जिकेयम् ...याश्च लक्षणम्—

' विषमपद-व्याख्या आशङ्का-परिहार[सी...... ...त्रकेत्यभि]धीयते । '

तत्र राग द्वेष-मोहादि-जयाज्जिनास्तर्जितमिति क्रिया । असाधारणगुणोपादानादन्यतीर्थिकासम्भवाद्य [गुणानां त एव जय]न्ति । ते विशेष्यन्ते सिद्धैः प्रतिष्ठितैरन्याहतैरित्यर्थः, तैः सिद्धैः । तथा सिद्धानि यानि लोके मङ्गलानि दध्यक्षत-सु[वर्णा]दीनि, तेभ्योऽ]पि मङ्गलभूतैर्जिनैस्तान्यप्यतिशयितानि मङ्गलानीत्यर्थः । कल्याणो मोक्षः, तत्र सम्पदां परम्पर-कारकाः । यतः [' सम्यग्दर्शन-ज्ञान]-चारित्राणि मोक्षमार्गः ' [तत्त्वार्थसू. अ. १, सू १] इत्युपदेशः । तथा मोहान्धकारादिति मोहोऽज्ञानं स एवान्धकारस्तस्य निकरः समूह[स्तस्यैव '... एकशब्दस्य प्रधानवाचित्वात् ' । सम्प्राप्त-शाश्वत-सुखैः सम्प्राप्तं 'शाश्वतं सुखं यैः ' बहुव्रीहिः ' । यतस्त्वपि गतिष्वशाश्वतं सुखम्, पञ्चमी गतिर्मोक्षस्तत्र चैकरूपं सुखमेव । तथाहि-शरीरं दुःख-कारणं, कर्म च; तयोर्द्वयोरप्यभावात् शाश्वतं सुखमेव भवति । तै[रेवंमू ....]मिति । अत्राह परः—' सिद्धाः सर्वज्ञा इत्यत्र प्रमाणं नास्ति ' । नैतदस्त्यागमः खल्वत्र प्रमाणम् । सर्वज्ञत्वे च प्रमाणम्—

" सूक्ष्मान्तरि[त-दूरार्थाः, प्रत्यक्षा]ः कस्यचिद् यथा ।
अनुमेयत्वतोऽग्न्यादिरिति सर्वज्ञ—संस्थितिः ॥ "

अत्र च बहु वक्तव्यम्, तत्तु नोच्यते, विषम-पदार्थविवर[णमात्रत्वात् प्रयासस्य, इ]त्यलं विस्तरेण ॥ १

ગૂજરાતી અનુવાદ

(પંજિકાકારનું મંગલાદિ)

સમસ્ત પાપ-સમૂહને હણનારા જિનેશ્વરને આદિમાં પ્રણામ કરીને અને પદ્મ તથા પુસ્તકથી વિભૂષિત વરદા(વર દેનારી)

१. ता. सारव०

શ્રુતદેવીને પ્રણામ કરીને આચાર્ય જીવદેવના સ્નાત્રવિધિ-વિસ્તરની વ્યાખ્યા ગોગગાચાર્યના સૂનુ(બાલક-શિષ્ય) સમુદ્ર વડે કરવામાં આવે છે.

સિદ્ધ (પ્રતિષ્ઠિત), લોક-પ્રસિદ્ધ મંગલો (દહિં, અક્ષત, સુવર્ણ વગેરે) કરતાં પણ અતિશય ઉત્કૃષ્ટ મંગલરૂપ, કલ્યાણ-(મોક્ષ)ની સંપત્તિની પરંપરાને કરનારા, મોહ (અજ્ઞાન) રૂપી અંધકારના સમૂહને દૂર કરવામાં અદ્વિતીય સૂર્ય જેવા, શાશ્વત સુખ (મોક્ષ) પ્રાપ્ત કરનાર-એવા જિનોએ જય પ્રાપ્ત કર્યો છે.

આ વસંતતિલક વૃત્તની વ્યાખ્યા, સંહિતા વગેરે સર્વ ક્રમનો અનાદર કરી માત્ર વિષમ પદોના અર્થરૂપ, કરવામાં આવે છે; કારણ કે આ પંજિકા છે. આનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે-' જે વિષમ પદોની વ્યાખ્યારૂપ હોય અને આશંકાના પરિહારવાળી હોય, તે પંજિકા કહેવાય છે.'

રાગ, દ્વેષ, મોહ વગેરે પર જય મેળવવાથી જિન કહેવાય છે. અસાધારણ ગુણોને સ્વીકારવાથી અને અન્ય તીર્થિકોમાં તે ગુણોનો અસંભવ હોવાથી તે જ જય પ્રાપ્ત કરે છે.

સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ મોક્ષનો માર્ગ છે.

ચારે ગતિઓમાં અશાશ્વત (સદા ન રહેનારું) સુખ હોય છે, ત્યારે પાંચમી ગતિ-મોક્ષમાં એક સરખું સુખ જ હોય છે.

આ વિષયમાં પર (બીજો પક્ષ) આ પ્રમાણે કહે છેઃ-' સિદ્ધો સર્વજ્ઞો છે, એમાં પ્રમાણ નથી.' [ઉ૦] એ પ્રમાણે કથન કરવું યોગ્ય નથી, કારણ કે આ વિષયમાં આગમો ખરેખર પ્રમાણ છે. સર્વજ્ઞપણાનું પ્રમાણ-

" જેમ કોઈને સૂક્ષ્મ, અંતરિત (આંતરે રહેલ) અને દૂર રહેલા [illegible] હોય છે, અનુમેયપણાથી જેમ અગ્નિ વગેરે

પદાર્થો વિદ્યમાન મનાય છે, એવી રીતે સર્વજ્ઞોની સંસ્થિતિ (વિદ્યમાનતા) છે."

આ વિષયમાં બહુ વક્તવ્ય છે, પરન્તુ તે અહિં કહેવામાં આવતું નથી; કારણ કે આ પ્રયાસ માત્ર વિષમ-પદોના અર્થ-વિવરણરૂપ છે, એથી વિસ્તારથી સર્યું. ૧

[अ(औ)पच्छन्दसिकवृत्तम्]

पणमह घण-[कम्म-]सेल-वज्जं,
जलिय-कसाय-हुयास-मेह-वंद्रं ।
भव-जलहि-विवित्त-जाणवत्तं,
[सिव-फल-कप्प-महातरुं] जिणिंदं ॥ २

[पं.] अ(औ)पच्छन्दसिकस्य वृत्तस्य व्याख्या- जिनेन्द्रं प्रणमत । तत्र रागादि-जेतृत्वात् जिनाः सामान्यकेवलिनोऽपि [..............] इ जिनानामिन्द्रो जिनेन्द्रः 'षष्ठीतत्पुरुषः' तं प्रणमत । 'लोट् मध्यमपुरुषस्य बहुवचनम्' तत्प्रयोगेणैतद् दर्शयति [........मया] प्रणतो, यूयमपि प्रणमत । किंविशिष्टं जिनम् ? घनकर्म-शैल-वज्रं घनश्चासौ कर्म-शैलश्च तद्विदार-कत्वाद् वज्रमिव [..............] ज्वलितकषाय-हुताश-मेघ-वृन्दं । कषः संसारः, तस्यायाः प्रापकाः कषायाः क्रोधादयः षोडश ज्वलिताश्च ते कषायाश्च कर्म [...............] हुतमश्नाति हुताशो वह्निस्तस्य मेघ-वृन्दम्, तेषां निर्वापकत्वात् 'जिनेन्द्रम्' इति वक्ष्यति । भवजलधि-विविक्तयानपात्रम् [..............] पुनः प्रांपिन्त इति । भवः संसारः । भूशब्दस्य 'ऋदोरप्' [पा.

३।३।५७] इत्यलि कृते भय इति रूपम् । भय एव जलधिः समुद्रस्तस्य वि [......................] मिव यानपात्रं बोहित्थरूपं प्रणमत । शिवफलं कल्प-महातरुं । शिवो मोक्षस्तदेव फलं तस्य कल्पमहातरुम् [......................॥ २ ॥]

(ગૂ અ.) ઘન-કર્મરૂપી શૈલ(પર્વત)નું વિદારણ કરવામાં વજ્ર જેવા, જ્વલિત કષાયો (ક્રોધાદિ) રૂપી અગ્નિને બૂઝવવામાં (શાંત કરવામાં) મેઘ-મંડલ જેવા, ભવ(સંસાર)રૂપી સમુદ્રમાંથી પાર ઉતારવામાં વિશુદ્ધ વહાણ જેવા, મોક્ષરૂપી ફલ આપવામાં કલ્પતરુ-મહાવૃક્ષ જેવા જિનેન્દ્રને તમે પ્રણામ કરો.

રાગાદિ જિતનાર તે જિન, તેઓમાં ઇન્દ્ર જેવા તે જિનેન્દ્ર. ૨.

[शार्दूलविक्रीडितम्]

जं देवेहिं सुमेरु-मत्थय-[1]सिला-सिंहासणे हासणे,
दुक्खाणं कयमुत्तमंमि पुरिसे लंबालए बालए ।
अच्चंतं जियलोय-मंगलगुणे जणावणं पावणं,
निच्चं मोह-मलस्स तं कुणउ वो संमज्जणं मज्जणं ॥ ३

[पं.] वृत्तं [4]शार्दूलविक्रीडितम् । यन्मज्जनं स्नात्रं देवैः कृतं पुरुषोत्तमे तद् वो युष्माकं मोह-मलस्य सन्मार्जनं करोति(तु) शुद्धिं करोतु इति क्रिया-सम्बन्धः । देवैः कृतं क्व ? सुमेरु-मस्तक-शिलायां पाण्डुकाख्यायां तस्यां सिंहासनं तत्र यत् कृतं मज्जनं तस्मिन् । सिंहासने किंविशिष्टे ? दुःखानां शारीर-मानसानां हासने हन्तरि । उत्तमपुरुषे किम्भूते ? लम्बालके लम्बालका

१ तां. बोचिरय-। २ ता. सिला । ३ ता. यं । ४ ता. शा- ।

यस्यालका ललाटोपरि केशरचनाविशेषाः, स लम्बालकः । पुनश्च विशेष्यते बालके शिशौ । तथा 'अच्चंतं' इत्यादि । अत्यन्तं सुष्ठु जीवलोके मङ्गल-गुणे(णं) जीवलोकस्य प्राणिलोकस्य मङ्गलरूपो गुणो यस्य मज्जनस्य, तन्मज्जनं तथा पावनं पुनातीति पावनं पवित्रम् । मोहोऽज्ञानं तदेव [1]मलः किट्टं तस्य मोह-मलस्य प्लावनं निर्णाशनं वो युष्माकं करोत्वज्ञान-मलस्य विध्वंस[2]नमित्यर्थः ॥३॥

(ગુ. અ.) દેવોએ સુમેરુ પર્વતના શિખર ઉપર રહેલી શિલા [પાંડુ] પર રચેલા, [શારીરિક, માનસિક] દુઃખોના નાશક એવા સિંહાસન પર, લાંબા કેશવાળા બાલકરૂપ ઉત્તમ પુરુષને જે મજ્જન(સ્નાન) કરાવ્યું અને જે જીવ-લોકમાં અત્યંત મંગલ ગુણવાળું તથા પાવન કરનારૂં છે, તે (પવિત્ર મજ્જન) તમારા નિત્યના મોહ (અજ્ઞાન) રૂપી મલનો વિધ્વંસ કરો. ૩.

किमित्येवमतिप्रयासः क्रियते ? नमस्कारादिना किमत्र फलम् ? तदाह—[गाथा]

जिण वंदणच्चण-णमं-सणाहिं सुह-संचयं समज्जिणह ।
किसलय-[3]दलग्ग-संठिय-जल-लव इव चंचलं जीयं ॥ ४

[पं.] गाथेयम् । जिन-वन्दनार्चन-नमस्यनाभिः शुभ-सञ्चयं समार्जयत । [4]किसलय-दलाग्र-संस्थित-जल-लव इव चञ्चलं जीवितमिति । तत्र वन्दनाऽर्हत्-सद्भूत-गुणोत्कीर्तनरूपा स्तुतिः । अर्चना पुष्पादिना । नमस्या 'नमो-वरिवः-चित्रङः क्यच्' [सि. ३-४-३७] ...

---

१ ता. मलं । २ ता. ध्वंसमि- । ३ ता. दलग्ग- । ४ ता. किसि- ।

(ગુ. અ.) કિસલય (કુંપળિયા) પત્રના અગ્રભાગ પર રહેલા પાણીના બિંદુની જેવું જીવિત (આયુષ્ય) ચંચળ છે; એથી જિનોને વંદના [અર્હન્તોના વાસ્તવિક ગુણોના ઉત્કીર્તનરૂપ સ્તુતિ] કરીને, [પુષ્પાદિ વડે] અર્ચના કરીને, [પ્રણામરૂપ] નમસ્યા કરીને, તમે શુભ (પુણ્ય)નો સંચય સારી રીતે ઉપાર્જિત કરો. ૪

[रूपकम्]

आयण्ण-[आयण्ण] विसहिपा(ज्जिया) वि,
तह तिअस-विभिन्न-हिअय(य)या,
कुसुमाउह-बाणय[1] व्व, संगमय-वहु-कडक्खया;
जिणलच्छि-निसण्णए वि, सिद्धि-वहु-बद्ध-लक्खए
इय रमियंमि वि तुमंमि,
कह वीर! पडिक्खलियया ? ॥ ५

[पं.] रूपकम्। हे जिन! सङ्गमक-वधू-कटाक्षाः कथं प्रतिस्खलिताः? कुसुमायुध-बाणा इवेति श्लेषः। तत्र बाणा विशेष्यन्ते [2]आकर्णाकर्ण-विसर्जिता अपि कटाक्षा अपि आकर्ण-विसर्जिताः 'कर्णंति' लग्ना इत्यर्थः। तथा तेन प्रकारेण [4]त्रिदश-विभिन्न-हृदया[:] कटाक्षाः कुसुमायुध-बाणाश्च। लक्ष्मी-[5]निषण्णेऽपि लक्ष्मी निषण्णा यस्मिन् तस्मिन्। तथा सिद्धि-वधू-बद्ध-लक्ष्ये सिद्धि-वधूस्तस्यां बद्धो लक्ष्यो येन। यो ह्येवम्भूतो

१ ता. पम्ब। २ ता. कलि०। ३ ता. आकर्न्नेर। ४ ता. त्रिद०।
५ ता. जिनन्नेपि।

यस्यालका ललाटोपरि केशरचनाविशेषाः, स लम्बालकः । पुनश्च विशेष्यते बालके शिशौ । तथा 'अच्चंत' इत्यादि । अत्यन्तं सुष्ठु जीवलोके मङ्गल-गुणे(णं) जीवलोकस्य प्राणिलोकस्य मङ्गलरूपो गुणो यस्य मज्जनस्य, तन्मज्जनं तथा पावनं पुनातीति पावनं पवित्रम् । मोहोऽज्ञानं तदेव [1]मलः किट्टं तस्य मोह-मलस्य प्लावनं निर्णाशनं वो युष्माकं करोत्वज्ञान-मलस्य विध्वंस[2]नमित्यर्थः ॥३॥

(ગુ. અ.) દેવોએ સુમેરુ પર્વતના શિખર ઉપર રહેલી શિલા [પાંડુ] પર રચેલા, [શારીરિક, માનસિક] દુઃખોના નાશક એવા સિંહાસન પર, લાંબા કેશવાળા બાલકરૂપ ઉત્તમ પુરુષને જે મજ્જન(સ્નાન) કરાવ્યું અને જે જીવ-લોકમાં અત્યંત મંગલ ગુણવાળું તથા પાવન કરનારૂં છે, તે (પવિત્ર મજ્જન) તમારા નિત્યના મોહ (અજ્ઞાન) રૂપી મલનો વિધ્વંસ કરો. ૩.

किमित्येवमतिप्रयासः क्रियते ? नमस्कारादिना किमत्र फलम् ? तदाह—[गाथा]

जिण वंदणचण-णमं-सणाहिं सुह-संचयं समज्जिणह ।
किसलय-[3]दलग्ग-संठिय-जल-लव इव चंचलं जीयं ॥ ४

[पं.] गाथेयम् । जिन-वन्दनार्चन-नमसनाभिः शुभ-सञ्चयं समार्जयत । [4]किसलय-दलाग्र-संस्थित-जल-लव इव चञ्चलं जीवितमिति । तत्र वन्दनाऽर्हत्-सद्भूत-गुणोत्कीर्त्तनरूपा स्तुतिः । अर्चना पुष्पादिना । नमस्या 'नमो-वरिवः-चित्रङः क्यच्' [पा. ३-१-१९] नमस्या प्रणामरूपा । ताभिः क्रियाभिः शुभ-सञ्चयं समार्जयत । शेषं निगद-सिद्धम् ॥ ४ ॥

---

१ ता. मलं । २ ता. ध्वन्समि- । ३ ता. दलग्ग- । ४ ता. किसि- ।

(ગુ અ.) કિસલય (કુંપળિયા) પત્રના અગ્રભાગ પર રહેલા પાણીના બિંદુની જેવું જીવિત (આયુષ્ય) ચંચળ છે; એથી જિનોને વંદના [અર્હન્તોના વાસ્તવિક ગુણોના ઉત્કીર્તનરૂપ સ્તુતિ] કરીને, [પુષ્પાદિ વડે] અર્ચના કરીને, [પ્રણામરૂપ] નમસ્યા કરીને, તમે શુભ (પુણ્ય)નો સંચય સારી રીતે ઉપાર્જિત કરો. ૪

[रूपकम्]

आयण्ण-[आयण्ण] विसद्दिपा(ज्जिया) वि,
तह तिअस-विभिन्न-हिअव(य)या,
कुसुमाउह-वाणय[1] व्व, संगमय-वहु-कडक्खया;
जिणलच्छि-निसण्णए वि, सिद्धि-वहु-बद्ध-लक्खए
इय रमियंमि वि तुमंमि,
कह वीर! पडिक्खलियया[2]? ॥ ५

[पं.] रूपकम्। हे जिन! सङ्गमक-वधू-कटाक्षाः कथं प्रतिस्खलिताः? कुसुमायुध-बाणा इवेति श्लेषः। तत्र बाणा विशेष्यन्ते [3]आकर्णाकर्ण-विसर्जिता अपि कटाक्षा अपि आकर्ण-विसर्जिताः 'कन्नंति' लग्ना इत्यर्थः। तथा तेन प्रकारेण [4]त्रिदश-विभिन्न-हृदया[:] कटाक्षाः कुसुमायुध-बाणाश्च। लक्ष्मी-[5]निषण्णेऽपि लक्ष्मी निषण्णा यस्मिन् तस्मिन्। तथा सिद्धि-वधू-बद्ध-लक्ष्ये सिद्धि-वधूस्तस्यां बद्धो लक्ष्यो येन। यो ह्येवम्भूतो

१ ता. पव्व। २ ता. ण्फलि०। ३ ता. आकर्ण्णेर। ४ ता. त्रिदि०।
५ ता. [illegible]

रसिकः स्त्रीप्रसङ्गवांश्च, तेन कथं सङ्गमक-वधू-कटाक्षाः स्खलीक्रियन्त इति निष्फला[:] क्रियन्त इत्यर्थः। विरुद्धालङ्कारश्चायम् ॥ ५ ॥

(ગુ. અ.) હે વીર! જિન-લક્ષ્મી તમારી પાસે બેઠેલી હોવાથી અને તમે સિદ્ધિરૂપી વધૂ પર લક્ષ્ય બાંધેલ હોવાથી રસિક હોવા છતાં, તમારા તરફ કાન સુધી ખેંચીને મૂકેલા, તથા દેવોનાં હૃદયોને પણ ભેદનારા, કામદેવનાં બાણો જેવા, સંગમક (દેવ)નાં વધૂ-(અપ્સરાઓ)ના કટાક્ષોને તમે પ્રતિસ્ખલિત (નિષ્ફળ) કેમ કર્યા? [એવા રસિક અને સ્ત્રી-પ્રસંગવાળાથી એમ ન કરી શકાય-છતાં કર્યું-એમ જણાવી કવિએ વિરોધાલંકારથી સ્તુતિ કરી છે]. ५

[गाथा]

दंसण-विसुद्ध-तव-दुग्ग-मग्गमोगाहका(णा)यरमणेण ।
चउविह-मव-संचिय-बद्ध-मोयण-वावार-रसिएण ॥ ६

अवरियसलिएण [जियं, रूवरया] सामि-वीर-त्रयणेणं।
णीमामएण-पइट्ठिय-गुण-संघाएण संघेणं ॥ ७

[पं.] गाथा-द्वयेन क्रिया। सङ्घेन च जितम्। सङ्घो विशेष्यते [त.................वैकधर्मा]भिनिविष्टो यति-समूहः सङ्घो, दर्शनविशुद्धं यत् तपस्तत्र दर्शनं तत्त्वार्थ-श्रद्धानरूपम्। तत्त्वानि जीवादीनि प्रसिद्धानि शासने। तपो[द्विवि]धं बाह्याभ्यन्तररूपम्, अनशनं-प्रायश्चित्तादि, तेन तपसा दुर्गो यो मार्गो विषमो यो मार्गः, तस्योद्गाहणा विचारणा तया रमते धृ[तिं करो]ति तत्परस्तिष्ठति, नान्यत्र विकथाऽऽदौ संकथामपि करोति; तेन

तथाभूतेन [1]सङ्घेन। तथा 'बहुविह-' इत्यादि। बहुविधो बहुप्रकारो यो भवः संसारो नारक-तिर्यग्-मनुष्यामर-भव-लक्षणः तस्मिन्, भव-[2]संसृतौ मञ्चितः प्राप्तोपचयो बन्धः कर्माष्टकादिरूपः, तथा मोक्ष[3]स्तत्क्षयरूपस्तद्व्यापाररसिकः तन्निष्ठ इत्यर्थः। तेन तथाभूतेन सङ्घेनेति। तथा अपरस्खलितेनान्यतीर्थिक-वादिभिरव्याहतेनेत्यर्थः, तेन जितम् आत्म-लाभो लब्धः। रूपवता इव [4]मूर्त्तिमता इव स्वामिवीर-वचनेन। यथा रूपवता वीरेण वचमा जितम्, तद्वत् सङ्घेन जित[मिति। त....... 'णीमाम]ण्ण-' इत्यादि। असाधारणा [:] प्रतिष्ठिताः ये गुणाः, तेषां सङ्घो मेलकः समूह इत्यर्थः। तेन सङ्घेन जितमिति सर्वत्र[संरब्ध ण। उक्तं च प्र]वचने-'गुण-सङ्घातः सङ्घः' इति ॥६-७॥

(ગૂ. અ.) [જીવાદિ તત્ત્વાર્થ-શ્રદ્ધારૂપ] દર્શનવડે વિશુદ્ધ એવા તપ માર્ગના વિચારણા અને આચરણામાં મનવાળા (તત્પર) તથા ઘણા પ્રકારના ભવમાં સંચિત કરેલ કર્મ-બંધના ક્ષયરૂપ મોક્ષના વ્યાપારમાં રસિક તથા અપ્રસ્ખલિત (અન્ય તીર્થિક-વાદીઓથી પરાભવ ન પામેલ), મૂર્તિમાન્ સ્વામી વીરના વચન જેવા અસાધારણ પ્રતિષ્ઠિત ગુણ-સમૂહરૂપ સંઘે જય પ્રાપ્ત કર્યો છે. ૬-૭

जिनादि-सङ्घ-पर्यन्तं नमस्कारं प्रतिपद्य, इदानीं स्नात्र-विधि-रुच्यते। तदाह[5]—

[गाथा, रूपकम्]

अवणिय-कुसुमाहरणं, पयइ(थं) ठिय-मणोहर-च्छायं।
जिण-रूवं मज्जणपीढ-संठियं वो सिवं दिसउ ॥ ८

१ ता. व। २ ता. संसितौ। ३ ता. प्रश्र। ४ ता. वता। ५ ता. ६।

[पं.] इति रूपकम् । मज्जनपीठ-संस्थितं वो युष्मभ्यं शिवं दिशतु । किंविशिष्टम् ? अपनीतं कुसुमान्येवाभरणं यस्य । प्रकृति-स्थितत्वात्- स्वभावस्थितत्वात् मनोहरा छाया यस्य तदेवम्भूतं जिनरूपं शिवं दिशतु ॥ ८ ॥

(ગૂ. અ.) [જિનથી સંઘ-પર્યન્ત નમસ્કાર કરી હવે સ્નપનની વિધિ કહેવાય છે.]

જેનાં કુસુમરૂપ આભરણ દૂર કરેલ છે તેવું, તથા પ્રકૃતિ-સ્થિત (સ્વભાવ-સ્થિત) હોવાથી જેની છાયા (કાંતિ) મનોહર છે. તેવું; મજ્જન-પીઠ(સ્નાત્ર-પીઠ)માં રહેલું જિન-રૂપ (જિન-બિંબ) તમને શિવ (કલ્યાણ, મોક્ષ) આપો. ૮

अनन्तरं धूप वद्माह्यते[1]—

[गाथा]

उवणेउ वो सुहाइं, तिहुयण-गुरु-वीर-मज्जणारंभे ।
उज्झन्तागुरु कप्पूर-धूम-पडलं वियंभंतं ॥ ९[2]

[पं.] धूम-पटलं विजृम्भमाणं सुखान्युपनयतु युष्मभ्यमिति क्रिया । कस्मिन् काले ? त्रिभुवन-गुरु-वीर-मज्जनारम्भे दह्यमानागुरु-कर्पूर-मिश्रं धूम-पटलमिति ॥ ९ ॥

(ગૂ. અ.) [ત્યાર પછી ધૂપ ઉત્ક્ષેપણ કરાવાય છે— ઉખેવાય છે.]

ત્રિભુવનના ગુરુ વીરના મજ્જન(સ્નાન)ના આરંભમાં

१ ता. ७ । २ ता. ८ ।

બાળવામાં આવતા અગર, કપૂરથી મિશ્રિત વિસ્તરતો(ફેલાતો) ધૂમ-પટલ (ધૂપ) તમને સુખ આપો. ૯

[गाथा]

हिययाइं पडन्तं, निव्ववेउ वो पाव-गिम-तविआइं ।
घण-समयस्स व पढमं, मज्जण-सलिलं मुणिवइस्स ॥ १०

[पं.] गाथा। अस्या [व्याख्या] [मु]निपतिः, तस्य मुनिपतेः जिनस्य मज्जन-सलिलं मुनिपतेः शिरसि पतमानं हृदयानि निर्वापयतु शीतलीकरोतु हृदयानि। पापमेव ग्रीष्म, तेन तप्तानि। घन-समयः प्रावृट्-कालस्तत्र यथा सलिलं पतमानं ग्रीष्ममपनयति, तद्वत् जिन-सलिलमिति ॥ [१० ॥]

(ગૂ. અ.) મુનિપતિ[જિન]નું [મસ્તક પર] પડતું મજ્જન-સલિલ (સ્નાત્ર-જલ), પાપરૂપ ગ્રીષ્મ[ઋતુ]થી તપ્ત થયેલાં તમારાં હૃદયોને વર્ષાકાલનાં પ્રથમ જલની જેમ શીતલ (શાંત) કરો. ૧૦

तदनन्तरं घृत-स्नानम्, तदाह—

[गाथा]

महुरं परिणाम-सुहं, मज्जण-पीढंमि [1]उयह भुवणे व्व ।
मुणिवइणो णिरवज्जं, वअणं व घयं पवित्थरइ ॥ ११

[पं.] गाथा। अस्या व्याख्या— मुनिपतेर्जिनस्य वचनमिव घृतं भृशं विस्तारं यातीति श्लेषः। तत्र मधुरं वचनं घृतं च

१ ता. उवह।

[पं.] इति रूपकम् । मज्जनपीठ-संस्थितं वो युष्मभ्यं शिवं दिशतु । किंविशिष्टम ? अपनीतं कुसुमान्येवाभरणं यस्य । प्रकृति-स्थितत्वात्- स्वभावस्थितत्वात् मनोहरा छाया यस्य तदेवम्भूतं जिनरूपं शिवं दिशतु ॥ ८ ॥

(ગુ. અ.) [જિનથી સંઘ-પર્યન્ત નમસ્કાર કરી હવે સ્નપનની વિધિ કહેવાય છે.]

જેનાં કુસુમરૂપ આભરણ દૂર કરેલ છે તેવું, તથા પ્રકૃતિ-સ્થિત (સ્વભાવ-સ્થિત) હોવાથી જેની છાયા (કાંતિ) મનોહર છે, તેવું; મજ્જન-પીઠ(સ્નાત્ર-પીઠ)માં રહેલું જિન-રૂપ (જિન-બિંબ) તમને શિવ (કલ્યાણ, મોક્ષ) આપો. ૮

अनन्तरं धूप उद्ग्राह्यते[1]—

[गाथा]

उवणेउ वो सुहाइं, तिहुयण-गुरु-वीर-मज्जणारंभे ।
डज्झन्तागुरु कप्पूर-धूम-पडलं विअंभंतं ॥ ९[2]

[पं.] धूम-पटलं विजृम्भमाणं सुखान्युपनयतु युष्मभ्यमिति क्रिया । कस्मिन् काले ? त्रिभुवन-गुरु-वीर-मज्जनारम्भे दह्यमानागुरु-कर्पूर-मिश्रं धूम-पटलमिति ॥ ९ ॥

(ગુ. અ.) [ત્યાર પછી ધૂપ ઉદ્ગ્રહણ કરાવાય છે-ઉખેવાય છે.]

ત્રિભુવનના ગુરૂ વીરના મજ્જન(સ્નાન)ના આરંભમાં

1 ता. ७ । 2 ता. ८ ।

બાળવામાં આવતા અગર, કપૂરથી મિશ્રિત વિસ્તરતો(ફેલાતો) ધૂમ-પટલ (ધૂપ) તમને સુખ આપો. ૯

[गाथा]

हिययाइं पडन्तं, निव्ववेउ वो पाव-गिंम-तविआइं ।
घण-समयस्स व पढमं, मज्जण-सलिलं मुणिवइस्स ॥ १०

[पं.] गाथा। अस्या [व्याख्या] [मु]निपतिः, तस्य मुनिपतेः जिनस्य मज्जन-सलिलं मुनिपतेः शिरसि पतमानं हृदयानि निर्वापयतु शीतलीकरोतु हृदयानि । पापमेव ग्रीष्म, तेन तप्तानि। घन-समयः प्रावृट्-कालस्तत्र यथा सलिलं पतमानं ग्रीष्ममपनयति, तद्वत् जिन-सलिलमिति ॥ [१० ॥]

(ગૂ. અ.) મુનિપતિ[જિન]નું [મસ્તક પર] પડતું મજ્જન-સલિલ (સ્નાત્ર-જલ), પાપરૂપ ગ્રીષ્મ[ઋતુ]થી તપ્ત થયેલાં તમારાં હૃદયોને વર્ષાકાલનાં પ્રથમ જલની જેમ શીતલ (શાંત) કરો. ૧૦

तदनन्तरं घृत-स्नानम् , तदाह—

[गाथा]

महुरं परिणाम-सुहं, मज्जण-पीढंमि [1]उयह भुवणे व्व ।
मुणिवइणो णिरवज्जं, वअणं व घयं पवित्थरइ ॥ ११

[पं.] गाथा। अस्या व्याख्या- मुनिपतेर्जिनस्य वचनमिव घृतं भुवं विस्तारं यातीति श्लेषः। तत्र मधुरं वचनं घृतं च

---

१ ता. उवह।

परिणाम-सुखं परिणामो जिनोपदेशकरणात् शुभकर्मणः परिपक्वता । तत्र सुखहेतुत्वाच्छारीर-मानसानन्द-सुख-हेतुत्वात् । घृतं च परिणामे जीर्णावस्थायां सुख-हेतुकमेव, आयुषो वृद्धि-हेतु । मज्जन-पीठे भुवन इव स्थितस्य भगवतः 'उवह' पश्यत । जिन-वचनमिव निरवद्यं निर्गतमवद्यं पापं यस्माद् वचनाद् । घृतमपि निरवद्यमपगत-कलुषं निर्गत-कलुषमिति यावत् । तदेवम्भूतं घृतं देवस्योपरि निक्षिप्यमाणं विस्तारं यातीति ॥ ११ ॥[१]

(ગુ. અ.) [ત્યાર પછી ઘૃત-સ્નાન-]

ભુવનની જેમ મજ્જન-પીઠ(સ્નાત્ર-પીઠ)માં રહેલ મુનિ-પતિ જિનના નિષ્પાપ-નિર્દોષ વચન જેવું મધુર, પરિણામે સુખકારી જિનનું વચન, તેમના ઉપદેશ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવાથી શુભકર્મની પરિપક્વતા થવાથી શારીરિક અને માનસિક આનંદરૂપ સુખકારક થાય છે; અને ઘી જીર્ણ (પાચન) થતાં સુખના હેતુભૂત થાય છે, આયુષ્યની વૃદ્ધિના હેતુભૂત થાય છે, એવું દેવ ઉપર નખાતું ઘૃત(ઘી) અત્યન્ત વિસ્તાર પામે છે. ११

[गाथा]

धम्माधम्म-फलमत्थि, नूण णिच्चेयणेसु वि जअंमि ।
जं जय-नाह-पवित्तुत्तमंग-संगं घयं पत्तं ॥ १२

[पं.] गाथा । अस्या व्याख्या- धर्मश्चाधर्मश्च धर्माधर्मौ-तत्र सुखरूपो धर्मो, दुःखरूपोऽधर्मस्तयोरपि फलमस्ति नूनं निश्चितं निश्चेतनेष्वपि वस्तुषु जगति । यद् यस्मात् जगन्नाथस्यार्हतः पवित्रोत्तमाङ्ग-सङ्गं सम्बन्धं प्राप्तं घृतमिति ॥ १२ ॥[२]

१ ता. १० । २ ता. ११ ।

(ગૂ. અ.) જગતમાં નિશ્ચેતન પદાર્થોમાં પણ ધર્મ અને અધર્મનું ફળ નિશ્ચિત છે; જેથી શ્રી જગન્નાથના પવિત્ર મસ્તકના સં[સંબંધ]ને પામ્યું. ૧૨

[द्विपदी]

एस नूण णवि जाणइ, निज्जिअ-मअणअं,
जं चिरस्स दट्ठूण वि, पाअड-नेहअं ।
रहसेणं धूमावलिया, जिण ! मुद्धिआ,
अंगआइं आलिंगइ तुह वेवंतिआ ॥ १३

[पं.] इयं द्विपदी । व्याख्या- धूपावसर(रे) हे जिन ! धूमावलिका ते अङ्गान्यालिङ्गति क्रिया । मुग्धिका अव्युत्पन्ना । यस्मादेतदपि न जानाति यथा 'अयं वीतरागो निर्जित-मदनश्च' । मुग्धत्वादा[लिङ्गति निर्जित-मदनक]मिति " कन्प्रत्ययान्तस्यायं प्रयोगो, बहुव्रीहौ वा ' शेषाद् विभाषा ' [पा. ५-४-१५४] इति कप् " । यद् यस्मात् चिरादृष्ट इव प्रकट[स्नेहो रभसेनानालोच्य] धूमावलिः अङ्गान्यालिङ्गति वेपमाना कम्पमाना । अपरिचितपुरुष-ढौकने स्त्रियः स्वाभाविको गुणः ॥ १३[1] ॥

(ગૂ. અ.) હે જિન ! ધૂપના અવસરે ધૂમાવલિકા તમારાં અંગોને આલિંગન કરે છે (ભેટે છે). અત્યન્ત મુગ્ધ હોવાથી આ(ધૂમાવલિકા) નથી જાણતી કે—' આ વીતરાગ છે અને આ દેવે કામદેવને જિતેલ છે.' એથી લાંબે વખતે જોયેલા પ્રકટ સ્નેહીને જોતાં જ ભેટે તેવી રીતે વિચાર કર્યા વગર, કંપતી છતી તમારાં અંગોને ભેટે છે. ૧૩

---

१ तां. १२ ।

अतो दुग्ध-स्नानम्, तदाह—

[गाथा]

वहइ सिरि तिअस-गणाणिआण बालत्तणाभिसेअंमि ।
[पल्हत्थिअं जिणोवरि,] दुद्धं दुद्धोयहि-जलाणं ॥ १४

[पं.] गाथा । जिनोपरि पर्यस्तं दुग्धं स्नपनार्थं मुक्तं दुग्धं पयः त्रिदश-गणानीतानां देव-[समू]ह-ढौकितानां श्रियं वहति धारयति । कस्मिन् काले ? बालत्वाभिषेके । किं गवां सम्बन्धि दुग्धम् ? नेत्याह- दु[ग्धोदधिजलानां] क्षीरोद - जलानीतानां दुग्ध-जलानामित्यर्थः ॥[१४॥]

(ગૂ. અ.) [ત્યાર પછી દૂધનું સ્નાન-]

જિનના ઉપર [સ્નાત્ર કરાવવા માટે] મૂકેલું દૂધ, તેમના બાલપણાના અભિષેક-સમયે દેવગણોએ આણેલાં ક્ષીર-સાગરનાં જળની શોભાને ધારણ કરે છે. ૧૪

भूयोऽपि दुग्धं विशेष्यते—[1]

[गाथा]

उयह कणअ-च्छवि-हरे, जिणंमि सव्वंगियं दिणअरे व्व ।
णव-सरय-तलिण-जलहर-पडल-च्छायं वहइ दुद्धं ॥ १५

[पं.] गाथा । व्याख्या- जिने कनक-च्छवि-धरे सुवर्णच्छाये सर्वाङ्गिकं दुग्धं दिनकर इव जिने 'उयह' पश्यत । तथा 'नव-सरय-' नवं प्रत्यग्रं शरदि शरत्काले 'तलिनः तनुः जलधरो मेघः ।' नवश्चासौ शरत् तलिनः-जलधरश्च कर्मधारयः, तस्य

१ ता. ११ ।

पटलं समूहस्तच्छायं वहति । एतदुक्तं भवति-यथा शरत्काले नवजलधरः-पटलावृतः दिनकरो-दृश्यते, तद्वद् भगवानपि कनकच्छविर्दुग्ध-समूहावृतशरीरो दृश्यते इति ॥ १५ ॥[१]

(ગૂ. અ.) [ફરી પણ દૂધનું વર્ણન-]

સુવર્ણ-કાંતિ ધરતા જિન પર, તેમનાં સર્વ અંગોને વ્યાપીને રહેલું દૂધ, સૂર્ય પર, શરત્કાળના નવા પ્રકટેલા જલધર(મેઘ)-પટલની શોભાને ધારણ કરે છે; તે તમે જુઓ. ૧૫

[જેમ શરતકાલમાં નવા જલધર-પટલથી આચ્છાદિત થયેલ સૂર્ય જોવામાં આવે છે, તેમ સુવર્ણ-કાંતિવાળા ભગવાન્ પણ દૂધના સમૂહથી આચ્છાદિત શરીરવાળા જોવામાં આવે છે.]

पुनश्च धूपः—

[गाथा]

मसिणं परिअड्ढंती, [२]उअह जिणे(णं)

सुरहि-धूअ-धूम-सिहा ।

अल्लियइ पवण-पयलिय-तमाल-कणय व्व कप्पदुमं ॥ १६

[सं.] धूप-शिखा जिने(नम्) आश्लिष्यति । कथम ? मसृण '[३]क्रिया-विशेषणम् ' [४]आश्लेष-क्रिया विशेष्यते मसृणं । नैरन्तर्येण परिवर्धमाना वृद्धिं यान्ती 'उयह' पश्यत । जिने भगवति सुरभिश्चासौ धूपश्च तस्य धूमं(मः) तच्छिखा चूडिका 'अल्लियइ' आश्लिष्यति । किंवत् ? पवनो वायुः, तेन [५]प्रचलितश्चासौ तमालश्च तस्य कण इव लतेव कल्पद्रुमम् । एतदुक्तं भवति- यथा पवनप्रचलिता तमाल-लता कल्पद्रुममाश्लिष्यति, तद्वद् धूप-धूमशिखेत्यर्थः ॥ १६ ॥[५]

१ ता. १४ । २ ता. हि । ३ ता. पः । ४ ता. °श्चासौ । ५ ता. १५ ।

(ગૂ. અ.) [ફરીથી ધૂપ–]

જેમ પવનથી પ્રચલિત થયેલ તમાલ-વૃક્ષની લતા કલ્પવૃક્ષને આલિંગન કરે-ભેટે; તેમ સુગંધી ધૂપની ધૂમ-શિખા ક્રમશઃ વૃદ્ધિ પામતી છતી કોમલતા-પૂર્વક જિનને ભેટે છે, એ તમે જૂઓ. ૧૬

इदानीं दध्यभिषेकः—

[गाथा]

उवणेउ मंगलं वो, जिणस्स भरिय भुवणंतरुच्छलिओ ।
उवरिं निअय-जसो इव, पल्हत्थिज्जंतो दहि-समूहो ॥ १७

[पं] गाथा । व्याख्या– जिनस्योपरि दधि-समूहः पर्यस्यमानो मङ्गलं युष्मभ्यम् उपनयतु क्रिया । निज-यश इव । यशसा सह दध्नः श्लेषः । यशस्तावद् भृतभुवनान्तरोच्छलितो(तं) यशः [1]भृत-भुवनान्तरेभ्य उच्छलितः(तं) ऊर्ध्वं गतो यशः दधिसमूहोऽपि भृत-शरीरादुच्छलितो मङ्गलं दिशतु ॥ १७ ॥[2]

(ગૂ. અ.) [હવે દહિંનો અભિષેક–]

જિનના ઉપર મૂકાતો દહિંનો સમૂહ જાણે કે તેમનો પોતાનો યશ, ભુવનમાં વ્યાપી જતાં વધીને ઉપર ઉચ્છળ્યો હોય તેવો લાગે છે; તે તમને મંગલ આપો. ૧૭

[षड्गणा द्विपदी]

पल्हत्थिज्जंत-कलस-मज्जणपेढुच्छलियया,
जयंति महि-वट्ट गयण-णिम्मल-तारावयरया ।
जिण-मुक्क-णरिंद-लच्छि-विच्छिन्न-हार-गलिअआ,
मुत्ताहल-निअयर व्व घण-दहिअ-कणुग्घाअआ ॥ १८

१ ता. इव । २ ता. १६ ।

[पं.] षड्गणा द्विपदी । घन-दधि-कणोद्घाता मुक्ताफल-समूहा इव जयन्ति महीपृष्ठे पतिता जयन्ति इति क्रिया । घन-दधि-कणोद्घाता विशेष्यन्ते जिन-मुक्त-नरेन्द्रलक्ष्मीविच्छिन्न-हार-गलिता मुक्ताफल-निकरा इव समूहा इव । मुक्ताफल-समूहैः सहोपमा दधि-लवानाम् । किंविशिष्टा दधि-लवाः ? पर्यस्यमानाः कलशैः मज्जनपीठादुच्छलिता ऊर्ध्वं गता दधि-लवा उपमीयन्ते । गगने निर्मलताराप्रकाश इव । भूयोऽप्युपमीयन्ते जिन-मुक्त-नरेन्द्रलक्ष्मीति जिनेन मुक्ता जिनमुक्ता सा चासौ नरेन्द्र-लक्ष्मीश्च, तया विच्छिन्नस्त्रोटितः स चासौ हारश्च, तस्माद् गलिताः पतिता महीपृष्ठे मुक्ताफल-निकरा इव घन-दधि-कणोद्घाता जयन्ति ॥[१८॥]

(गू. अ.) કલશો દ્વારા મૂકવામાં આવતા, સ્નાત્ર-પીઠમાંથી ઊછળેલા, જાણે, ભૂમિ-પીઠ પર પડેલ, આકાશમાંના તારાઓનો સમૂહ હોય તેવા, અથવા જિને તજેલી રાજ-લક્ષ્મીએ તોડી નાખેલા હારમાંથી વીખરાઇ ગયેલાં મોતીઓનો સમૂહ હોય તેવા ઘન(પિંડરૂપ) દહિંના કણ-સમૂહો (ટોદા) જય પામે છે. (ઉત્કૃષ્ટ રીતે શોભે છે.) ૧૮

[द्विपदी]

जिण-सरीर-पडलु(णु)च्छलंतया,
अहिअं दहि-लवा पवित्तभा ।
महि-अउव्व-कुसुमोघभारभा,
मंगलाइं परमाइं दिंतु वो ॥[१९ ॥]

[पं.] द्विपदी । दध्नो लवाः कणिकास्ते मङ्गलानि वो युष्माकं प्रयच्छन्तु क्रिया । जिन-शरीर-पतनादुच्छलिता ऊर्ध्वं

गता 'अहिअं' अत्यर्थं दधि-लवाः पवित्रकाः 'सर्वत्र कन्-प्रत्ययान्तस्य प्रयोगो द्विपद्यादौ' ते उपमीयन्ते। मह्याम् अपूर्व-कुसुमोपचाराः पुष्प-वृष्टि-तुल्याः। शेषं गतार्थम् ॥[१९॥]

(ગૂ. અ.) જિનના શરીર પરથી પડીને ઊછળતા, અધિક પવિત્ર થયેલા, દહિંના ફોદા, પૃથ્વી પર અપૂર્વ પુષ્પ-વૃષ્ટિ જેવા શોભતા છતા તમને પરમ મંગલો આપો. ૧૯

[गाथा]

जिण ! देह-लग्ग-मज्जण-दहि-लव-परिवड्ढिया[1]-
मलच्छाओ ।
सोहसि पडिमा-संकंत-तारओ कंचणगिरि व्व ॥[२०॥]

[पं.] गाथा। व्याख्या- मज्जनं स्नात्रम्। मज्जने दधि-लवा ये देह-लग्नाः। जिन-देह-लग्नाश्च ते मज्जन-दधि-लवाश्च, तैः परिवर्धिता अमला छाया यस्य एवम्भूतः शोभसे। काञ्चन-गिरिणा सहोपमा, काञ्चनगिरिरिव शोभसे। मेरुर्विशिष्यते- तथा प्रतिमा प्रतिबिम्बं तेन सङ्क्रान्ताः तारका नक्षत्राणि यस्य मेरो-रिति। ईदृशो भगवान् दधि-लवैर्लग्नैर्दृश्यत इति ॥ २०[2] ॥

(ગૂ. અ.) હે જિન ! સ્નાત્ર-પ્રસંગે દેહ પર લાગેલા દહિંના કણોવડે જેની નિર્મળ કાંતિ અત્યન્ત વૃદ્ધિ પામેલી છે, એવા તમે, તારાઓનાં પડેલા પ્રતિબિંબવાળા કંચનગિરિ (મેરુ-પર્વત) જેવા શોભો છો. ૨૦

१. ता.-वड्ढिया-। २. ता. २८।

[वसन्ततिलकवृत्तम्]

मेहावलि व्व गअणंगण-वित्थरंती,
भाभावधूअ कसणागुरु-धूम-लेहा ।
पालेउ वो दिणयरं पिव लंघयंती,
वीरं जिणं जय-विणिज्जिय-जेअ-पक्खं ॥ [२१ ॥]

[पं] वसन्ततिलकवृत्तम् । अस्य व्याख्या– भूयोऽपि धूमावलि[ः] वीरं जिनं लङ्घयती(न्ती) दिनकरमिव कृष्णागुरु–धूमलेखाऽपि गगनाङ्गणे विस्तारयन्ती वाताबधूता सा[1] चासौ कृष्णागुरु–धूमलेखा च सा वीरं जिनं लङ्घयन्ती आक्रामन्ती वः पालयतु । किंविशिष्टं जिनम् ? विनिर्जित–जेय–पक्षम । ' जि जये ' अस्य धातोः ' अचो यत् गुणोऽनुबन्धलोपश्च शक्यार्थे ' [पा. ३–१–९७] जेतुं शक्याः जेयाः कुतीर्थिकाः, तेषां पक्षो नित्योऽनित्यो वेति पक्षद्वयेऽपि अर्थ–क्रिया कर्तुं न याति, वस्तु–स्वरूपं तु त्रयात्मकम् । यतो हि मृत्पिण्डरूपतया विनष्टम् , घटरूपतयोत्पन्नम् , मृद्–द्रव्यरूपतया तिष्ठति नित्यम् । भगवानप्याह–' उत्पाद्–व्यय–ध्रौव्य–युक्तं सद् ' [तत्त्वार्थसू. अ. ५, सू ३०] इति । अत्र च यद् वक्तव्यम् , तत्तु नोच्यते; [2]ग्रन्थ–विस्तर–भयादिति । विनिर्जितो जेयपक्षो येन, तमेवम्भूतं जिनं कृष्णागुरु–धूमलेखा आक्रामन्ती युष्मान् पातु[3] ॥२१॥

(गू. अ.) (वसंततिलक वृत्तथी, [1]लेपालंकारथी
ईरीथी पण धूमावलि–)

जेम मेघावलि आकाश–मार्गमां विस्तार पामती (फेलाती) सूर्यने ओळंगे तेम विखरायेल पवन वडे कृष्णागर [धूप]नी

१ ता. वा। २ ग्रंथि–। ३ ता. २१।

ધૂમલેખા જગતમાં જિતવા યોગ્ય પક્ષને જિતનાર એવા વીર જિનને ઓળંગતી છતી તમારું પાલન કરો. ૨૧

[પ. અહિં જેય-પક્ષ કુતીર્થિકોનો પક્ષ સમજવાનો છે, કે જેઓ એકાંતવાદી છે. એકાન્ત નિત્ય અથવા એકાન્ત અનિત્ય બન્ને પક્ષમાં અર્થક્રિયા કરી શકાતી નથી. વસ્તુ-સ્વરૂપ તો ત્રયાત્મક છે; કારણ કે માટીના પિંડરૂપે વિનષ્ટ થાય છે, ઘડારૂપે ઉત્પન્ન થાય છે અને માટી-દ્રવ્યરૂપે નિત્ય રહે છે. ભગવાને પણ કહ્યું છે કે-' उत्पाद-व्यय-ध्रौव्य-युक्तं सत् '-ઉત્પાદ(ઉત્પત્તિ). વ્યય (નાશ) અને ધ્રૌવ્ય(સ્થિતિ)થી યુક્ત સત્ છે]

[गाथा]

अवणेउ णिरवसेसं, जिणस्स तुप्पत्तणं अवण्हाणं ।
फरुस-सहावम्मि पयं, करेइ गरुयत्ति कह णेहो ? ॥२२[1]॥

सव्वंगिउ(ओ) त्ति पेच्छह, जल-संमग्गीय वहिइय[2]-रसेण ।
णीसेसिज्जइ फरुसेहिं, वीयरागस्स वि सणेहो ॥२३[3]॥

फरुसेहिं महिज्जन्तस्स, ठाउ मण केचिरं व पडिवण्णो ? ।
अचंत-बाहिरो सुपुरिसो व्व सव्वंगिअं णेहो ॥२४[4]॥

[पं.] गाथा-त्रयस्य व्याख्या- ' जिणस्स तुप्पत्तणं ' स्निग्धत्वम्, अपस्नानं माषपिष्टिकाऽऽदिरूपं कर्त्तृ स्निग्धत्वमप[न]यतु । ' अर्थान्तरम् ' परुष-स्वभावे पुंसि गुरुकोऽपि स्नेहः कथं पदमवस्थानं करोतु ? नैवं करोतीत्यर्थः । ' सर्वाङ्गिके(को)ऽपि पश्यतेत्यादि '। सर्वाङ्गिकोऽपि स्नेहः सर्वाङ्गीणोऽपि स्नेहो वीतरागस्यापि निःशेषः

१ ता. २० । २. ता. वहिण । ३ ता. २१ । ४ ता. २२।

क्रियते अपनीयत इत्यर्थः । परुषद्रव्य-सम्पर्केण वर्धित-रसेन जल-संसर्ग्या मूर्धसंसर्ग्या वाऽतो वीतरागस्याप्यपनीयते स्नेहः । तथा 'फरुसेहिं' परुषैर्द्रव्यैर्मथ्यमानस्य पुंसः प्रतिपन्नोऽपि स्नेहः कियन्तं कालं तिष्ठतु ? । दृष्टान्तमाह– अत्यन्तगाढ-स्नेहः सर्वाङ्गिकोऽपि यथा सुपुरुषे तथा जिने कियन्तं कालं तिष्ठति ? अपि स्तोकम् ॥ [२२-२४] ॥

(गु. अ.) अपस्नान (अडदनी पीठी वगेरेथी करवामां आवतुं उद्वर्तन) जिनना समस्त स्निग्धपणाने दूर करो. परुष (निःस्नेह) स्वभाववाळा पुरुषने विषे भारे स्नेह पण केवी रीते रही शके ? (टकी शके ?)

जलना संसर्गथी वधेला रसवडे सर्व अंगो व्यापीने रहेलो वीतरागनो पण स्नेह परुष (रुक्ष पदार्थो)वडे दूर करवामां आवे छे.

रुक्ष द्रव्यो वडे मंथन करातां पुरुषनो स्वीकारेलो [illegible] स्नेह केटला काळ सुधी टके छे ? जेम अत्यन्त [illegible] सर्वांगिक होय तो पण सुपुरुषमां (लांबा समय [illegible] नथी) ते जिनमां केटला काळ सुधी टके ? [illegible] समय टके. २२-२४

अतो जल-स्नानम्, तदुच्यते[1]—

जिण-मज्जणपीढ-पणाल-पडण-धारा-[illegible]
भिद्दउ [2]वो घण-कम्मट्ठ-गंठि-दढ-[illegible]

[पं.] सलिलं कर्तृ वो युष्माकं [illegible] बन्धनं भिनत्तु । सलिलं विशेष्यते– [illegible] पतन-धारा-विभिन्नमहीपृष्ठम् । [illegible]

१ ता. २३ । २ ता. को । ३ [illegible]

(ગૂ. અ.) [હવે જલ-સ્નાન-]

મજ્જન-પીઠ(સ્નાન-પીઠ)ની પરનાલથી પડતી ધારાવડે મહી-પૃથ્વીને ભેદનારું જિનનું સલિલ(જળ), તમારા ઘન અષ્ટ-કર્મ-ગ્રંથિના દૃઢ બંધનને ભેદો. ૨૫

[गाथा]

पावं समप्फुसउ वो, सुर-कय-वालाभिसेअ-सलिलं व ।
सलिलं जिणिंद-संगम-पवित्त-सव्वोसहि-सणाहं ॥[२६॥]

[पं.] व्याख्या- पवित्र-सर्वौषधि-सनाथं सलिलं कर्तृ, वो युष्माकं पापम् अपनयतु। किंविशिष्टम्? सुरकृत-वालाभिषेक-सलिलमिव। जिनाङ्ग-सङ्गेन पवित्रा चासौ सर्वौषधिश्च, तया सनाथं सम्पृक्तमित्यर्थः ॥ २६[1] ॥

(ગૂ. અ.) દેવોએ કરેલ બાલ[જિન]ના અભિષેકનાં સલિલ (જલ) જેવું, જિનેન્દ્રના સંગથી પવિત્ર અને સર્વ ઔષધિઓથી યુક્ત એવું જળ તમારા પાપને દૂર કરો. ૨૬

[गाथा]

अवहरउ मज्जण-जलं, जिणस्स मसिणं महीय पसरंतं ।
ण्हाण-सुगंधुब्भड-गंध-गब्भिणं गब्भ-वसहिं वो ॥ २७॥

[पं.] स्नान-स्नात्रमधुना। मज्जन-जलं स्नान-सुगन्धोत्कट-गन्ध-गर्भिण(तं) गर्भ-वसतिमपनयतु-जन्म-सन्ततिं छिनत्तु। जिन-सम्बन्धि मह्यां प्रसर्पमाणम्। कथम्? मसृणं मसृण-सूक्ष्मवसनैर्वा प्रसर्पन्तमित्यर्थः ॥ [2]२७ ॥

---

1 ता. २५। 2 ता. २६।

(ગૂ. અ.) સ્નાનના સુગંધી પદાર્થોની ઉત્કટ ગંધથી ગર્ભિત (યુક્ત) પૃથ્વીમાં પ્રસરતું (ફેલાતું) કોમળ સ્નિગ્ધ જિન-સ્નાત્રનું જલ તમારા ગર્ભ-વાસને દૂર કરો. ૨૭

[सौम्या द्विपदी]

पयइ-सुद्ध-णिप्पंक-मणोहर-देह-सोहया(ए),
अंगयंमि मुणि-णाह ! सहाव-सु[गं]धए ।
अथिरेहिं मलिणेहि य तुह नियलोअए,
गंधएहिं किं कीरइ मज्जण-कज्जयं ? ॥[२८॥]

[पं.] पद्धगणेषु सौम्या द्विपदी । अस्या लक्षणम्-'सौम्यं गणद्वयावनीश-युग्मधैरः' [ ] '[1]पयइ-सुद्ध' इति। प्रकृति. स्वभावः, स्वभावेनैव शुद्धमङ्गं तीर्थकृताम् । यतः-

'स्वाभाविकाः, कर्मविनाशजाश्च, सद्धर्मभक्त्योपहृताश्च दैवैस्त्रिविधा अतिशयास्तीर्थकृताम'।

तत्र स्वभावेनैव रुधिरं गोक्षीरवर्णं, नीलोत्पल-[2]गन्धो निःश्वासो, रजः स्वेद-मल-विमुक्तमङ्गम्, [3]श्मश्रु-नखं च दिव्योपमम् । अतः प्रकृति-[4]शुद्ध-निष्पङ्कत्वाच्च मनोहरा हृदय-हारिणी छाया यस्य तस्मिन् प्रकृति-[4]शुद्ध-निष्पङ्क-मनोहर-च्छाये, अङ्गे गात्रे मुनि-नाथ ! स्वभाव-सुगन्धिनि । अतो गन्धैः सर्वौषधि-स्नान-चन्दना-[दि]भिः स्नपकैः किं क्रियते ? न, किं क्रियते मज्जन-कार्यं जलेन स्नात्र-कार्यं च । यतस्तेषामस्थिरत्वात् प्रचलत्वाद् गन्धस्य । पर्युषितानां पूतिगन्ध-दर्शनान्मलिनत्वमुपैयस्मादेवं तस्मात् माणि-लोकैर्गन्धादिभिः प्रयोजनं न किञ्चिद् भवतः ॥ [२८ ॥]

---

[1] ता. पयवइ । [2] ता. गन्ध-निस्वासो । [3] ता. स्मसु । [4] ता. सुद्ध-निःपंक- ।

(ગૂ. અ.) હે મુનિ-નાથ! (જિન!) પ્રકૃતિ(સ્વભાવ)થી શુદ્ધ, નિર્મળ, મનોહર દેહ-કાન્તિવાળા અને સ્વભાવથી સુગન્ધી એવા તમારા અંગ પર આ જીવ લોકમાં અસ્થિર-ચલિત ગંધો વડે સ્નાત્ર શા માટે કરવામાં આવે છે?

[પં.- તીર્થંકરોનું અંગ સ્વભાવથી જ શુદ્ધ હોય છે; કારણ કે તીર્થંકરોને ત્રણ પ્રકારના અતિશયો હોય છે-(૧) સ્વાભાવિક, (૨) કર્મના વિનાશથી ઉત્પન્ન થનારા અને (૩) સદ્ધર્મ-ભક્તિથી દેવોવડે કરેલા. તેમાં સ્વાભાવિક અતિશયવડે તેમનું રુધિર (લોહી), ગાયના દૂધ જેવા વર્ણવાળું ઉજ્જ્વલ હોય છે. નિઃશ્વાસ, નીલોત્પલના ગંધ જેવો ગંધવાળો હોય છે. અંગ, રજ, પરસેવા અને મલથી રહિત હોય છે. તથા શ્મશ્રુ (દાઢી-મૂછ) અને નખ દિવ્યોપમ (દેવો જેવા) હોય છે. આ પદ્ય, સૌમ્યા દ્વિપદી છે.] ૨૮

यद्येवम्, न कर्त्तव्यं तर्हि गन्धादिभिर्मज्जनकार्यमित्याशङ्क्याह[1]—

[गीतिका]

तह वि य तुह जाणंतओ, मज्जणअं जं करेइ गंधेहिं ।
तं जिण ! स-कज्ज-कुसलओ, लोओ न मुणइ भाणिअव्वाइं ॥[२९॥]

[पं. गीतिका । अस्याश्च लक्षणं जयदेवोक्तम्—

" गीतिरेव गीतिका भवेन्नूलोचने !, विकलयसांशकेषु यस्याः ।
षष्ठ-रहितेषु सप्तमे नियोगतस्त्रिषु च विरतिरंशकेषु ॥ "

' तह वि य ' तथापि तव जानन्नपि मज्जनं किं करोति गन्धैः ? तन्मया ज्ञातम्, स्वकार्य-कुशलत्वात् लोकस्य । स्व-कार्यं च पुण्यार्जनम्, लोको न गणयति भाणितव्यानि वाच्यानि; यतोऽत्र कार्ये कृते मम वाच्यता भविष्यतीति एतन्न गणयतीति ॥ २९[2] ॥

१ ता. २७ । २ ता. २८ ।

(ગૂ. અ.) હે જિન! તે પ્રમાણે જાણવા છતાં લોક ગંધો (સુગંધી પદાર્થો)વડે તમારું જે સ્નાત્ર કરે છે, તેનો હેતુ મેં જાણ્યો છે. લોક સ્વ-કાર્ય-કુશલ હોવાથી (પુણ્યોપાર્જનરૂપ પોતાના કાર્યમાં કુશલ હોવાથી) જનતા વડે શું કહેવાશે? તેને ગણકારતો નથી. ૨૯

[गाथा]

मुणिवइ-देहुच्छलियं, महि-रय-मलिणं पि विमलण-समत्थं ।
सलिलं वो मज्जण-गंध-सुरहि-गंधं धुणउ पावं ॥ [३०॥]

[पं.] सलिलं कर्तृभूतं युष्माकं पापं धुनातु । किंविशिष्टं सलिलम् ? 'मुणिवइ-देहुच्छ[लि]यं' गतार्थम् । 'महि-रय-मलिणं वि' तथापि विमलने निर्मलीकरणे समर्थम् । मज्जनार्थाः गन्धा मज्जन-गन्धाः, तैः सुरभिः [1]शोभनो गन्धो यस्य 'गन्धस्य ['इदुत्-पूति-सु-सुरभिभ्यः' पा० ५-४-१३५]इत्यादिना समासान्त इकारः । तत् सलिलं पापम् अपनयतु ॥ [2] ३० ॥

(ગૂ. અ.) મુનિપતિ(જિન)ના દેહથી ઊછળેલું, પૃથ્વીની રજથી મલિન થવા છતાં પણ વિમલ(નિર્મળ) કરવામાં સમર્થ, સ્નાત્રના ગન્ધો (સુગન્ધી પદાર્થો)વડે સુગંધિ સલિલ તમારાં પાપને દૂર કરો. ૩૦

[गाथा]

तं नत्थि जं अलंघं, सुह-परिणामस्स पूण भवणंमि ।
जं सकलुसा वि पावइ, जिणस्स अंगाइं धूम-सिहा ॥ [३१॥]

---

१ ता. शोभनः । २ ता. ३१ ।

[पं.] धूपः । साम्प्रतं धूम-शिखा त्रिभुवन-गुरोः अङ्गान्यालिङ्गति सकलुषाऽपि मलिनाऽपि । अतो मया ज्ञातम्, शुभ-परिणामस्य पुण्यपरिणामस्य तन्नास्ति, यदलङ्घ्यं भवति; नूनं निर्णीतमेतत् ॥ ३१[1] ॥

(ગૂ. અ.) [હવે ધૂપ સંબંધમાં કહે છે—]

અરેખર (નિશ્ચયે) તેવું કોઈ સ્થાન નથી, જે શુભ પરિણામને અલંઘ્ય હોય; કેમકે કલુષિત એવી પણ ધૂપની ધૂમ-શિખા શુભ પરિણામને લીધે જિનનાં (ત્રિભુવન-ગુરુનાં) અંગોને પામે છે (ભેટે છે.) ૩૧

[गाथा]

आलिंगिओ विरायसि, ससिकर-धवलेण चंदण-रसेण ।
तिहुअण-भरि-उव्व(द्ध)रिएण, नाह ! निएण व जसेण ॥[३२॥]

[पं.] इतश्चन्दन-समालभनम् । चन्दनरसेनालिङ्गितः आश्लिष्टो विराजसे शोभसे । किंविशिष्टेन ? शशिनः कराः शशि-करास्तद्वद् ध[व]लेन चन्दन-रसेन । 'उपमापद-संयोगादुपमाने पिव मिव वधाविव जहा ' पाणिनीये प्राकृतलक्षणे[ ]यशसा सहोपमापदानि च इत्येवमादीनि योज्यानि । यशसा इवालिङ्गितस्त्रि[2]भुवनभृतोद्व(द्ध)रितेन यथा चन्दनेनालिङ्गित[:] समालब्धः कश्चित् शोभते, तद्वद् भगवानपि चन्दन-रसेन ॥ [3] ३२ ॥

(ગૂ. અ.) [હવે ચંદન-વિલેપન—]

હે નાથ ! ચંદ્રનાં કિરણો જેવા ઉજ્જવલ ચંદન-રસવડે ચર્ચાયેલા-વિલેપન કરાયેલા તમે એવા શોભો છો કે જાણે ત્રિભુવનમાં

---

१ ता. ३० । २ ता. त्रस्तृभु । ३ ता. ३१ ।

ફેલાયેલા, તેમાંથી વધેલા પોતાના યશ વડે તમે વિલેપન કરાયેલા હો. ૩૨

[गीतिका]

णिम्मलम्मि परिवज्जिय-कम्म कलंकए,
वच्छअम्मि कह लग्गओ चंदण-पंकओ ? ।
भुवण-णाह ! अखंडिय-सील-सुगंधओ,
एस तुम्हए धवलायइ मण-णीसंदओ ॥[३३ ॥]

[पं] गीतिका । वक्षसि चन्दन-पङ्क[ः] कथं लग्नः ? । किं-विशिष्टे वक्षसि ? निर्मले, परिवर्जितः कर्मकलङ्को यस्मिन् वक्षसि । हे भुवन-नाथ ! नायं चन्दन-रस-पङ्कः, एष युष्माकं धवलायते [1]शील-सुगन्धो मनो-निष्यन्दः मनः-प्रवाह इति ॥ [2] ३३ ॥

(ગૂ. અ.) હે ભુવન-નાથ ! (જિન !) કર્મ-કલંકથી રહિત, નિર્મળ એવા તમારા વક્ષઃ-સ્થળ ઉપર ચંદન-પંક કેવી રીતે ચોંટ્યો ? [વિચાર કરતાં જણાય છે કે-] આ તો તમારો અખંડિત શીલ-સુગંધવાળો મનનો રસ-પ્રવાહ ધવલ-ઉજ્જ્વલરૂપ બનીને રહ્યો છે. ૩૩

[गाथा]

पसरंत-चंदणुद्दाम-गंध-रिद्धिल्ल-मज्जण-जलं वो ।
निद्धोअ-मोह-मय-पडल-निम्मलं दंसणं कुणउ ॥ [३४॥]

[पं.] मज्जन-जलं कर्तृ वो युष्माकं निर्मलं दर्शनं करोतु । किम्भूतं मज्जन-जलम् ? प्रसर्पचन्दनोद्दामगन्धेन [3]ऋद्धिमत् । दर्शनं किंविशिष्टम् ? निर्धौतः प्रक्षालितो मोह एव मदस्तस्य पटलः समूहः, तेन निर्मलं दर्शनं करोतु ॥ [4] ३४ ॥

१ वा. सील । २ वा. ३२ । ३ वा. रिद्धि । ४ वा. ३३ ।

(ગૂ. અ) પસરતા (ફેલાતા) ચંદનના અનર્ગલ ગંધવડે સમૃદ્ધ એવું સ્નાત્ર-જલ મોહ-મદના પડલને પખાલી તમારાં દર્શનને (દષ્ટિ-સમ્યક્ત્વને) નિર્મળ કરો. ૩૪

[गाथा]

उअह जिणे मलअंमि व, परिवड्ढिय-बहल-चंदणुच्छाए।
मसिण-वलया भुअंगि[1] व्व, भमइ अंगेसु धूम-सिहा ॥[३५॥]

[पं.] पुनश्च धूपः । जिने भगवति धूम-शिखा अङ्गेषु भ्राम्यति भुजङ्गीव [2]मलये 'उयह' पश्यत । उत्प्रेक्षा- यथा मलय-पर्वते भुजङ्गी भ्राम्यति । परिवर्धिता बहला चन्दन-च्छाया यस्मिन् मलये, भगवति च तत्र भ्राम्यति 'मसिण-वलया' मसृणं निविडं वलयं यस्या भुजङ्ग्या धूम-शिखायाश्च श्लेषः । सैवम्भूता भुजङ्गीव धूम-शिखा भ्राम्यति ॥ [३५ ॥]

(ગૂ. અ.) [ફરીથી ધૂપ—]

અત્યન્ત વૃદ્ધિ પામતા બહલ (બહોળી) ચંદન-કાંતિવાળા મલય-પર્વત જેવા જિન ઉપર, તેમનાં અંગો ઉપર ધૂપની ધૂમ-શિખા, સુંવાળી વલયાકાર કરતી નાગિણી હોય, તેવી રીતે ભમે છે-તે તમે જુઓ. ૩૫

साम्प्रतं चन्दन-कुङ्कुम-विलिप्तः क्रियते, कुङ्कुमजलेन वा स्नाप्यते भगवांस्तदाह[3]—

[उपचित्रकवृत्तम्]

वयणं कय-कुंकुम-राययं, तुह संझाय व रंजियं व वीर ! ।
सर-उग्गय-सोम-चारु-रूवं, उदयत्थं व विहाइ चंदबिंबं ॥[३६॥]

१ ता. अंगे । २ ता. मलय । ३ ता. ३४ ।

[पं.] उपचि(चि)प्रकृत्तम् । हे वीर ! तव वदनं कृतः कुंकुम-रागो यस्मिन् । राग एव रागकं 'स्वार्थे कन्-विधानात्' तं कृत्वा सन्ध्याऽऽतर-रञ्जितमिव माम्बमनुत्प्रेक्ष्यते। आर्याया लक्षणम्-

"पढमाए य संजुत्तं, जं चिय किरियं भणंति तज्जायं ।
णिज्जइ महेण कहिंचि, संजुयं सा उ उवये'क्सा ॥ "

चन्द्र-बिम्बमिव भाति तव वदनम् । चन्द्र-बिम्बं विशेष्यते-[2]शरदि उद्गतं शरदुद्गतं सौम्यं चारु रूपं यस्य चन्द्रबिम्बस्य, तेन चन्द्र-बिम्बेनोत्प्रेक्ष(क्ष्य)ते कुंकुम-विलिप्तं भगवतो वदनमिति ॥ [3] ३६ ॥

(गू. अ.) [हवे भगवानने चंदन-कुंकुम(केसर) वडे विलेपन कराय छे. अथवा [कुंकुम-जल (केसर-मिश्रित पाणी)वडे स्नान करावाय छे, ते कहे छे-]

हे वीर ! कुंकुम(केसर)ना रागथी रंजित (विलेपन करायेलुं) तमारुं वदन (मुख), जाणे संध्याए रंजित करेलुं होय तेवुं शोभे छे; अथवा शरद् ऋतुमां उगेल-सौम्य मनोहर रूपवाळुं, उदय पामतुं चंदनुं बिंब होय ? तेवुं शोभे छे. ३६

[गाथा]

तुह संगयंग-संगम-परमपवित्तेहिं मज्जण-जलेहिं ।
संभावि(रि)ज्जइ पुढम-परिपवाभिसेओ वसुमईए॥ [३७ ॥]

[पं.] तव मज्जन-जलैः कृतः पार्थिवाभिषेकः [4]पृथिव्या स्मार्यते । सङ्गतानि च तान्यङ्गानि च, तैः सङ्गः सम्पर्कः वज्रऋषभनाराच-संहननत्वात्, तेन सङ्गताङ्ग-सङ्गमेन परमपवित्रैः मज्जनजलैः पृथिव्या स्मार्यते।'अधीगर्थदयेषां कर्मणि'[पा. २-३-५२] इति षष्ठी । कृतपार्थिवाभिषेको भगवानिति ॥ [5] ३७ ॥

१ ता. पेक्खा। २ ता. शर। ३ ता. ३५। ४ ता. पिव्याः। ५ ता. ३६।

(ગૂ. અ.) તમારાં સંગત અંગોનાં સંગમથી પરમ પવિત્ર થયેલાં, સ્નાત્ર-જલ દ્વારા પૂર્વે કરાયેલા રાજ્યાભિષેક પૃથ્વીવડે (લોકોવડે) હજી સંભારાય છે. ૩૭

[वसन्ततिलकवृत्तम्]

विच्छूढ-माणस-[1]णिवास-विसंठुलेण,
मोक्खं गअम्मि [2]परिवड्ढिअ-मच्छरेण ।
राएण कुंकुम-रस-च्छल-संठिएण,
रोसेण घेप्पइ व वीरजिणिंद ! रूवं ॥ [३८ ॥]

[पं.] वसन्ततिलकवृत्तम् । अस्य व्याख्या- हे वीर-जिनेन्द्र ! तव रूपं रागेण कुंकुम-रस-च्छल-संस्थितेन रोषेणेव गृह्यते तत्र रूपमिति क्रिया । कस्मिन् काले ? मोक्षं गते भगवति परिवर्धितो मत्सरो यस्य । कस्मात् मत्सरः ? [3]यतो यस्माद् विक्षिप्त-मानस--निवास-विसंस्थुलः । मन एव मानसं ' स्वार्थिको णः [' प्रज्ञा-दिभ्यश्च ' पा. ५-४-३८]प्रज्ञादि-पाठात् ' विक्षिप्तोऽपनीतो मानस-निवासो यस्य, तेन विसंस्थुलो दु[ः]स्थः । तेन रागेण, चैतसिकधर्मत्वाद् रागस्य, भगवतो मनोद्रव्यस्याभावात् केवली भगवान् अतस्तेन रागेण कुंकुमरसस्य च्छलः ' छलो व्याजः ' कुंकुमरस-व्याज-स्थितेन इत्यर्थः । तेन रागेण रोषेणेव गृह्यते भागवतं रूपमिति ॥ [4] ३८ ॥

(ગૂ. અ.) હે વીર જિનેન્દ્ર ! તમો મોક્ષમાં જતાં, મનો-નિવાસ દૂર થવાથી વિહ્વલ થયેલા રાગે જાણે રોષવડે અત્યન્ત

१ ता. थावाव । २ ता. वट्टि । ३ ता. यातो । ४. ता. ३७ ।

વૃદ્ધિ પામેલા મત્સરવડે, કુંકુમ(કેસર) રસના બહાનાથી રંગીને તમારું રૂપ (બિંબ) મલિન કર્યું હોય–તેવું જણાય છે.

[રાગને ભગવાનના મનમાં નિવાસ-સ્થાન ન મળવાથી તેને ગુસ્સો થયો, મત્સરવડે કુંકુમ(કેસર)ના બહાનાથી ભગવાનના બિંબને મલિન કર્યું હોય, તેમ લાગે છે.] ૩૮

{ गाथा }

हिअए ता दूरं चिय, रागो रुहिरे वि अस्स नत्थमिओ ।
रागो कह तस्स मज्जण-कुंकुम-रागो मणयं अंगे ॥[३९॥]

[पं.] मज्जनं स्नानम्, मज्जने कुंकुम-रागः मज्जन-कुंकुम-रागः, सोऽङ्गे कथं तिष्ठतु ? एतद् ब्रूत यूयम् । यस्माद् भगवतो हृदयं दूरेण तावत् तिष्ठतु, सर्वस्य प्राणिलोकस्य रुधिरं रक्तम्, भागवतं रुधिरं गोक्षीर-वर्णम् । अतो रुधिरेऽपि रागो[1]ऽस्तं यातः, तस्येत्थम्भूतस्य कथमङ्गे रागस्तिष्ठतु ? इति ॥[३९ ॥]

(ગૂ. અ.) જેનાં હૃદયમાં તો દૂર જ રહો, રુધિરમાં પણ રાગ(રંગ) નષ્ટ થયો છે, તેનાં અંગ પર સ્નાત્ર-પ્રસંગે રહેલો કુંકુમ(કેસર)નો રાગ કેવી રીતે ગયો ? એ તું કહે. ૩૯

एवंक्रमः । अत्रावसरे पूर्णकलशम् आचार्यविद्यया, पञ्च-नमस्कारेण वा परिजाप्य सुगन्धं कृत्वा स्नाप्यते भगवान् । सर्वत्र स्नात्रे पुष्पाञ्जलिदानम् । समाप्ते स्नात्र-विधौ कुंकुमादिना विलेपनं कृत्वा धूपो देयः, [2]यदाह—

(ગૂ. અ.) [પં.] એ પ્રમાણે ક્રમ છે. આ અવસરે પૂર્ણ-કલશને આચાર્યવિદ્યાવડે, અથવા પંચનમસ્કારવડે પરિજાપ

१ टा. अस्तं । २ टा. ३८ ।

કરી, સુગંધી કરીને ભગવાનને સ્નાત્ર કરાવાય છે. સર્વત્ર સ્નાત્ર-પ્રસંગે જિન-મસ્તકને પુષ્પવડે અન્તર્ધાન કરવામાં આવે છે; સ્નાત્ર-વિધિ સમાપ્ત થતાં કુંકુમ (કેસર) વગેરે દ્વારા વિલેપન કરીને ધૂપ દેવો જોઇએ, તે કહે છે–

[गाथा]

धूमावलिं नि[य]च्छह, जिणंमि कुंकुम-कअंगरायंमि ।
कंचण-महिहर-सिहरे, परिसक्किरि-मेह-लेह व्व ॥[४० ॥]

[पं.] जिने कृताङ्ग-रागे कुंकुमेन समालब्धे धूमावलिं पश्यत । मेघ-लेखया उपमा । काञ्चनश्चासौ महीधरश्च । महीधरो मेरुस्तस्य शिखरम्, तत्र परिष्वङ्ग-शीला मेघ-लेखा यादृशी जिने कृताङ्ग-रागे धूमावलीमित्यर्थः ॥ [1] ४० ॥

(ગૂ. અ.) કુંકુમ (કેસર) વડે જેને અંગ-રાગ કરવામાં આવેલ છે, તેવા જિન પર રહેલી ધૂમાવલિને તમે જુઓ; જાણે કે કાંચન મહીધર (સોનાના પર્વત-મેરુ)ના શિખર પર રહેલી-તેને સ્પર્શતી-ભેટતી મેઘ-લેખા હોય, તેવી તે જણાય છે. ૪૦

[गाथा]

सुरण-बहु-मण्णिय-गुणो, जिणिंद ! कुंकुम-विलेवण-रयनिओ ।
विगय-तिमिरो विरायसि, दिणो व्व बालायव-फुल्लो ॥[४१ ॥]

[पं.] अस्या व्याख्या– हे जिनेन्द्र ! कुंकुम-विलेपनेन समालभनेन अर्चितः पूजितो विराजसे शोभसे क्रिया । [2]दिनेन सहोपमा । [3]बालश्चासावातपश्च बालातपः, तेन व्याप्तो विगत-तिमिरश्च यथा दिवसो विराजते; तद्वद् भगवानपि विराजत इति ॥ [४१ ॥]

---

१ ता. ३९ । २ ता. तेन । ३ ता. काल ।

[गाथा]

उयह पडिभग्ग-पसरं, पयाहिणं मुणिवइं करेऊण ।
पडइ स-लोणत्तण-लज्जिअं व लोणं हुअवहंमि ॥[४५॥]

[पं.] मुनीनां पतिर्मुनिपतिस्तं प्रदक्षिणं मुनिपतिं कृत्वा प्रतिभग्नप्रसरं लवणं प्रतिभग्नः प्रसरो यस्य तत् प्रतिभग्नप्रसरं । तथैव किल गम्यते-"ममैव लावण्यं" यावच्च तीर्थकृतः सम्बन्धि लावण्यं दृष्ट्वा लज्जितं लवणं न किञ्चिन्मदीय(यं) लावण्यम,' अतः स्वलावण्यलज्जितं लवणं पतति । क्व ? हुतभुजि । एतत् पश्यत इति ॥ [१] ४५ ॥

(ગુ. અ.) [હવે લૂણ ઉતારવામાં આવે છે, તે કહે છે -]

જેનો પ્રસર (ગર્વ) ભાંગી ગયો છે, એવું લૂણ, જાણે પોતાના લૂણપણા(લાવણ્ય)થી લજ્જિત થયું હોય તેમ 'મારું લાવણ્ય કાંઈ પણ નથી.' એવી રીતે વિચારી તે લૂણ મુનિપતિ-(જિન-ભગવાન્)ને પ્રદક્ષિણા કરીને અગ્નિમાં પડે છે, તે તમે જુઓ. ૪૫

[गाथा]

जह जह य विज्झ विज्जइ, जलेण तह तह निभच्छह ससद्दं ।
जिण-लोण-मच्छरेण व, फुट्टइ लोणं तडयडस्स ॥[४६॥]

[पं.] तदिदानीं लवणं स्फुटति । कुतः ? जिनलावण्य-मत्सरेणेव जिनस्य लावण्यं, तेन जिनलावण्य-मत्सरेणेव स्फुटति । यथा यथा विध्याप्यते निर्वाप्यते जलेन तथा तथा तटतटस्य स्फुटति । अव्यक्तानुकरणमेतत्, सशब्दं क्रियाविशेषणमेव तत् । ...स्य स्फुटति [स]शब्दमिति ॥ ४६ ॥

---

१ ता. ४५ ।

[पं.] हे जिनेन्द्र ! जनानां मनांसि तानि हरतीति जन-मनोहरः सन् विराजसे । प्रकर्षेण विकसितश्चासौ चम्पकश्च तच्छाया (यः) तद्वर्णः सन् साम्प्रतमुपमीयते वसन्त इव । 'निग्गहिय' देश्यं पदम्, निर्गच्छत्-सुरभि-परिमलानि कुसुमानि यस्मिन् 'साहारे' 'साहार आम्रः' [   ] वसन्त इव त्वं विराजसे ॥ [1] ४३ ॥

(ગુ. અ.) હે જિનેન્દ્ર! ઉત્કૃષ્ટ રીતે વિકસ્વર થયેલા ચંપકની કાંતિ જેવા વર્ણવાળા જન-મન-હર એવા તમે, સુગંધી પરિમલ-વાળાં કુસુમોથી યુક્ત "વસન્ત" ઋતુ જેવા શોભો છો. ૪૩

[गाथा]

महुमासस्स व चेत्तइ, जिणस्स पसरंत-सुरहि-गंधाइं ।
लंघेइ भमर-भमरावलि व्व कुसुमाइं धूम-सिहा ॥[४४॥]

[पं.] धूम-शिखा जिनस्य कुसुमानि लङ्घयति आक्रामतीत्यर्थः, भ्रमरावलिरिव । यथा मधुमासस्य चैत्रस्य कुसुमानि सुरभिगन्धानि शोभनगन्धानि भ्रमरावली लङ्घयति । भ्रमणशीला भ्रमरा ये तेषां आवली पंक्तिः सा यथा कुसुमानि आक्रामति तद्वद् धूमावलिर्जिनस्य कुसुमानि लङ्घयतीति ॥ [2] ४४ ॥

(ગુ. અ.) મધુમાસ (ચૈત્ર) જેવા જિનનાં (જિનને ચઢા-વેલાં) પસરતી (ફેલાતી) સુગંધવાળાં કુસુમોને, ભમતી ભમરા-ઓની આવલિ (પંક્તિ) જેવી ધૂમ-શિખા ઓળંગે છે (આક્રમણ કરે છે.)—તે તમે જુઓ. ૪૪

अधुना लवणावतारकम्, तदाह—

१ ता. ४२। २ ता. ४३।

[गाथा]

उयह पडिभग्ग-पसरं, पयाहिणं मुणिवइं करेऊण ।
पडइ स-लोणत्तण-लज्जिअं व लोणं हुअवहंमि ॥[४५॥]

[पं.] मुनीनां पतिर्मुनिपतिस्तं प्रदक्षिणं मुनिपतिं कृत्वा प्रतिभग्नप्रसरं लवणं प्रतिभग्नः प्रसरो यस्य तत् प्रतिभग्नप्रसरं । तथैवं किल गम्यते-"ममैव लावण्यं" यावद्य तीर्थकृतः सम्बन्धि लावण्यं दृष्ट्वा लज्जितं लवणं न किञ्चिन्मदीय(यं) लावण्यम्,' अतः स्वलावण्यलज्जितं लवणं पतति । क्व ? हुतभुजि । एतत् पश्यत इति ॥ [1] ४५ ॥

(ગૂ. અ.) [હવે લૂણ ઉતારવામાં આવે છે, તે કહે છે -]

જેનો પ્રસર (ગર્વ) ભાંગી ગયો છે, એવું લૂણ, જાણે પોતાના લૂણપણા(લાવણ્ય)થી લજ્જિત થયું હોય તેમ 'મારું લાવણ્ય કાંઈ પણ નથી.' એવી રીતે વિચારી તે લૂણ મુનિપતિ-(જિન-ભગવાન્)ને પ્રદક્ષિણા કરીને અગ્નિમાં પડે છે, તે તમે જુઓ. ૪૫

[गाथा]

जह जह य विज्झ विज्जइ, जलेण तह तह निभन्च्छइ ससद्दं ।
जिण-लोण-मच्छरेण व, फुट्टइ लोणं तडयडस्स ॥[४६॥]

पं.] तदिदानीं लवणं स्फुटति । कुतः ? जिनलावण्य-मत्सरेणेव जिनस्य लावण्यं, तेन जिनलावण्य-मत्सरेणेव स्फुटति । यथा यथा विध्याप्यते निर्वाप्यते जलेन तथा तथा तटतटस्य स्फुटति । अव्यक्तानुकरणमेतत्, सशब्दं क्रियाविशेषणमेव तत् । तटतटस्य स्फुटति [स]शब्दमिति ॥ ४६ ॥

---

१ ता. ४४ । २ ता. ४५ ।

(ગૂ. અ.) જાણે જિનના લાવણ્યના મત્સરવડે હોય તેમ [illegible] લૂણ, જેમ જેમ જલવડે બૂઝાવવામાં આવે છે; તેમ તેમ 'તડતડ [illegible] થઇને ફૂટે છે, તે તમે જુઓ. ૪૬

[गाथा]

आरत्तिअं निअच्छह, जिणस्स धूम-कसिणागरु-च्छायं ।
पासेसु ममइ निज्जिय-संगमय-विदिण्ण-दिट्ठि व्व ॥[४७॥]

[पं.] जिनस्य आर(रा)त्रिकं पश्यत । धूमेन कृष्णा[illegible] गरुच्छाया यस्मिन् तदार(रा)त्रिकं पार्श्वयोर्भ्रमति । निर्जितश्चासौ [illegible] सङ्गमकश्च, तत्र विदत्ता दृष्टिर्येन तदारात्रिकं भ्रमति ॥ [1] ४७ ।

(ગૂ. અ.) ધૂમવડે કૃષ્ણાગરની છાયાવાળી, જિનની આરતીને [illegible] તમે જુઓ; જે, પરાભવ પામેલા સંગમક (અસુર) તરફ [illegible] આપેલી દષ્ટિ હોય, તેવી તે બન્ને બાજૂ ભમે છે. ૪૭

[गाथा]

पसमेउ वो भवंतर-समज्जियं कम्म-रेणु-संघायं ।
आरत्तिय-मग्ग-लग्गा, उच्छलंती सलिल-धारा ॥[४८॥]

[पं.] [2]आरत्रिकात् पृष्ठतः सलिल-धारा उच्यते । सा सलिल-धारा भवान्तर-सञ्चितं कर्म-रेणु-सङ्घातं प्रशमयतु वो युष्माकमिति क्रिया । आर(रा)त्रिकस्य मार्गः पृष्ठं तत्र लग्ना [3]उच्छलन्ती नितरां सा सलिलधारा पतती(न्ती) ॥ [4] ४८ ॥

(ગૂ. અ.) [આરતીની પાછળ સલિલ-ધારા કહેવાય છે-]

१ ता. ४६ । २ ता. आरत्तु । ३ ता. उच्छलं । ४ ता. ४७ ।

આરતીના માર્ગે લાગેલી (આરતીની પછી) ઊછળતી (પડતી) સલિલ-ધારા તમારા ભવાંતરનાં સંચિત કર્મ-રેણુ (રજ)ના સમૂહને શાંત કરો. ૪૮

[गाथा]

कोसंबि-संठियस्स व, पयाहिणं कुणइ मउलिय-पयावो ।
जिण ! सोम-दंसणो दिणयरो व्व तुह मंगल-पईवो ॥[४९॥]

(पं] तव [1]मङ्गल-प्रदीपो दिनकर इव प्रदक्षिणं(णां) करोति क्रिया । यथा कौशाम्बि-संस्थितस्य भगवतः वर्धमानतीर्थकृतः दिनकरः सविमान[:] जिनं प्रदक्षिणीकृतवान् । मुकुलित-प्रतापः मुकुलित उपसंहृतः प्रतापो येन स मुकुलित-प्रतापो दिनकरः सौम्य-दर्शनश्च । हे जिन ! दिवाकर इव मङ्गलदीपः तव प्रदक्षिणं करोति ॥ [2] ४९ ॥

(ગુ. અ.) હે જિન ! જેવી રીતે કૌશાંબીમાં રહેલા તમને (ભગવાન્ વર્ધમાન તીર્થ કરને) સૂર્યે, પોતાના પ્રતાપને મુકુલિત કરી (ઉપસંહરી-સંકોચી લઇ), સૌમ્ય દર્શનવાળા થઇને પ્રદક્ષિણા કરી હતી; તેવી રીતે (સૂર્ય જેવો જણાતો) મંગલ-પ્રદીપ તમને પ્રદક્ષિણા કરે છે. ૪૯

[वैतालिकम्]

बहुविह-कुसुमं सुहाभिरामं,
मण-परिचिंतिय-संसिय-फलोहं ।
फणअमअ-त्रिभुमणं वहंतं,
णमह जिणं कअ-कप्परुक्ख-सोहं ॥[५०॥]

१ ता. मंगलं ।

[પં.] वैतालिकम् । जिनं कृत-कल्पवृक्ष-शोभं नमत इति क्रिया । तीर्थकृतः कल्पवृक्षस्य च श्लेषः । अस्य लक्षणम्—

" उपमानेन य[त्] तत्त्वमुपमेयस्य साध्यते ।
गुण-क्रियाभ्यां नाम्ना च, श्लिष्टं तदभिधीयते ॥ "

तच्च त्रिविधं सहोक्तिश्लेषः, उपमा-हेतु-निर्देशाच्च । तत्रेह सहोक्ति-श्लेषः । बहुविधानि कुसुमानि यस्मिन् जिने कल्पवृक्षे च । सुख-हेतुत्वात् सुखः, सुखश्चासावभिरामश्च तम् । मनसा परिचिन्तितः [1]शंसि तो दत्तः फलौघो येन जिनेन कल्पवृक्षेण च । तथा कनकमयानि विभूषणानि यस्य, भगवतः कल्पवृक्षस्य च । कल्पवृक्षोऽपि सुवर्णमयानि विभूषणानि वहति । तमेवम्भूतं जिनं नमत इति ॥ [2] ५० ॥

(ગૂ. અ.) બહુ પ્રકારના કુસુમોવાળા, સુખ-કારક, અભિરામ (મનોહર), મન-ચિંતિત ફલ-સમૂહને આપનાર, કનકમય વિભૂષણોને વહન કરતા, કલ્પવૃક્ષની શોભાને ધારણ કરતા (કલ્પવૃક્ષ જેવા) જિનને તમે નમન કરો. ૫૦

[गाथा]

पास-ट्ठिएहिं सोहसि, मुणिवइ ! जवयंकुराण णिवहेहिं ।
मरगअ-वेढेहि व, विफुरंत-बहलुद्ध-किरणेहिं ॥[५१॥]

[पं] यवाङ्कुर-निवहैः पार्श्व-स्थितै[:] शोभसे त्वं हे मुनिपते ! मरकत-पे(वे)ढकैरिव विस्फुरद्-बहल-किरणोर्ध्व-किरणैर्यथा शोभसे, तद्वद् यवाङ्कुर-निवहैरिति ॥ [3] ५१ ॥

(ગૂ. અ.) હે મુનિપતિ ! (જિન !) વિસ્ફુરાયમાન (ચમકતા) બહોળાં ઉપર જતાં કિરણોવાળા જાણે મરકતના વેઢા હોય, તેવા જણાતા પાસે રહેલા જવારાના સમૂહોવડે તમે શોભો છો. ૫૧

१ ता. संशि० । २ ता. ४९ । ३ ता. ५० ।

अनन्तरं च बलि-विधानं तन्नोक्तम्, तस्य सामर्थ्यलभ्यत्वादिति ।

(ગૂ. અ.) [તે પછી બલિ-વિધાન હોય છે, પણ તે કહ્યું નથી; કારણ કે તે સામર્થ્યથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.]

[गाथा]

अहिअं विलेवणामोय-बहल-पडिबद्ध-गंध-सुहआइं ।
कुसुमाइं णिअय-णीसास-वासिआइं पिव वहन्तं ॥[५२॥]

[पं.] गाथा । कुसुमार्चनमुक्तमपि स्तुत्यर्थं पुनरप्याह- कुसुमानि वहन्तम् अधिकमत्यर्थम् । विलेपनामोदेन बहलः प्रतिबद्धो, यो गन्धः, तेन सुखदानि हर्षोत्पादकानि निज-[1]निःश्वास-वासितानीव वहमानं 'नमत' इति क्रिया वक्ष्यमाणा ॥ [2]५२ ॥

(ગૂ. અ.) [કુસુમો દ્વારા અર્ચન કહેલું હોવા છતાં સ્તુતિ માટે ફરી પણ કહે છે-] વિલેપનના આમોદ (સુગંધ) વડે, બહોળી જોડાયેલી-મિશ્રિત થયેલી ગન્ધવડે અધિક સુખદ, હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારાં, જાણે પોતાના [સુગન્ધી] નિઃશ્વાસથી સુવાસિત થયેલાં હોય તેવાં કુસુમોને વહન કરતા જિનને તમે નમન કરો. ૫૨

[गाथा]

मणहर-बालायव-लच्छि-सच्छमुद्दाम-कुंकुम-रसेण ।
विप्फुरिअ-निअअ-देह-प्पहा-णिवहेण व विलित्तं ॥[५३॥]

[पं.] गाथा । कुंकुम-रसेन विलिप्तं जिनं नमत । मनोहरा चासौ बालातप-लक्ष्मीश्च तत्-समस्तत्-तुल्यो यः कंकमरम· तेन

१ . ...२ गा. ५१ ।

विलिप्तं विस्फुरित-देह-प्रभा-समूहेनेव विलिप्तं नमतेति सम्बन्धः ॥ [1] ५३ ॥

(ગૂ. અ.) મનોહર બાલાતપ-લક્ષ્મી (પ્રભાતના સૂર્યની પ્રભા) જેવા અનર્ગલ કુંકુમ(કેસર)ના રસ વડે, જાણે કે વિસ્ફુરાયમાન (ચમકતી) પોતાની દેહ-પ્રભાના સમૂહવડે વિલેપન કરાયેલા હોય-તેવા જણાતા, જિનને તમે નમન કરો.

[गाथा]

णिव्वत्तिय-मज्जण-सुर-सरिच्छ-णेवच्छ-वड्ढिय-च्छायं ।
जयभूसणं विभूसिय-भूसण-सोहं जिणं नमह ॥ ५४ ॥

[पं.] गाथा । निर्वर्तित-मज्जनकार्यश्चासौ सुरसदृश-नेपथ्यश्च । नेपथ्यं वस्त्रालङ्कारादिरूपम् , तेन वर्धिता वृद्धिं गता छाया यस्य तमेवम्भूतं जिनं जगद्भूषणं जगतः भूषणं, तथा विभूषिता भूषण-शोभा येन । एतदुक्तं भवति- कटकादीनि भूषणानि, तान्यपि भूषितानि; तमेवम्भूतं जिनं 'नमत' इति क्रिया सर्वत्र सम्बन्ध-नीया ॥ [2] ५४ ॥

(ગૂ. અ.) જેમનું સ્નાત્ર-કાર્ય થઈ ગયું છે તેવા, સુર (દેવ)-સદૃશ નેપથ્ય (વસ્ત્ર, અલંકાર વગેરે)વડે જેમની કાંતિ વિશેષ વધેલી છે તેવા, તથા ભૂષણોથી વિભૂષિત થયેલા-એમ નહિ, પરન્તુ જેમણે ભૂષણોને શોભાથી વિભૂષિત કર્યાં છે તેવા, જગદ્-ભૂષણ ('જગત્'ના શ્રેષ્ઠ ભૂષણ જેવા) જિનને તમે નમન કરો. ૫૪

---

१ गा. ५२ । गा. ५३ ।

यदवाप्तं मया पुण्यं, सच्छात्र(स्त्र)स्य प्रकाशने ।
तेन पुण्येन लोकोऽयं, जैनीं बोधिमवाप्नुयात् ॥ [५ ॥]

अनुष्टुप्छन्दसा[1] द्विशतानि, पञ्चाशदुत्तराणि[2] अङ्कतोऽपि [२५०]

धूमावलिका वृत्तिः समाप्ता ॥

(ગૂ. અ.) સત્-શાસ્ત્રને પ્રકાશિત કરવામાં મેં જે પુણ્ય પ્રાપ્ત કર્યું, તે પુણ્યવડે આ લોક જૈની બોધિ (જિનધર્મ-સંબંધી જ્ઞાન-શ્રદ્ધા)ને પ્રાપ્ત કરે.*

१ ता. अन-च्छंदशा । २ ता. सदु ।

* છેલ્લે અનુષ્ટુપ્ ૨૫૦ શ્લોકો, ધૂમાવલિકા-વૃત્તિ સમાપ્ત થઈ એવો ઉલ્લેખ છે.

[२]

वादिवेताल-विरचितः

शीलाचार्य-रचित-पञ्जिकया सहितः

अर्हदभिषेक-विधिः

[प्रथमं पर्व]

ॐ नमः सर्वज्ञाय।

[अथ पथ्या]

अर्चितमनर्चितं वस्तु-तत्त्वमुदितं नयद्वयादेकम्।
यैस्ते सद्भूतगिरः, कृताभिषेका जयन्ति जिनाः॥ १॥
अभिषेकविधिमुदारं यं पर्वभिराह वादिवेतालः।
तत्पञ्जिकामनुगुणां कतिचित्पद-भञ्जिकां वक्ष्ये॥ [२॥]

[स्रग्धरा]

श्रीमत् पुण्यं पवित्रं कृतविपुलफलं मङ्गलं लक्ष्म लक्ष्म्याः,
क्षुण्णारिष्टोपसर्ग-ग्रहगति-विकृति-स्वप्नमुत्पात-घाति।
सङ्केतः कौतुकानां सकलसुखमुखं पर्व सर्वोत्सवानाम्,
स्नात्रं पात्रं गुणानां गुरुगरिमगुरोर्वञ्चिता येन दृष्टम्॥ १

गुरुगरिमगुरोर्यः स्नात्रं न दृष्टं, ते 'वञ्चिता' इति क्रिया। तद् विशिष्यते आविंशते यस्य तच्छ्रीमत्, पुण्यहेतुत्वात् पुण्यम्। पावनं पवित्रम्। कृतानि विपुलानि फलानि येन तत् तथा। इष्टार्थसम्पादकत्वान्मङ्गलम्। लक्ष्म चिह्नं लक्ष्म्याः श्रियः। क्षुण्णानि अपनीतानि अरिष्टानि वामाक्षिस्फुरणादीनि। उपसर्गाश्च प्रत्यनीकानिरा(दिना) कृता ग्रहगति-विकृतयश्च ग्रहगत्या जन्मादिस्थानिकया विकृतयः शरीरपीडाऽऽद्या, विकृतस्वप्नाश्च येन तत् तथा। विकृतिशब्दः काकाक्षिन्यायेन ग्रह-गतौ स्वप्ने च सम्बध्यते, तेन कुस्वप्न एव गृह्यते। उत्पातानि(न्) महोपराग-भूकम्पादीन् हन्तुं शीलमस्येति णिनिः। सङ्केत[:] स्थानं कौतुकानाम्। सकलानि यानि सुखानि तन्मुखमुपायः। सर्वेषामुत्सवानां पर्व उत्सवभूतम्, अथवा प्रधानम्। किं तत्? स्नात्रं गुणानां पात्रं भाजनम्। गुरुर्यो गरिमा पूजा-सत्कारः। तथा गुरुर्योगाः, अथवा गुरुर्गरिमा येषां चक्रवर्तीन्द्र-गणधरादीनाम्, तेषामपि यो गुरुस्तस्य महतोऽपि महीयस इति ॥ [१ ॥]

(गू. अ.) श्रेष्ठ गुरु गौरव-पूजा-सत्कार प्राप्त करनार, चक्रवर्ति, इन्द्र, गणधरो वगेरेना पण गुरु एवा अत्यंत महानमां महान्-अर्हन्-जिनेश्वरनुं गुण-पात्र स्नात्र, के जे, श्रीमत छे, पुण्य(पुण्यना हेतुरूप) छे, पवित्र छे-पावन-कारक छे, विपुल फळो आपनार छे, मंगलरूप छे-इष्ट अर्थनुं संपादक छे, लक्ष्मीनुं चिह्न छे, अरिष्टो-अशुभो, उपसर्गो, ग्रहोनी गतिथी थती विकृतियो (शरीर-पीडा वगेरे), विकृत-अशुभ स्वप्नो वगेरेने नाश करनार छे, अनिष्ट-सूचक उत्पातो (महोपराग, धरतीकंप वगेरे)ने टाळनार छे, कौतुकोना संकेतरूप छे, सकळ सुखोना मुखरूप-उपायरूप छे, सर्व उत्सवोना पर्वरूप-उत्सवरूप

છે, અથવા સર્વ ઉત્સવોમાં પ્રધાન-શ્રેષ્ઠ છે, તે સ્નાત્ર જેઓએ જોયું નથી, તેઓ વંચિત રહ્યા છે (આંખો પ્રાપ્ત થવા છતાં તેનો સદુપયોગ કરી શક્યા નથી, ફળ-લાભ મેળવી શક્યા નથી.) ૧

[वसन्ततिलकम्]

रूपं वयः परिकरः प्रभुता पटुत्व-,
पाण्डित्यमित्यतिशयश्च कला-कलापे ।
तज्जन्म ते च विभवा भवमर्दनस्य,
स्नात्रे व्रजन्ति विनियोगमिहार्हतो ये ॥ २

[पं.] भवमर्दनस्यार्हतो यानि स्नात्रे उपयोगं व्रजन्ति, तान्येव दर्शयन्नाह- रूपं कमनीयता । वयः कालकृता शरीरावस्था । परिकरः परिवारः । प्रभुता प्रभुत्वम । पटुत्वं दक्षत्वम् । पाण्डित्यं पण्डितत्वं 'पटुत्व-पाण्डित्य-शब्दयोः समाहारद्वन्द्वसमासे-नैकवचनं नपुंसकता च' । तान्यतिशयश्चाभ्यस्तकलत्वं च । क्व ? कला-कलापे गीत-नृत्यादि-कला-समूहे । तज्जन्म तदेव तदेव जननं ते च विभवास्तान्येव द्रव्याणीत्यर्थः, यान्यर्हतस्तीर्थंकरस्य स्नात्रोपयोगं गच्छन्ति ॥ [२ ॥]

(ગૂ. અ.) ભવ-મર્દન (જન્મ, જરા-મરણનો વિનાશ કરનાર) એવા અર્હન્(જિન)ના સ્નાત્રમાં જે વિનિયોગમાં (ઉપયોગમાં) આવે, તે રૂપ, વય, પરિકર(પરિવાર), પ્રભુતા, પટુત્વ (ચતુરાઈ-દક્ષતા), પાંડિત્ય, ગીત, નૃત્ય વગેરે કલા-સમૂહનો વિશિષ્ટ અભ્યાસ, તથા તે જન્મ અને તે વિભવો (તે દ્રવ્યો) સાર્થક લેખાય. ૨

[शार्दूलविक्रीडितम्]

छत्रं चामरमुज्ज्वलाः सुमनसो गन्धाः सतीर्थोदका,
नानाऽलङ्कृतयो बलिर्दधि-पयः-सर्पींषि भद्रासनम् ।
नान्दी-मङ्गलगीत-नृत्यविधयः सस्तोत्रमन्त्रध्वनिः,
पक्वान्नानि फलानि पूर्णकलशाः[1] स्नात्राङ्गमित्यादि[2] सत् ॥३

[पं.] सुमनसः कुसुमानि, गन्धाः सुगन्धिद्रव्यनिष्पादिताः, अथवा कुङ्कुम-चन्दनादीनि सुगन्धि-द्रव्याणि । ते विशेष्यन्ते सह तीर्थोदकैर्वर्तन्त इति । ते तथा नानाऽलङ्कृतयः कटक-केयूरादय इति । बलिरोदन-मुद्गादिभिः । दधि-पयः-सर्पींषि दधि च पयश्च क्षीरं च सर्पिश्च घृतमिति द्वन्द्वः । भद्रासनं स्नात्रपीठम् । नान्दी भम्भा-म(मु)कुन्दाद्यातोद्यं मङ्गलतूरम् । मङ्गलगीतं मङ्गलपञ्चकादि सन्(त्)स्तोत्राण्येव मन्त्राः । अथवा सन्(त्)स्तोत्राणि च 'ॐ पुण्याहं पुण्याहम्' इति, 'ॐ [3]ऋषभं पुराणम्' इत्यादि-मन्त्राश्च, तेषां ध्वनिः । पक्वान्नानि, फलानि । पक्वान्नानि सुकुमारिकाऽऽदीनि, फलानि मातुलिङ्ग-नालिकेरादीनि । पूर्णकलशा उदककलशा उदकादि-भृत-कुम्भाः स्नात्राङ्गमित्यादिशब्दादन्यदपि इक्षुरसादिकं यच्छोभनं तद् गृह(ह्य)त इति ॥ [३ ॥]

(ગૂ. અ.) છત્ર, ચામર, ઉજ્જ્વલ પુષ્પો, સુગંધી પદાર્થો (અથવા કુંકુમ, ચંદન વગેરે દ્રવ્યો), તીર્થોનાં પાણી, વિવિધ અલંકારો (કડાં, બાજુબંધ વગેરે), બલિ (ભાત, મગ વગેરે), દહિં, દૂધ, ઘી, ભદ્રાસન (સ્નાત્રપીઠ), નાંદી (ભંભા વગેરે મંગલ-

१ ता. शान् । २ ता. दिशत् । ३ ता. ह ।

વાજિંત્ર), મંગલ-ગીત (મંગલ-પંચક-મંગલમય પંચકાવ્ય વગેરે), નૃત્યોની વિધિઓ (વિવિધ પ્રકારનાં નૃત્યો), સારાં સ્તોત્રો-મંત્રો ('ॐ पुण्याहम् पुण्याहम्' એવા અને 'ॐ ऋषभं पुराणम्' એ વગેરે)ની ધ્વનિ, પકવાન્નો (સુખડી વગેરે), ફળો (બીજોરું, નાળિએર વગેરે), પૂર્ણકળશો (પાણીથી ભરેલા કળશો)-એ વગેરે (આદિ-શબ્દથી શેલડીનો રસ વગેરે) જે સારું હોય તે સ્નાત્રના અંગરૂપ (સામગ્રીરૂપ) ગ્રહણ કરવું જોઈએ. ૩

सुरासुर-नरोरग-त्रिदशवर्त्मचारिप्रभु-
प्रभूतसुखसम्पदः समनुभूय भूयो जनाः ।
जितस्मरपराक्रमाः क्रमकृताभिषेका विभो-
र्विलङ्घ्य यमशासनं शिवमनन्तमध्यासते ॥ ४

[पं.] स्नात्रफलमाह – जना लोका विभोस्तीर्थकृतः क्रमकृताभिषेकाः सन्तो यमाज्ञां विलङ्घ्य शिवं मोक्षमध्यासते मोक्षे तिष्ठन्तीत्यर्थः । किं कृत्वा ? सुराश्चासुराश्च नराश्च उरगाश्च त्रिदशवर्त्मचारिणश्च त्रिदशवर्त्म-नभश्चारिणो विद्याधरास्तेषां याः प्रभूताः सुखसम्पदः, ताः समनुभूय सुरादिप्रभुविभूत्युपभोगं कृत्वा भूयः पुनः शिवमध्यासत इति मीलनीयमिति ॥ [४ ॥]

(ગુ. અ.) સ્નાત્રનું ફળ કહે છે- કામદેવના પરાક્રમને જિતનારા, જે લોકો વિભુ(તીર્થંકર)નો ક્રમથી (વિધિથી) અભિષેક (સ્નાત્ર) કરે છે, તેઓ યમનાં શાસનને(મરણને) ઓળંગી જાય છે; તથા સુરો, અસુરો, મનુષ્યો, નાગલોકો અને આકાશ-માર્ગે ચાલનારા વિદ્યાધરોના પ્રભુ(સ્વામીઓ)ની ઘણી વિશાલ શ્રેષ્ઠ સુખ-સંપદાઓને સારી રીતે અનુભવીને (ઉપભોગ કરીને) અનંત-સુખમય અનંત શિવ(મોક્ષ)માં વાસ કરે છે. ૪.

अशेषभुवनान्तराश्रितसमाजखेदक्षमो,
　न चापि रमणीयता[1]मतिशयीत तस्यापरः ।
प्रदेश इह मानतो निखिललोक–साधारणः,
　सुमेरुरिति तायिनः स्नपनपीठमात्रं गतः ॥ ५

[पं.] तायी भगवान् सकलभव्यलोकतायनात् पालनात् तस्य, सुमेरुरिति कृत्वा स्नपनपीठभावं गतः स्नात्रपीठत्वं गतः। किं कृत्वा ? दर्शयत्यशेषाणि यानि भुवनान्तराणि तदाश्रितो यः समाजः संघातस्तेन यः खेदः तत्क्षमो नापरः प्रदेशः, न चान्यः परप्रदेशः, तस्य या रमणीयता रमणीयत्वं तामतिशयीत जयेदतिशयेन रमणीयो भवेदित्यर्थः । इह जगति मानतः प्रमाणेन निखिललोकसाधारणः[2] अधोलोक-मर्त्यलोकोर्ध्वलोकोपभोग्यस्त्रिष्वपि लोकेषु गत इत्यर्थः । अन्ये त्वाहुः– ' प्रदेशो योजनलक्षः ' तत्रायमर्थः– मानतः प्रदेशप्रमाणेन योजनलक्षः । एतच्च सुधीभिरालोचनीयमिति ॥ [५ ॥]

(ગૂ. અ.) આ જગતમાં માન(પ્રમાણ)થી સમસ્ત લોકોને સાધારણ એવો બીજો કોઈ પ્રદેશ નથી (મેરુપર્વત લાખ યોજન-પ્રમાણ છે, તેથી અધોલોક, મર્ત્યલોક અને ઊર્ધ્વલોક એ ત્રણે લોકોમાં વસનારાને ઉપભોગ્ય હોઇ સર્વ–સાધારણ છે), સમસ્ત ત્રણે ભુવનના આશ્રિત સમાજના (લોક–સમૂહના) ખેદને દૂર કરવામાં સમર્થ બીજો કોઈ પ્રદેશ નથી અને રમણીયતામાં પણ તેનાથી વધે તેવો બીજો કોઈ પ્રદેશ નથી, તેથી એ અત્યંત રમણીય સુમેરુ–પર્વત, સકળ ભવ્યલોકના પાલક એવા ભગવાનના સ્નાત્ર–પીઠપણાને પામ્યો છે (સ્નાત્ર–પ્રસંગે આધારભૂત બન્યો છે.) ૫.

१ ता. मयात् । २ ता. णो ।

[वसन्ततिलकम्]

प्रोद्भूतभक्तिभरनिर्भरमानसत्वं,
प्राज्यप्रवृद्धपरितोषरसातिरेकम् ।
कुर्युः कुतूहलव(च)लोत्कलिकाऽऽकुलत्वं,
देवा मुहूर्तमपि सोढु[1]मपारयन्तः ॥ ६

[पं.] देवा[:] प्रोद्भूतभक्तिभरनिर्भरमानसत्वं कुतूहलव(च)लोत्कलिकाकुलत्वं चापारयन्तः अभिषेकं कुर्युरिति सम्बन्धः । प्रोद्भूतो यो भक्तिभरस्तेन निर्भरं यन्मानसं तद्भावः । प्राज्यबहुप्रवृद्धः परितोषरसातिरेको यस्मिन् । कुतूहलव(च)लोत्कलिकाऽऽकुलत्वेन तथा कुतूहलेन तु(च)ला या उत्कलिका मनः-कल्लोलास्तैराकुलत्वं तदेव त्रिदशा मुहूर्तमपि सोढुमपारयन्तः[2] अशक्नुवन्तः सन्तोऽ[3]भिषेकं कुर्युरिति । सकलसत्त्वोपकारैकपटीयसोऽ[4]कारणबान्धवस्य भगवतो जन्मनोद्भूतपरितोषोपशमनायाभिषेकं कुर्युर्देवा इति भावना ॥ [६ ॥]

(ગૂ. અ.) ઉત્કૃષ્ટ ઉત્પન્ન થયેલા ભક્તિ-ભરથી ભરપૂર મનના ભાવ, અત્યંત વૃદ્ધિ પામેલ આનંદ-રસનો અતિરેક, તથા કુતૂહલથી પ્રબલ બનેલ તાલાવેલીથી આકુલપણું-એ સર્વ કારણે મુહુર્ત માત્ર પણ વિલંબને સહન કરવા અશક્ત એવા દેવો [જિનનો] અભિષેક કરે છે.

તાત્પર્ય કે-સકળ સત્ત્વો પર ઉપકાર કરવામાં અસાધારણ દક્ષ, નિષ્કારણબંધુ એવા ભગવાનના જન્મથી ઉત્પન્ન થયેલ આનંદ વ્યક્ત કરવા માટે દેવો તેનો અભિષેક કરે છે. ૬.

---

१ ता. सोढ । २ ता. मंतो । ३ ता. अभि । ४ ता. अका ।

अशेषभुवनान्तराश्रितसमाजखेदक्षमो,
न चापि रमणीयता[1]मतिशयीत तस्यापरः ।
प्रदेश इह मानतो निखिललोक–साधारणः,
सुमेरुरिति तायिनः स्नपनपीठभावं गतः ॥ ५

[पं.] तायी भगवान् सकलभव्यलोकतायनात् पालनात् तस्य, सुमेरुरिति कृत्वा स्नपनपीठभावं गतः स्नात्रपीठत्वं गतः । किं कृत्वा ? दर्शयत्यशेषाणि यानि भुवनान्तराणि तदाश्रितो यः समाजः संघातस्तेन यः खेदः तत्क्षमो नापरः प्रदेशः, न चान्यः परप्रदेशः, तस्य या रमणीयता रमणीयत्वं तामतिशयीत जयेदतिशयेन रमणीयो भवेदित्यर्थः । इह जगति मानतः प्रमाणेन निखिललोकसाधारणः[2] अधोलोक-मर्त्यलोकोर्ध्वलोकोपभोग्यस्त्रिष्वपि लोकेषु गत इत्यर्थः । अन्ये त्वाहुः– ' प्रदेशो योजनलक्षः ' तत्रायमर्थः– मानतः प्रदेशप्रमाणेन योजनलक्षः । एतच्च सुधीभिरालोचनीयमिति ॥ [५ ॥]

(गू. अ.) આ જગતમાં માન(પ્રમાણ)થી સમસ્ત લોકોને સાધારણ એવો બીજો કોઇ પ્રદેશ નથી (મેરુપર્વત લાખ યોજન-પ્રમાણ છે, તેથી અધોલોક, મર્ત્યલોક અને ઊર્ધ્વલોક એ ત્રણે લોકોમાં વસનારાને ઉપભોગ્ય હોઇ સર્વ–સાધારણ છે), સમસ્ત ત્રણે ભુવનના આશ્રિત સમાજના (લોક–સમૂહના) ખેદને દૂર કરવામાં સમર્થ બીજો કોઇ પ્રદેશ નથી અને રમણીયતામાં પણ તેનાથી વધે તેવો બીજો કોઇ પ્રદેશ નથી, તેથી એ અત્યંત રમણીય સુમેરુ–પર્વત, સકળ ભવ્યલોકના પાલક એવા ભગવાનના સ્નાત્ર–પીઠપણાને પામ્યો છે (સ્નાત્ર–પ્રસંગે આધારભૂત બન્યો છે.) ૫.

१ ता. मयात् । २ ता. णो ।

[पं.] योऽभिषेको जन्मकाले कनकादि-शृङ्गे विहितो यश्चादिदेवस्य ऋषभनाथस्य। क्व ? नृपाधिराज्ये [1]नृपादिराज्याभिषेके। कैः ? सुरासुरेन्द्रैरिति ॥ [८ ॥]

(ગૂ. અ.) જે અભિષેક, [જિનેશ્વરના] જન્મકાલે કનકાદ્રિ (સુવર્ણગિરિ-મેરુપર્વત)ના શિખર પર અને આદિદેવ (આદીશ્વર -ઋષભદેવ)ના રાજ્યાધિરાજ્ય-પ્રસંગે ભૂમંડલ પર, ભક્તિના ભરથી અત્યંત નમ્ર બનેલા સુરેન્દ્રોએ અને અસુરેન્દ્રોએ અભિષેક કર્યો હતો ૮.

यदि तैर्विहितस्ततः किम् ?

(જો તેઓએ અભિષેક કર્યો, તો તેથી શું ? તે આગળ જણાવે છે.)

[उपजातिः]

ततः प्रभृत्येव कृतानुकारं,
प्रत्यादृतैः पुण्यफल-प्रयुक्तैः ।
श्रितो मनुष्यैरपि बुद्धिमद्भिः,
महाजनो येन गतः स पन्थाः ॥ ९

[पं.] ततोऽसौ जन्मकाल-नृपाधिराज्यात् प्रभृत्येव मनुष्यैरुपाश्रितः। कथम् ? कृतानुकारं कृतस्य किञ्चिद्[2]शतोऽनुकरणं यथा भवति। किम्भूतैः ? आदृतैरादर-प्रयुक्तैः पुण्यफलेन च चोदितैरिति। किं सर्वैः ? नेत्याह - बुद्धिमद्भिः सद्बुद्धिभिः। किमिति श्रितः 'महाजनो येन गतः, स पन्थाः' मार्गस्त्रिदशैर्यतो विहितो[3]ऽतोऽस्माभिरपि यथाशक्ति क्रियत इति ॥ [९ ॥]

---

१ ता. नृपादि। २ ता. सतो। ३ ता. अतो।

[वसन्ततिलकम्]

रक्षार्थमाहितविरोध–निरोधहेतो–
र्लोकत्रयाधिकविभुत्व–विभावनाय ।
कल्याणपञ्चकनिबद्ध–सुरावतार–
संवित्तये च जिनजन्मदिनाभिषेकम् ॥ ७

[पं.] किं च रक्षार्थं चाभिषेकं कुर्युः । आहिताः संजाता उपस्थिता ये विरोधास्तेषां निरोधहेतोः निरोधाच्च कारणाद् विरोध-निरोधार्थं चेत्यर्थः । किं च लोकत्रयेऽपि यदधिकं विभुत्वं तद्विभावनाय । कल्याणपञ्चके गर्भाधान–जन्म–दीक्षा–केवलोत्पत्ति–निर्वाण–संज्ञिते निबद्धो व्यवस्थितो यः शुभाना(सुराणा)मवतारस्तस्य संवित्तये ये आविर्भावा यैः प्रभूतैः कारणैर्देवा जिनजन्मदिनाभिषेकं कुर्युरिति सर्वत्र सम्बन्धनीयमिति ॥ [७ ॥]

(ગૂ. અ.) તથા રક્ષા માટે, ઉપસ્થિત થયેલા વિરોધોને અટકાવવા માટે, તેમ જ ત્રણે લોકમાં રહેલ તેમનું ઉત્કૃષ્ટ વિભુત્વ વિખ્યાત કરવા માટે, તથા પાંચ કલ્યાણકે (૧ ગર્ભાધાન (ચ્યવન), ૨ જન્મ, ૩ દીક્ષા, ૪ કેવલજ્ઞાન અને ૫ નિર્વાણ)ના પ્રસંગે વ્યવસ્થિત થયેલ દેવોના આગમનને જણાવવા માટે દેવો જિનના જન્મદિને (જન્મ-દિવસે) જિનનો અભિષેક કરે છે. ૭.

[इन्द्रवज्रम्]

यो जन्मकाले कनकाद्रि-शृङ्गे, यश्चादिदेवस्य नृपाधिराज्ये ।
भूमण्डले भक्तिभरावनम्रैः, सुरासुरेन्द्रैर्विहितोऽभिषेकः ॥ ८

[पं.] योऽभिषेको जन्मकाले कनकाद्रि-शृङ्गे विहितो यश्चादिदेवस्य ऋषभनाथस्य। क्व ? नृपाधिराज्ये [1]नृपाधिराज्याभिषेके। कैः ? सुरासुरेन्द्रैरिति ॥ [८ ॥]

(ગૂ. અ.) જે અભિષેક, [જિનેશ્વરના] જન્મકાલે કનકાદ્રિ (સુવર્ણગિરિ-મેરુપર્વત)ના શિખર પર અને આદિદેવ (આદીશ્વર -ઋષભદેવ)ના રાજાધિરાજ્ય-પ્રસંગે ભૂમંડલ પર, ભક્તિના ભરથી અત્યંત નમ્ર બનેલા સુરેન્દ્રોએ અને અસુરેન્દ્રોએ અભિષેક કર્યો હતો. ૮.

यदि तैर्विहितस्ततः किम् ?

(જો તેઓએ અભિષેક કર્યો, તો તેથી શું ? તે આગળ જણાવે છે.)

[उपजातिः]

ततः प्रभृत्येव कृतानुकारं,
भत्त्याद्दतैः पुण्यफल-प्रयुक्तैः ।
श्रितो मनुष्यैरपि बुद्धिमद्भिः,
महाजनो येन गतः स पन्थाः ॥ ९

[पं.] ततोऽसौ जन्मकाल-नृपाधिराज्यात् प्रभृत्येव मनुष्यैरुपाश्रितः । कथम् ? कृतानुकारं कृतस्य किञ्चिल्लेशतोऽनुकरणं यथा भवति । किम्भूतैः ? आदृतैरादर-प्रयुक्तैः पुण्यफलेन च चोदितैरिति । किं सर्वैः ? नेत्याह – बुद्धिमद्भिः सद्बुद्धिभिः । किमिति श्रितः 'महाजनो येन गतः, स पन्थाः' मार्गस्त्रिदशैर्यतो विहितो[2]ऽतोऽस्माभिरपि यथाशक्ति क्रियत इति ॥ [९ ॥]

१ ता. नृपादि । २ ता. ततो । ३ ता. अतो ।

(ગૂ. અ.) ત્યારથી શરૂ કરીને [જિનના] જન્મ-સમય અને રાજાધિરાજ્યથી પ્રારંભ કરીને જ, કરેલાંનું અનુકરણ કરવામાં આદરવાળા, પુણ્ય-ફળ વડે પ્રેરાયેલા, સદ્બુદ્ધિશાળી મનુષ્યોએ પણ એ જિનાભિષેક-પ્રસંગ સેવેલો છે; કારણ કે-' મહાજન જે માર્ગે ગયા, તે માર્ગ.'

તાત્પર્ય કે-દેવોએ એ અભિષેક કર્યો, એથી અમારા વડે પણ તે યથાશક્તિ કરવામાં આવે છે. ૯.

[गाथा]

अद्यापि जन-समाजो, जनयति बुद्धिं विशुद्धबुद्धीनाम् ।
जन्माभिषेक-सम्भ्रम-[1]पिशुन-सुनासीर-नासीरे ॥ १०

[पं.] अद्यापि वर्तमानकालं निर्दिशति । जनसमाजो जनसमूहो बुद्धिं जनयति । केषाम् ? विशुद्धबुद्धीनाम् अवदातधियाम् । जन्माभिषेके सम्भ्रम आदरो जन्माभिषेक-सम्भ्रमस्तत्र पिशुनं कथकं यत् सुनासीरस्येन्द्रस्य नासीरं बलं सैन्यं तत्र बुद्धिं जनयति । अभिषिषिक्षुर्जन-समूहोऽप्येवम्भूतां श्रियं बिभर्ति, [2]यया श्रिया सद्बुद्धीनां ' जन्माभिषेकसमये सुर-समूहः ' इत्येवं विकल्प उत्पद्यते ॥ [१० ॥]

इति वादिवेताल०

(ગૂ. અ.) આજે પણ [અભિષેક કરવા તત્પર થયેલો] જન-સમાજ, શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા સજ્જનોને એવી બુદ્ધિ (એવો વિકલ્પ) ઉત્પન્ન કરે છે કે ' જન્માભિષેકમાં આદર-સૂચક આ ઇન્દ્રનું સૈન્ય છે. ' જન્માભિષેક-સમયે આવેલો આ દેવ-સમૂહ છે. ' ૧૦.

એ પ્રમાણે વાદિવેતાલ-[રચિત અભિષેક-વિધિનું પ્રથમ પર્વ ૧]

१ ता. पिसुन । २ ता. यया ।

[द्वितीयं पर्व]

[स्रग्धरा]

मद्वेद्यां भद्रपीठे कृतमङ्गलमहाकौतुकाक्षिप्तलोकं,
दत्त्वोल्लोचं समन्ताद् वरवसनगृहालम्बिपुष्पावचूलम् ।
वादित्र-स्तोत्र-मन्त्र-ध्वनि-मुखरखरक्ष्वेडितोत्कुट्टिनादैः,
सालङ्कारं सुरूपं जन-नयन-सुखं न्यस्य बिम्बं जिनस्य ॥ १

[पं.] मद्वेद्यां मद्भूमौ भद्रं शोभनं पीठमासनमत्र स्नात्र-पीठे जिन-बिम्बं न्यस्य ' घोषयेत् पूर्णघोषः ' इत्युत्तरवृत्तेन सह सम्बन्धः । कृतानि यानि मङ्गलानि कौतुकानि दूर्वा-दध्यक्षत-पूर्णसूत्रा(कुम्भा)दीनि तैराक्षिप्तो लोको येन जिनबिम्बेन तत् तथा । उल्लोचं दत्त्वा नेत्रपट्टादिभिः । किम्भूतमुल्लोचम् ? वरं श्रेष्ठं यद् वसनगृहं वस्त्रगृहं तदवलम्बिन्यः पुष्पचूला यत्र तत् तथा । कथं न्यस्य ? वादित्राणि च पटहादीनि, स्तोत्र-मन्त्र-ध्वनयश्च तैर्मुखरा वाचालास्तद्ध्वनि-सन्निभा ये खरक्ष्वेडितोत्कुट्टिनादास्तैः मद्भिर्जिनस्य बिम्बं न्यस्येति । क्ष्वेडितं महान् जय-जयारव उत्कुट्टिरव्यक्तः पू(पू)त्कारः, खराश्चात्यर्थाश्च ताः क्ष्वेडितोत्कुट्टयश्च तास्तथा । पुनर्नादैन कर्मधारयस्तैरिति । सालङ्कारमित्यादि बिम्ब-विशेषणम् ॥ [१ ॥]

બીજું પર્વ

(ગૂ. અ.) સદ્વેદી (સદ્‌ભૂમિ) ઉપર, ભદ્રપીઠ (સ્નાત્ર-પીઠ) પર જિન-બિંબને સ્થાપન કરીને; ' પૂર્ણઘોષ થઇ ઘોષણા કરે ' એવો આગળના કાવ્ય સાથે સંબંધ છે. સકળ મહાકૌતુકો (દૂર્વા, દહિં, અક્ષત, પૂર્ણકળશ વગેરે) વડે લોકોનું આકર્ષણ થાય તે રીતે, ચોતરફ શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર-ગૃહ(મંડપ)માં લટકતી ફૂલ-માળા, ફૂલ

(ગૂ. અ.) ત્યારથી શરૂ કરીને [જિનના] જન્મ-સમય અને રાજાધિરાજ્યથી પ્રારંભ કરીને જ, કરેલાંનું અનુકરણ કરવામાં આદરવાળા, પુણ્ય-ફળ વડે પ્રેરાયેલા, સદ્બુદ્ધિશાળી મનુષ્યોએ પણ એ જિનાભિષેક-પ્રસંગ સેવેલો છે; કારણ કે-' મહાજન જે માર્ગે ગયા, તે માર્ગ. '

તાત્પર્ય કે-દેવોએ એ અભિષેક કર્યો, એથી અમારા વડે પણ તે યથાશક્તિ કરવામાં આવે છે. ૯.

[गाथा]

अद्यापि जन-समाजो, जनयति बुद्धिं विशुद्धबुद्धीनाम् ।
जन्माभिषेक-सम्भ्रम-[1]पिशुन-सुनासीर-नासीरे ॥ १०

[पं.] अद्यापि वर्तमानकालं निर्दिशति । जनसमाजो जनसमूहो बुद्धिं जनयति । केषाम् ? विशुद्धबुद्धीनाम् अवदातधियाम् । जन्माभिषेके सम्भ्रम आदरो जन्माभिषेक-सम्भ्रमस्तत्र पिशुनं कथकं यत् सुनासीरस्येन्द्रस्य नासीरं बलं सैन्यं तत्र बुद्धिं जनयति । अभिषिषिक्षुर्जन-समूहोऽप्येवम्भूतां श्रियं बिभर्ति, [2]यया श्रिया सद्बुद्धीनां ' जन्माभिषेकसमये सुर-समूहः ' इत्येवं विकल्प उत्पद्यते ॥ [१० ॥]

इति वादिवेताल०

(ગૂ. અ.) આજે પણ [અભિષેક કરવા તત્પર થયેલો] જન-સમાજ, શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા સજ્જનોને એવી બુદ્ધિ (એવો વિકલ્પ) ઉત્પન્ન કરે છે કે ' જન્માભિષેકમાં આદર-સૂચક આ ઇન્દ્રનું સૈન્ય છે. ' જન્માભિષેક-સમયે આવેલો આ દેવ-સમૂહ છે. ' ૧૦.

એ પ્રમાણે વાદિવેતાલ-[રચિત અભિષેક-વિધિનું પ્રથમ પર્વ ૧]

१ ता. पिशुन । २ ता. यया ।

સ્નાત્ર-વિષયક કર્મનો (સ્નાત્ર-વિધિનો) અભ્યાસ કરેલો છે- એવો હોવો જોઈએ. તેવો શ્રાદ્ધ કપૂરના પૂર (ગોટીઓ)ના પ્રસંગથી સુગંધી એવો ધૂપ આપીને, આકાશ ભરી દે તેવા પ્રચંડ ઉલ્લસતા અવાજવાળી ઘંટાના ટંકારવડે સમીપ રહેલા જન-સમૂહને બોલાવવા પૂર્વક પૂર્ણ-ઘોષવાળો થઈ ઘોષણા કરે. ૨.

घोषणप्रकारं दर्शयति—

[वसन्ततिलकम्]

भो भोः सुरासुर-नरोरग-सिद्ध-सङ्घाः !
संघातमेत्य जगदेकविभूषणस्य ।
निःश्रेयसाभ्युदय-सत्फल-पूर्णपात्रे,
स्नात्रे समं भवत[1] सन्निहिता जिनस्य ॥ ३

[अनुष्टुप्]

एवमाघोषणं कृत्वा, पुष्पपाणिः पवित्रवाक् ।
सर्वानत्राह्वयेत् सम्यक्, दिक्पालांस्तन्मुखो भवेत् ॥ ४
इन्द्रमग्निं यमं चैव, निर्ऋतं वरुणं तथा ।
वायुं कुबेरमीशानं, नागान् ब्रह्माणमेव च ॥ ५

[पं.] भो भोः सुरासुर-नरोरग-सिद्ध-सङ्घाः ! संघातमेत्यै-कीभूय सममेककालम् । क्व ? स्नात्रे । किंविशिष्टे ? निःश्रेयसो मोक्ष एवाभ्युदय[:] स एव च सत्फलं तस्य पूर्णं सकलं पात्रं भाजनं यत् स्नात्रं तस्मिन् । कस्य ? जगदेकविभूषणस्य त्रिभुवना-द्वितीयालङ्कारस्य । एवमनन्तरोक्तेन विधिना घोषणं कृत्वा सामान्येन

१ ता. ति ।

-ગુચ્છા રાખવા પૂર્વક, ચંદરવો બાંધીને, વાજિંત્રો, સ્તોત્રો અને મંત્રોના ધ્વનિથી ગાજતા તથા પ્રચંડ થતા 'જય જય' શબ્દો એ વગેરેથી થતા અવ્યક્ત નાદો વડે, અલંકારોથી સહિત, સુંદર રૂપવાળું, લોકોનાં નયનોને સુખ કરનારું એવું જિનનું બિંબ સ્થાપન કરીને. ૧.

[स्रग्धरा]

श्राद्धः स्नातानुलिप्तः सितवसनधरो नीरुजोऽन्यङ्गदेहो,
दत्वा कर्पूर-पूर-व्यतिकर-सुरभिं धूपमभ्यस्तकर्मा ।
पूर्वं स्नात्रेषु नित्यं भृतगगनघन-प्रोल्लसद्घोषघण्टा-
टंकाराकारितारात्-स्थित-जन-निवहं घोषयेत् पूर्णघोषः ॥२

[पं.] किम्भूतः स्नात्रं विदध्यादित्याह- श्राद्धः श्रद्धालुः स्नातानुलिप्तः पूर्वं स्नातः, पश्चादनुलिप्तः। सितवसनधरो धवल-वस्त्रपरिधानः। नीरुजो निर्व्याधिरन्यङ्गः संपूर्णो देहो यस्य स तथा नापगतकर्णादिः। धूपं दत्वा। किम्भूतम्? कर्पूरस्य यः पूरस्तद्व्यतिकरेण यः सुरभिः तम्। पूर्वं स्नात्रेष्वभ्यस्तकर्मा पूर्वमेव परिचित-स्नात्रविधिः। भृतगगनघनो बहलः प्रोलसन् जृम्भमाणो घोषो ध्वनिर्यस्या घण्टायाः सा तथा, सा चासौ घंटा च तस्याः टंकारस्तेनाकारित आहूत आरात् समीपे स्थितो जन-निवहो यस्मिन् घोषणे तत् तथा ॥ [२ ॥]

(ગૂ. અ.) [કેવો થયો છતો સ્નાત્ર કરે ? તે કહે છે-] શ્રદ્ધાળુ શ્રાવક ન્હાયેલ હોવો જોઇએ, તથા અનુલેપન કરનાર, શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરનાર, નીરોગી અને પરિપૂર્ણ અંગવાળો (કાન વગેરેની ન્યૂનતા વગરનો), તથા જેણે પહેલેથી નિત્ય

સ્નાત્ર-વિષયક કર્મનો (સ્નાત્ર-વિધિનો) અભ્યાસ કરેલો છે-એવો હોવો જોઇએ. તેવો શ્રાદ્ધ કપૂરના પૂર (ગોટીઓ)ના પ્રસંગથી સુગંધી એવો ધૂપ આપીને, આકાશ ભરી દે તેવા પ્રચંડ ઉલ્લસતા અવાજવાળી ઘંટાના ટંકારવડે સમીપ રહેલા જન-સમૂહને બોલાવવા પૂર્વક પૂર્ણ-ઘોષવાળો થઇ ઘોષણા કરે. ૨.

घोषणप्रकारं दर्शयति—

[वसन्ततिलकम्]

भो भोः सुरासुर-नरोरग-सिद्ध-सङ्घाः !
संघातमेत्य जगदेकविभूषणस्य ।
निःश्रेयसाभ्युदय-सत्फल-पूर्णपात्रे,
स्नात्रे समं भवत[1] सन्निहिता जिनस्य ॥ ३

[अनुष्टुप्]

एवमाघोषणं कृत्वा, पुष्पपाणिः पवित्रवाक् ।
सर्वानत्राह्वयेत् सम्यक्, दिक्पालांस्तन्मुखो भवेत् ॥ ४
इन्द्रमग्निं यमं चैव, निर्ऋतं वरुणं तथा ।
वायुं कुबेरमीशानं, नागान् ब्रह्माणमेव च ॥ ५

[पं.] भो भोः सुरासुर-नरोरग-सिद्ध-सङ्घाः ! संघातमेत्यै-कीभूय सममेककालम् । क्व ? स्नात्रे । किंविशिष्टे ? निःश्रेयसो मोक्ष एवाभ्युदय[:] स एव च सत्फलं तस्य पूर्णं सकलं पात्रं भाजनं यत् स्नात्रं तस्मिन् । कस्य ? जगदेकविभूषणस्य त्रिभुवना-द्वितीयालङ्कारस्य । एवमनन्तरोक्तेन विधिना घोषणं कृत्वा सामान्येन

1 ता. ति ।

पुनः प्रत्येकं तदभिमुखो भवन् पुष्पपाणि: सन्निन्द्रादीन् दिक्पाला-नाह्वयेदाकारयेदिति । ते चामी इन्द्रमग्न्यादि । एते च प्राच्यादिषु दिक्षु योजनीया इति ॥ [३-५ ॥]

(ગૂ. અ.) [ઘોષણાનો પ્રકાર દર્શાવે છે–] ભોઃ ! ભોઃ ! સુરો, અસુરો, નરો, નાગો અને સિદ્ધોના સંઘો ! જગતના અદ્વિતીય વિભૂષણરૂપ જિનના, મોક્ષ–અભ્યુદયરૂપ સત્ફલનાં પૂર્ણપાત્ર જેવા સ્નાત્રને વિષે તમે સર્વ એકઠા થઈને સાંનિધ્ય કરનારા થાઓ. ૩.

એવી રીતે આઘોષણા કરીને, હાથમાં પુષ્પ રાખીને, પવિત્ર વાણીવાળો શ્રાવક આ સ્નાત્ર-પ્રસંગમાં ૧ ઇંદ્ર, ૨ અગ્નિ, ૩ યમ, ૪ નિર્ઋત, ૫ વરુણ, ૬ વાયુ, ૭ કુબેર, ૮ ઈશાન, ૯ નાગો અને બ્રહ્મા એ સર્વ દિક્પાલોને સારી રીતે આહ્વાન કરે. ૪-૫.

[वसन्ततिलकम्]

[1]प्राग्दिग्वधूवर ! [2]शचीहृदयाधिवास !,
[3]भास्वत्किरीट ! विबुधाधिप ! वज्रपाणे ! ।
एकावतार–समनन्तर–सिद्धिशर्मन् !,
शक्र ! स्मर स्थितिमुपैहि जिनाभिषेके ॥ ६

[पं] हे शक्र ! स्थितिं स्मर, उपैहि आगच्छ जिनाभिषेके । स विशेष्यते आमन्त्रणपदैः–प्राग्दिग्वधूस्तस्या वर ! पते ! [2]शची इन्द्र–पत्नी तस्या हृदयं तत्राधिवासो निवासो यस्य स तथा, तस्य आमन्त्रणम् । भास्वत्किरीटो यस्य स तथा । विबुधानां

---

१ ता. माक्दिक्व । २ ता. सची । ३ ता. भास्वद्दिक ।

देवानाम् अधिप ! । वज्रपाणे ! कुलिशकर ! । एकावतारसमनन्तरमेव सिद्धिशर्म सिद्धिसुखं यस्य स तथा, इन्द्रत्वमनुभूय मनुष्यभावं प्राप्येन्द्रस्य बाहुल्येन सिद्धिगमनादित्यागमः ॥ [६ ॥]

(ગૂ. અ.) પૂર્વદિશારૂપી વધૂના સ્વામી ! ઇંદ્રાણીના હૃદય પર અધિવાસ કરનાર ! દેદીપ્યમાન મુકુટ ધારણ કરનાર !, વિબુધોના (દેવોના) અધિપતિ !, વજ્રપાણિ ! (હાથમાં વજ્ર આયુધને ધારણ કરનાર !), એક અવતાર પછી તરત જ સિદ્ધિ-સુખને પ્રાપ્ત કરનાર ! હે શક્ર ! (ઇન્દ્ર !) સ્થિતિ (મર્યાદા-વ્યવસ્થા)ને સંભારો અને જિનાભિષેક-પ્રસંગે તમે આવો. ૬.

[शिखरिणी]

त्रयीकान्तात्यन्तक्षत-तत-तमोराशि-विशदम् ,
जगज्जातालोकं जनयसि जगन्नेत्र ! हुतभुक् ! ।
प्रसीदत्येते[न] त्वयि मम मनो वाक् [च] सफला,
भवत्येवाभ्यर्णीभवति भवति स्नात्र-समये ॥ ७

[पं.] हे हुतभुग् अग्ने ! त्वयि विषये मम मनः प्रसीदत्येतेन आगतेन भवता, अथवैतेन वक्ष्यमाणेनाभ्यर्णीभवनेन मे मनः प्रसीदति । स्नात्र-समये भवत्येव त्वयि एवाभ्यर्णीभवत्सामग्रीभवति, मम वाक् सफला भवति । स विशेष्यते- हे त्रयीकान्त ! त्रय्याः कान्तः त्रयीकान्तः। त्रयी तु ऋग्-यजुः-सामनामानो वेदाः सन्ति । कार्यप्रधानत्वात् तस्यास्त्रय्याः कमनीयः स्पृहणीयगुणो जातः, अथवा दाक्षिणाग्निगार्हपत्य आहवनीयश्चैते त्रयोऽपि त्रयीतया त्रिभागपरिकल्पनी(न)या कान्त ! अत्यन्तं क्षतोऽपनीतो यस्ततो विस्तीर्णः तमोराशिस्तेन विशदं स्पष्टम् ।

किम् ? जगज्ज्ञातालोकम् वरस्रोद्द्योतं जनयसि विदधासि जगन्नेत्र ! भुवनैकलोचन ! ॥ [७ ॥]

[ગૂ. અ.] હે ત્રયી-કાન્ત ! (ઋગ્, યજુઃ અને સામ નામના વેદોની ત્રયીના કાંત ! અથવા દક્ષિણાગ્નિ, ગાર્હપત્ય અને આહવનીય એ ત્રિભાગ-ત્રયીના કાંત !), જગતના નેત્રરૂપ હે અગ્નિ તમે અત્યંત ફેલાયેલ અંધકાર-રાશિનો નાશ કરી જગતને વિશદ તથા પ્રકાશિત કરો છો; થઈ રહેલા આ સ્નાત્રના સમયે તમારા સાંનિધ્યથી મારું મન પ્રસન્ન થાય છે અને મારી વાણી પણ સફળ થાય છે. ૭.

[अनुष्टुप्]

प्रत्यूहसमूहापोहशक्तिरर्हत्प्रभावसिद्धेव ।
समवर्तिन्निह रक्षाकर्म्मणि विनियोग एव तव ॥[८॥]

[पं.] हे समवर्तिन् ! यम ! तवेह जन्माभिषेके रक्षाकर्म्मणि विनियोग एव केवलम्, तेनाहूयसे, न तु भवतः किञ्चिदत्र कर्तव्यमस्ति । यतोऽर्हत्-प्रतापे(भावे)नैव सिद्धा प्रत्यूहानां विघ्नानां समूहस्तस्यापोहो निराकरणं, तत्र शक्तिः सामर्थ्यम् ॥ [८ ॥]

[ગૂ.અ.] હે સમવર્તિન્ ! હે યમ ! આ જન્માભિષેક-પ્રસંગે, રક્ષા-કર્મમાં તમારો વિનિયોગ છે જ, તેથી તમને આહ્વાન કરવામાં આવે છે, પરંતુ અહિં તમારું કંઇ કર્તવ્ય નથી; કારણ કે વિઘ્નોના સમૂહને દૂર કરવાની શક્તિ તો અર્હત્(જિન)ના પ્રભાવથી સિદ્ધ જ છે. ૮.

[गाथा]

मा मंस्थाः संस्थातो, युष्मदधिष्ठितदिगेव वीतापा[या]।
निर्ऋते ! निर्वृतिकारी, जगतोऽपि जिनाभिषेकोऽयम् ॥९

[पं.] हे निर्ऋते ! अप(प)र-दक्षिणान्तरालदिगधिपते ! मा मंस्था मा मैवं विकल्पं दध्याः। किं मा मंस्था ? यथा संस्था संस्थानं, ततः संस्थातः करणाद् युष्माभिरधिष्ठिता अधिकृता सा चासौ दिक् च सैव केवला नान्या वीतापा[या] विगतोपद्रवा, किन्तु निर्वृतिकारी निर्वाणकरणशीलो जगतोऽप्ययं जिनाभिषेकः ॥[९॥]

[ગૂ. અ.] હે નિર્ઋતિ ! (પશ્ચિમ અને દક્ષિણદિશાની અંતરાલદિશાના નૈર્ઋત્ય વિદિશાના અધિપતિ !) તમે એમ ન માનજો કે સંસ્થાનથી માત્ર તમારી અધિષ્ઠિત દિશા જ (નૈર્ઋત્ય) ઉપદ્રવ-રહિત થયેલી છે, પરંતુ આ જિનાભિષેક જગતને પણ નિર્વૃતિ (શાંતિ, નિર્વાણ) કરનાર છે. ૯.

उदाररशनागुणक्वणितकिङ्किणी-जालक-
प्रबुद्धजघनस्थलस्थिरनिविष्टचेतोभुवः ।
ससम्भ्रमसमागता धनदराजहंसैः समा-
नयन्तु मणिनूपुरान् वरुण ! वारनार्यस्तव ॥ १०

[पं.] हे वरुण ! तव वारनार्यः वारविलासिन्यः सह सम्भ्रमेणादरेण समागता धनदराजहंसैः सहात्मीयान् नूपुरान् समानयन्तु समानान् कुर्वन्तु । एतदुक्तं भवति- अभिषेकागतधनदहंसक्वणितानाकर्ण्य तस्मिन्नेव त्वया सहागता आत्मीयान् नूपुरान् शिञ्जितैर्हंसानां क्वणितैः समानित्येवं बुद्धिं जनयन्तु । किम्भूताः ? उदारो यो रशनागुणः काञ्चिदाम तत्र क्वणितं किङ्किणी-जालकं

१ ता. रसना । २ ता. सिंजितैं ।

तेन [प्र]बुद्ध उत्कोचितो जघनस्थले स्थिरनिविष्टश्चेतोभूर्मन्मथो यासां तास्तथा ॥ [१० ॥]

[ગૂ. અ.] હે વરુણ ! વિશાલ કટિસૂત્રના (કંદોરાના) અવાજ કરતા ઘુઘરીઓના સમૂહ વડે, જઘન-સ્થલ પર સ્થિર બેઠેલા કામદેવને જાગૃત કરનારી, આદર-પૂર્વક આવેલી તમારી વારાંગનાઓ [પોતાના] મણિમય ઝાંઝરોને કુબેરના રાજહંસો (રાજહંસોના શબ્દો) સાથે સરખાવો. ૧૦.

[गाथा]

जाते जिनाभिषेके, विसृजन्तो विविधविटपि-कुसुमानि ।
विकिरन्तु वायवो वो, मिथ्यात्व-रजो-वितानानि ॥ ११

[पं.] वो युष्माकं वायवो मरुतो मिथ्यात्वमेव रजस्तस्य वितानानि पटलानि विकिरन्तु क्षिपन्तु । किं कुर्वन्तः ? विविधा ये विटपिनो वृक्षास्तेषां कुसुमानि विसृजन्तो विक्षिपन्तः । क्व ? जिनाभिषेके जाते सति । एतेन जिनाभिषेके मरुदागमनमाविष्कृतम् ॥ [११ ॥]

(ગૂ. અ.) જિનાભિષેક થયે છતે વિવિધ વૃક્ષોનાં કુસુમોને વિસર્જન કરતા વાયુ તમારા મિથ્યાત્વરૂપી રજ-વિસ્તારોને વિખેરો (દૂર કરો). ૧૧.

अहो ! विविधविस्मयाभ्युदयभूविसद् मार्जनं,
भवन्ति भवभेदिनो भगवतोऽभिषेकोत्सवाः ।

यतस्त्वमपि गुह्यकेश्वर ! समेत्य तत्कारिणः,
करोषि परमे¹श्वरान् प्रकटकीकटत्वानपि ॥ १२

[पं.] हे गुह्यकेश्वर ! यक्षाधिप ! यतः कारणात् त्वमपि समेत्य आगत्य तत्कारिणो जिनाभिषेककारिणः परमे¹श्वरान् आढ्यान् करोषि। किंभूतान् ? प्रकटं कीकटत्वं दारिद्र्यं येषां ते तथा, तानपि। अतः किम् ? अहो ! इति विस्मये। भगवतः सकलैश्वर्यादि-नायकस्य अभिषेकोत्सवाः विविधविस्मयाभ्युदय-भूति-सद्भाजनं भवन्ति। विविधाश्च ते विस्मयाश्चाश्चर्याणि च- दरिद्रोऽप्याढ्यः, सरुजोऽपि नीरुक्, विपद्गतोऽप्यपगतापदित्येवं विविधत्वं विस्मयानाम्, विविधविस्मयाश्च अभ्युदयाश्च त एव ²भूतयः तासां सद्भाजनं सत्पात्रतां व्रजन्ति। भवभेदिनो भवं भेत्तुं शीलमस्येति विगृह्य णिनि ॥ [१२ ॥]

(ગૂ. અ) અહો ! ગુહ્યકેશ્વર ! (યક્ષોના અધિપતિ ! ઉત્તર-દિશાના દિક્પાલ ! ધનદ ! કુબેર !) ભગવંત(સકળ ઐશ્વર્યાદિના નાયક)ના અભિષેકના ઉત્સવો વિવિધ વિસ્મયોના (દરિદ્ર પણ શ્રીમાન્ થાય, રોગી પણ નીરોગી થાય, વિપદ્ પામેલો પણ આપદ્-રહિત થાય-એવા) અને અભ્યુદય-લક્ષ્મીના સત્પાત્રરૂપ તથા ભવને ભેદનારા થાય છે.

કારણ કે તમે આ પ્રસંગે આવીને તે અભિષેકોત્સવ કરનારાઓને, પ્રકટ દારિદ્ર (દરિદ્રતા) ધારણ કરનારાઓને પણ પરમેશ્વર (પરમ ઐશ્વર્ય ધારણ કરનારા) કરો છો. ૧૨.

---

१ ता. स्वरान् । २ ता. भूतयः ।

पतत्पदपरिक्रम-क्रम-विघूर्णित-क्ष्माधरं,
　　कटाक्ष-कपिलीभवद्-भुवनभागमीशान ! ते ।
समस्तकरवर्त्तना-वि[1]चलित-ग्रहर्क्ष ! क्षमा-
　　[2]निधेरिह महोत्सवे सकलभावभाक् ताण्डवम् ॥ १३

[पं.] हे ईशान ! पूर्वोत्तराधिपते ! ते तव क्षमानिधेः क्षान्तिनिधानस्य भगवतो[3]ऽभिषेकोत्सवे । ताण्डवं समतं संभवति । एतदुक्तं भवति- त्वं नृत्य-व्यसनीति श्रुतिः । अतो जिनाभिषेके समेत्य नृत्यं प्रवर्तय । किंभूतम् ? पतंश्चासौ पदपरिक्रमश्च पद-परिक्रमः विरले. क्रमे रङ्गभूमौ पर्यटनम्, तेन तस्मिन् वा क्रमः, पादविक्षेपः, तेन विघूर्णिता क्षमा पृथ्वी पर्वताश्च यस्मिन् येन वा; अथवा क्ष्माधरा गिरयः । किं च कटाक्षैरक्षि-विक्षेपैरकपिलः कपिलीभवन् भुवनभागो यस्मिन् तत् तथा । कर-वर्त्तनाभिः कर-भ्रमणैः विचलिता विविधं चलिता ग्रहा [4]ऋक्षाणि च यस्मिन् येन वा तत् तथा । सकलान् भावान् शृङ्गार-वीरादीन् भजत इति सकलभावभागिति ॥ [१३ ॥]

(गू. अ.) હે ઈશાન ! (પૂર્વોત્તર-ઈશાનદિશાના અધિપતિ !) (તમે નૃત્ય-વ્યસની તરીકે પ્રસિદ્ધ હોવાથી) ક્ષમાનિધિ(જિન ભગવાન્)ના આ જિનાભિષેક-મહોત્સવમાં સકળ ભાવો (શૃંગાર, વીર વગેરે)થી યુક્ત એવું તમારું તાંડવ સંભવે છે (આવીને નૃત્ય પ્રવર્તાવો), કે જેમાં પડતાં પગલાંઓવડે તથા પગોનાં સંચાલનોવડે પૃથ્વી અને પર્વતો પણ ડોલવા લાગી જાય

[1] ता. गलितग्रहर्क्षं । २ ता. निधि । ३ ता. तो अ ।

કટાક્ષોવડે ભુવનના ભાગો કપિલ (વિચિત્ર રંગવાળા) થઈ જાય છે, તથા હાથો ચલાવતાં ગ્રહો અને નક્ષત્રો પણ વિચલિત થઈ જાય છે. ૧૩.

[वसन्ततिलकम्]

<u>नागाः</u> ! फणा-मणि-मयूख-शिखाऽवबद्ध-
शक्रायुध-प्रकर-विच्छुरितान्तरिक्षम् ।
सद्यः कुरुध्व<u>मभिषेक</u>दिनं समन्ताद्,
भूत्वा भवोद्भवभिदो भुवने प्रदीपाः ॥ १४

[पं.] हे <u>नागाः</u> ! भवोद्भवभेदिनो भुवने प्रदीपाः समन्ताद् भूत्वा एवम्भूत<u>मभिषेक</u>दिनं कुरुध्वं कुरुत यूयम् । फणासु मणयस्तेषां मयूखाः शिखाः फणा-मणि-मयूख-शिखाभिरवबद्धानि फणा-मणि-मयूख-शिखाऽवबद्धानि तानि च तानि शक्रायुधानि च, तेषां प्रकरैर्विच्छुरितं खचितमन्तरिक्षं गगनं यस्मिन् अभिषेकदिने तत् तथा । भवलक्षणं भवस्योद्भवः प्रादुर्भावः तं भिन्दन्तीति ति[ति] भवोद्भवभित् तस्येति ॥ [१४ ॥]

(ગૂ. અ.) હે નાગો ! (અધોદિશાના પાલકો ! પાતાલવાસી દેવો !) તમે ભુવનમાં ચારે બાજૂ પ્રદીપરૂપ થઈને ભવોની ઉત્પત્તિ ભેદનાર(જિન)ના અભિષેક-દિવસને જલદી એવો પ્રકાશવાળો કરો; જેથી આકાશ, ફણાઓ ઉપરના મણિનાં કિરણોની શિખાથી ઝગઝગતું, ઇંદ્રધનુષ્યોથી વિભૂષિત હોય તેવું થાય. ૧૪.

[वसन्ततिलकम्]

अथा<u>भिषेक</u>-समये <u>स्मरसूदन</u>स्य,
भक्त्याऽऽनता विकटपञ्चमकल्पतल्पाः ।

शोभां वहन्तु वरतूर्य-पयोद-नादै-
रुत्कम्पिता नलिनयोनि-विमान-हंसाः ॥ १५

[पं.] अद्याभिषेकसमये । कस्य ? स्मर-सूदनस्य । नलिनयोनेर्ब्रह्मणो ब्रह्मलोक-पञ्चमलोकाधिपतेर्विमानानि, तेषु हंसाः विमानानां वाहनभूता हंसाः ते शोभां वहन्तु दधतु । भक्त्या आनताः विकटो विस्तीर्णः प्रकटो वा, विकटं परिस्फुटं वा पञ्चमे कल्पे पञ्चमदेवलोके तल्पं शयनीयं येषां ते तथा । अथवा वि(ऽधि)कृतपञ्चमकल्पतल्पाद् भक्त्या आनता इति सम्बन्धः । वराणि यानि तूर्याणि तेषां पयोदानामिव नादैरुत्कम्पितास्त्रस्ता विस्तृतपक्षा हंसाः शोभां बिभ्रतीति भावना ॥ [१५ ॥]

(ગૂ. અ.) આજે, કામદેવ પર વિજય મેળવનાર(જિન)ના અભિષેક-સમયે, વિશાલ પંચમકલ્પ(બ્રહ્મલોક)માં વસનારા, બ્રહ્મા(બ્રહ્મલોકના અધિપતિ)ના વિમાનોનાં વાહનરૂપ, ભક્તિથી નમ્ર થયેલા અને શ્રેષ્ઠ વાજિંત્રોના મેઘ જેવા નાદો વડે ઉત્કંપિત થયેલા એવા હંસો શોભાને વહન કરો (વધારો). ૧૫.

इति दिगधिप-कीर्तनाभिरक्षा-
क्षपित-समस्त-विपक्ष-वीतविघ्न[ः] ।
कुरु सकल-समृद्धि-संनिधानाद्,
विजित-जगन्त्रयमिपेक-मङ्गलानि ॥ १६

[पं.] इति समाप्त्यर्थे, एवमर्थे वा । दिगधिपानां कीर्तनमेकैकशो नाम-ग्रहणं तेनाभिरक्षा, तया क्षपिताः समस्तविपक्षा येन स दिगधिप-कीर्तनाभिरक्षा-क्षपित-समस्त-विपक्षः स चासौ

पीतविघ्नश्च विनत-प्रत्यूहश्च स तथाभूतः सन् कुरु। कानि ? अभिषेकमङ्गलानि। किम्भूतानि ? विजितं जगद् विभूत्या यैस्तानि तथा। कुतः ? सकला याः समृद्धयस्तासां सन्निधानाविसर्पैः ॥ [१६ ॥]

इति वादिवेताल-पर्व्वणि द्वितीयं पर्व समाप्तम् ॥ [२ ॥]

(गु. अ.) [हे जिनाभिषेक करनार !] ए प्रमाणे (एवी रीते) दिशाओना अधिपतिओ(दिक्पालो)नां कीर्तन (प्रत्येकना नाम-ग्रहण) वडे थयेली अभिरक्षा वडे जेना समस्त विपक्षो (विरुद्ध पक्षवाळा-विरोधीओ) विनष्ट थया छे अने विघ्नो विनाश पाम्यां छे-एवो निर्विपक्ष अने निर्विघ्न थईने तुं सकळ समृद्धिओना सांनिध्यथी, जगत् पर विजय करनारां (अपावनारां) एवां अभिषेक-मंगलोने कर. १६.

—ए प्रमाणे वादिवेतालना पर्वमां (जिनाभिषेकमां) बीजुं पर्व समाप्त थयुं. [२]

[तृतीयं पर्व]

मुक्तालङ्कार-विकार-सार-सौम्यत्व-कान्ति-कमनीयम् ।
सहज-निजरूप-निर्जित-जगत्त्रयं पातु जिन-बिम्बम् ॥ १

[पं] जिन-बिम्बं पातु रक्षतु। किंभूतम् ? मुक्तो योऽलङ्कार एव विकारस्ततः सारा या सौम्यत्वकान्तिस्तया कमनीयं स्पृहणीयम्। सहजं सहजातं सहजम्। सहजमपि किञ्चित् परकृतं भवेदवस्थितं नख-रोमादिवत्, अत आह- निजमात्मीयं यद् रूपं तेन निर्जितं जगत्त्रयं येन तत् तथा ॥ [१ ॥]

ત્રીજું પર્વ

(ગૂ. અ.) અલંકારરૂપ વિકારોથી રહિત, સારભૂત, સૌમ્યતા કાંતિથી ચાહવા યોગ્ય, સહજ (સાથે ઉત્પન્ન થયેલ-સ્વાભાવિક) નિજ રૂપ વડે ત્રણે જગતને જિતનાર એવું જિન-બિંબ રક્ષા કરો. ૧.

[शार्दूलविक्रीडितम्]

भव्यानां भवसागर-प्रतरण-द्रोणी प्रसूतिः श्रियाम्,
[१]शश्वत्-सत्फल-कल्पपादपलता निर्वाणरथ्या परा ।
सौरभ्यातिशयादवाप्तमहिमा स्वामिन् ! प्रभावेन ते,
मत्ताशेषमधुव्रता सुमनस्कलिला श्यामाऽपि धूमावली ॥२

[पं.] हे स्वामिन् ! तव प्रभावेन श्यामाऽपि मलिनाऽपि धूमावलिरेवमेवम्भूतेति। भव्यानां यो भव एव सागरस्तस्य यत् प्रतरणं पारगमनं तस्मिन् साध्ये द्रोणी नौः। प्रसूतिरुत्पत्तिस्थानम्, कासाम् ? श्रियाम्। [१]शश्वदनवरतं यानि सत्फलानि, तेषां कल्प-

१ वा. सत्व।

कल्पलता, यथाऽभिप्रेतफलनिष्पादकत्वात्। निर्वाणस्य मोक्षस्य रथ्या मार्गः। परा प्रधाना, अथवा अपरा सम्यक्त्व-ज्ञान-चारित्राद् भावना तु 'धुवो भवेय दव्वप्पणुज्जुत्तो त्ति' वचनादिति। सौरभ्यातिशयादवाप्तः प्राप्तो महिमा महत्त्वं यया सा तथा। 'शाद्युच्चरच्छ्याम्यतरत्वात्' इति हाद्। प्रशान्ति प्रकर्षेण दत्तान्यशेषसुखानि यया सा तथा। सुखेनैवात्तं क्षिप्तं कलिलं पापं यया, अथवा शोभनानि स्वानि इन्द्रियाणि यस्याः, मनः-प्रसादकत्वात्, शोभनं वा खं यस्याः, सौरभ्यापादनात्, सुखस्य हेतुत्वाद् वा सुखम्। प्रदीपार्थं मल्लिका-प्रदीप इति॥ [२ ॥]

(गु. अ.) हे स्वामी ! श्याम(मलिन) એવી પણ [સુગંધી ધૂપની] ધૂમાવલી, તમારા પ્રભાવથી ભવ્યોને ભવ-સાગરથી તરવામાં નૌકા (હોડી) જેવી છે, લક્ષ્મીઓના ઉત્પત્તિ-સ્થાન જેવી છે, અભીષ્ટ ફળ-નિષ્પાદક હોવાથી તે સદા સત્ફલ આપવામાં કલ્પવૃક્ષની લતા જેવી છે, નિર્વાણના પરમમાર્ગ જેવી છે, સુગંધ-સુવાસના અતિશયથી મહિમા પામેલી છે, સમસ્ત સુખોને આપનારી તથા સુખવડે પાપને નાશ કરનારી છે અથવા મનને પ્રસન્ન કરનાર હોવાથી, સુગંધ ફેલાવનાર હોવાથી, અથવા સુખના હેતુભૂત હોવાથી ઇંદ્રિયોને પણ સુપ્રશસ્ત બનાવનારી છે. ૨.

[वसन्ततिलका]

किं लोकनाथ ! भवतोऽतिमहार्घ(र्घे)नैषा ?,
किं वा स्वकार्यकृतनम्रत्वमिदं जनानाम् ? ।
किं वाऽद्भुतः सुमनसां गुण एष कश्चिद्,
उष्णीषदेशमभिरुह्य विभान्ति येन ॥ ३

[पं.] निरलङ्कारस्योद्ग्राहितधूपस्य पुष्पारोपणमित्येतदाह– हे लोकनाथ ! किं भवतोऽतिमहार्घ(र्घे)ता महानुभाव¹तैवा ?, किं वा स्वकार्यकुशलत्वं नैपुण्यं जनानामिदम् ? किं वा सुमनसां पुष्पाणाम् एषो²ऽद्भुतो गुणः ? । येनाकृतेनाभिहितवांस्तद्दर्श[य]ति –येन कारणेनोष्णीषदेशमध्यमिरुह्य आरुह्य कुसुमानि भान्ति शोभन्ते । मस्तकमध्योन्नतप्रदेश उष्णीषः, स च महापुरुषाणामेव भवति ॥ [३ ॥]

(गू. अ.) (અલંકાર-રહિત અને ઉખેવેલ ધૂપવાળા જિન-બિંબને પુષ્પ ચડાવવામાં આવે છે; એથી કહે છે કે–) હે લોક-નાથ ! શું આ આપની અતિમહાર્ઘતા (મહાનુભાવતા) છે ?, અથવા શું લોકોનું આ પોતાનું કાર્ય-કુશલપણું છે ?, અથવા શું આ કોઈ પુષ્પોનો (પોતાનો જ) અદ્ભુત ગુણ છે ? કે ઉષ્ણીષ (મસ્તકની મધ્યમાં રહેલો ઉન્નત પ્રદેશ, જે મહાપુરુષોને જ હોય છે) દેશ પર પણ ચડીને એ કુસુમો શોભે છે. ૩.

[गाथा]

आ स्नात्र–परिसमाप्तेरशून्यमुष्णीषदेशमीशस्य ।
सान्तर्द्धानं धा(–नमध्या)रापातं पुष्पोत्तमैः कुर्यात् ॥ ४

[पं.] समस्तस्नात्र–विधिमाह– आ स्नात्र–परिसमाप्तेः स्नात्र –परिसमाप्तिं यावत् । ईशस्य भगवतः, अशून्यमविविक्तम् । कम् ? उष्णीषदेशं कुर्याद् विदध्यात् । स्नात्रकर्तुरुपदेशोऽयम् । किंभूतम् ? सहान्तर्द्धानेन वर्तत इति सान्तर्धानमव्यवधानं पुष्पैरच्धारापात उदक–धारानिपातो यस्मिन् उष्णीषदेशे स तथा तमिति । कैर- शून्यम् ? पुष्पोत्तमैरिति ॥ [४ ॥]

---

१ ता. नैषा । २ ता. षोद्भू ।

शिवाय शिवविस्तरज्जयजय-स्वन-प्रोल्लसत्-
　　पयोज-कल-काहला-कलित-काकली-कोमलैः ।
रटत्पटह-पाटव-प्रकट-झल्लरी-झात्कृ(झात्कृ)तैः,
　　पतत् प्रथममस्तु वो भगवतोऽभिषेकोदकम् । ६

[पं.] भगवतोऽभिषेकोदकं प्रथमं पतत् शिवायास्तु । कैः सद्भिः पतद् ? रटंश्चासौ पटहश्च, तस्य पाटवं '[1]श्रीकल्याणादीनामेव गुणानां पश्चिमभावप्रतिषेधो, न पाटवादीनाम्' तेन प्रकटोल्लसितया झल्लर्यातोद्य-विशेषस्य यानि झात्कृ(झात्कृ)तानि तैरिति । यदि वा रटत्पटहेन पाटवं तेन प्रकटाया अथवा रटत्पटहेन पाटवं यस्या इति बहुव्रीहिगर्भः कर्मधारयः । किंभूतैः ? शिवो यः शिवहेतुत्वाद्, विस्तरन् जय-जय-स्वनो जय-जयारवः, प्रोल्लसंश्च यः पयोजः शङ्खः, कला मधुरा या[:] काहलास्ताभिराकलितानि मिश्राणि, काकल्या नरप्रधान-मधुर-गेयध्वनिना कोमलानि यानि झा(झा)त्कृतानि शिवविस्तरज्जयजयस्वन-प्रोल्लसत्पयोज-कलकाहला-कलित-काकली-कोमलानि तैरुपलक्षितम्, हेतुभूतैः सद्भिर्वा पतदुदकमिति सम्बन्धः ॥ [६ ॥]

(ગૂ. અ.) શિવ(કલ્યાણ)ના હેતુભૂત હોવાથી શિવ એવા અને વિસ્તાર પામતા 'જય જય' શબ્દો, અને પ્રકૃષ્ટ ઉલ્લસતા શંખ અને કલ (મધુર) કાહલા તેનાથી મિશ્ર, તથા કાકલી (નરપ્રધાન મધુર ગેય-ધ્વનિ)વડે કોમલ, તથા વાગતા પટહોના પટુ શબ્દો અને પ્રકટ જણાતા ઝલ્લરી(ઝાલરો)ના ઝણકારો (ધ્વનિઓ) સાથે પ્રથમ પડતું ભગવંતનું અભિષેક-જલ તમારા કલ્યાણ માટે હો. ૬.

---

1 वा. धी ।

मीन-कुरङ्गमदागुरु-सारं, सारसुगन्धि-निशाकर-तारम् ।
तारमिलन्मलयोत्थविकारं, लोकगुरोर्दह धूपमुदारम् ॥ ७

[पं.] मीनश्च मत्स्यः, कुरङ्गश्च कालपृष्ठः तयोर्मदो मीन-कुरङ्गमदः कस्तूरिका, तेनागुरुणा च सारं तद्-गर्भं लोकगुरोर्दह धूपमिति सम्बन्धः । सारः प्रधानः सुगन्धिर्यो निशाकरः कर्पूरस्तेन तारमुत्कटं यद्वलं वा । तारः शोभनो मिलन्मलयोत्थविकारश्चन्दन-चूर्णो यस्मिन् स तथा । तं किम्भूतम् ? उदारमुदारद्रव्यैर्निष्पादितत्वात्, क्रियाविशेषणं च ॥ [७ ॥]

(गु. अ.) (અભિષેક કરનારને ઉદ્દેશીને કહે છે-) મીન અને કુરંગ(મૃગ)ના મદ (કસ્તૂરી) અને અગરવડે સારભૂત, ઉત્તમ સુગંધિ કપૂરવડે ઉત્કટ અદ્ભુત સુગંધવાળા, તથા શ્રેષ્ઠ ચંદન-ચૂર્ણવાળા એવા ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યોવડે તૈયાર કરેલા ઉત્તમ ધૂપને તું લોક-ગુરુ (જિન) પાસે બાળ (ઉખેવ) ૭.

[शालिनी]

सर्व्वौषध्यः सर्व्वतीर्थोदकानि,
प्रायो गव्यं हव्य-दुग्धं दधीति ।
सर्व्वे गन्धाः सर्व्वसौगन्धिकानि,
स्नात्राण्येषामन्तरालेषु धूपः ॥ ८

[पं.] विशिष्टसुगन्धिद्रव्य-मेलापकनिष्पाद्याः सर्व्वौषध्यः, सर्व्वाणि तीर्थोदकानि, प्रायो बाहुल्येन गव्यं हव्यं घृतं, दुग्धं क्षीरमनयोः समाहार-द्वन्द्वः । दधि च । सर्व्वे गन्धाः सर्व्वाणि सुगन्धिद्रव्याणि गन्ध-कुसुमादीनि, सर्व्वाणि च सौगन्धिकानि

पुष्पाणि समस्तस्नात्रावसाने उदक-मृतैर्वरपुष्पसम्मिश्रैः कुम्भैरभिषेकः कार्य इति। एतान्येवाभेदोपचारात् स्नात्राणि। एतेषामन्तरेषु धूपो देय इत्युपदेशः ॥ [८ ॥]

(ગૂ. અ.) વિશિષ્ટ સુગંધિ દ્રવ્યો મેળવીને બનાવવામાં આવતી સર્વ ઔષધિયો, સર્વ તીર્થોનાં પાણી, પ્રાયે ગાયનું ઘી, દૂધ અને દહિં, સર્વ ગંધો (સુગંધિ દ્રવ્યો), સર્વ સુગંધિ પુષ્પો, તથા સમસ્ત સ્નાત્રના અંતમાં શ્રેષ્ઠ પુષ્પોથી મિશ્રિત પાણીથી ભરેલા કુંભો(કળશો)વડે અભિષેક કરવો જોઈએ. એ જ અભેદ-ઉપચારથી સ્નાત્રો છે. એમની વચ્ચે વચ્ચે ધૂપ દેવો જોઈએ (એ ઉપદેશ છે). ૮.

[गाथा]

पायात् स्निग्धमपीक्षितं, भव-दव-मूलाग्नि-शमन-सामर्थ्यम्।
उपहृतमिवामरेन्द्रैरभिषेकघृतं घृताम्भोधेः ॥ ९

[पं.] उदकानन्तरं घृतम्। अभिषेकाय घृतं यदुपहृतमानीतममरेन्द्रैर्घृताम्भोधेरिव[१] घृतसमुद्रादिव तत् पायाद्[२] रक्षतु। स्निग्धमपि[३] सत् ईक्षितं भव-दव-मूलाग्निशमन-सामर्थ्यम्। ईक्षितं दृष्टम्। भव एव दवस्तस्य यो मूलाग्निः कषायरूपः, तस्य शमने तत्र सामर्थ्यं यस्य तत्। तथोक्तम्- 'स्निग्धेनाग्निर्दीप्यते' इति अपिशब्दार्थः। 'स्निग्धं कषायोपशमनाय' इति [४]प्रणालिकया पारम्पर्येण वा कषायोपशमनफलं भगवतः स्नात्रं चोपलभ्य प्राणिनामुपशमो भवति तात्पर्यम् ॥ [९ ॥]

---

१ ता. धिरिव। २ ता. रक्षतु। ३ ता. सन् ईक्षितं। ४ ता. प्रनालि।

(ગૂ. અ.) (પાણી પછી ઘીનો અભિષેક દર્શાવે છે.) અમરેન્દ્રોએ ઘૃત-સાગરથી આણેલું હોય તેવું (અભિષેક માટે આણેલું ઘી) કે જેનું દર્શન પણ સંસારરૂપી દાવાનલના મૂલ અગ્નિ (કપાયો)ના શમનમાં સામર્થ્ય ધરાવે છે, તે [સર્વની] રક્ષા કરો. ૯.

[गाथा]

उचितमभिषेककाले, मुनिगात्र-पवित्र-चित्र-चारुफलम् ।
क्षीरं क्षीरोदोदक-लक्ष्मीं लक्ष्मीं दध[द्] दद्यात् ॥ १०

[पं.] क्षीरमभिषेककाले उचितं सत् लक्ष्मीं श्रियं दद्यात् पुष्णीयात्, कुर्याद् वाऽनेकार्थत्वाद् धातूनाम्, उपसर्गाणां च द्योतकत्वात् इत्यस्मिन् पक्षे मुनेर्गात्रं तेन पवित्रं, चित्राणि चारूणि फलानि यतस्तत् तथा; मुनिगात्रपवित्रं च चित्रचारुफलं चेति कर्मधारयः । क्षीरोदस्योदकानि, तेषां लक्ष्मीं शोभां दधद् धारयत् ॥ [१० ॥]

(ગૂ અ.) અભિષેક-સમયે ક્ષીર-સાગરનાં જળની લક્ષ્મી-શોભાને ધારણ કરતું ક્ષીર (દૂધ), મુનિ(તીર્થંકર)નાં શરીરવડે પવિત્ર થઈને આશ્ચર્યકારક સુંદર ફળોને આપનાર હોઈ [સ્નાત્ર કરનારને] લક્ષ્મી આપો. ૧૦.

[गाथा]

[1]माङ्गल्यमिन्दु-कुन्दावदातममरे[2]श्वरोपनीतानाम् ।
दधि दधिजलधि-जलानां, स्मरणाय विविक्तचित्तानाम् ॥११

१ ता. मंग । २ ता. रैस ।

[पं.] [1]माङ्गल्यं मङ्गलाय हितम् । इन्दुश्च कुन्दश्च तद्वद् अवदातं शुभ्रं यद् दधि तत् स्मरणार्थम् । केषाम् ? विविक्त-चित्तानाम् अवदातधियाम् । किं स्मर्तव्यमित्याह– दधि-जल[2]धेः दधिसमुद्रस्य यानि जलानि तेषाममरे[3]श्वरैरिन्द्रैरुपनीतानां ढौकितानामिति । कर्मणि षष्ठीति ॥[११॥]

(ગૂ. અ.) મંગલ માટે હિતકારિ, તથા ચંદ્ર અને કુંદ (પુષ્પ) જેવું ઉજ્જ્વલ દહિં, વિશુદ્ધ ચિત્તવાળા (પવિત્ર બુદ્ધિવાળાઓ)ને ઇંદ્રોએ ઉપસ્થિત કરેલાં દધિસાગરનાં દહિંને સ્મરણ કરાવવા માટે છે. ૧૧

[गाथा]

अभिषेक-पयो-धारा, धारेव ध्यान-मण्डलाग्रस्य ।
भव-भवन-भित्तिभागान्, भूयोऽपि भिनत्तु भागवती ॥[4]१२

[पं.] अभिषेकाय या पयोधारा सा भव एव भवनं तस्य भित्तिभागान् कर्मसंस्थानीयान् भिनत्तु । भूयोऽपि पुनरपि शिवे-त्यादिना प्रथममभिषेकोदकं शिवाय कथितम्, पुनरेतद् द्वितीय-मिति भावना । कस्येयम् ? भगवत इयं, सोत्प्रेक्ष्यते ध्यान-मण्डलाग्रस्य ध्यानासेर्धारेव ॥[१२॥]

(ગૂ. અ.) ભગવંતને ફરી પણ કરાતા અભિષેક માટેની આ પયોધારા (જલ-ધારા), ભગવંતના ધ્યાનરૂપી ખડ્ગની ધાર જેવી બની ભવ(સંસાર)રૂપી ભવનની ભીંતોના ભાગોને ભેદો. તાત્પર્ય કે કર્મોનો વિનાશ કરો. ૧૨

१ ता. मंग । २ ता. धि । ३ ता. रेश्व । ४ ता. ११ ।

[शालिनी]

नानावर्णैर्वर्णकैर्गन्ध-लुब्ध-
भ्राम्यद्-भृङ्गी-सार्थ-सङ्गीत-रम्यैः ।
घृष्टोन्मृष्टं[1] चारुचीनांशु[2]कान्तैः,
कान्तं पातुः पातु बिम्बं जिनस्य ॥ १३

[पं.] जिन-बिम्बं पातु रक्षतु । किम्भूतस्य ? पातुः पालयितुः । किम्भूतम् ? कान्तं कमनीयं, घृष्टोन्मृष्टं पूर्वं घृष्टम् । कैः ? वर्णकैः सर्वौषधीगन्धादिभिः । किम्भूतैः ? नानाप्रकारा वर्णा येषां ते तथा तैः । गन्धेन लुब्धः भ्राम्यन् यो भृङ्गी-सार्थः भृङ्गाङ्गनानां समूहस्तस्य गीतं तेन रम्या ये वर्णकास्ते-रिति पश्चादुन्मृष्टम् । कैः ? चारूणि यानि चीनां[3]शुकानि, तेषां येऽन्तास्तैरिति ॥[१३॥]

(ગુ. અ.) ગંધમાં આસક્ત થઈને ભમતા ભમરી-સમૂહના સંગીત વડે રમણીય વિવિધ વર્ણોવાળા વર્ણકો (વિલેપનો-સર્વ ઔષધિગંધો વગેરે)વડે પહેલાં ઘષ્ટ-વિલિપ્ત કરવામાં આવેલ અને પછી ચારુ (સુંદર-મનોહર) ચીનાંશુકો (ઉત્તમ ચીનાઈ વસ્રો)ના છેડાઓવડે ઉન્મૃષ્ટ (લૂછી નાખવામાં આવેલ), પાલક એવા જિનનું મનોહર બિંબ રક્ષણ કરો. ૧૩

[वसन्ततिलकम्]

मन्दारपुष्प-मकरन्द-हृतालि-वृन्द[4]-
वृन्दारकप्रचय-मेचकितानि लक्ष्म्याः[5] ।

१ ता. मृष्ट चा । २ ता. शुकां । ३ ता शुकानि । ४ ता. वृंदं । ५ ता. लक्ष्माः ।

[पं.] [1]माङ्गल्यं मङ्गलाय हितम् । इन्दुश्च कुन्दश्च तद्वद् अवदातं शुभ्रं यद् दधि तत् स्मरणार्थम् । केषाम् ? विविक्तचित्तानाम् अवदातधियाम् । किं स्मर्तव्यमित्याह– दधि–जल[2]धेः दधिसमुद्रस्य यानि जलानि तेषाममरे[3]श्वरैरिन्द्रैरुपनीतानां ढौकितानामिति । कर्मणि षष्ठीति ॥[११॥]

(ગૂ. અ.) મંગલ માટે હિતકારિ, તથા ચંદ્ર અને કુંદ (પુષ્પ) જેવું ઉજ્જ્વલ દહિં, વિશુદ્ધ ચિત્તવાળા (પવિત્ર બુદ્ધિવાળાઓ)ને ઈંદ્રોએ ઉપસ્થિત કરેલાં દધિસાગરનાં દહિંને સ્મરણ કરાવવા માટે છે. ૧૧

[गाथा]

अभिषेक–पयो–धारा, धारेव ध्यान–मण्डलाग्रस्य ।
भव–भवन–भित्तिभागान्, भूयोऽपि भिनत्तु भागवती ॥[4]१२

[पं.] अभिषेकाय या पयोधारा सा भव एव भवनं तस्य भित्तिभागान् कर्मसंस्थानीयान् भिनत्तु । भूयोऽपि पुनरपि इत्येत्यादिना प्रथममभिषेकोदकं शिवाय कथितम्, पुनरेतद् द्वितीयमिति भावना । कस्येयम् ? भगवत इयं, सोत्प्रेक्ष्यते ध्यान–मण्डलाग्रस्य ध्यानासेर्धारेव ॥[१२॥]

(ગૂ. અ.) ભગવંતને ફરી પણ કરાતા અભિષેક માટેની આ પયોધારા (જલ-ધારા), ભગવંતના ધ્યાનરૂપી ખડ્ગની ધાર જેવી બની ભવ(સંસાર)રૂપી ભવનની ભીંતોના ભાગોને ભેદો. તાત્પર્ય કે કર્મોનો વિનાશ કરો. ૧૨

१ ता. मंग । २ ता. धि । ३ ता. रेश्व । ४ ता. ११ ।

(ગૂ. અ.) [હે ભગવન્ !] હિમાદ્રિ(હિમાલય)નાં શિખરોની મધ્યમાં જેનું સ્થાન છે, એવા પદ્મ-મહાહ્રદમાંથી જેનો જલ-પ્રવાહ ઉત્પન્ન થયેલો છે, જેના ઉંચા તરંગ-ભગો (કલ્લોલો) ઉછળી રહ્યા છે, તે ગંગા આપનો અભિષેક કરો. ૧૫

गगनगामि-गणेश-विलासिनी[1]-
जन-कटाक्ष-वलक्षमहाप्लवा ।
जित-जगत्त्रय ! सिन्धुधुनी ध्रुवा-
ण्युपनयत्वभिषेकजलानि ते ॥ १६

[पं.] हे जितजगत्त्रय ! हिमवत्पर्वतोपरि-ह्रदाभिसृता अपराम्भोधिगामिनी सिन्धुधुनी सिन्ध्वभिधाना नदी सा ते नवाभिषेकजलानि ध्रुवाणि निश्चितान्युपनयतु । सा विशिष्यते–गगनगामि[2]नां विद्याधराणां ये गणास्तेषां य ईशः प्रभुस्तस्य यो विलासिनीजनस्तस्य ये कटाक्षा अपाङ्गनयनप्रेक्षणास्तद्वद् वलक्षो धवलो महाप्लवो महापूरो यस्याः सा तथा ॥[१६॥]

(ગૂ. અ.) ત્રણ જગતને જિતનાર હે જિન ! [હિમવત્-પર્વતના ઉપર રહેલા હ્રદમાંથી નીકળેલી અને પશ્ચિમસમુદ્રમાં જતી] સિંધુ નદી, જેનો મહાપ્રવાહ, વિદ્યાધરગણના સ્વામીની વિલાસિનીઓના (વિલાસ કરનારી વિદ્યાધરીઓના) કટાક્ષ જેવો ધવલ છે, તે તમારાં અભિષેક-જલને લાવો (અહિં ઉપસ્થિત કરો). ૧૬

---

१ ता. ०शिनी । २ ता. नीनां ।

लीलाकटाक्ष-धवलानि जलानि दुग्ध-
सिन्धोः पुनन्तु मुनि-गात्र-पवित्रितानि ॥१४

[पं.] दुग्धसिन्धोः क्षीराम्भोधेः जलानि पुनन्तु पवित्रीकुर्वन्तु। तानि विशिनष्टि- मुनेः भगवतो गात्रं तेन पवित्रितानि। मन्दाराणां यानि पुष्पाणि, तेषां यो मकरन्दो रसस्तेन यान्याहृतानि षट्पदवृन्द-वृन्दारकाणि अलिवृन्दानि च तानि वृन्दारकाणि च शोभनानि, तेषां प्रचयस्तेन मेचकितानि सञ्जातानि येषु। शिखि-कण्ठनिभं मेचकम्। किं च, [१]लक्ष्म्या ये लीलया कटाक्षास्तद्वद् धवलानीति ॥[१४॥]

(गू. अ.) मंदार(कल्पवृक्ष)नां पुष्पोना मकरंद(रस)थी आकर्षायेल भ्रमर-समूह अने वृंदारकोना (देवोना) समूहथी चित्रविचित्र थयेलां, लक्ष्मीना लीला (क्रीडा)-कटाक्षो जेवां धवल एवां क्षीरसागरनां जळ, मुनि(भगवंत)नां गात्रथी पवित्र (थयां छतां) पावन करो. १४

[उपजातिः]

हिमाद्रिशृङ्गान्तरसद्म-पद्म-महाह्रदोद्भूत-जलप्रवाहा।
समुद्भवत्-तुङ्ग-तरङ्ग-भङ्गा, करोतु गङ्गा भवतोऽभिषेकम् ॥१५

[पं.] भवतस्तेऽभिषेकं करोतु, हिमवद्[२]गिर्युपरि-पद्मह्रदाद् विनिर्गता पूर्वाम्भोधिगामिनी गङ्गाऽभिधाना नदी। किम्भूता? हिमाद्रेर्यानि [३]शृङ्गाणि, तेषां यदन्तरं तत्र सद्म गृहं स्थानं यस्य स तथा। स चासौ पद्ममहाह्रदश्च तदुद्भूतो जलप्रवाहो यस्याः सा तथा। समुद्भवन्तः तुङ्गा उच्चास्तरङ्ग-भङ्गाः [४]कल्लोल-वलयानि यस्याः सा तथा इति ॥[१५॥]

---

१ ता.लक्ष्मा। २ ता. धनगि। ३ ता. सुंगाणि। ४ ता. सल्लोल।

(ગૂ. અ.) [હે ભગવન્ !] હિમાદ્રિ(હિમાલય)નાં શિખરોની મધ્યમાં જેનું સ્થાન છે, એવા પદ્મ-મહાહ્રદમાંથી જેનો જલ-પ્રવાહ ઉત્પન્ન થયેલો છે, જેના ઉંચા તરંગ-ભગો (કલ્લોલો) ઉછળી રહ્યા છે, તે ગંગા આપનો અભિષેક કરો. ૧૫

गगनगामि-गणेश-विलासिनी¹-
जन-कटाक्ष-वलक्षमहाप्लवा ।
जित-जगत्त्रय ! सिन्धुधुनी ध्रुवा-
ण्युपनयत्वभिषेकजलानि ते ॥ १६

[पं.] हे जितजगत्त्रय ! हिमवत्पर्वतोपरि-ह्रदाभिसृता अपराम्भोधिगामिनी सिन्धुधुनी सिन्ध्वभिधाना नदी सा ते तवाभिषेकजलानि ध्रुवाणि निश्चितान्युपनयतु । सा विशिष्यते—गगनगामिनां विद्याधराणां ये गणास्तेषां य ईशः प्रभुस्तस्य यो विलासिनीजनस्तस्य ये कटाक्षा अपाङ्गनयनदर्शनास्तद्वद् वलक्षो धवलो महाप्लवो महापूरो यस्याः सा तथा ॥[१६॥]

(ગૂ. અ.) ત્રણ જગતને જિતનાર હે જિન ! [હિમવત્-પર્વતના ઉપર રહેલા હ્રદમાંથી નીકળેલી અને પશ્ચિમસમુદ્રમાં જતી] સિંધુ નદી, જેનો મહાપ્રવાહ, વિદ્યાધરગણના સ્વામીની વિલાસિનીઓના (વિલાસ કરનારી વિદ્યાધરીઓના) કટાક્ષ જેવો ધવલ છે, તે તમારાં અભિષેક-જલને લાવો (અહિં ઉપસ્થિત કરો). ૧૬

---

१ वा. ० . वा. नीनां ।

[शालिनी]

प्राक्-[1]पाश्चात्याम्भोधि-वेला-तमाला-
नासिञ्चन्त्यौ लोलकल्लोल-पातैः ।
युक्तं कर्तुं लोकनाथाभिषेकं,
प्राप्ते पातां रोहिता-रोहितांशे ॥ १७

[पं.] महाहिमवदुपरि-महापद्माभिधानाद् ह्रदाद् विनिर्गता हिमवन्मध्येन पूर्वाम्भोधिगामिनी [2]रोहिता-नामा नदी, तथा हिमवत्-पद्मनिर्गता तेनैवापरसमुद्रयायिनी रोहितांशा[4]ऽभिधाना नदी । एते द्वे अपि रोहिता-रोहि[5]तांशे लोकनाथाभिषेकं कर्तुम् 'आवयोर्युक्तमौपयिकम् एतद्' इत्येवं मत्वा प्राप्ते आगते पातां पालयेताम् । किम्भूते[6] ? प्राक् च [1]पाश्चात्यश्च यावम्भोधी तयोर्वेलायां तमालास्तानासिञ्चन्त्यौ । कैः ? लोलकल्लोला उत्कलिकास्तेषां ये [7]पातास्तैरिति ॥[१७॥]

(गू. अ) [महाहिमवत् उपर रहेला महापद्म नामना ह्रदमांथी नीकळेली अने हिमवत्‌नी मध्यमां थई पूर्वसमुद्रमां जती रोहिता नामनी नदी, तथा हिमवतना पद्मह्रदमांथी नीकळेली ते ज मार्गे थइने पश्चिमसमुद्रमां जनारी रोहितांसा(शा) नामनी नदी] ए बंने रोहिता अने रोहितांसा(शा) नदीओ, 'आपणु बंनेनुं लोक-नाथ(जिन)ने आ भेटणुं युक्त छे' एवुं विचारीने, चंचळ कल्लोलोना उछाळावडे पूर्वसमुद्र अने पश्चिम-

१ ता. पश्चा । २ ता. तांसे । ३ ता. ताशि । ४ ता. तांशा । ५ ता. तांसे । ६ ता. तां । ७ ता. जाता ।

સમુદ્રના તટ પર રહેલા તમાલ વૃક્ષોને સારી રીતે સિંચન કરતી છતી અત્રી પહોંચી છે, તે બંને [સર્વની] રક્ષા કરો. ૧૭

कल्पलता-कलिका-सुरभीणि, क्षान्तिनिधेस्तरसोपनयेताम् ।
सिक्तहरिद्-हरिवर्षवनान्ते, स्नात्रजलानि हरिद्-हरिकान्ते ॥१८

[पं.] क्षान्तिनिधेः[1] भगवतः स्नात्रजलानि तरसा वेगेनोपनयेताम् ढौकयेताम । के ? निषधकुलपर्वतोपरि-तिगिच्छि-संज्ञाद् ह्रदाद् विनिर्गता हरिवर्षमध्येन पूर्वाब्धिसर्पिणी हरित्संज्ञा धुनी, तथा महाहिमवद्गिरि-उपरि-महापद्मह्रदोद्भूता तेनैवापरार्णवसंगता हरिकान्ताऽभिधानाऽऽपगा [2]एते द्वे अपि हरिद्-हरिकान्ते । किम्भूते ? सिक्तानि हरिन्ति हरितानि हरिवर्षवनान्तानि याभ्यां ते तथा । कान्युपनयेताम् ? जलानि । किम्भूतानि ? कल्पलतानां याः कलिकाः कुड्मलानि ताभिः सुरभीणि इति ॥[१८]॥

(ગૂ. અ.) [નિષધનામના કુલપર્વત ઉપર રહેલ તિગિચ્છિ નામના હ્રદમાંથી નીકળેલી, હરિવર્ષની મધ્યમાં થઈને પૂર્વસમુદ્ર તરફ જતી હરિત્ નામની નદી, તથા મહાહિમવત્-ગિરિ ઉપરના મહાપદ્મનામના હ્રદમાંથી ઉત્પન્ન થઈને તે જ માર્ગે પશ્ચિમ-સમુદ્રને મળતી હરિકાંતા નામની નદી] હરિત્ અને હરિકાંતા નામની એ બંને નદીઓ, હરિત એવા હરિવર્ષના વનપ્રદેશોને સિંચતી છતી, ક્ષમાનિધિ(ભગવાન)ના સ્નાત્ર માટે કલ્પલતાની કળીઓ વડે સુગંધી એવાં જળને જલ્દી લાવો (અહિં ઉપસ્થિત કરો.) ૧૮

१ ता. धिर्मे । २ ता. एते ।

[गाथा]

मन्दरकन्दोत्तरकुरु-देवकुरु-विदेह-विजय-विक्रान्तम् ।
[1]शीता-शीतोदोदकमर्हत्स्नात्रोद्यतं पायात् ॥ १९

[पं.] [1]शीता च शीतोदा च तयोरुदकं तत् पायात् रक्षतु । किम्भूतम् ? अर्हतो यत् स्नात्रं तस्मिन् उद्यतम् । तद् विशेष्यते- मन्दरो मेरुस्तस्य [2]कन्दोऽधोभागस्तत्र यावुत्तरकुरु-देवकुरू । मेरोरुत्तरभागे नीलकुलपर्वतावच्छिन्न उत्तरकुरुः । दक्षिणभागे निषधकुलपर्वतावच्छिन्नो देवकुरुस्ताभ्यां तयोर्वा विक्रान्तम् । तथा पूर्वविदेहापरविदेहयोर्यानि द्वात्रिंशद् विजयानि तैस्तेषु वा विक्रान्तं गतम्; अथवा मन्दरकन्दः पृथग्भूत एव गृह्यते । एतदुक्तं भवति- नीलोपरि-केसर्याख्यह्रदात् प्रस्थिता मन्दरकन्दोपसरच्छिलातलस्खलनतरङ्गिता उत्तरकुरुमध्येन पूर्वोदधिमनुगता शीताऽभिधाना नदी, तथा निषधोपरि-तिगिञ्छिप्रधानह्रदोत्पन्ना मन्दरकन्दसमीपदक्षिणभागेन देवकुर्वपरविदेह-विजयमध्येन च पश्चिमाम्भोधिगामिनी [1]शीतोदाभिधाना नदी, तयोरुदकं मन्दरकन्दोत्तर-देवकुरुविदेहविजय-विक्रान्तं भवति ॥[१९॥]

(ગૂ. અ.) મંદર(મેરુ)ની નીચે રહેલા ઉત્તરકુરુ અને દેવકુરુ એ [મેરુના ઉત્તરભાગમાં નીલ નામના કુલપર્વતથી જૂદો પડતો ઉત્તરકુરુ, અને દક્ષિણભાગમાં નિષધ નામના કુલપર્વતથી જૂદો પડતો દેવકુરુ]; તથા પૂર્વવિદેહ અને પશ્ચિમવિદેહના બત્રીશ

१ ता. शीता सीतो । २ ता. कन्दो अ ।

વિજયો પર વિક્રમ કરતું-જતું, અર્હત્(જિન)ના સ્નાત્ર માટે તત્પર થયેલું શીતા અને શીતોદા નદીઓનું જળ રક્ષા કરો. [મંદર-કંદ જુદો જ લેવાય છે. કહેવાનો એ આશય છે કે-નીલપર્વતના ઉપર રહેલા કેસરી નામના હ્રદથી નીકળેલી અને મંદર-કંદ શીલાથી સ્ખલિત તરંગવાળી, ઉત્તરકુરુની મધ્યમાં થઇને પૂર્વસમુદ્રને અનુસરતી શીતા નામની નદી છે, તથા નિષધપર્વત ઉપરના તિગિંછિ નામના પ્રધાન હ્રદમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી, મંદર-કંદ-સમીપ દક્ષિણભાગદ્વારા, દેવકુરુ અને પશ્ચિમવિદેહ વિજયની મધ્યમાં થઇને પશ્ચિમસમુદ્ર તરફ જતી શીતોદા નામની નદી છે.] १९

[गाथा]

कुरुतां कल्पमहीरुह-कुसुम-रजः पटल-पाटलैः सलिलैः ।
नर-नारी-कान्ते तव, मज्जनक-महोत्सवारम्भम् ॥ २०

[पं.] प्राप्ते पुनीतामित्यादि, कुरुतां कल्पमहीरुहेत्याद्यनयोरेवं पाठे सति नदी-व्यत्ययः । हैरण्यवतनद्यौ रम्यकक्षेत्रेऽभिहिते, रम्यकनद्यौ च हैरण्यवत इति तस्माद्ये(दे)वं पाठक्रमो द्रष्टव्यः । हे भगवन् ! तव मज्जनकमहोत्सवारम्भं कुरुतां विदधताम् । कैः ? सलिलैः । किम्भूतैः ? कल्पमहीरुहस्य कल्पपादपस्य यानि कुसुमानि तेषां रजस्तस्य पटलं तेन पाटलैरीषद्रक्तैः । के ? रुक्मिपर्वतोपरि-पुण्डरीकह्रदोद्भूता रम्यकमध्येनैन्द्रीदिगापगानाथ-मलङ्कुर्वती नरकान्ताऽऽख्या 'आपगा । तथा नीलनगोपरि केश(स)र्याख्यह्रदात् प्रस्थिता वारुणीदिग्निम्नगा पत्युपकण्ठसेविनी नारीकान्ताऽऽख्या नदी । एते द्वे अपि नर-नारी-कान्ते । 'कान्तशब्दः प्रत्येकमभिसम्बन्धनीयः' इति ॥

(ગૂ. અ.) હે ભગવન્! નરકાંતા અને નારીકાંતા[રુક્મિ-પર્વત ઉપર રહેલા પુંડરીક નામના દ્રહથી ઉત્પન્ન થયેલી, તથા રમ્યકની મધ્યમાં થઇને, પૂર્વદિશાના નદીનાથ(સમુદ્ર)ને અલંકૃત કરનારી નરકાંતા નામની નદી, તથા નીલપર્વત ઉપર રહેલા કેસરી નામના દ્રહથી નીકળેલી, પશ્ચિમદિશાના નદીનાથ(સમુદ્ર)ની સમીપ જતી નારીકાંતા નામની નદી] એ બંને નદીઓ, કલ્પ-વૃક્ષોનાં કુસુમોના રજઃ-સમૂહથી સહજ રક્ત થયેલાં સલિલોવડે તમારા મજ્જન(સ્નાત્ર-અભિષેક)-મહોત્સવનો આરંભ કરો. ૨૦

[शालिनी]

प्राप्ते पुनीतां प्रविद्दाटयन्त्यौ, ललाम हैरण्यवतोऽत्रकाश[1]म् ।
लोकैक[2]भर्तुर्भवतोऽभिषेकं, मत्याद्दते रूप्य–सुवर्ण–कूले ॥२१

[पं.] प्राप्ते आगते पुनीतां प्रविद्दाटयन्त्यौ विभागेन कुर्वन्त्यौ अपि रूप्य–सुवर्ण–कूले । 'कूलशब्दः प्रत्येकमभि-सम्बध्यते' ॥ [२१ ॥]

(ગૂ. અ.) લોકના અદ્વિતીય સ્વામી એવા આપના અભિષેક પ્રત્યે આદરવાળી રૂપ્યકૂલા અને સુવર્ણકૂલા નામની બે નદીઓ હૈરણ્યવતના તિલકરૂપ શિખરને જૂદાં પાડતી છતી આવી પહોંચી છે; તે બંને પાવન કરો. ૨૧

[गाथा]

अर्हदभिषेकपूतं, दूरीकृत–दुःखसम्भवाकूतम् ।
हरतु कलिकाल–कलिलं, रक्ता–रक्तोदयोः सलिलम् ॥२२

---

१ ता. कार्श । २ ता. भर्तुं ।

[पं.] सलिलं कलिकाल[स्य] यत् कलिलं पापं, तद् हरतु अपनयतु। किम्भूतम्? अर्हदभिषेकेण पूतं पवित्रम्। दूरीकृतं दुःखसम्भवस्याकूतं चेष्टितं येन तत् तथा। कयोः? शिख[1]रिगिर्युपरिमहापुण्डरीकह्रदाल्लब्धात्मलाभा ऐरावतमध्येन वैताढ्यभेदिनी प्रागाशा-जलधिप्रत्यवगाहिनी रक्तासंज्ञाऽऽपगा। तथा तस्मात्तद्ह्रदाद् विसर्पण्येव, तेनैव तद्भेदिन्येवापरसमुद्रपातिनी रक्तोदाऽभिधाना निम्नगा। एतयो रक्ता-रक्तोदयोः सलिलमिति ॥ [२२ ॥]

(गु. अ.) અર્હતના અભિષેકથી પવિત્ર થયેલું, દુઃખના સંભવની ચેષ્ટાને દૂર કરનારું, રક્તા અને રક્તોદા નામની નદીઓનું સલિલ કલિકાલનાં કશ્મલ(પાપ)ને હરો. ૨૨

[શિખરગિરિ ઉપર રહેલા મહાપુંડરીક નામના હ્રદથી પોતાની પ્રાપ્તિ(ઉત્પત્તિ) મેળવનારી, ઐરાવતની મધ્યમાં થઈને વૈતાઢ્યને ભેદનારી, પૂર્વદિશાના સમુદ્રનું અવગાહન કરનારી રક્તા નામની નદી, તથા................હ્રદમાંથી વહેતી(પ્રસરતી) તે જ માર્ગે થઈને, તેને જ ભેદતી, પશ્ચિમસમુદ્રમાં પડતી રક્તોદા નામની નદી જાણવી.]

[गाथा]

अभिषेकवारि हारि, प्रभूतकिञ्जल्क-कल्क-पटवासैः ।
उपनयतु हेमपद्मैः, पद्मा पद्मालया देवी ॥ २३

[पं.] साम्प्रतं चतुर्दशनदीकीर्तनानन्तरं पद्मादिमहाह्रदस्था देव्यः श्री-प्रभृतयः संकीर्त्यन्ते।

---

१ ता. शिखगिरियु॑।

पद्मा श्रीः सा अभिषेकवारि हरणशीलं मन-आह्लादित्वात् उपनयतु ढौकयतु । कैः ? हेमपद्मैः सुवर्णपद्मैः । किम्भूतैः ? प्रभूतो यः किंजल्कः पद्मरेणुस्तस्य यः कल्को रसः स एव पटवासः कोष्ठपुटपाकादिर्येषां येषु वा । किंभूता ? पद्मो नाम हिमवत्-कुलपर्व्वतोपरि ह्रदः सद्मालयो निवासो यस्याः सा तथा ॥[२३॥]

(ગૂ. અ.) [૧૪ ચૌદ નદીઓના કીર્તન પછી હવે પદ્મ વગેરે મહાહ્રદોમાં રહેલી શ્રી વગેરે દેવીઓનું સંકીર્તન કરવામાં આવે છે.]

હિમવત્ નામના કુલપર્વતના ઉપર રહેલો પદ્મ નામનો હ્રદ જે જેનું નિવાસ-સ્થાન છે, તે પદ્મા(શ્રી)દેવી, ઘણા પદ્મરજના રસરૂપી પટવાસ(સુગંધી)વાળા હેમપદ્મો સાથે, મનોહર અભિષેક માટે જળ લાવો (સમીપમાં ઉપસ્થિત કરો.) ૨૩

[गाथा]

स्नपयन्ती जिनं जात-सम्भ्रमा सम्भ्रमच्छिदम् ।
करोतु पूतमात्मानं, महापद्म-निवासिनी ॥ [१]२४ ॥

[पं.] महापद्म-निवासिनी ह्रीसंज्ञा देवी महापद्मो हिमवत्-कुलपर्व्वतोपरि-महाह्रदस्तत्र निवस्तुं शीलं निवासो यस्याः सा तथा। सा आत्मानं पूतं पवित्रं करोतु । किं विदधती ? स्नपयन्ती । कम् ? जिनम् । किंभूता ? जातसम्भ्रमा जातादरा । किंभूतम् ? सम्भ्रमच्छिदं सम्भ्रमो भयं तच्छिनत्तीति सा तथा ॥ [२४ ॥]

१ ता. २५ ।

[पं.] केसरिणेव केसरिणा नीलकुलपर्व्वतोपरि ह्रदेन सवा देव्याः कीर्तिसंज्ञायाः भाति शोभते । कः ? भव एव यो द्विपो हस्ती तस्य भङ्गः पराजयः । किम्भूतेन ? स्फुटकेसरेण स्फुटानि केसराणि पद्मकर्णिका–[1]श्लक्ष्णपराणि । अन्यत्र स्कन्धकेशा[2] यस्य स तथा तेन कम्पितानि कमलानि पद्मानि; अन्यत्र मृगा येन स तथा तेन । कस्मिन् सति भव–द्विप–भङ्गः ? जिनाभिषेचने । किम्भूतायाः ? केसरी ह्रदः स आलयो यस्याः सा तथा तस्याः ॥ [२६ ॥]

(ગૂ.અ.) જિનાભિષેકમાં, નીલ નામના કુલપર્વત ઉપર રહેલ કેસરી નામનો હ્રદ જેનું આલય–સ્થાન છે, તે કીર્તિનામની દેવીના સ્ફુટ કેસર (હ્રદના પક્ષમાં પદ્મ–કર્ણિકા અને સિંહના અર્થમાં કેશવાળી–ખભા ઉપરના કેશો)વાળા, કમલો (હ્રદ અર્થમાં પદ્મો અને સિંહના પક્ષમાં હરણો)ને કંપાવનારા એવા કેસરી (હ્રદ અને બીજા પક્ષમાં સિંહ)એ કરેલો ભવ(સંસાર)રૂપી દ્વિપ(હાથી)નો ભંગ(પરાજય) શોભે છે. ૨૬

[गाथा]

भाति भवतोऽभिषेके[3], चवणदलिकुल–किङ्किणी–कलापेन ।
रुचिरोज्ज्वलेन जिन ! पौण्डरीकिणी पौण्डरीकेण ॥२७

[पं.] हे जिन ! भवतोऽभिषेके पौण्डरी[4] किणी बुद्धि-संज्ञा देवी भाति शोभते । केन ? पौण्डरीकेणेव व्याघ्रेणेव, रुक्मिकुल-

१ ता. स्लक्ष्ण । २ ता. केशा । ३ ता. कक्वमिद । ४ ता. पौंडरि ।

पर्वतोपरि] पौण्डरीकाभिधानेन ह्रदेन। स विशेष्यते- कंवणन्तो येऽलयस्तेषां यानि कुलानि तान्ये(न्ये)व किङ्किणी-कलापः घण्टिका-समूहस्तेन। अन्यत्र कणदलिकुलान्येव किङ्किणी-कलापो यत्र स तथा तेन रुचिरोज्ज्वलेन रुचिरः शोभन उज्ज्वलो दीप्तः ॥[२७॥]

(गू. अ.) हे जिन! आपना अभिषेकमां पौंडरीकिणी बुद्धि नामनी देवी, रुक्मि नामना कुलपर्वत उपर रहेला वाघ जेवा पौंडरीक नामना ह्रदवडे शोभे छे; जे(ह्रद), अवाज करता भमराओना समूहरूपी घुघरीओना समूहवाळो रुचिर(सुशोभित) अने उज्ज्वल (देदीप्यमान) छे. २७.

रिपुसेना-चपेट-कुरङ्ग-संहतिं स्वापतेय-सस्यानाम्।
स्नपयन्ती जगदीशं, जयति महापौण्डरीकस्था ॥ २८

[पं.] जगदीशं जिनं स्नपयन्ती। का? शिखरिकुलपर्वतोपरि महापौण्डरीको ह्रदः महापौण्डरीक इव महाव्याघ्रः, तत्स्था लक्ष्म्य-भिधाना देवी जयति। रिपूणां सेना तया चपेटो वा क्लेशास्त एव कुरङ्ग-संहतिः हरिण-समूहः ताम्। जयति सा। केषाम्? स्वापतेयानि द्रव्याणि तान्येव सस्यानि तेषाम्। एतदुक्तं भवति- या व्याघ्रस्था भवति, सा सस्योपद्रवकारिणीं कुरङ्ग-संहतिं जयति। इयं महा-पुण्डरीकह्रदस्था जिनं स्नपयन्ती स्वापतेयोपद्रवान् रिपुक्लेशान् जयतीति ॥ [२८॥]

(गू. अ.) शिखरी नामना कुलपर्वतना उपर महापौंडरीक नामनो ह्रद छे; जे मोटो वाघ होय तेवो जणाय छे; तेना उपर रहेली लक्ष्मी नामनी देवी, जगदीश(जिन)ने स्नात्र करावती छती, द्रव्योरूपी धान्योनो उपद्रव-विनाश करती शत्रुसेनाओ

विस्तारेला क्लेशोरूपी कुरंगो(हरणो)ना समूह पर जय पामे छे (द्रव्योना उपद्रवोने अने शत्रुओना क्लेशोने दूर करे छे). २८.

[गाथा]

कुर्वन्तु तेऽभिषेकं, प्रभास-वरदाम-मागधादीनाम् ।
तीर्थानामधिपतयः, सत्सलिलैः सार-सन्मतयः ॥ २९

[पं.] हे भगवन् ! ते तवाभिषेकं कुर्वन्तु । के ? तीर्थानामधिपतयः स्वामिनः । केषाम् ? प्रभास-वरदाम-मागधादीनाम् । प्रभासं भारतस्य पश्चिमसमुद्रे, मागधं पूर्वसमुद्रे, इत्येवमादीनि तीर्थानि गृह्यन्ते, तेषामिति । कैः कुर्वन्तु ? सत्सलिलैः सारा सम्यक् मतिर्येषां ते तथा ॥ [२९ ॥]

(गु. अ.) हे भगवन् ! सारी श्रेष्ठ मतिने धारण करनारा, प्रभास, वरदाम अने मागध वगेरे तीर्थोना अधिपति(स्वामीओ) सारां श्रेष्ठ पवित्र सलिलो(जळ)वडे तमारो अभिषेक करो.

[प्रभासतीर्थ, भारतना पश्चिम समुद्र पर अने मागधतीर्थ पूर्व समुद्र पर रहेलुं छे.] २९.

[गाथा]

इति शस्त-समस्त-सरित्-समुद्र-तीर्थोदकानि घोषणया ।
स्मरयन् मागमिषेकं, छेकश्छेकं विधिं कुर्यात् ॥ ३०

[पं.] इति परिसमाप्तौ, प्रक्रान्त-प्रकारे वा । शस्तानि प्रशस्तानि, सरित्-समुद्र-तीर्थोदकानि वा । आदिशब्दात् तदधिपत्यादीनि गृह्यन्ते । तेषां या घोषणा, तया स्मरयन् । कम् ?

प्रागभिषेकं पूर्वकृत–जिनाभिषेकम् । छेको दक्षः, छेकं निपुणं, विधिं स्नात्रविधिं कुर्यादिति कर्त्तव्यतोपदेशमिति ॥ [३० ॥]

इति वादिवेतालीय–पर्व्वणि तृतीयं पर्व्व समाप्तम् ॥ [३ ॥]

(ગૂ. અ.) એ પ્રમાણે (પ્રકારે) પ્રશસ્ત સમસ્ત નદીઓ, સમુદ્રો અને તીર્થોનાં ઉદક (જળ)ની ઘોષણા વડે, પૂર્વે કરવામાં આવેલ જિનાભિષેકને સ્મરણ કરાવતો દક્ષ (સુજ્ઞ), નિપુણ વિધિ (સ્નાત્ર-વિધિ)ને કરે. ૩૦

[એ પ્રમાણે વાદિવેતાલીય પર્વમાં ત્રીજું પર્વ સમાપ્ત થયું. ૩]

[चतुर्थं पर्व]

[गाथा]

सर्व्वजितः सर्वविदः, सर्व्वगुरोः सर्व्वपूजनीयस्य ।
सर्व्वसुख–सिद्धिहेतोः, न्याय्यं सर्वौषधि–स्नानम् ॥ १

[पं.] नद्या[द्या]द्युदकानामनन्तरं सर्वौषध्यादि–स्नात्रमिति तद् दर्शयति सर्व्वजित[१] इत्यादि। सर्व्वसुख–सिद्धिहेतोर्भगवतः सर्वौषधि–स्नानं न्याय्यं न्यायादनपेतं न्यायोपपन्नमिति सम्बन्धः। किंभूतस्य ? सर्व्वजित. सर्व्वमशेषमष्टप्रकारं कर्म्म निर्मूलतो जयतीति सर्व्वजि[त्] तस्य। अत एव सर्व्वविदः सर्वं लोकालोकं वेत्तीति सर्व्ववित् अशेषावरणकर्म्मक्षयात्तस्य। अत एव सर्व्वेषाम् अवदातधियां गुरुस्तस्यात एव सर्वेषामिन्द्रादीनां पूजनीयस्तस्य। किमर्थं तेषां पूजनीयः ? सर्व्वं यत् सुखं सिद्धिश्च तयोर्हेतुः कारणमेव भगवान् वर्त्तते, अतस्तेषां पूजनीयस्तस्येति ॥ [१ ॥]

---

१ ता. जत।

चोथुं पर्व

(गू. अ.) [नदीओ अने ह्रदोना जल-स्नान पछी सर्व औषधिओ वगेरे द्वारा स्नात्र करावाय छे, एथी ते दर्शावे छे-]

सर्व(समस्त-आठ प्रकारना कर्मने निर्मूल करता होई)ने जितनार, सर्व(लोक, अलोक)ने जाणनार, सर्व(विशुद्ध बुद्धिवाळाओ)ना गुरु, सर्व(इन्द्रो वगेरे)ना पूजनीय, सर्व प्रकारनां सुख अने सिद्धिना हेतुरूप एवा भगवानने सर्व औषधिओथी स्नान कराववुं-ए न्यायोचित छे. १.

[शालिनी]

स्वामिन्! नित्यं निर्व्यलीकस्य तस्य,
श्रद्धाभाजां पूतिदेहानुषङ्गम्।
जन्मारम्भोच्छेदकृत् सोपयोगो,
योगः स्नात्रे गन्ध-सौगन्धिकैस्तं(स्ते)॥२

[पं.] हे स्वामिन्! नित्यं सदा निर्व्यलीकस्य निर्गतं व्यलीकं यस्मात् स तथा, तस्यैवम्भूतस्य ते तव स्नात्रेऽभिषेकोत्सवे। गन्धाश्च सुगन्धिद्रव्यकृताः, सौगन्धिकानि च कुङ्कुम-चन्दनादीनि तैः सार्धं यो योगः सम्बन्धः स सोपयोगः सप्रयोजनः। ननु च निर्व्यलीकस्य किं गन्ध-सौगन्धिकैः? इतीदमाशङ्क्याह- तस्य न क्षिपत्[1]कम्? पूति[:] दुर्गन्धो यो देहस्तेन सार्द्धं योऽनुषङ्गः संबन्धस्तम्। केषाम्? श्रद्धाभाजां प्राणिनामिति। कुतोऽसावेवम्भूत इति। यतो जन्मन उत्पत्तेरारम्भस्तस्योच्छेदो विनाशस्तं करोतीति क्षिपति॥ [२॥]

१ ता. क्षिप्रकं।

(ગૂ. અ.) હે સ્વામિન્! નિત્ય નિર્મલ(નિર્દોષ-નિષ્પાપ એવા) તમારાં સ્નાત્રમાં (અભિષેકોત્સવમાં), (સુગંધિ દ્રવ્યોવડે કરવામાં આવેલા) ગંધો તથા [કુંકુમ, ચંદન વગેરે] સૌગંધિકો સાથે કરાતો યોગ (સંબંધ) સપ્રયોજન (સાર્થક) છે. દુર્ગંધી દેહને બદલે ઉચિત સ્થાને કરાતો તે યોગ, શ્રદ્ધાળુ જનોને જન્મના આરંભનો ઉચ્છેદ કરનાર થાય છે ૨.

[गाथा]

स्वच्छतया मुनि-गात्र-पवित्रीभावमुपेत्य जनस्य शिरस्सु ।
मासपदानि [1]जलान्यपि, भूयो भूरिफलानि जयन्ति जगन्ति ॥३

[पं.] हे भगवन्! तव मज्जनजलानि भूयो जगन्ति जयन्ति इति सम्बन्धः। किम्भूतानि? स्वच्छतया करणभूतया मुनेर्जिनस्य गात्रम् अङ्गं तेन पवित्रीभावम् अपवित्राणि सन्ति पवित्रत्वमुपेत्य प्राप्य। किम्? प्राप्तं पदं यैस्तानि तथा। क्व? जनस्य शिरस्सु। एतदुक्तं भवति- स्वच्छतया जिन-तनु-सङ्ग-पवित्राणि जनैः शिरसा वन्दितानि। भूयोऽपि पुनरपि जगन्ति जगत्त्रयं जयन्ति अभिभवन्ति। किमिति? यतो भूरिफलानि भूरि स्वर्गापवर्गादि फलं येभ्यो वन्दितेभ्यस्तानि तथा। नहि तथा भूरिफलकर्तृत्वं जगत्सु अस्ति, अतो जगज्जयस्तेषामिति ॥ [३ ॥]

(ગૂ. અ.) હે ભગવન્! સ્વચ્છતાવડે, મુનિ(જિન)નાં ગાત્ર-વડે પવિત્રભાવને પ્રાપ્ત કરીને, ફરી પાછાં લોકોનાં મસ્તકો ઉપર સ્થાન પ્રાપ્ત કરનારાં જળ પણ વંદન કરનારાઓને સ્વર્ગ, મોક્ષ વગેરે ફળ આપનારાં થઈ ત્રણે જગતને જિતનાર થાય છે. ૩.

[गाथा]

कथय कथं प्रशमनिधेरन्तरलब्धावकाश-विवशोऽपि ।
बहिराविरस्ति रागः[1], कुङ्कुम[2]पङ्कच्छलाद् भवतः[3] ॥ [४ ॥]

[पं.] हे भगवन् ! कथय प्रतिपादय । यद्यप्यामन्त्रणपदं नोपात्तं तत् तथापि सामर्थ्यादवसीयते । कथमयं रागो माया-लोभ-संज्ञितो रक्ताख्यो गुणः । कुङ्कुम-पङ्कच्छलात् कुङ्कुमपङ्क-व्याजेन भवतस्तव बहिराविर्भवति । किम्भूतः सन् ? अन्तर्मध्ये अलब्धो योऽवकाश[4] आश्रयस्तेन विवशो विह्वलः स कथमेवम्भूतो बहिराविरस्तीत्येतत् कथय । किम्भूतस्य ? प्रशमनिधेः प्रशमनिधानस्य भवत इति ॥ [४ ॥]

(गू. अ.) હે ભગવન્ ! આપ કહો કે શું પ્રશમનિધિ એવા આપના અંતરમાં અવકાશ ન મળવાથી વિવશ થયેલો રાગ (માયા-લોભ-સંજ્ઞાવાળો, બીજા પક્ષમાં લાલાશ) કુંકુમના પંકના બહાનાથી બહાર પ્રગટ થયેલો છે ? ૪.

[गाथा]

भवति लघोरपि महिमा, महति यतः कुङ्कुमद्रवः सहसा ।
हरिचन्दनानुकारं, बिभर्ति भवतोऽङ्ग-सङ्गत्या ॥ ५

[पं.] हे भगवन् ! लघोरप्यल्पस्यापि महिमा महत्त्वं भवति । क ? महति महद्विषये महापुरुषसमाश्रयण इत्यर्थः । कुतः ? एतदेव गतमित्याह यतः कारणात् कुङ्कुमद्रवो रसः सहसा

१ ता. रागं । २ ता. पाङ्क । ३ ता. भवता । ४ ता. काश ।

तल्लक्ष्णं हरिचन्दनस्यानुकारमाकृतिं बिभर्ति धारयति । मत्रतत्त्र अङ्ग-सङ्गत्या अङ्ग-सङ्गमेन । एतदुक्तं भवति भगवदङ्ग-सङ्गमेन कुङ्कुममेवम्भूतां श्रियं धारयति, येन भव्येषु हरिचन्दनमित्येवं बुद्धिरुत्पद्यत इति ॥ [५ ॥]

(ગૂ. અ.) હે ભગવન્ ! મહાપુરુષના આશ્રયથી લઘુનો પણ મહિમા થાય છે; કારણ કે-આપના અંગની સંગતિથી કુંકુમરસ જલ્દી હરિચંદનના આકારને ધારણ કરે છે. [કુંકુમ એવા પ્રકારની શોભાને ધારણ કરે છે, કે જેથી ભવ્યોમાં 'આ હરિચંદન છે' એવા પ્રકારની બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે.] ૫.

[गाथा]

कुङ्कुमहृद्यां द्यामिव, सन्ध्या-शरदभ्रविभ्रमभ्राजम् ।
चन्दनचर्चा'ऽभ्यर्चामर्चा'मर्चयन्ति ते कृतिनः ॥ ६

[पं.] हे भगवन् ! ते तव अर्चां प्रतिमाम् अर्चयन्ति पूजयन्ति कृतिनः पण्डिताः कृतं येषामस्ति ते तथा । किंभूताम् ? कुङ्कुमेन हृद्यां हृदयाह्लादिनीम् । सोल्लेक्ष्यते[३]- द्यामिव नभमिव । किंभूतां द्याम् ? शर[४]दभ्रं शरदभ्रं तस्य विभ्रमो विलासः तेन भ्राजते इति क्विप् । अतस्ताम् । किंभूताम् अर्चाम् ?. चन्दनस्य ये चर्चा [५]स्तबककान्तैरभ्यर्चा पूजा यस्याः सा तथा ताम् । एतदुक्तं भवति- सन्ध्याऽभ्राणि कानिचित् रक्तानि, शरदि च स्वाभाव्यात् कानिचित् शुभ्राणि, अतस्तत्तुल्या द्यौः कुंकुमलिप्तायाः चन्दनस्तबकार्चितायाः जिनार्चायाः सदृशीति ॥ [६ ॥] .

१ ता. दम्य । २ ता. मन्दिति । ३ ता. क्षते । ४ ता. द्याभ्र । ५ ता. वर्त्ता ।

(ગુ. અ) હે ભગવન્ ! કુંકુમવડે હૃદયને આહ્લાદ કરનારી, તથા ચંદનની ચર્ચા(સ્તબકો-ટપકાં)થી પૂજાયેલી એવી તમારી પ્રતિમા, જાણે 'સંધ્યાસમયનાં શરદ્‌ઋતુનાં વાદળાંવાળું' આકાશ હોય તેવી જણાય છે, તેને કૃતિજનો(પંડિતો-સુજ્ઞો) પૂજે છે.

[સંધ્યા-સમયનાં વાદળાં કેટલાંક લાલરંગવાળાં હોય છે, અને શરદ્‌ઋતુમાં સ્વાભાવિક રીતે કેટલાંક સફેદ(ધોળાં) હોય છે; આથી તેથી યુક્ત આકાશને કુંકુમથી વિલેપન કરાયેલી અને ચંદનનાં સ્તબકો(તિલકો)થી પૂજાયેલી જિન-પ્રતિમા સરખું જણાવ્યું છે.] ૬.

उपनयतु [1]भगवंस्ते शान्तमत्यन्तकान्तं,
सर[स]सुरभिगन्ध-लीढलीनद्विरेफम् ।
सकलभुवनबन्धो[2]र्बन्ध-विध्वंसहेतोः,
मृगमद-मदपट्टोद्भासि वक्त्रारविन्दम् ॥ ७

[पं.] हे भगवन् ! सकलभुवनबन्धोर्भवतः वक्त्रारविन्दं मुखपद्मं संसारोच्छेदम् उपनयतु आनयत(तु) ' भव्यानाम् ' इति शेषः । किंभूतम् ? शान्तं राग-द्वेषानुपलब्धि-हप्यभावात्, अत्यन्त-कान्तं नितान्त-कमनीयमत्यन्तरूपातिशयात् । सरसो यः सुरभि-गन्धः स आलीढः आस्वादितो यैस्ते तथा सरस[3]- सुरभिगन्धा-लीढा लीना द्विरेफा यस्मिन् वक्त्रारविन्दे यत् तथा । बन्धस्य अष्टप्रकारकर्म-निगडस्य विध्वंसो विनाशस्तस्य हेतुः कारणम् । हेतुशब्दः स्वलिङ्ग एव स्थित.[4] । अथवा सकलभुवनबन्धोरिति

१ ता. भगवांस्तं । २ ता. बंधो । ३ ता. सरसि । ४ ता. तो ।

विशेषणं पद्मस्यमेतत् । मृगस्य मदः कस्तूरिका, तेन मदपट्टो मण्डन-विशेषः, तेनोद्भासितुं शीलं यस्य स तम् तथा ॥ [७॥]

(ગુ. અ.) હે ભગવન્ ! સકલ ભુવનના બંધુ એવા આપનું, [કર્મ-]બંધના વિનાશના હેતુભૂત એવું મુખારવિંદ(મુખ-કમળ), જે રાગ-દ્વેષ સાથે સંબંધ ધરાવતી દૃષ્ટિથી રહિત હોવાથી શાંત છે, રૂપના અતિશયથી અત્યંત કાંત છે, જેના સરસ સુરભિ ગંધના આસ્વાદ માટે ભમરાઓ જ્યાં લીન થયા છે, તથા જે, કસ્તૂરીના મંડન(અલંકાર)વડે દેદીપ્યમાન છે, તે ભવ્યોના સંસારનો(ભવ-ભ્રમણનો) ઉચ્છેદ કરો. ૭

[गाथा]

भाति भवतो ललाटे, राका-चन्द्रार्ध-विभ्रमो भ[ग]वन् ! ।
भासलयो मलयोद्भव-सिद्धार्थक-रोचना - तिलकः ॥ ८

[पं.] भगवन् ! भवतो मलयोद्भवं चन्दनं, सिद्धार्थकाः प्रतीताः, रोचना गोरोचनास्तामिस्तिलको भाति । किंभूतः ? भास-लयः भासनिलयः । क्व ? ललाटे । किंभूते ? राका पौर्णमासी, तस्यां चन्द्र[ः], तस्यार्धम्, तस्येव विभ्रमः आकारो यस्य तत् तथा तस्मिन्निति ॥ [८ ॥]

[ગુ. અ.] હે ભગવન ! પૂર્ણિમાના ચંદ્રના અર્ધભાગનો વિભ્રમ કરાવતા આપના લલાટ પર સ્થાન પામેલ ચંદન, શ્વેતસર્ષપ અને ગોરોચના દ્વારા કરવામાં આવેલું તિલક શોભે છે. ૮

तवेश ! निग्रन्थगणाग्रगामिनो,
　　न युज्यतेऽपास्तरतेरलङ्कृतिः ।
तथापि तस्यां कृतिनः कृतादरा-
　　स्तरन्ति भव्या भव-दुःख-सागरम् ॥ ९

[पं.] हे ईश ! तव न युज्यते अलंकृतिरलङ्कारः । किम्भूतस्य ? नि[1]ष्किञ्चनानां गणास्तेषाम् अग्रगामिनः नि[1]ष्किञ्चनतमस्येत्यर्थः । अपास्तरतेः अपास्ता रतिविशेषसुखेच्छा येन स तथा तस्य । यद्यप्येवं, तथापि तस्यामलङ्कृतौ कृतादराः कृतिनः पण्डिताः । के ? भव्या मुक्तिगमनयोग्या भव-दुःख-सागरं संसार-दुःख[2]-समुद्रं तरन्तीति । एतदुक्तं भवति- भवतः कृतकृत्यस्य सर्वज्ञतागुणालंकृतस्य सकलजगदेक[3]विभूषणस्य, न मानुषोचितैरलंकारैरुपमप्यलंकर्तव्यमस्ति इति, किन्तु अलंकारकर्तुरेव तथाभूतालङ्कारदर्शनोत्पन्न-विशिष्टतरपरिणामात् मोक्षावाप्तिरतोऽलङ्काराद्याश्रितमिति ॥ [९ ॥]

(गू. अ.) हे ईश ! हे स्वामिन् ! निर्ग्रन्थो(निष्किंचनो)ना गणोना अग्रेसर (अत्यंत निष्किंचन एवा), तथा रागने जेणे दूर कर्यो छे एवा तमने अलंकार योग्य लागता नथी (घटता नथी), तो पण अलंकार पर आदर करनारा भव्य सुज्ञो संसार-संबंधी दुःख-सागरने तरी जाय छे.

कहेवानो आशय ए छे के-कृतकृत्य, तथा सर्वज्ञता-गुणथी अलंकृत अने सकळ जगतना अद्वितीय विभूषणरूप एवा आपने,

---

१ ता. निःकिं । २ ता. दुःखं । ३ ता. देव- ।

[गाथा]

तिष्ठतु तावदलङ्कृतिरभिषेको गन्ध-धूप-माल्यादि ।
भवनमपि नाथ ! मा भून्नु भवनं त्यक्तसङ्गस्य ॥ ११

[पं.] अथवा किमनेन ? तिष्ठतु भवतु तावदलङ्कृतिरलङ्कारः। एतच्च तिष्ठतु, अभिषेकः स्नानम्, गन्धाश्च धूपश्च माल्यानि च कुसुमानि च तानि आदिर्यस्य विलेपनादेस्तत् तथा। हे नाथ ! भवनमपि गृहमपि मा भून्न बभूव न प्राप्तं नोचितमित्यर्थः। नन्वित्यसूयायाम् । भवतस्तव । किंभूतस्य ? त्यक्तसङ्गस्य निरस्तसंबन्धस्य । एवं हि परमार्थेन त्यक्तसङ्गो भवति । यदि भवनमपि न भवतीति भावना ॥ [११ ॥]

(ગુ. અ.) અથવા હે નાથ ! આથી શું ? અલંકાર તો રહો, સંગ(સંબંધ) ત્યાગ કરનાર એવા આપને અભિષેક(સ્નાન), ગંધ, ધૂપ અને પુષ્પ વગેરે ઘટે નહિ, તેમ જ આપને ભવન(ગૃહ-મંદિર) પણ ઉચિત નં ગણાય. ૧૧.

[गाथा]

तद् यदि कृतानुकारं, श्रद्धाऽतिशय विशिष्टविनियोगम् ।
आगममविसंवादं, निरपायमहाफलोपलम्भाभ्युदयम् ॥ १२

भवतः पूर्व्वावस्थामास्थाय गुरोर्गुरूपदेशं च ।
कुर्व्वन्त्यभिषेकादीन्, मद्वेषः को विभूषायाम् ? ॥ १३

१ ता. पलो । २ ता. प्रदोषा ।

[पं.] तदिति वाक्योरन्यामार्थः। तद् यदि भवतात्र पूर्वापरायां गृहस्थावस्थामास्थाय कल्पयित्वा अभिषेकादीन् कुर्वन्ति। आदिग्रहणाद् भवन-गीत-वादित्रादीनां ग्रहणम्। गुरोः संबन्धिनं गुरुदयामौ उपदेशश्च सं चास्थाय हृदि व्यवस्थाप्य अभिषेकादीन् निर्शङ्काः कुर्वन्ति; ततस्तेषां सर्वत्रानिरूपितप्रज्ञानाम् अर्द्धजरतीन्यायानुसारिणां विभूषायां कः प्रद्वेषः? इति संबन्धः। किंभूतम्? गुरोर्गुरूपदेशमभ्याचेति स विशिष्यते- 'कृतस्येन्द्रादिभिरनुकारोऽनुकरणमिति एवंभूतो य उपदेशः, अथवा करण-क्रियाविशेषणम्, कृतस्यानुकारो यस्मिन् करण इति। यतोऽर्हत्यस्य विनियोगो वस्तु-[वि]नियोगः विशिष्टो देवपूजाऽऽदि-निमित्तो वस्तु-नियोगो यस्मिन्, उपदेशकरणे वा आगममागमभूतमुपदेशम् आगमे वा भवं करणमिति। न विद्यते अपायः विसंवादः पुण्यानुबन्धित्वेन यस्येति निरपायं यन्महाफलं तस्य च उपलम्भः प्राप्तिस्त्वाभ्युदयो यस्मिन् उपदेशे करणे चेति॥ [१२-१३॥]

(गु. अ.) જો, તે આપની પૂર્વ અવસ્થા(ગૃહસ્થ-અવસ્થા)ને કલ્પીને ઇંદ્રો વગેરેએ કરેલ, તેના અનુકરણરૂપે, તથા આગમ સાથે વિસંવાદ ન કરનાર, પુણ્યાનુબંધિ નિર્વિઘ્ન મહાફલની પ્રાપ્તિ, અભ્યુદય કરનાર હોઇ, ધર્માતિશય-પૂર્વક વિશિષ્ટ વિનિયોગ કરવામાં આવે છે. ગુરુના ઉપદેશને અનુસરીને અભિષેક(ભવન, ગીત-વાદિત્ર વગેરે)ને વિના સંકોચે કરે છે, તો પછી સર્વ સ્થળે પ્રજ્ઞા-પૂર્વક ન નિરૂપણ કરનાર એવા તેઓને 'અર્ધજરતીન્યાય'ને અનુસરનારાઓને વિભૂષામાં દ્વેષ શા માટે? ૧૨-૧૩.

[गाथा]

जिन-भवन-बिम्ब-पूजा-यात्रा-स्नात्रादि-विभ्रमे भङ्गम् ।
मिथ्याप्ररूपणाकृत् कुर्यादपवर्गमार्गस्य ॥ १४

[पं.] भवनं च बिम्बं च पूजा च स्नात्रादि चेति द्वन्द्वः । जिनस्येमे ते तथा तेषां विभ्रमोऽन्यथाप्रतिपादनं तस्मिन् सति । अपवर्गमार्गस्य मोक्षपथस्य भङ्गं विनाशं कुर्यात् । कः ? मिथ्याप्ररूपणाकृत् विपरीतं प्ररूपयन् ॥ [१४ ॥]

(ગૂ. અ.) જિન-ભવન, જિન-બિંબ, જિન-પૂજા, જિન-યાત્રા અને જિન-સ્નાત્ર વગેરે સંબંધમાં વિભ્રમ કરવામાં(અન્યથા પ્રતિપાદન કરવામાં) તેવી મિથ્યા પ્રરૂપણા કરનાર; મોક્ષ-માર્ગનો ભંગ કરે-વિનાશ કરનાર થાય છે. ૧૪.

[गाथा]

अभिषेकादि-महोत्सवमुपलभ्य परेऽपि परमदेवस्य ।
परिपृच्छ्य कुतूहलिनो, जायन्ते गुणविशेषविदः ॥ १५

[पं.] परेऽपि मिथ्यादृष्टयोऽपि अभिषेकादि-महोत्सवमुपलभ्य । कस्य ? परमदेवार्हतः गुणविशेषविदो जायन्ते इति संबन्धः । किंभूताः ? कुतूहलिनः [1]सन्तः परिपृच्छ्याचार्यादीन् तत्-कथनानन्तरं गुणविशेषविदो जायन्ते । अपरतीर्थाधिपा[2]सम्भविनं भगवति गुणविशेषं विदन्तीत्यर्थः ॥ [१५ ॥]

---

१ ता. संतिः । २ ता. पाअ ।

(ગૂ. અ.) બીજા મિથ્યાદૃષ્ટિઓ પણ અભિષેક [illegible] મહોત્સવને પ્રાપ્ત કરીને, કુતૂહલવાળા (જિજ્ઞાસુ) થઈ [illegible] આચાર્યો વગેરેને પૂછીને, તેમના કથન પછી, પરમેશ્વર-અર્હંતના ગુણ-વિશેષોને જાણનારા થાય છે–[બીજા દીર્ઘદર્શિ (દેવો)માં અસંભવિત એવા ભગવંતમાં રહેલ ગુણ-વિશેષને જાણે છે.] ૧૫.

[गाथा]

चैत्यालयेन केचित्, केचिद् बिम्बादपास्तरागादेः।
केचित् पूजातिशयाद्, बुध्यन्ते केचिदुपदेशात् ॥ १६

[पं.] चैत्यालयेन भगवदर्हदायतन-दर्शनेन [illegible] सम्यग्दर्शनावरणाद् बुध्यन्ते। केचित् तु बिम्बाद् [illegible] लक्षणोपेतातिशयरूपात्, 'ल्यब्लोपे वा पञ्चमी' [illegible] त्यर्थः। कस्य ? अपास्ताः क्षिप्ता रागादयो येन [illegible] इत्यर्थः। केचित् तु भगवतः कटक-केयूर[illegible]-कुसुमादि-कृतात् पूजातिशयाद् हेतोः, [illegible]। केचित् प्रतिदिनमाचार्यादिकृतात् जीवादि[illegible]काचतुर्गतिकसंसारभयोत्पादनतः प्रतिक्षणं [illegible] दुपदेशाद्; 'बुध्यन्ते' इति सर्वत्र [illegible] यथा-विभवं भगवतः पूर्व(र्ण)पूजा[illegible] विधेयमिति ॥ [१६ ॥]

(ગૂ. અ.) કેટલાક આત્માઓ [illegible] આયતનનાં દર્શનવડે) સમ્યગ્દર્શ[illegible] છે; કેટલાક આત્માઓ, રાગ વગેરે [illegible] સમસ્ત લક્ષણોથી યુક્ત, અતિશય [illegible]

પામે છે; કેટલાક આત્માઓ, ભગવાનના [કડાં, બાજૂબંધ વગેરે અલંકારો, નેત્ર-પટ્ટ, કુસુમો વગેરે દ્વારા કરાયેલા] પૂજાતિશયથી [તેને જોઈને] બોધ પામે છે; કેટલાક આત્માઓ, પ્રતિદિન આચાર્યો વગેરે દ્વારા કરાયેલા, જીવ, અજીવ આદિ તત્ત્વોના વિચારણાત્મક, દુર્ગતિ-દુઃખમય સંસારના ક્ષયોત્પાદક અને પ્રતિક્ષણ વિશુધ્યમાન(વિશુદ્ધ થતા) પરિણામવાળા ઉપદેશથી બોધ પામે છે. જે કારણથી એવું થાય છે, એથી પૂર્વ(ર્ણ)-પૂજાને યોગ્ય એવા ભગવાનનું અલંકાર વગેરેવડે પૂજન સ્વ-પરના ઉપકાર-માટે, વૈભવ પ્રમાણે કરવું જોઈએ. ૧૬.

[गाथा]

भवतो भवने बिम्बे, पूजाऽतिशये यथार्थमुपदेशे[1] ।
यतमानस्तीर्थकर-नामगोत्रं समारभते ॥ १७

[पं.] य उपदिशति, तस्यापि किं भवतीत्याह– हे भगवन्! भवतस्तव भवने भवनविषये, तथा बिम्बे प्रतिमायाम्, तथा पूजाऽतिशये विषयभूते च उपदेशस्तस्मिन् यतमानो यत्नं कुर्वन्। कथम्? यथार्थमर्थानतिक्रमेण यथावत् प्ररूपयन्नित्यर्थः। स किं करोति? तीर्थकरनामगोत्रं समारभते संबध्नातीत्यर्थः ॥[-१७॥]

(ગૂ. અ.) હે ભગવન્! આપના ભવનના વિષયમાં, તથા આપના બિંબ(પ્રતિમા)ના વિષયમાં, તથા આપના પૂજાતિશય વિષયમાં અને આપના ઉપદેશમાં યથાર્થ(અર્થનું અતિક્રમણ કર્યા વિના) યત્ન કરનાર તીર્થંકર-નામગોત્રને સારી રીતે બાંધે છે. ૧૭.

---

१ ता. मुद्देशो ।

इति धन-रत्न-सुवर्ण-स्रग्-वस्त्र[1]-विलेपनाद्यलङ्कारैः।
जनितादरो विजयते, जगद्गुरोर्जन्म-सन्तानम् ॥ १८

[पं.] इति समाप्तावेवंप्रकारे वा । धनं द्विपद-चतुष्पदादि, रत्नानीन्द्रनील-वैडूर्यादीनि, सुवर्णं प्रतीतम्, स्रक् पुष्पमाला, वस्त्रं नेत्र-पट्टादि, विलेपनं कुंकुमादि; आदिग्रहणाद् रूपादेतान्ये-वालङ्काराः, तैः करणभूतैः जनित आदरो येन स तथा । तान्ये-वालङ्कारास्तस्मिन् जनितादर इति विषयसप्तम्या पाठान्तरम् । काय जनितादरः ? जगद्गुरोः[2] जगदेकनाथस्यार्हतः । स किं करोति ? विजयते अभिभवति । किम् ? जन्मन उत्पत्तेः सन्तानोऽविच्छे-दस्तमिति ॥ [१८ ॥]

श्रीवादिवेताल-पर्व्वणि तत्त्वादित्यकृतपञ्जिकायां चतुर्थं पर्व्वमिति ॥ [४ ॥]

(ગૂ. અ.) એવી રીતે ધન, રત્ન(ઇન્દ્રનીલ, વૈડૂર્ય વગેરે), સુવર્ણ(સોનું), પુષ્પ-માલા, વસ્ત્ર(નેત્ર-પટ્ટ વગેરે), વિલેપન (કુંકુમ) વગેરે અલંકારોવડે જગદ્ગુરુ પ્રત્યે આદરવાળો-આદર ઉત્પન્ન કરનાર જન્મ-પરંપરા પર વિજય મેળવે છે(ભવ-પરંપરાનો વિચ્છેદ કરે છે). ૧૮.

શ્રીવાદિવેતાલ-પર્વમાં તત્ત્વાદિત્યે કરેલી પંજિકામાં ચતુર્થ પર્વ આ પ્રમાણે સમાપ્ત થયું. [૪]

---

१ ता. वस्त्र । २ ता. रो ल ।

[पञ्चमं पर्व]

[गाथा]

एवं स्नात[1]-विलिप्तालङ्कृतं च
तत् जिनबिम्बं जात-परितोषः ।
कुर्वीत बलि-विधानं,
निधानमत्यन्त-सौख्यानाम् ॥ १

[पं.] एवमित्यनन्तर-प्रकारमाह । स्नात[1]-विलिप्तालङ्कृतं च तत् जिनबिम्बं चेति कर्म्मधारयः । तेन जातः परितोषो यस्य स तथा । किं कुर्यादित्याह– कुर्वीत बलि-विधानम् । किंभूतम् ? निधानं निधिम् । केषाम् ? अत्यन्तं नित्यं यानि सौख्यानि तेषामिति ॥ [१ ॥]

પાંચમું પર્વ

(ગુ. અ.) એવી રીતે સ્નાન કરાવેલા, વિલેપન કરેલા અને અલંકૃત કરેલા જિન-બિંબને જોવાથી જેને આનંદ થયો છે, તેવા શ્રદ્ધાળુ દક્ષજને અત્યંત(નિત્ય) સુખોનાં નિધાનરૂપ બલિ-વિધાન કરવું જોઈએ. ૧.

[शालिनी]

सर्वैर्धान्यैः सर्वपुष्पैः समस्तैः,
पाकैः शाकैः कन्द-मूलैः फलैश्च ।
[2]शुभ्रैर्दध्नः पिण्डखण्डैः समृद्धं,
कुर्याद् बल्यारम्भमारम्भवृत्तः ॥ २

१ ता. स्नान । २ ता. शुभ्रै ।

[पं.] कैर्बलि-विधानं कुर्यादित्याह– सर्वैः धान्यैः गोधूम–शालि-प्रभृतिभिः, सर्वैः पुष्पैः जात्यादिभिः, समस्तैः पाकैः लड्डुक–
–सुकुमारिका–'शर्करादिभिः, शाकैः 'समस्तैरित्युत्तरत्रापि सम्बध्यते' टक–वस्तुलादिभिः। दध्नो ये पिण्डास्तेषां यानि खण्डानि, तैः शुभ्रैः अवदातैः समृद्धम् एतैर्बल्या'रम्भं कुर्यात्। किंभूतः? आरम्भ–प्रवृत्तो गृहीति यावत्॥ [२ ॥]

(ગૂ. અ.) આરંભ-વૃત્તિ(આરંભમાં પ્રવૃત્તિ કરનાર) ગૃહસ્થ સર્વ ધાન્યો(ઘઉં, ચોખા વગેરે)વડે, સર્વ પુષ્પો(જાઈ વગેરે)વડે, સમસ્ત પાકો(લાડુ, સુખડી, સાકર વગેરે)વડે, સમસ્ત શાકોવડે, કંદ-મૂળો અને ફળોવડે, તથા ઉજ્જ્વલ દહિના પિંડોના ખંડોવડે સમૃદ્ધ(યુક્ત) એવા બલિનો આરંભ કરે. ૨.

[गाथा]

शक्तित्रितयाध्यासित-रूपत्रयवत् 'त्रिविष्टपाग्रस्य।
क्षत-कलि बलि-पुञ्ज-त्रयमुचितं भुवनत्रयाधिपतेः॥ ३

[पं] भुवनत्रयस्याधिपतिस्तस्य भगवतोऽर्हतो बलिपुञ्जत्रय-मुचितं योग्यम्। किंभूतम्? क्षत-कलिक्षतोऽपनीतः कलि-र्दुषमकालो दुःषमाख्यो येन तत् तथा। तत्कृत–पापापनोद-कत्वात् इति भावना। तद् उत्प्रेक्ष्य'ते। 'त्रिविष्टपस्य देवलोक-स्याग्रं सिद्धिक्षेत्रं तस्य। शक्तित्रितयाध्यासित-रूपत्रयवदिति शक्तीनां ज्ञान–दर्शन–चारित्राख्यानां' त्रितयं शक्तित्रितयं तेन कर्तृभूतेना-ध्यासितम्। धर्म–धर्मिणोरभेदात् करणभूतेन वा यतो 'ज्ञान–

१ ता. र्कं। २ ता. बजार। ३ ता. त्रिपि। ४ ता. तोअ। ५ ता. क्षते। ६ ता. नं।

दर्शन-चारित्रैर्मोक्षोऽवाप्यते' इत्यागमः[1]। अथवा 'मनो-वाक्-काय-निरोधात्मकं शक्ति-त्रितयम्' तेन करणभूतेनाध्यासितम् आक्रान्तं यद् रूपं सिद्धिक्षेत्राख्यं तस्य त्रयं कल्पितत्वात्। तेन तुल्यं तद्वद् इति अवदातत्वात्, वृत्तत्वाच्चेति सादृश्यं लोकाग्रेण बलि-पुञ्जत्रयस्येति। अथवा लोकाग्रो भगवानेव 'तात्स्थ्यात् तद्[2]व्यपदेशः' तस्य। यथा ज्ञान-दर्शन-चारित्रात्मकेन, शक्तित्रितयेनाध्यासितं रूपत्रयं समवसरणावस्थायां देवकृतमुचितं योग्यमेवं बलिपुञ्जत्रयमपीति ॥ [३ ॥]

(ગુ. અ.) ત્રણ ભુવનોના અધિપતિ ભગવાન્ અર્હન્ આગળ બલિના ત્રણ પુંજ કરવા ઉચિત છે; જે બલિ, કલિ(દુઃષમકાલ-પાપ-દુઃખ)ને દૂર કરનાર છે; જે ત્રણ પુંજ, ત્રણ જગત(લોક)નાં ત્રણ રૂપો જેવા છે; જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર નામની ત્રણ શક્તિઓથી અધિષ્ઠિત છે અથવા મન, વચન અને કાયાના નિરોધ-રૂપ ત્રણ શક્તિઓથી અધિષ્ઠિત એવા સિદ્ધિક્ષેત્રના જેવું છે(વિશુદ્ધ હોવાથી અને ગોલાકાર હોવાથી લોકાગ્ર સાથે તે બલિના ત્રણ પુંજને કલ્પી સરખાવ્યા છે.) અથવા લોકાગ્ર ભગવાન્ જ કહી શકાય. 'ત્યાં રહેતા હોવાથી રહેનારનો વ્યપદેશ થાય છે' તેને; જેવી રીતે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ શક્તિઓથી અધિષ્ઠિત હોય છે, ત્રણ રૂપો સમવસરણની અવસ્થામાં દેવોવડે કરવામાં આવે છે, તે જેમ ઉચિત હોય છે, એવી રીતે બલિના ત્રણ પુંજ પણ ઉચિત જાણવા. ૩.

---

१ सा. मोक्ष। २ सा. द्विप।

[गाथा]

भुव[न]त्रयैकदीपस्य, चारु कुर्वीत वीत-विक्षेपः ।
मङ्गलगीति-सनाथं, निर्वर्द्धनकं[1] प्रदीपेन ॥ ४

[पं.] भुवनत्रयैकदीपस्य भगवतो निर्वर्द्धनकं प्रदीपेन मङ्गल-दीपेन कुर्वीत विदध्यात् । किंभूतम् ? चारु शोभनम् । किं-विशिष्टः ? वीतो [2]विगतो विक्षेपो व्यामोहो यस्य स तथा । मङ्गलगीत्या मङ्गल-पञ्चकेन सनाथं युक्तमिति ॥ [४ ॥]

(ગૂ. અ.) વિક્ષેપ(વ્યામોહ)થી રહિત થઈને શ્રદ્ધાળુ શ્રાદ્ધે ત્રણ ભુવનના અદ્વિતીય દીપ જેવા ભગવાનનું નિર્વર્દ્ધનક, મંગલદીપ વડે મંગલગીતિ(મંગલ-પંચક) સાથે સારી રીતે કરવું જોઈએ. ૪.

[गाथा]

मल्लास्फोटन-वल्गन-नान्दी-जयघोष-घूर्णित-दिगन्तम् ।
आरत्रिकावतारणकमस्तु वः श्रेयसे जैनम् ॥ ५

[पं.] वो युष्माकं जैनमारत्रिकावतारणकं श्रेयसे पुण्याय अस्तु भवतु इति । तद् विशिनष्टि- मल्लानाम् आस्फोटनं बाहु-जङ्घाऽऽघातो, वल्गनमिति ऊर्ध्वबाहु नृत्यम्, नान्दी मङ्गलतूर्यं, जय-घोषो जय-जय-रवः, तैः घूर्णिता दिगन्ता यस्मिन् तत् तथेति ॥ [५ ॥]

(ગૂ. અ.) મલ્લોના આસ્ફોટન(બાહુ, જંઘાના આઘાત), વલ્ગન(ઉંચા બાહુ કરી કરાતાં નૃત્ય), નાંદી(મંગલ વાજિંત્રોના

---

1 ता. कम । 2 ता. विगतो ।

નાદ), અને 'જય જય' એવા ઘોષ; તેનાવડે દિગંતો પણ ઉલ્લવા લાગે તેવી રીતે કરવામાં આવતું જિનનું આરતી ઉતારવાનું મંગલ કર્તવ્ય તમારા શ્રેય(કલ્યાણ) માટે થાઓ. ૫.

[गाथा]

भृङ्गारनाल–निर्झर–झात्कारैराहती इतात् तापम् ।
आरत्रिकानुमार्ग–प्रवर्त्तिनी वारिधारा वः ॥ ६

[पं.] अर्हत इयमार्हती । का ? वारिधाराऽसौ सा युष्माकं हतादपनयतु । किम् ? तापं पीडाम् । किंभूता ? आरत्रिकाऽनु-मार्गे प्रवर्त्तितुं शीलं यस्याः सा तथा । कैः ? भृङ्गारनालमेव निर्झरस्तेन झात्काराः तैरिति ॥ [६ ॥]

(ગુ. અ.) ભૃંગાર(ઝારી)ના નાલરૂપી નિર્ઝરણાના છંટકાવ વડે, આરતીના માર્ગે પ્રવર્ત્તતી, અર્હંત(જિન)–સંબંધી વારિ–ધારા, તમારા તાપને દૂર કરો. ૬.

[पृथ्वी]

इदं जितजगत्त्रयातिशयिरूपसम्पद्–भव[त्],
प्रभूततरविस्मयाकुलितमानसैर्दर्शितम् ।
पुरन्दर–पुरःसरैः सुरपुराधिराजैः पुरा,
जिनेन्द्र–लवणावतारणकमस्तु वः श्रेयसे ॥ ७

[पं] क्षत–कल्मषस्याहतो न विघ्नकारणमस्तीति, तथापि भक्तिप्रवणैरतत्त्वावलोकिभिरिदमादृतं जिनेन्द्र–लवणावतारणं वो युष्माकं श्रेयसे पुण्याय अस्तु भवतु । इदं च सुरपुरस्य येऽधि-राजानः स्वामिनस्तैर्दर्शितम् । किंभूतैः ? पुरन्दरः सौधर्माधिपतिः

स पुरस्सरोऽमणीर्येषां ते तथा तैरिति । पुनरपि त एवं विशेष्यन्ते–जितं जगत्त्रयं यया सा, तथा । अतिशयोऽस्यास्तीत्यतिशयिनी । जितजगत्त्रया चासौ अतिशयिन्येव मा चासौ रूपसम्पच्च जगत्-त्रयातिशयिरूपसम्पत् यस्यां तया ततो वा भवन् यः प्रभूततरो विस्मयः आश्चर्यं तेनाकुलीकृतानि सम्भ्रमं नीतानि मानसान्यन्तः-करणानि येषां ते तथा तैरिति । माऽस्य त्रैलोक्य–दुर्लभस्याधः-कृताशेषरूपसम्पदो[1]ऽसदृग्जनदृष्टिपातेन स्व(च्छ)लितं मा भूदित्ये-वमाकुलै[:] लवणावतारणकं दर्शितमिति भाव इति ॥ [७ ॥]

(ગૂ. અ.) કલ્મષો(પાપો, વિઘ્નો)ના વિનાશ કરનાર અર્હતને (કોઈવડે) વિઘ્ન કરવાપણું હોતું નથી, તો પણ ભક્તિ–પરાયણ અને અતત્ત્વ તરફ ન જોનારા લોકોએ આદરેલું જિનેંદ્રને લૂણ ઉતારવાનું આ કાર્ય તમારા શ્રેય માટે હો. આ કાર્ય દેવલોકના સ્વામીઓએ દર્શાવ્યું છે, જેમાં સૌધર્માધિપતિ અગ્રેસર છે. [ત્રણ જગતને જિતનારી અતિશયવાળી રૂપ-સંપત્તિ જોવાથી થયેલા અત્યંત આશ્ચર્યવડે જેમનાં મન આકુલ થયાં છે, તે ઇન્દ્રોએ 'ત્રણે લોકોને દુર્લભ સમસ્ત રૂપ-સંપત્તિને ન્યૂન કરનાર આ અર્હત્ (જિનેંદ્ર)ને, દુર્જનના દૃષ્ટિપાતવડે(નજર લાગવાથી) છલવાનું ન થાઓ.' એવી રીતે આકુલ થઈને લૂણ ઉતારવાનું દર્શાવ્યું છે.] ૭.

[गाथा]

बहुवर्ण–पिष्ट–[1]पातक–परस्पराक्षेप[2]–पूरिताकाशम् ।
शृङ्ग–च्छटाऽभिरामं, दिक्पालेभ्यो बलिं दद्यात् ॥ ८

१ ता. [illegible]पूजित । २ ता. पातक–।

[पं.] दिक्पालेभ्य इन्द्रादिभ्यो बलिं दद्यादिति संबन्धः। किंविशिष्टम् ? बहुवर्णानि यानि पिष्ट-यातकानि, तैः परस्पराक्षेपोऽन्योन्यताडनं तेन पूरितमाकाशं यस्मिन् बलौ दाने वेति। [1]शृङ्गैः छटास्ताभिरभिरामं रमणीयमिति ॥ [८ ॥]

(ગૂ. અ.) (પછી) બહુવર્ણવાળાં પિષ્ટ-યાતકો(આકળા)વડે જે પરસ્પરમાં અફળાવાથી આકાશ ભરાઈ જાય છે, તથા જે શૃંગ-છટાઓ(પીચકારીઓ)વડે અભિરામ(રમણીય) છે, તેવો બલિ,[ઈંદ્ર વગેરે] દિક્પાલોને આપે. ૮.

[अनुष्टुप्]

पुनराघोषयेच्छान्तिं, सर्वदिक्षु क्षिपन् बलिम् ।
समाहितात्मा[2] कुर्वाणश्चैत्यसद्म-प्रदक्षिणाम् ॥ ९

[पं.] इन्द्रमग्निमित्यादीनाघोषणमकारि; पुनरपि तानेव[3] दिक्पालान् प्रत्येकमुद्दिश्य शान्तिमुद्घोषयेदिति। किं कुर्वन् ? सर्वदिक्षु क्षिपन् बलिम्। किंभूतः ? समाहितो दत्तावधान आत्मा यस्य स तथा। कुर्वाणः किम् ? चैत्यं बिम्बं तस्य यत् सद्म गृहं तस्य प्रदक्षिणामिति ॥ [९ ॥]

(ગૂ. અ.) સર્વ દિશાઓમાં બલિ ફેંકતો(આપતો), સમાહિત (સાવધાન) આત્મા(શ્રાદ્ધ) ચૈત્ય-સદ્મ(જિનબિંબના ઘર)ને પ્રદક્ષિણા કરતાં ફરી પણ[તે જ દિક્પાલોને, પ્રત્યેકને ઉદ્દેશીને]શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરે. ૯.

---

१ ता. शृंगैः। २ ता. तात्मा। ३ ता. तावेव।

श्रीसङ्घ-जगज्जनपद-राज्याधिराज्य-सन्निवेशानाम् ।
गोष्ठी-पुर-मुख्यानां, व्याहरणैर्व्याहरेच्छान्तिम् ॥ १०

[पं.] शान्ति व्याहरेत् । केषाम्? श्रीसङ्घादीनाम् । कथम्? गोष्ठी च पुरं च तयोर्मुख्यास्ते आदिर्येषां ग्राममुख्यादीनां ये गोष्ठी-पुर-मुख्यादयः तेषां व्याहरणानि शब्दितानि तैरिति। इदमुक्तं भवति- 'गोष्ठी-पुर-मुख्याय शान्तिर्भवत्वे(त्वे)वं 'श्रीसङ्घाय' इत्यादि। किं च चैत्यादि-वन्द[1]तेत्येवं गम्भीरमुद्घोषयेच्च घण्टा-[2]शंख-निनादादिभिरनुगतं युक्तमिति। किंविशिष्टः? [3]प्रस्फुटम् स्पष्टो रोमाञ्चो रोमोद्गमो यस्येति स तथा ॥ [१० ॥]

(गु. अ.) श्रीसंघ, जगत्, जनपद, राज्याधिराज्य, सन्निवेश, तथा ગોષ્ઠીના અને પુરના મુખ્યો(આદિવડે ગ્રામ-મુખ્યો વગેરે)નાં વ્યાહરણો(ઉચ્ચારણો)વડે શાંતિ ઉચ્ચારે('શાંતિર્ભવતુ શ્રીસંઘાય' એ વગેરે.)

વિશેષમાં ઘંટા, શંખના ધ્વનિ વગેરે સાથે જેનાં રોમાંચ અત્યંત સ્ફુટ(ખડાં) થયાં છે, તેવો[શ્રદ્ધાળુ ભક્ત શ્રાવક]' તમે ચૈત્ય વગેરેને વંદન કરો ' એવી રીતે ગંભીર ઉદ્‌ઘોષણા કરે. ૧૦.

[पं.] चैत्यादि-वन्दनार्थमाह्वान[4]-प्रकारं दर्शयति-

ચૈત્ય વગેરેના વંદન માટે આહ્વાનનો પ્રકાર દર્શાવે છે—

---

१ ता. वंदते । २ ता. शंख । ३ ता. प्रस्फुरत् । ४ ता. ननम ।

[वसन्ततिलकम्]

आयात किन्नर-नरामर-सिद्ध-साध्य-
गन्धर्व-पन्नग-निषाद-नभश्चरा[1]द्याः ।
भूत्वा प्रसन्नमनसो मुनिपाद-[2]पद्मं,
वन्दध्वमायत-भवार्णव-यानपात्रम् ॥ [3]११

[पं.] आयात आगच्छत यूयम् । के ? किन्नरेत्यादि । किन्नरादीनां नभश्चरान्तानां कृतद्वन्द्वानाम् आद्यशब्देन सह बहुव्रीहिः । आद्यशब्देन चादेया भवनपति-ज्योतिष्कादयः । किन्नर-सिद्ध-साध्य-गन्धर्वा व्यन्तर-विशेषाः, नभश्चरा विद्याधर-विशेषाः। पन्नगा नागेन्द्राः । निषादा राक्षसाः । भोः ! सर्वेऽप्यामन्त्र्यन्ते। प्रसन्न-मनसो भूत्वा[4] मुनि-पाद-पद्मं वन्दध्वं प्रणमत यूयम् । किंभूतम् ? आयतो विस्तीर्णो यो भव एवार्णवस्तत्र यानपात्रं भवोत्तारणसामर्थ्याद्, अथवा आयतं वा भवार्णवे यानपात्रम् ॥[११॥]

(गू. अ.) भोः किन्नरो !, नरो !, अमरो !, सिद्धो !, साध्यो !, गंधर्वो !(व्यंतर-विशेषो), पन्नगो !(नागेंद्रो !), निषादो !(राक्षसो !) नभश्चरो !(विद्याधर-विशेषो !) [आद्यशब्दथी भवनपतिओ !, ज्योतिष्को ! वगेरे] तमने सर्वने आमंत्रण करवामां आवे छे के-' तमे आवो ' अने प्रसन्न मनवाळा थईने मुनि(जिन)ना पाद-पद्मने वंदन करो के जे संसारथी तारवानां सामर्थ्यवाळुं होवाथी विस्तारवाळा भवरूपी समुद्रमां विशाळ यानपात्र(वहाण) जेवुं छे. ११.

१ ता. द्याश । २ ता. पद्यं । ३ ता. १२ । ४ ता. भूत्व ।

[गाथा]

विहिताभिषेकमभिषेक-वृत्त-वृत्त-प्रवृद्ध-संस्तुतिभिः ।
सुरवृन्द-वन्दितांह्रेर्वन्दित्वा भगवतो बिम्बम् ॥ [१२]

[अनुष्टुप्]

पुनराघोषणा-पूर्वं, सममेव समाहितः ।
चितीर्वन्देत वन्द्यानां, देवकोष्ठ-प्रतिष्ठिताः ॥ १३

[पं.] भगवतोऽर्हतो विहिताभिषेकं बिम्बं वन्दित्वा पुनश्चितीः प्रतिमा वन्देत नमस्कुर्यात्, वन्द्यानां भगवतां देवकोष्ठे देवगृहे प्रतिष्ठिताः । कथम् ? वन्दित्वा अभिषेके वृत्ते वृत्त-प्रवृद्धा याः संस्तुतयस्ताभिरिति । अभिषेक-वृत्तशब्दयोः कर्मधारयः । किंभूतस्य भगवतः ? सुरवृन्दैर्वन्दितावंह्री पादौ यस्य स तथा । कथं चितीर्वन्देत ? आघोषणा पूर्वा यस्मिन् वन्दने तत् तथा । सममेवेति स्नात्र-सम्भ्रम-मिलितजनैः सममेव समाहितो यत्नवानिति ॥ [१२-१३ ॥]

(गू. अ.) જેમના ચરણો દેવોનાં વૃંદોથી વંદાયેલા છે, તે ભગવાનના અભિષેક કરાયેલા બિંબ(પ્રતિમા)ને, અભિષેક થઇ ગયા પછી વૃત્ત-પ્રવૃદ્ધ(વર્ણ, માત્રા વગેરેથી વધતાં મોટા છંદો-કાવ્યોવાળી) સારી સ્તુતિઓ દ્વારા વંદન કરીને; સમાહિત (સાવધાન, યત્નવાળો-જયણાવાળો) શ્રદ્ધાળુ-શ્રાવક સ્નાત્ર-પ્રસંગે આદરથી મળેલા જનો સાથે જ, દેવકોષ્ઠ(દેવગૃહ)માં પ્રતિષ્ઠિત એવી, વંદ્યો(વંદન કરવા યોગ્ય ભગવંતો)ની ચિતિઓ (પ્રતિમાઓ)ને, ફરી આઘોષણા કરવા પૂર્વક વંદન કરે. ૧૨-૧૩

[शालिनी]

चेलोत्क्षेपैः पुष्प-धूपादि-दानैः,
सन्मानादीन् दिक्पतीनां विसर्गम् ।
कृत्वा शेषान् शेष-दिव्यावतारान्,
आरात् प्राप्तान् प्रेषयेत् स्वाधिवासान् ॥ १४

[पं.] दिक्पतीनां दिक्पालानां विसर्गं प्रेषणं कृत्वा, सम्मानादींश्च चेलोत्क्षेपै[ः], पुष्प-धूपादि-दानैः कृत्वा, ततः शेषान् दिक्पालेभ्योऽन्यान् शेष-दिव्यावतारान् । आराद् वेगाद् दूराद् वाऽऽसन्नाद् वा प्राप्तान् आगतान् प्रेषयेत् स्वाधिवासान् स्वकीयानि स्थानानि ॥ [१४ ॥]

(गू. अ.) चेलोत्क्षेपो (वस्त्रोनां उछाळवां-ध्वजो फरकाववा वगेरे)वडे, तथा पुष्प, धूप वगेरे आपवा वडे दिक्पतिओ (दिक्पालो)ने सन्मानादि (आदि शब्दथी सत्कार वगेरे) करीने विसर्जन करीने, बाकीना बीजा दिव्यावतारो(देवो)ने जेओ वेगथी, दूरथी के पासेथी आवेला होय, तेमने पोताना अधिवासो (स्थानो) तरफ मोकलावे-विसर्जन करे. १४

[गाथा]

अर्हदभिषेक-दर्शित-साान्निध्य-निरस्त-कल्मषोल्लाघाः ! ।
गच्छन्तु यथास्थानं, ये केचिदुपागता दिव्याः ! ॥ १५

[पं.] अर्हतोऽभिषेक(के) दर्शितं यत् सान्निध्यं तेन निरस्तं यत् कल्मषं पापं तेन उल्लाघा निर्व्याधयः निराकुला यां गच्छन्तु यथास्थानं ये केचिदुपागताः समागताः दिव्या दिवि भवा इति ॥ [१५ ॥]

(ગૂ. અ.) દિવ્ય વિભવવાળા હે દિગ્ગે ! અર્હતના અભિષેકમાં દર્શાવેલ સાન્નિધ્યવડે કલ્મષ(પાપ)ને નષ્ટ કરવાથી ઉલ્લાઘ (નિર્વ્યાધિ, નિરાકુલ) થયેલા આપ, જે કોઈ આ પ્રસંગે અહિં પધાર્યા છો, તે સર્વ યથાસ્થાન(પોતપોતાને સ્થાને) જાઓ-પધારો. ૧૫

[अनुष्टुप्]

ग्रहपीडोपशान्तौ तु, प्रतिमां स्नपयेद् बुधः ।
नवग्रह-परिचरां, प्रभामण्डल-मण्डिताम् ॥ १६

[पं.] ग्रहेभ्यो ग्रहैर्वा पीडा तस्या उपशान्तिः, तस्यां [1]तु कर्तव्यायां प्रतिमां जिनबिम्बं स्नपयेत । कः ? बुधः । किंभूताम् ? नव ग्रहा आदित्यादयः परिचरः परिवारो यस्याः सा तथा ताम् । प्रभामण्डलेन[2] मण्डितामिति ॥ [१६ ॥]

(ગૂ. અ.) ગ્રહોથી અથવા ગ્રહો વડે થતી પીડાની ઉપશાંતિ(ગ્રહશાંતિ) કરવી હોય ત્યારે, બુધે(વિધિના જાણકાર વિદ્વાને) આદિત્ય વગેરે નવગ્રહો-રૂપી પરિચર(પરિવાર)વાળી, તથા પ્રભા-મંડલથી મંડિત(વિભૂષિત) એવી પ્રતિમા(જિનબિંબ)ને સ્નાન(સ્નાત્ર) કરાવે. ૧૬

[अनुष्टुप्]

कृतपूजा बलीयांसः, सातिरेक-बला ग्रहाः ।
भवन्ति दुर्बलाः सौम्याः, मध्यस्था बलशालिनः ॥ [3]१७

---

१ ता. तु । २. [illegible] ता. १२ ।

[पं.] ग्रहपूजा-फलमाह— कृता पूजा येषां ग्रहाणां ते तथा कृतपूजाः सन्तो बलीयांसो बलवत्तराः सातिरेकबला भवन्ति, दुर्बलाश्च पीडाकारिणः सौम्या भवन्ति, मध्यस्थास्तु बलशालिनो बलीयांसो भवन्ति ॥ [१७ ॥]

(गु. अ.) ગ્રહપૂજાનું ફલ કહે છે– પૂજા કરાયા છતા ગ્રહો, જે બલવાન્-બલવત્તર(પ્રબલ) હોય, તે અત્યંત વધારે બલવાળા થાય છે, દુર્બલ(પીડા કરનારા, દુષ્ટ-અશુભ) હોય, તે સૌમ્ય (શુભ) થાય છે અને મધ્યસ્થ હોય, તે બલશાલી(અધિક બલવાળા) થાય છે. १७

[अनुष्टुप्]

ततो यथास्वं वारेषु, यथाशक्ति समाहितः ।
ग्रहाभिषेकं कुर्वीत, वीत-व्यामोह-विप्लवः ॥ १८

[पं.] ततः [1]कारणाद् यथास्वं यथाऽऽत्मीयवारेषु यो यस्य वार इत्यर्थः । यथाशक्ति शक्त्यनतिक्रमेण समाहितो ग्रहाभिषेकं कुर्वीत । वीतो विगतो व्यामोह एव, व्यामोहेन वा विप्लवो यस्य स तथा । विप्लवस्तु अन्यस्य वारेऽन्यस्य पूजाकरणम् ॥ [१८ ॥]

(गु. अ.) ત્યાર પછી (તે પ્રમાણે કર્યા પછી) પોતપોતાના વારોમાં (જે જેનો વાર હોય, તે પ્રમાણે), વ્યામોહ(વ્યાકુલતા) અને વિપ્લવ(બીજાના વારમાં બીજાની પૂજા કરવી તે)થી રહિત થઈને, યથાશક્તિ સમાહિત (સાવધાન-સ્વસ્થ) થઈને ગ્રહોને અભિષેક કરે. १८

---

१ ता. कर ।

[उपजातिः]

कृत्वाऽर्हतः स्नात्रविधिं विधानाद्,
अनन्तकल्याणयुजो यथोक्तम् ।
ततः प्रभामण्डल-मण्डितानां,
कुर्यात् ग्रहाणां क्रमशोऽभिषेकम् ॥ १९

ग्रहस्नानानन्तरं बलि-पुष्प-दक्षिणादिक्रममाह—

[अनुष्टुप्]

यथावर्ण-बलि-[1]स्रग्भिः, यथावर्ण-विलेपनैः ।
यथोक्त-दक्षिणा-दानैः, कृत्वा सानुग्रहान् ग्रहान् ॥ २०

[पं.] यथावर्ण-बलि-[1]स्रग्भिरिति यो यस्य ग्रहस्य वर्णस्तस्य तादृग्वर्ण एव बलिः, [2]स्रक् च कार्येति; एवं विलेपनान्यपीति[3] । यथोक्तानि योग्यानि यानि दक्षिणा-दानानि तैः सानुग्रहान् सप्रसादान् ग्रहान् कृत्वा । ततश्च यतीन् पूजयेदिति संबन्धः ।

तत्र तावदादित्यो हिङ्गुलुकवर्णः । तस्य बली रक्तशालिना कार्यः । साधुभ्यो भोजनं गुडौदन-प्रधानं देयम्, दक्षिणा तु रक्तचन्द्रोदकः ।

सोमः [4]श्वेतः । बलिः [4]श्वेत एव गर्भपष्टिकैः, पुष्पाणि च कुन्दादीनि इति । साधुभ्यो भोजनं घृत-प्रधानं पायसं, दक्षिणा शङ्खः ।

१ ता. स्रग्भि । २ ता. स्रक्च । ३ ता. न्यपीति । ४ ता. स्वेतः ।

(ગૂ. અ.) અનંત કલ્યાણોથી યુક્ત એવા અર્હંતની સ્નાત્ર-વિધિને કથન પ્રમાણે વિધિથી કરીને ત્યાર પછી પ્રભામંડળથી મંડિત એવા ગ્રહોને ક્રમથી અભિષેક કરે. ૧૯

[ગ્રહોને સ્નાન કરાવ્યા પછી બલિ, પુષ્પ, દક્ષિણા વગેરેના ક્રમને કહે છે—

જે ગ્રહનો જેવો વર્ણ હોય, તેને તેવા વર્ણનો બલિ અને તેવા વર્ણની માલા કરવી જોઇએ; વિલેપનો પણ એવી રીતે કરવાં જોઇએ.] વર્ણ પ્રમાણે બલિ અને માળાઓ વડે, તથા વર્ણ પ્રમાણે વિલેપનો વડે, તથા યથોક્ત (યોગ્ય એવાં) દક્ષિણા-દાનો વડે ગ્રહોને સાનુગ્રહ (સપ્રસાદ-પ્રસન્ન) કરીને ['ત્યાર પછી યતિઓ(સાધુઓ)ને પૂજે.']

[૧] તેમાં પ્રથમ આદિત્ય હિંગલોક જેવા વર્ણનો છે, તેને બલિ રાતા શાલિ(ચોખા)વડે કરવો. સાધુઓને ભોજન ગુડ(ગોળ) અને ઓદન(ભાત)ની પ્રધાનતાવાળું આપવું, અને દક્ષિણા રક્ત ચંદ્રોદક (રાતા નાણા)ની આપવી.

[૨] સોમ (ચંદ્ર) શ્વેત છે, તેથી તેને બલિ પણ શ્વેત સાઠી ચોખાઓનો આપવો, પુષ્પો કુંદ વગેરે ચડાવવાં. સાધુઓને ભોજન ઘૃત-પ્રધાન પાયસ(દૂધપાક)નું આપવું. દક્ષિણામાં શંખ આપવો.

अङ्गारको जपाकुसुम-सन्निभः। बलिस्तादृगेव वर्णकैरपि कार्यः। पुष्पाण्यपि रक्तकणवीरादी[२]नीति। साधु-भोजनं घृत-प्रधानं घृतपूर्णादि। दक्षिणा रक्तवसनम्।

---

२ ला. निति।

बुधः पीतः। तस्मै बलि-[1]स्रजौ तादृशावेव। साधु-भोजनं क्षीरान्नम्। दक्षिणा सुवर्णम्।

बृहस्पतिरपि पीतः। भोजनं दध्योदनम्। दक्षिणा वस्त्राणि।

शुक्रः [2]श्वेतः। बलि-पुष्पाणि सोमोत्कानि। साधु-भोजनं घृतम्। दक्षिणा उपानहौ।

शनैश्चर ईषत्कृष्णः। बलि-[1]स्रजावपि तादृशावेव। भोजनं तिलपिष्टम्। दक्षिणा ध्वजः।

राहुरतिकृष्णः। बलिः कृष्णचनकाः। पुष्पाण्यपि कृष्णान्येव। भोजनं कृसरा। दक्षिणा अयोमयं भाण्डम्।

केतुर्धूम्रवर्णः। बलि-स्रजौ तादृशावेव। भोजनं नानाप्रकार-[3]मन्नम्। दक्षिणा कृष्णकम्बलः। [२०]

[गाथा]

एवं ग्रहोपशान्तिः, कार्या नरेण शान्तिमिच्छता ॥ इति।

[૩] અંગારક (મંગલ) જપાનાં કુસુમ(જાસુદ) સરખો હોય છે. તેને બલિ તેવા જ વર્ણનો વર્ણકો વડે પણ કરાય. પુષ્પો પણ રાતાં કણેર વગેરે. સાધુને ભોજન ઘૃત-પ્રધાન ઘેબર વગેરે. દક્ષિણામાં રાતું વસ્ત્ર.

[૪] બુધ પીત(પીળા વર્ણવાળો) હોય છે. તેને બલિ અને માલાઓ તેવા જ વર્ણની. ભોજન ક્ષીર-પ્રધાન અન્ન દક્ષિણામાં સુવર્ણ.

१ सा. स्रजौ। २ सा. श्वेतः। ३ सा. राम।

[૫] બૃહસ્પતિ પણ પીળો હોય છે. ભોજન દહિ-ભાત. દક્ષિણામાં વસ્ત્રો.

[૬] શુક્ર શ્વેત છે. બલિ અને પુષ્પો સોમમાં કહ્યાં તે. સાધુને ભોજન ઘૃત. દક્ષિણામાં ઉપાનહો (પગરખાં).

[૭] શનૈશ્ચર ઇષત્(થોડા) કૃષ્ણ હોય છે. બલિ અને માલા પણ તેવી જ. ભોજન તિલ-પિષ્ટ (તલ-ચૂર્ણ-લોટ). દક્ષિણામાં ધ્વજ.

[૮] રાહુ અતિ કૃષ્ણ હોય છે. બલિ કાળા ચણા. પુષ્પો પણ કાળાં જ. ભોજન કૃસરા(તિલાન્ન). દક્ષિણામાં લોઢાનું પાત્ર-વાસણ.

[૯] કેતુ ધૂમાડા જેવા વર્ણવાળો હોય છે. બલિ અને માલા પણ તેવા જ વર્ણના. ભોજન વિવિધ પ્રકારનું અન્ન. દક્ષિણામાં કાળો કામળો. ૨૦

શાંતિને ઇચ્છતા મનુષ્યે એવી રીતે ગ્રહોપશાંતિ કરવી જોઇએ.

[अनुष्टुप्]

ततश्च सङ्घं गच्छं वा, यथासम्भवमेव वा ।
वस्त्र-पात्रान्न-पानाद्यैः, पूजयेत् प्रयतो यतीन् ॥ २१

[पं.] ततोऽनन्तरमुत्सर्गेण सङ्घम्, अपवादेन गच्छमात्मीयं, ततोऽपि यथासम्भवमिति यद् यस्य सम्भवति, यो वा साधुस्तत्र सम्भवतीति पूजयेत् सपर्यां विदध्यात्। प्रयत आदरवान्। कैः ? वस्त्र-पात्रान्न-पानाद्यैः। कान् ? यतीन् त्यक्त-गृहवास-प्रपन्नानिति ॥ [२१ ॥]

(ગૂ. અ.) ત્યાર પછી શ્રદ્ધાળુ શ્રાવક આદરવાળો થઇને ઉત્સર્ગથી સંઘને, અપવાદથી પોતાના ગચ્છને, ત્યાર પછી

સંભવ પ્રમાણે (જેને જે સંભવે, અથવા ત્યાં જે સાધુ સંભવે) તેને પૂજે; ગૃહવાસ-પ્રપંચને ત્યાગ-કરનારા યતિઓને(સાધુ-ઓને) વસ્ત્ર, પાત્ર, અન્ન-પાન વગેરે દ્વારા પૂજે. ૨૧

स्नात्रानन्तरं स्नात्र-[1]प्रशंसाद्वारेण धर्मकथामाह—

[उपजातिः]

प्रशस्यमायुष्यमथो यशस्यं, जयास्पदं सम्पदमावहन्तम् ।
हेतुं सदा सौख्य-परंपराणां, करोत्यपुण्यो न जिनाभिषेकम् ॥२३

[पं.] प्रशस्यं प्रशंसनीयम् । आयुष्यं आयुषे हितम् । अथो निपातः समुच्चयार्थः । यशस्यं यशसे हितम् । जयाना[2]मास्पदं स्थानं कारणमिति तात्पर्यम् । सम्पदं समृद्धिम् आवहन्तं प्रापयन्तम् । सौख्यानां याः परंपराः चक्रवर्तीन्द्र-मोक्षाद्यास्तासां सदा हेतुं निमित्तं तमेवम्भूतं जिनाभिषेकम् अपुण्यो जनो न करोति, तस्य तथाभूतसमग्रसामग्र्यप्राप्तेरिति ॥ [२३ ॥]

(ગૂ. અ.) [સ્નાત્ર પછી, સ્નાત્ર-પ્રશંસા દ્વારા ધર્મકથાને કહે છે—] પ્રશસ્ય(પ્રશંસનીય), આયુષ્ય માટે હિતકારી, જયોના આસ્પદરૂપ-સ્થાનરૂપ (અર્થાત્ કારણ), સંપદા(સમૃદ્ધિ) પ્રાપ્ત કરાવનાર, ચક્રવર્તીનાં, ઇંદ્રનાં અને મોક્ષનાં સુખોની પરંપરાઓના સદા હેતુ(નિમિત્ત)રૂપ એવા પ્રકારના જિનાભિષેકને પુણ્ય-રહિત (હીનપુણ્ય) જન કરતો નથી; કારણ કે તેને તેવા પ્રકારની સમગ્ર સામગ્રી પ્રાપ્ત થયેલી હોતી નથી. ૨૩

१

[अपरवक्त्रं=भद्रिका]

इति विहत-विपत्पराक्रमं, स्नपनविधिमर्हतोऽर्हतो विधिम् ।
प्रतिसमयमनुस्मरन्ति ये, सकल-सुखास्पदतां व्रजन्ति ते ॥२४

[पं.] [1]इति परिसमाप्तौ । [2]विहतः विपद् आपदः पराक्रमः सामर्थ्यं येन स तथा तम् । कम् ? स्नपन-विधिं स्नात्र-विधानम् । कस्य ? अर्हतः । किंभूतस्य ? विधिमर्हतः समस्त[3]शोभनविधान-योग्यस्य । प्रतिसमयं प्रतिक्षणमनुस्मरन्ति चिन्तयन्ति ये कृतिनस्ते सकल-सुखास्पदतां समस्त-[4]सातवेदनीय-भाजनतां व्रजन्तीति ॥ [२४ ॥]

श्रीशान्ति(? वादि)वेतालीय-पर्व्व-पञ्जिका समाप्ता इति ।
कृतिरियं श्रीशीलाचार्यस्य ।

(ગૂ. અ.) એ પ્રમાણે, સમસ્ત શોભન વિધિને યોગ્ય એવા અર્હતનો સ્નપન(સ્નાત્ર)-વિધિ, જે વિપત્તિના પરાક્રમને વિનષ્ટ કરનાર છે, તેને જે ભાગ્યશાળીઓ પ્રતિસમય(પ્રતિક્ષણ) સંભારે છે, તેઓ સકલ સુખોનાં સ્થાનને પામે છે. ૨૪

શ્રીશાંતિ(? વાદિ)વેતાલીય પર્વની પંજિકા સમાપ્ત થઈ,
આ કૃતિ શ્રીશીલાચાર્યની છે.

卐

१ ता. इतिः । २ ता. विहितः । ३ ता. शोभन । ४ ता. साता ।

परिशिष्टम् [१]

ग्रन्थद्वयस्य मा. सं. पद्यानां

वर्णक्रमेण सूची।

[अपरवक्त्र'=भद्रिका]

इति विहत–विपत्पराक्रमं, स्नपनविधिमर्हतोऽर्हतो विधिम् ।
प्रतिसमयमनुस्मरन्ति ये, सकल–सुखास्पदतां व्रजन्ति ते ॥२४

[पं.] [1]इति परिसमाप्तौ । [2]विहत: विपद आपद: पराक्रम: सामर्थ्यं येन स तथा तम् । कम् ? स्नपन–विधिं स्नात्र–विधानम् । कस्य ? अर्हत: । किंभूतस्य ? विधिमर्हत: समस्त[3]शोभनविधान-योग्यस्य । प्रतिसमयं प्रतिक्षणमनुस्मरन्ति चिन्तयन्ति ये कृतिनस्ते सकल–सुखास्पदतां समस्त–[4]सातवेदनीय–भाजनतां व्रजन्तीति ॥ [२४ ॥]

श्रीशान्ति(? वादि)वेतालीय-पर्व्व-पञ्जिका समाप्ता इति ।
कृतिरियं श्रीशीलाचार्यस्य ।

(ગુ. અ.) એ પ્રમાણે, સમસ્ત શોભન વિધિને યોગ્ય એવા અર્હત્‌નો સ્નપન(સ્નાત્ર)-વિધિ, જે વિપત્તિના પરાક્રમને વિનષ્ટ કરનાર છે, તેને જે ભાગ્યશાળીઓ પ્રતિસમય(પ્રતિક્ષણ) સંભારે છે, તેઓ સકલ સુખોનાં સ્થાનને પામે છે. ૨૪

શ્રીશાંતિ(? વાદિ)વેતાલીય પર્વની પંજિકા સમાપ્ત થઈ,
આ કૃતિ શ્રીશીલાચાર્યની છે.

卐

१ ता. इतिः । २ ता. विहितः । ३ ता. शोमन । ४ ता. साता ।

परिशिष्टम् [१]

ग्रन्थद्वयस्य प्रा. सं. पद्यानां

वर्णक्रमेण सूची।

पद्य-प्रारम्भः	पृष्ठे	क्रमांकः
अद्यापि जन-समाजो	५२	१०
अद्याभिषेकसमये	६३	१५
अन्यद्पाकृतपङ्क-	९७	१०
अभिषेकपयोधारा	७४	१२
अभिषेकवारि हारि	८३	२३
[पं.] अभिषेकविधिमुदारं	४२	२
अभिषेकादिमहोत्सवम्	१००	१५
[पं.] अर्पितमनर्पितं वस्तु-	४२	१
अर्हदभिषेक-दर्शित-	११४	१५
अर्हदभिषेक-पूतं	८२	२२
अवणिय-कुसुमाहरणं	९	८
अवणेउ निरवसेसं	२०	२२
अवरिक्खलिएण त्रिय	८	७
अवहरउ मज्जण-जलं	२७	२२
अशेषभुवनान्तराश्रित-	४८	५
[पं.] अशेषापौघहन्तारं	१	१
अहिअं विलेवणामोय-	३९	५२
अहो ! विविधविस्मया-	६०	१२

卐

परिशिष्टम् [२]

इतिहासोपयोगि–विशेषनाम–सूची ।

卐

परिशिष्टम् [२]

निर्दिष्ट-वृत्त-सूची ।

परिशिष्टम् [४]

पंजिका-निर्दिष्ट-व्याकरणसूत्रादि-सूची।

सूत्रादि	पृष्ठे	आधारस्थलम्
अचो यत्	१९	[पाणिनीये ३-१-९७
अधीगर्थदयेषां	२९	[पा० २-३-५२
इदुत्-पूति-	२५	[पा० ५-४-१३५
उत्पाद्-व्यय-ध्रौव्य-	१९	[तत्त्वार्थसूत्र अ. ५, सू. ३०
उपमानेन यत् तत्त्वं	३८	[अलंकारे श्लिष्ट-श्लेष
उपमापदसंयोगादुपमाने	२६	[पाणिनीये प्रा. ल०
उवमाए य संजुत्तं	२९	[अलंकार० उत्प्रेक्षा
गीतिरेव गीतिका	२४	[जयदेव-
गुण-संघातः संघः	९	[आगमः
चुक्को भवेय	६७	[आगमः
दादुभ्य(दाद्युमा)भ्याम्	६७	[पा० [illegible]
नमो वरिवः-	६	[पा० [illegible]
प्रज्ञादिभ्यश्च	३०	[पा० [illegible]
शेषाद् विभाषा	१३	[पा० [illegible]
ऋयदोरल् (ऋदोरप्)	३२	[[illegible]
साहार आम्रः	[illegible]	[illegible]
सूक्ष्मान्तरितदूरार्थाः	[illegible]	[illegible] षुः।
सौम्यं गण्डया-	[illegible]	[illegible] क्षिप्वा
स्वाभाविकाः कर्मविन[illegible]	[illegible]	[illegible]

परिशिष्टम् [५]

विक्रमीयचतुर्दशशताब्द्या उत्तरार्धे
*श्रीजिनप्रभसूरिणोपदर्शिते देवाधिदेव-पूजाविधौ
निर्दिष्टानि प्रस्तुतग्रन्थ-पद्यानि।

**पूया य दुविहा-[१] निचा, [२] नेमित्तिया य। तत्थ निचा पइदिण-करणिज्जा सा य भणिया। नेमित्तिया पुण अट्ठमि-चउद्दसि-कल्लाणतिहि-अट्ठाहिया-संवच्छरियाइ-पव्व-भाविणी। सा य ण्हवण-पहाणा। अओ संपयं ण्हवण-विही दंसिज्जइ। सा य सक्कयभासा-बद्ध-गीइ-कव्व-अज्जया-वह-वित्तबहुल त्ति सक्कयभासाए चेव लिहिज्जइ--

तत्र प्रथमं पूर्वोक्तस्नानादिक्रमेण देवगृहं प्रविश्य धौतपोतिकां परिधाय, देवस्य धूपवेलां धूमावली-पुष्पांजलि-लवण-जलारात्रिकावतारण-मंगलदीपोद्भावनारूपां कृत्वा, शक्रस्तवं भणित्वा, साधूनभिवन्द्य, स्नपन-पीठं प्रक्षाल्य, चन्दनेन तत्र स्वस्तिकं विधाय, पुष्प-वासादिभिश्च संपूज्य, प्रतिमाया अग्रतः स्थित्वा, सविशेषकृत-मुखकोशो 'नमोऽर्हत्-सिद्धाचार्योपाध्याय-सर्वसाधुभ्यः' इति भणन-पूर्वं 'श्रीमत् पुण्यं पवित्रं' [अर्हदभिषेकविधि पृ. ४१-४८] इत्यादि वृत्त-पंचकं पठित्वा, स्नपनपीठस्योपरि कुसुमांजलिं स्नपनकारः क्षिपेत्। स्नपनकाराश्च द्व्यादयो द्वात्रिंशदन्ता अधिकाः

卐श्रीजिनप्रभसूरि-परिचयो द्रष्टव्योऽस्मत्संकलिते 'श्रीजिनप्रभसूरि अने सुल्तान महम्मद' संज्ञके ग्रन्थे—ला. भ.

स्युः। ततः चलप्रतिमां स्नपनपीठे स्थापयेत्, सृष्ट्या च प्रतिमाया जलधारां भ्रामयेत्, चन्दनेन च पूजयेत्। ततः शक्रस्तव-भणन-साधुवन्दने कुर्यात्। स्थिरप्रतिमानां तु स्थानस्थितानामेव कुसुमांजल्यादि सर्वं कर्तव्यम्। ततः कुसुमांजलिं गृहीत्वा '<u>प्रोद्भूतभक्तिभर-</u>'[अर्हद० पृ. ४९-५२] इत्यादि वृत्त-पंचकं भणित्वा प्रतिमायास्तं क्षिपेत्। ततो निर्माल्यमपनीय प्रतिमां प्रक्षाल्य पूजयेत्। ततः '<u>सद्वेद्यां भद्रपीठे</u>'[अर्हद० पृ.५३,५४] इत्यादि वृत्त-द्वयेन कुसुमांजलिं क्षिपेत्। ततः सर्वौषधिं गृहीत्वा '<u>मुक्तालंकार-</u>'[अर्हद० पृ. ६६] इत्यार्यया पुष्पालंकारावतारणे कृते सर्वौषधि-स्नानं कारयेत्। ततः प्रक्षाल्य, संपूज्य च प्रतिमाया '<u>भव्यानां भव-सागर-</u>'[अर्हद० पृ.६६] इति वृत्तेन धूपमुत्क्षिपेत्। तत एकं पुष्पं समादाय '<u>किं लोकनाथ!</u>' [अर्हद० पृ. ६७] इति वृत्तं भणित्वा उष्णीषदेशे पुष्पमारोपयेत्। ततः कलशद्वयं कलशचतुष्टयादि वा प्रक्षाल्य धूप-पुष्प-चन्दन-वासादिभिर्वास्य कुंकुम-कर्पूर-श्रीखण्डादि-संपृक्त-सुरभिजलेन भृत्वा तिद्दिन्दुस्तं पट्टके चन्दन-कृत-स्वस्तिके संस्थापयेत्। ततः कुसुमांजलि-पंचकं क्रमेण '<u>बहलपरिमल-</u>'[ ] इत्यादि आर्यावृत्त-पंचकं पठित्वा क्षिपेत्। नवरमाद्यान्त्यवृत्तयोः 'क्लोदर्हन्-निद्रा-' इत्यादि भणेत्।

वृत्तान्ते तु शङ्ख-भेरी-झल्लर्यादि-वाद्यानि वाद्यानि स्युः। शाखिकायाः कलशान् भृत्वा कुसुमांजलिमेकं क्षिपेत्, क्षिप्त्वा वा कलशान् भरेदुभयथाऽप्यदोषः।

तत इन्द्र-इन्द्राणीन् प्रक्षाल्य, हस्तयोः ... च कृत्वा, स्नपनक्रियद्रव्यनिक्षिप्ते संक्रमद्रुव्य...

'नमोऽर्हत्-सिद्धा-' इत्यधीत्य 'जम्ममज्जणि जिणइ वीरस्स' [ ] इत्यादि कलशवृत्तेपु जन्माभिपेककलश-वृत्तान्तेपु श्राद्धैः पठितेपु, तदभावे स्वयं वा भणितेपु कुम्भपिधानाऽपनीय, पंचशब्दे वाद्यमाने, श्राविकासु जिन-जन्माभिषेक-गीतानि गायन्तीपु उभयतोऽप्यखण्डधारं स्नपनं कुर्वन्ति। द्रष्टारश्च जिन-मज्जन-प्रतिबद्ध-हृद्यपद्यानि पठन्ति, मुहुर्मुहुर्मूर्धानं नमयन्ति।* *

ततः शुद्धोदकेन प्रक्षालं कृत्वा धूपितवस्त्रखण्डेन प्रतिमां रूपित्वा चन्दनेन समभ्यर्च्य समालभ्य वा पुष्पपूजां विधाय 'मीन-कुरंग-मदा-' [अर्हद० पृ. ७१] इति वृत्तेन धूपमुद्ग्राहयेत्। तत आहारस्थालं दद्यात्। ततः परिधापनिकां प्रतिलिख्य, करयोरुपरि निवेश्यैकस्मिन् धूपमुद्ग्राहयति सति पुष्प-चन्दन-वासैरधिवास्य 'नमोऽर्हत्-सिद्धाचार्यो-' इत्यादि भणित्वा 'शक्रो यथा जिनपतेः' [ ] इति वृत्तद्वयमधीत्य सोत्सवं देवस्योपरिष्टादुभयतो लम्बमानां निवेशयेत्। ततः कुसुमांजलि-धर्जे लवण-जलारात्रिकावतारणं मङ्गलदीपान् प्राग्वत् कुर्यात्, नवरं लवणाद्यवतारणेपु तथैव प्रतिवृत्तं वादित्र-मन्त्रध्वनिं कुर्यात्। ततो यथासंभवं गुरु-देशनां श्रुत्वा स्वगृहमेत्य स्नपनकारादि-साधर्मिकान् भोजयेद्। इत्योघतः स्नपनविधिः॥

[तत्रैव छत्रभ्रमणविधौ-'प्रोद्भूतभक्ति-' [अर्हद० पृ. ४९] इत्यादिवृत्तैः कुसुमांजलिं क्षिपेत् ततस्तस्याः प्रतिमायाः 'हियमाई पढंतं' [जिनस्नात्रविधि पृ. ११] इति गाथया स्नानं कुर्यात्।]* *

" अथ पंचामृत-स्नात्रविधिः-तत्र छत्रभ्रमणकृते वा 'जम्म-मज्जण' इति वृत्तपंचकेन प्रथमं गन्धोदक-स्नान-पर्यन्तं विधि

कृत्वा, 'मीन-कुरंग-मदा-' [अर्हद० पृ. ७१] इति धूपं दद्यात्, ततो 'नमोऽर्हत्-सिद्धा-' इति भणन-पूर्वं 'मज्जणे सुर देव' [ ] इति गाथया इक्षुरस-स्नानं विदध्यात् । ततो 'मीन-कुरंग-मदा-' [अर्हद० पृ. ७१] इति धूपः । एवं वक्ष्यमाणसर्वस्नानान्तरालेष्वनेनैव धूपं दद्यात् ।

ततः 'पायात् स्निग्धमयी' [अर्हद० पृ. ७२] इत्यार्यया घृत-स्नानम्, ततः पिष्टादिभिः स्नेहमुद्धार्य 'उन्निद्रमल्लिकोद्भासि' [अर्हद० पृ. ७३] इत्यार्यया, 'वहइ सिरि जियसम्मत्त-' [जिन-स्नात्रविधि पृ. १४] इति गाथया वा दुग्धस्नानम् । ततः 'उवणेउ मंगलं वो' [जिनस्नात्र० पृ. १६] इत्यादि गाथयैव दधिस्नानम् । तत एकोनविंशत्या 'अभिषेकतोयात्' [अर्हद० पृ. ७४] इत्यादिभिर्वृत्तैः, आद्यान्तवृत्तयोः 'नमोऽर्हत्-सिद्धा-' इत्युच्चारयन् एकोनविंशतिगन्धोदकेन धारा देयेति क्रमः ।

ततः पंचधारकं, तत्र प्रथमं 'सर्वौषधि' [अर्हद० पृ. ८१] इति वृत्तेन सर्वौषधिस्नानम् ।

ततः 'स्वामिन् ! नित्यं' [अर्हद० पृ. ८१] इति वृत्तेन जातिफलादि-सौगन्धिकस्नानम् ।

ततः 'स्वच्छतया' [अर्हद० पृ. ८१] इति वृत्तेन शुद्धजल-स्नानम् ।

ततः 'कषाय कर्यं' [अर्हद० पृ. ८१ ...

ततश्च '<u>भवति लघोरपि</u>' [अर्हद० पृ. ९२] इति वृत्तेन कुंकुम-चन्दन-स्नानम् । इति पंचधारकम् ।

ततः '<u>कुंकुमद्रवां द्यामिव</u>' [अर्हद० पृ. ९३] इति वृत्तेन चन्दनविलेपनम् ।

ततः '<u>स्नपनयतु भवान्तं</u>' [अर्हद० पृ. ९४] इति वृत्तेन कस्तूरिकामयपट्टं कुर्यात् ।

ततो '<u>भाति भवतो ललाटे</u>' [अर्हद० पृ. ९५] इति वृत्तेन गोरोचनया सर्वेश्च देवस्य तिलकं कुर्यात् ।

ततो '<u>मेरौ नन्दन-पारिजात-</u>' [ ] इत्यादिवृत्त-सप्तकेन क्रमात् सप्त कुसुमांजलीन् क्षिपेत् ।

ततः पूजाकारोऽधिवासिते कलशचतुष्टये स्नपनकारैर्गृहीते सत्येकं प्रतिमायाः पुरतः स्थित्वा '<u>कर्पूरस्फुटभिन्न-</u>' [ ] इत्यादि वृत्तद्वयेन कुसुमांजलिद्वयं प्रक्षिपेत् । पश्चात् कलशचतुष्टयेन स्नपनकाराः स्नानं कुर्युः ।

तदनन्तरमाहारस्थालं भगवतः पुरो दध्यात् ।

ततः परिधापनिकां लवण-जलारात्रिकावतारणं मंगलप्रदीपं च प्राग्वत् कुर्यात् ।

इति पंचामृतस्नानम् ।

卐

[विशेषपर्वसु विघ्नशान्त्यै अष्टाह्निकाद्युपयोगिविधौ दिक्पालादिस्थापने-] 'सद्वेद्यां भद्रपीठे' [अर्हद० पृ. ५३-५४] इति वृत्तद्वयेन कुसुमांजलि-प्रक्षेप-पर्यन्तविधिः । दिक्पालादिस्थापने- 'ऐरावत-ममारूढ-' [ ] वृत्तं पठित्वा.......... 'भो भोः सुरासुर-' [अर्हद० पृ. ५५] इति वृत्तद्वयेन दिक्पाल-पट्टकोपरि कुसुमांजलिं क्षिपेत् । तद्‌ 'इन्द्रमग्निं यमं चैव' [अर्हद० पृ. ५५] इति वृत्तेन क्रमेण दिक्पालान् कुंकुम-चन्दन-टिक्केषु स्थापयेत् । स्थापना चेयम्-

ब्र०		
इ०	अ०	
कु०	ई०	य०
व०		
वा०	नै०	
ना०		

तेषु दश पूपिका धूपसुरभिता दधि-दूर्वाऽक्षत-पुष्प-युक्ताः 'प्राचीदिग्लघु-वर !' [अर्हद० पृ. ५६] इत्यादिवृत्तदशकं पठित्वा क्रमेण दद्यात् । एकैकां पूपिकामेकैकेन वृत्तेन एकैकस्मिन् टिक्के दध्यात् ।×× 'इति दिगधिप-' [अर्हद० पृ. ६४] इति वृत्तेन दिक्पालानामुपरि पुष्पांजलिं प्रक्षिपेत् ।×× अनन्तरं 'मुक्तालंकारविकार-' [अर्हद० पृ. ६६] इत्यादिविधिः प्रागुक्त एव ।

यावन्मंगलप्रदीपे कृते शक्रस्तवानन्तरं मंगलप्रदीपमनुत्ताप्य ततो धूपमुत्क्षिपेत् । 'नमोऽर्हत्-सिद्धा-' इति गृणन् 'चेलोत्क्षेपैः' [अर्हद० पृ. ११४] इति वृत्तद्वयेन दिक्पालान् विसर्जयेत् । दिक्पालपट्टिकायामीशानविक्पूपिकां मुक्त्वाऽन्या नवदिक्पूपिका उत्तारयेत्, अंचलं वाऽवतारयेत् ।

एवं 'शक्राद्या लोकपाल-' [ ] इति वृत्तेन गृ(म)ह-पट्टिका-देवताम् विसृज्यांचलावतारणं कुर्यात्। केचित् प्रथममेतान् विसृज्य, पश्चाद् दिक्पालान् विसृजन्ति।" ×××

ततो द्वौ धौतपोतिकौ श्रावकेन्द्रौ कलशोदकेन शृंगारद्वयं भृत्वोभयतस्तिष्ठेताम्। एकः स्थालके धृत्वा पुष्प-चन्दन-वासान् गृहीयाद्, अपरश्च धूपायनं पाणिप्रणयीकुर्यात्। ततस्त एव श्रावकाः सप्त नमस्कारान् पठित्वा सप्त धाराः कलशे निक्षिप्य 'नमोऽर्हत्-सिद्धा-' इत्युचार्य, आदौ 'अजिय जियसव्वभयं' इति स्तवेनान्यैः स्वयं वा पठितेन शान्तिं घोषयेयुः। सर्वपद्यानां प्रान्ते एकैकां धारां कलशे शृंगारमाहिणौ समकालं दद्याताम्। एकश्च पुष्पादीन् क्षिपेद्, अपरश्च धूपं दद्यात्।

स्तव-समाप्तौ पुनर्शृंगारौ भृत्वा 'बृहासिकम-' स्तोत्रेण शान्तिं घोषयेयुः।

तथैव पुनर्भयहर-स्तवेन, ततः 'तं जयउ जये तित्थं' तदनु 'भयरहियं' इति स्तवेन, तदनन्तरं 'सिग्घमवहरउ विग्घं' इति स्तवेन शान्तिं घोषयेयुः॥

सर्वत्र पद्य-समाप्तौ कलशे धारादान-पुष्पादि-क्षेपाः प्राग्वत्, नवरं स्तवानामन्त्यवृत्तं त्रिर्भणेयुः। ततश्च सप्तकृत्व उपसर्गहर-स्तोत्रं भणित्वा धारादान-पुष्पादिक्षेपविधिना शान्तिं घोषयेयुः। शान्तौ च घोष्यमाणायां साधु-साध्वी-श्रावक-श्राविका उपयुक्तास्तुमुलं निवार्य शान्तिं शृणुयुः।

इति शान्ति-घोषणं कृत्वा, मंगलदीपमनुज्ञाप्य प्रागुवद् दिक्पाल-ग्रहादीन् विसृज्य, प्रक्षाल्य, ततः प्रथमं कलशमाहिण्ये शान्त्युदकं पूगफलादि च समर्प्य, क्रमात् सकलसंघाय समर्पयेयुः । तच्च सर्वेषु उत्तमाङ्गायङ्गेषु लगयेयुः, गृहादि च तेनाभिषिंचेयुः । इति शान्तिपर्व-विधिः ।

देवाहिदेव-पूआ-विही इमो भवियणुग्गहट्ठाए ।
उपदर्शितो जिनप्रभसूरिभिराम्नायतः सुगुरोः ॥"

卐

[વિશેષ માટે જુઓ શ્રીજિનપ્રભસૂરિની વિધિમાર્ગપ્રપા સામાચારી શ્રીજિનવિજય-સંપાદિત, શ્રીજિનદત્તસૂરિ-પ્રાચીન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ (સૂરત) ગ્ર. ગ્રં. ૪૩નું પરિશિષ્ટ-દેવપૂજાવિધિ]

卐

शुद्धिपत्रकम्

[विषय-प्रदर्शने]

पृष्ठे	पंक्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्
४	२२	-न्मृष्टो	-न्मृष्टं
५	२१	-विथि-	-विधि-
७	१६	-घोपयेत्	-घोषयेत
,,	१८	गोष्टी	गोष्ठी

पृष्ठे	पंक्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्
२	१	-रवर्जित-	-रैर्जित-
४	२२	ऋयदोरल्	[ऋदोरप्]
५	२	बोहित्थ-	बो[१]हित्थ-
,,	१५	जंपावणं	[३]जं पावणं
१४	३	सिरि	सिरिं
१५	१६	मसृण	मसृणं
१७	२२	ढितु	दितु
१९	१५	उत्पाद्	उत्पाद
,,	१६	३०	२९
२७	५	कयह	कह
,,	१९	माह	मोह
८	५	चंदणु	चंदण
०	६	मीक्खं	मोक्खं

पृष्ठे	पंक्ती	अशुद्धम्	शुद्धम्
३८	६	श्लषः	श्लेषः
,,	८	शंसि तो	शंसितो
४४	१		[पं.]
४७,४८	८,१		[पृथ्वी]
५०	१९	शृङ्गे	शृङ्गे
५४	१६	प्रोलसम्	प्रोल्लसन्
५९,६०	१४,१९		[पृथ्वी]
६१	९	ऽप्याढ्यः	ऽप्याढ्यः
,,	२०	दारिद्र	दारिद्र
६२,७०	१,१		[पृथ्वी]
६७	४	दादुर्मध्या	[दादुमाख्या]
७०	१	कोल्लसत्	प्रोल्लसत्
७५	१५	धष्ट	धृष्ट
७६	४	गात्र	गात्रं
७७	५		[द्रुतविलम्बितम्]
७८	१२	वरकलि	वल्कलि
७९	३		[तरंगकम्=शोपकम्]
८०	१८	डुडु मेडु	डुडु
८१	४	शीलाथी	शिलाथी
,,	२३	कान्त	कान्ता
८३	११	शिखर	शिखरि
८९	१३	-ज्ञानाम-	-ज्ञाना-

शुद्धिपत्रकम्

पृष्ठे	पंक्ती	अशुद्धम्	शुद्धम्
९४	१०	भगवंतते	[भवांत]
९९	७	–शममा–	–शमा–
९९	१८	श्र'धा	श्रद्धा
१००	३	–वग–	–वर्ग
१०१	१९	विघेय–	विधेय
१०५	१६	–कलिक्षतो	–कलि क्षतो
१३१	१०	क्षीरोम्भोधि	क्षीराम्भोधि
,,	१८	–शा कार	शास्त्रकार
१३५	२	व्याकरण	व्याकरण
१३८	२२	–भ्रंमण–	–भ्रमण–

જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળનાં
પ્ર કા શ નો

[૧] પ્રતિક્રમણસૂત્ર-પ્રબોધટીકા (ભાગ-૧લો)

—પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોના અષ્ટાંગ વિવરણને સમાવતા આ પુસ્તકના ત્રણ ભાગો પૈકી આ પ્રથમ ભાગમાં 'અરિહંત-ચેઈયાણું' સુધીનાં સૂત્રો સામેલ કરવામાં આવ્યાં છે.

—કાયોત્સર્ગ ઉપર પુષ્કળ પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે. 'ઉવસગ્ગહર'ના અર્થ-ગૌરવમાં વધારો કરવામાં આવ્યો છે. આલંબન-યોગનું રહસ્ય સમજાવવામાં આવ્યું છે. આ ભાગનાં પાંચે પરિશિષ્ટો ફરી ફરીને ધ્યાન પૂર્વક વાંચવા યોગ્ય છે. આવૃત્તિ બીજી—મૂલ્ય રૂા. ૫-૦૦

*[૨] પ્રતિક્રમણસૂત્ર-પ્રબોધટીકા (ભાગ-૨જો)

—આ ભાગમાં 'ભગવાન્ હં'થી આરંભી 'ભરહેસર' સુધીનાં સૂત્રો સમાવિષ્ટ કરાયાં છે.

પંચાચાર અને શ્રાવકધર્મ પર પુષ્કળ પ્રકાશ પાથરવામાં આવ્યો છે.

—'લઘુશાંતિ' પર ૧૦૦ પાનાનું વિવેચન કરી, તેનાં પદે પદનું રહસ્ય સમજાવી, તેમાં રહેલો મંત્રોનો ગૂઢાર્થ પ્રકાશમાં આણવામાં આવ્યો છે. —મૂલ્ય રૂા. ૫-૦૦

[૩] પ્રતિક્રમણસૂત્ર-પ્રબોધટીકા (ભાગ-૩જો)

—'મન્નહ જિણાણં'થી આરંભી પ્રતિક્રમણનાં અવશિષ્ટ સર્વ સૂત્રો આમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે. ઉપરાંત અનેક મહત્ત્વના વિષયો આમાં ચર્ચવામાં આવ્યા છે. ખાસ કરીને 'અજિતશાંતિસ્તવ' પર પુષ્કળ પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે.

—પ્રાચીનમાં પ્રાચીન પ્રતિના આધારે 'સંતિકર' સ્તવનનો પાઠ સુધારીને આપવામાં આવ્યો છે.

પાંચે પ્રતિક્રમણના વિધિ તથા હેતુઓ, સ્તવનાદિસંગ્રહ, અનેક પરિશિષ્ટો સમુચિત રીતે અપાયા છે.

૨૪૦૦ પૃષ્ઠ-પ્રમાણ આ ૩ ગ્રંથો એક યાદગાર કૃતિ-સમા છે.

પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોનું આટલું સર્વાંગ-શુદ્ધ સંસ્કરણ અન્ય કોઇ જોવામાં આવતું નથી. —મૂલ્ય રૂા. ૫-૦૦

*[૪] પ્રતિક્રમણની પવિત્રતા

—પ્રતિક્રમણ સૂત્રના રચયિતા, પ્રતિક્રમણ સૂત્રનું અધ્યયન પ્રથમ કેમ? પ્રતિક્રમણની આવશ્યકતા, પ્રતિક્રમણની ચારિત્ર ઉપર અસર વગેરે વિષયોની વિશદ મીમાંસા કરી અનેક શંકાઓનાં શાસ્ત્રીય સમાધાન આપવામાં આવ્યાં છે.   આવૃત્તિ બીજી—મૂલ્ય રૂા. ૦-૬૨

*[૫] પંચપ્રતિક્રમણસૂત્ર (પ્રબોધટીકાનુસારી) ગુજરાતી આવૃત્તિ

—શબ્દાર્થ, અર્થ-સંકલના તથા સૂત્ર-પરિચય સાથે વિધિઓ, ઉપયોગી વિષયો, વિધિના હેતુઓ, ચૈત્યવંદનો, સ્તવનો, સ્તુતિઓ વગેરેનો સમાવેશ કરતું આ સર્વાંગ શુદ્ધ પ્રકાશન છે. ૬૪૦ પાનાનો દળદાર ગ્રન્થ.

—મૂલ્ય રૂા. ૨-૦૦

*[૬] પંચપ્રતિક્રમણસૂત્ર (પ્રબોધટીકાયુક્ત) [illegible]
—શબ્દાર્થ, અર્થ-સંકલના તથા [illegible]
ઉપર્યુક્ત ગ્રંથનું આ હિન્દીમાં પ્રકાશન છે.

—[illegible]

*[૭] સચિત્ર સાર્થ સામાયિક ચૈત્યવંદન [illegible]
—સામાયિક તથા ચૈત્યવંદનનાં [illegible]
સરળ ભાષામાં વિવેચન કરી, [illegible]
સમજૂતિ આપવામાં આવી છે. —[illegible]

[૮] યોગપ્રદીપ
—લગભગ દોઢસો શ્લોક-પ્રમાણ [illegible]
જેવા ગહન વિષય ઉપર ગંભીર [illegible]
પ્રાચીન ગુજરાતી બાલાવબોધ તથા [illegible]
વિશિષ્ટ વિવેચન કરવામાં આવેલ છે.

—[illegible]

*[૯] ધ્યાન-વિચાર (સચિત્ર)
—આ ગ્રંથ જૈનદર્શને બતાવેલ [illegible]
પર અનેરો પ્રકાશ પાથરે છે [illegible]
પ્રકટ કરે છે.

ધ્યાનના વિષય પર આવો [illegible]
આજ સુધી પ્રાપ્ત થયેલ નહિ [illegible]
ઇચ્છતા સાધકોને આ ગ્રંથ [illegible]

[૧૦] તત્ત્વાનુશાસન-નામસ્તવ [illegible]
—ધ્યાનના પ્રત્યેક [illegible]
આવશ્યક છે; વ્યવહાર [illegible] તથા [illegible]

આમાં સુંદરતમ વર્ણન છે. ધ્યાનના વિષયની સંપૂર્ણ છણાવટ કરતો આ ગ્રંથ ગ્રંથકારની અપૂર્વ પ્રતિભાશક્તિને સ્વયં પ્રદર્શિત કરે છે. મૂલ્ય રૂા. ૧–૦૦

*[૧૧] નમસ્કાર-સ્વાધ્યાય (સચિત્ર પ્રાકૃત વિભાગ)

—અચિંત્ય ચિન્તામણિ, સર્વ મહામંત્રો તથા પ્રવરવિદ્યાઓના પરમ બીજ તરીકે વર્ણવાયેલ શ્રીપંચમંગલ મહાશ્રુતસ્કંધની યથાર્થ સ્વરૂપમાં વ્યવસ્થિત સમજ અનેક પ્રાકૃત સ્તોત્રો, યંત્રો, મંત્રો તથા ચિત્રો દ્વારા આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવી છે.

—પ્રાકૃતભાષામાં રચાયેલા, નમસ્કાર વિષયક પ્રાપ્ત થયેલ પ્રાચીન શ્રેષ્ઠ સાહિત્યનો આમાં સુંદર સંગ્રહ તેના ગુજરાતી અનુવાદ સાથે આપેલ છે.

—મૂલ્ય રૂા. ૨૦–૦૦

[૧૨] ઋષિમંડલસ્તવ-યંત્રાલેખન

—મન્ત્ર-સાહિત્યમાં અદ્ભુત નિષ્ણાત, ચૌદમી શતાબ્દીના સમર્થ માંત્રિક આચાર્ય સિંહતિલકસૂરિની આ અદ્ભુત કૃતિ છે.

—આમાં ઋષિમંડલયંત્રનું આલેખન કેવી રીતે કરવું ? તેની સરળતાથી સમજૂતિ આપવામાં આવી છે. ૧૧ પરિશિષ્ટો તથા સરળ અનુવાદ સાથેનો આ ગ્રંથ સાધકોને અતિ ઉપયોગી છે. —મૂલ્ય રૂા. ૩–૦૦

[૧૩] ઋષિમંડલયંત્ર (ત્રિરંગી આર્ટ પેપર પર)

—આચાર્ય શ્રીસિંહતિલકસૂરિએ નિર્દિષ્ટ કરેલ આમ્નાયને ધ્યાનમાં રાખીને દોરાયેલ આ ભવ્ય ચિત્ર, અનેક યંત્રો સામે રાખીને સર્વાંશ શુદ્ધ રીતે છાપવામાં આવેલ છે.

—મૂલ્ય રૂા. ૧–૦૦

[૧૪] નમસ્કાર-સ્વાધ્યાય (સચિત્ર સંસ્કૃત વિભાગ)

—શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર અંગેનાં ૪૩ પ્રાચીન સંસ્કૃત સ્તોત્રો તથા સંદર્ભોને આ ગ્રંથમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યાં છે.

—નમસ્કાર મહામંત્રની વિવિધ વિશેષતાઓ અને તે સંબંધી વિપુલ સાહિત્યનો એક જ સ્થળે સમાવેશ કરતો આ ગ્રંથ અભ્યાસીઓ માટે અતિ ઉપયોગી છે.

મૂલ્ય રૂા. ૧૫-૦૦

[૧૫] A Comparative study of the Jaina Theories of Reality and Knowledge.

By—Y. J. Padmarajiah

—જૈનદર્શન ઉપર વિશદ વિવેચન કરતો આ થીસીસ (નિબંધ) ડૉ. વાય. જે. પદ્મરાજૈયાએ અંગ્રેજીમાં લખેલ. અને તે થીસીસ પર તેમને ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી દ્વારા એમ.એ.ડી.ફીલ(M.A.D.Phil.)ની પદવી એનાયત થયેલ. જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળને આ નિબંધ અતિ ઉપયોગી લાગવાથી તેનું પ્રકાશન કરવામાં આવેલ છે.

—આ ગ્રંથ માટે પરદેશથી અતિ સુંદર અભિપ્રાયો સાંપડેલ છે. —મૂલ્ય Rs. 15-00

[૧૬] સર્વસિદ્ધાન્ત-પ્રવેશક

—છએ દર્શનોનું ટૂંકું પણ સચોટ વિવેચન કરતો આ ગ્રંથ ૧૧મી શતાબ્દીમાં ચિરંતન જૈન મુનિએ રચેલ છે, છ દર્શનોના જ્ઞાનના ઇચ્છુકો માટે બાળપોથી જેવો છે.

—ગ્રંથ મનોરમ સરળ સંસ્કૃત ભાષામાં છે.

—મૂલ્ય રૂા. ૧-૦૦

[૧૭] જિનસ્નાત્રવિધિ (પ્રા.) અને અર્હદભિષેકવિધિ (સં.) —લગભગ એક હજાર વર્ષો પહેલાં થયેલા આચાર્ય જીવદેવસૂરિની પ્રાકૃત કૃતિ, સમુદ્રસૂરિની સં. પંજિકા સાથે તથા (૨) વાદિવેતાલની સં. કૃતિ, શીલાચાર્ય (તત્ત્વાદિત્ય)ની સં. પંજિકા સાથે. બંને ગ્રંથો પં. લાલચન્દ્ર ભગવાન ગાંધીના ગૂજરાતી અનુવાદ, વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના, વિષય-પ્રદર્શન તથા ઉપયોગી ૫ પરિશિષ્ટો સાથે સુસંપાદિત છે.

—મૂલ્ય રૂા. ૨-૦૦

—: હવે પછી પ્રકાશિત થનારા ગ્રન્થો :—

[૧૮] Pramana Naya Tattvalokalankar with English Translation

[૧૯] સૂરિમન્ત્ર-કલ્પ-સમુચ્ચય

[૨૦] માતૃકા-પ્રકરણ

[૨૧] લોગસ્સ સૂત્ર-સ્વાધ્યાય

: પ્રાપ્તિસ્થાન :
જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળ
૧૧૨, સ્વામી વિવેકાનંદ માર્ગ,
વીલેપારલે, મુંબઈ-૫૬ [AS]

卐

* આ નિશાનીવાળા ગ્રન્થો અપ્રાપ્ય છે.